

RÄDDADE TILL LIVET

**Om en stor svensk hjälpinsats
för Finlands barn 1939 - 1949**

TAPANI ROSSI

RÄDDADE TILL LIVET

Tapani Rossi

RÄDDADE TILL LIVET

**Om en stor svensk hjälpsats
för Finlands barn 1939 - 1949**

TAPANI ROSSI

Boken tillägnas de tiotusentals finska barn som under hela eller en del av sin tid i Sverige måste vistas på sjukhus, sanatorium eller barnhem.

Boken tillägnas också alla enskilda och organisationer som engagerade sig i barnens vård och välbefinnande.

Utgivningen av denna bok har kunnat ske tack vare bidrag från **Kulturfonden för Sverige och Finland: "Märkesåret 1809"** **Stiftelsen Längmanska Kulturfonden** och kamraterna **Jean** och **Arvo**.

Omslagsbilden Pojkar på Finska Barnsanatoriet i Linköping.

© Tapani Rossi Förlag

Grafisk utformning: Beta Tryck, Soini Vähäkuopus Andersson

Tryckeri: Kristianstads Boktryckeri

ISBN 978-91-633-2619-6

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	5
FÖRORD	8
FORSKNINGEN OCH KÄLLORNA.....	9
BARNTRANSPORTERNAS OLIKA SKEDEN	11
VINTERKRIGET	11
MELLANFREDEN MARS 1940 - JUNI 1941	12
<i>Sommarbarn</i>	12
FORTSÄTTNINGSKRIGET	13
<i>Första skedet - 1941 - I Finland tvekade man</i>	13
<i>Andra skedet - 1942 - Bekymrad minister fick löfte om hjälp</i>	14
<i>Tredje skedet - 1943 - Sjuka till Sverige, friska till Finland</i>	15
<i>Fjärde skedet - 1944 - Nästan panikartad barnförflyttning</i>	15
LAPPLANDSKRIGET	16
EFTER KRIGET	17
<i>Kriget var slut - inte barntransporterna</i>	17
<i>Finansiell kris påskyndade hemtransporterna</i>	17
BARNTRANSPORTERNAS FÄRDMEDEL.....	19
<i>Masstransporternas baksida</i>	19
<i>Löss var en plåga</i>	20
ENGAGERADE INITIATIVTAGARE.....	21
<i>Centrala Finlandshjälpen började</i>	21
<i>Stort och brett engagemang i Sverige</i>	21
<i>En imponerande folkrörelse</i>	22
<i>Exempel på korporativt verksamhet</i>	22
<i>Alltför stort engagemang?</i>	23
<i>Motstånd och negativ kritik</i>	23
FRÅN KOJA TILL SLOTT	25
BARNHEM.....	25
<i>Barnhemmens placering</i>	26
<i>Barnhem för friska barn</i>	26
<i>Barnhem för sjuka barn och konvalescenter</i>	27
<i>Barnhem för "besvärliga" barn</i>	27
<i>Barnhemmens bemanning</i>	28
<i>Barnens vård</i>	29
<i>Barnens skolgång</i>	30
GENOMGÅNGSHEM.....	31
KARANTÄNSFÖRLÄGGNINGAR	33

INSPEKTIONER	36
<i>Inspektionsrapporter</i>	36
<i>Kritiska inspektionsrapporter</i>	36
<i>Bättre med baracker i Finland än dåliga barnhem i Sverige?</i>	39
<i>Också positiva rapporter</i>	40
 SVENSK SJUKVÅRD FÖR FINSKA BARN	43
<i>Många lösningar</i>	43
<i>Summering av den svenska vården</i>	44
<i>Minst 3000 räddades till livet</i>	45
<i>Avlidna barn</i>	46
 PERSONLIGA REFLEKTIONER	47
<i>Allt var inte bra</i>	47
<i>Vem tröstade ?</i>	48
<i>Kors och tvärs för Marja</i>	48
<i>Vilka minnen bär hon ?</i>	49
<i>Värd av både kropp och själ</i>	49
<i>Kontaktproblem</i>	50
<i>Brevet om Toivo</i>	50
<i>Statlig utredning</i>	51
 BARNHEM OCH FÖRLÄGGNINGAR, LÄNSVIS	52
K. Blekinge län	52
X. Gävleborgs län	55
O. Göteborg- och Bohus län	62
N. Hallands län	67
Z. Jämtlands län	70
E. Jönköpings län	72
H. Kalmar län	77
W. Kopparbergs län	83
L. Kristianstads län	88
G. Kronobergs län	91
M. Malmöhus län	93
BD. Norrbottens län	100
R. Skaraborgs län	104
AB. Stockholms stad och län	106
D. Södermanlands län	120
C. Uppsala län	126
S. Värmlands län	130
AC. Västerbottens län	133
Y. Västernorrlands län	136
U. Västmanlands län	142
P. Älvsborgs län	148

T. Örebro län	157
E. Östergötlands län	163
MER OM BARNHEM OCH SJUKHUS.....	171
<i>Knästorpsbhemmet .....</i>	<i>171</i>
<i>Henriksfält .....</i>	<i>174</i>
<i>Tuula Thurén minns Henriksfält .....</i>	<i>181</i>
<i>Det lilla barnhemmet på Stora Källtorp .....</i>	<i>184</i>
<i>Irene Ohlssons minns Bellevuehemmet .....</i>	<i>186</i>
<i>Marjatta Oredsson minns Bellevuehemmet .....</i>	<i>188</i>
<i>Provisoriska finska barnsjukhuset i Karungi 1944 .....</i>	<i>189</i>
SAMMANFATTNING	201
YHTEENVETO	205
LÄNSKARTA	209
REGISTER / HAKEMISTO	210
KÄLLFÖRTECKNING / LÄHDELUETTELO	215
<i>Arkiv / Arkistot .....</i>	<i>215</i>
<i>Krigsbarnslitteratur / Sotalapsikirjallisuus .....</i>	<i>216</i>
<i>Otryckta källor / Julkaisemattomat lähteet .....</i>	<i>217</i>
<i>Andra källor / Muut lähteet .....</i>	<i>217</i>
<i>Några foton .....</i>	<i>219</i>

Förord

En krigsbarnsvän berättade en gång att hon varit ganska länge på ett barnhem tillsammans med andra finska barn. Detta var en nyhet för mig. Jag hade levt med en föreställning om att alla krigsbarn självfallet kom till fosterhem direkt - som jag gjorde. Det skulle visa sig att flera kamrater i föreningen Sydsveriges Finska Krigsbarn också hade varit barnhemsbarn sina första månader eller år i Sverige. Detta ville jag veta mer om.

Min ambition var inledningsvis bara att undersöka vilka barnhem som funnit i Skåne, men ganska snart förstod jag att barnhem måste ha funnits över hela landet. Varför hade man inrättat barnhem för finska barn? När? och Var? blev frågor jag ville söka svar på.

Det finns mycket skrivet om och av oss finska krigsbarn. En intressant trend är att högskolestuderande också publicerar egna forskningar i välskrivna uppsatser. Vår historia blir sålunda väl belyst och dokumenterad. Likväl finns det avsnitt som är relativt okända; som t.ex. att tusentals krigsbarn vistades på sjukhus, sanatorier eller i kollektivt boende en stor del eller kanske hela sin tid i Sverige. Det är om dessa krigsbarns okända historia och den svenska hjälpens omfattning som jag vill berätta.

Jag är skyldig många ett stort tack för informationer, forskningstips, personliga minnen, foton, manusgranskning och uppmuntran. Särskilt vill jag tacka vännen Jean Cronstedt som varit ett mycket stort personligt stöd och ivrig påskyndare av att boken kommit i tryck. Uppmuntran och support från vännerna Bimbi, Brita, Måns, Sirkka och Soini kunde jag heller inte ha varit utan. Tack alla ni som så engagerat har medverkat och personligen bidragit till denna boks tillkomst och utformning.

Tapani Rossi

Forskningen och källorna

Underlaget har till största delen utgjorts av material ur Riksarkivets arkiv från Hjälpkommittén för Finlands barn. Det är ett mycket innehållsrikt arkiv där merparten av barnhem och institutioner finns antecknade i periodvis upprättade förteckningar. Korrespondens, cirkulärskrivelser och placeringslistor är annat material som också använts. Ett problem med delar av Hjälpkommitténs arkiv är att arkivförteckningarna ibland ger den föga upplysande informationen "Diverse handlingar". Dessa volymer är vanligtvis dåligt sorterade eller gallrade och svåröverskådliga. Hjälpkommitténs arkiv utgör så stor andel av informationen att fotnoter i allmänhet inte har angetts.

Det har varit svårt att hitta användbart material i mer än ett fåtal kommun- eller stadsarkiv. Av landsarkiven är det arkivet i Göteborg som har den största samlingen dokument.

Litteraturen om och av finska krigsbarn är numera omfattande. Några av de faktabaserade standardverken om bakgrund, omfattning och konsekvenser av krigsbarnstransporterna har givetvis varit viktiga källor. Självbiografiska artiklar, skrifter och böcker har också använts för att bekräfta enstaka barnhems existens. Den enbart finskspråkiga delen av litteraturen har jag tyvärr bara kunnat tillägna mig i begränsad omfattning, eftersom mitt förlorade modersmål är ett hinder för djupare forskning i dessa källor. Forskning i det finska riksarkivets material skulle givetvis ha varit av stor värde, men det har känts som en övermäktig uppgift att inkludera även den källan, så jag har stannat vid att huvudsakligen beskriva barnens omhändertagande på den svenska sidan.

Några hembygdsföreningars årsböcker har gett mycket värdefulla informationer om barnhem på vissa orter. Tillgängligheten av årsböckerna är dock lokal och om något barnhem beskrivits kan det ha skett långt senare än då hemmet fanns. Materialet blev således alltför stort och svårbearbetat. I stället har direkta kontakter med företrädare för hembygdsföreningar varit mycket givande.

Artiklar i dagspressen från den aktuella tiden har hittats i mikrofilm på Lunds Universitetsbiblioteks tidningsarkiv. Detta källmaterial är ofantligt stort och tidsödande att arbeta med men ger utmärkta informationer när artiklarna hittas. Särskilt under de första tre-fyra månaderna 1942 skrevs det mycket om planerade och inrättade barnhem. Det är möjligt att planeringen aldrig förverkligades för några av dem. Så en handfull antecknade barnhem har kanske bara existerat som bevis på en god vilja och en tidningsnotis.

I den mån kontakt med barnhemsbarn upprättats har vederbörande ombetts beskriva sina minnen eller erfarenheter av barnhemsvistelsen. Sådana berättelser har helt eller delvis infogats i beskrivningar av barnhem eftersom de ger en personlig och viktig dimension till den ibland summariska redovisningen. Personer som arbetat som vårdare har i några fall gått att kontakta och dessa har ofta haft klara minnen från de barnhem de arbetat på. Även deras berättelser är viktiga tidsdokument.

Internet har blivit en ny och tämligen bra källa, där framförallt finska berättelser om krigsbarnsvistelser i Sverige kan hittas. Enstaka sådana har kunnat användas.

Resultatet av forskningen överstiger mina ursprungliga ambitioner - att ge en bakgrund till och förteckna svenska barnhem för finska barn. Förteckningen har kommit att omfatta väsentligt fler barnhem än jag kunde föreställa mig. Det blev också oundvikligt att studera förekomsten av genomgångshem och karantäner som för tusentals barn blev slussen in till oväntad och ibland långvarig vistelse på svenska sjukhus eller sanatorier. Konvalescenthem blev för en

del barn vägen ut till svenska familjer, för andra en station mellan sjukhuset och det finska hemmet. Alla dessa hem och institutioner blev inte bara kollektiva boenden och omhändertaganden. De blev viktiga verktyg i Sveriges hjälp till Finland och Finlands barn.

Två privata källor

Birgitta Lönnqvist i Vanda har hittat intressanta dokument efter sin moster Gerda Sandberg, som var föreståndare på tre olika barnhem i Sverige. Materialet består framförallt av brev mellan föräldrarna och personal på barnhemmen i Bergsjö och Gorsingeholm, men också Gerda Sandbergs egna anteckningar. Birgitta Lönnqvists bearbetning av materialet ger en känsloladdad inblick i föräldrarnas omtanke och oro för sina barn. Det är absolut värt en egen publikation, som jag hoppas att Birgitta kan få hjälp med att åstadkomma.

En annan unik dokumentation är Yrjö Makkonens dagboksanteckningar från hans vistelse på finska barnsjukhus i Ulricehamn och Borås. Han var en observant yngling som berättar detaljerat om det mesta som skedde omkring honom. Inte minst var han mycket observant på den kvinnliga personalen. Det var inte svårt att övertala Yrjö att låta publicera sina anteckningar. Hans dagbok finns tillgänglig redan sommaren 2008. Därför har endast fragmentariska avsnitt tagits med i denna bok.

Jämföra belopp

I redovisningen finns ibland gåvo- eller kostnadsbelopp angivna. Man kan räkna ut hur mycket ett sådant belopp motsvarar i dagens svenska penningvärde med hjälp av Statistiska Centralbyråns s.k. prislathund. Efter att ha gjort några enkla tester med prislathunden har jag kommit fram till följande multiplikationsfaktor för några årtal på 1940-talet. Så här blir det:

1941 x 19,6

1942-1944 x 18,4

1945 x 18,5.

T.ex. 1000 kronor år 1942 blir 18 400 kronor år 2008 enligt formeln

1000 kr x 18,4 = 18 400 kr.

*Nyanlända barn på Anglais (1942?).
Foto: RA*

Barntransporternas olika skeden

Barn från Viborg reste första sträckan med buss.

Transporterna av de finska barnen skedde ingalunda i en jämn ström. Krigsskede, hemmapinion, finansiering, försörjningsläge och andra faktorer gjorde att variationerna periodvis var stora. T.ex. så hade 90 procent av vinterkrigets barnkontingenter transporterats inom loppet av 8 veckor. Anmärkningsvärt var också att i januari 1944 pågick hemresor för några tiotal, men redan i februari skickade man plötsligt iväg nästan 6 000 barn till Sverige.

Vinterkriget

Organiserade barntransporter till Sverige började i december 1939. Uppåt 8 000 barn beräknas ha kommit till Sverige under de drygt tre månader kriget pågick. Tillsammans med barnen fanns också något tusental mödrar och äldre anhöriga¹. I Finland var det organisationen Nordiska Hjälpcentralen som svarade för urval, registrering och transporter. I Sverige bildades Centrala Finlandshjälpen, som med hjälp av lokala ombud, fick ansvar för mottagning, fördelning av barnen inom riket, fosterhemsrekrytering, transporter mm².

Inför den väntade strömmen av evakuerade var det viktigt att ordna förläggningar som temporärt kunde ta emot de stora kontingenterna. I Vindeln iordningställdes snabbt en folkhögskola som kunde ta emot 400 barn. I Stockholm med omnejd kunde man på olika förläggningar ta

¹Antologi av Centrala Finlandshjälpen: "Hur Sverige hjälpte Finland", sid. 50-53

²Perti Kavén: "70 000 små öden" andra upplagan, kapitel: Så fattades besluten om barntransporterna.

emot ca 650 personer. I förläggningar i Sundsvall och Örebro rymdes 200 respektive 300 personer. För mödrar med många barn skaffades på vissa håll lägenheter med självhushåll.

Barn omhändertogs också för vård på barnhem, sjukhus eller sanatorier, men de flesta fick komma till privata hem. Drygt 15 000 familjer hade anmält intresse, men bara ca 4 000 fick möjlighet att ta emot fosterbarn³.

Mellanfreden mars 1940 - juni 1941⁴

Sommarbarn

Ca 80 procent av barn och anhöriga som vistats i Sverige under vinterkriget, återvände hem tämligen omgående efter krigsslutet i mars. Några blev kvar till sommaren. Mer än 900 barn fick dock stanna som foster- eller adoptivbarn⁵. Under resten av år 1940 förekom inga officiellt organiserade barntransporter till Sverige. I den mån det förekom var det sjuka och undernärda barn som genom privata initiativ fick en tids vård och rehabilitering.

Under våren 1941 väcktes tanken att finska barn, som varit i Sverige under vinterkriget, skulle inbjudas över sommaren. Myndigheter i Finland tvekade trots att det fanns behov av att överföra svaga barn till Sverige. Man ansåg att urvalet av barnen skulle göras enligt av socialministern fastställda kriterier för att inte vissa barn skulle favoriseras genom att åter få resa till Sverige. Någon publicitet för verksamheten gavs inte och man värdade inte heller om bidrag från allmänheten. Planen var att högst 2 000 barn skulle överföras. Finansieringen skedde genom medel som ställdes till förfogande av Samarbetskommittén för Nordiskt Hjälparbete och Rikskommittén för Finland. Pengarna

Glada barn midsommarafton 1941 i Skummeslöv.

Sommarbarnskommittén fick räckte till att överföra 750 barn. Mannerheims barnskyddsförbund ansvarade för urvalet och i Sverige blev det den nybildade kommittén för Finska Sommarbarn som organiserade mottagandet. Man kom inte igång med transporterna förrän i början av juni månad. De pågick fram till någon dag före fortsättningskrigets utbrott. Då hade 735 barn transporterats till Sverige av vilka 80 placerades i Dalarna och 560 i

Halland och angränsande län. I Halland fick 160 av barnen vistas på fem sommarkolonier.

Parallellt hade på privata initiativ 1 300 barn överförts. Det finns inga uppgifter om var dessa barn vistades. När Finland den sista veckan i juni 1941 blev engagerat i fortsättningskriget fanns mer än 2 000 finska sommarbarn i svenska hem och kolonier.

³Som föregående.

⁴Perioden 14.3 1940 – 24.6 1941 kallas i Finland ofta Mellanfreden (Välirauha).

⁵Pertti Kaven: "70 000 små öden".

Fortsättningskriget

Första skedet - 1941 - I Finland tvekade man.

Finlands engagemang i fortsättningskriget skedde samtidigt med Tysklands anfall mot Sovjetunionen i juni 1941.

Det nya kriget innebar inte att man genast startade nya barntransporter till Sverige. Sådana resor genomfördes knappast alls från sista veckan i juni fram till slutet av september. Efter vinterkriget och transporter av sommarbarn fanns nästan 2 800 barn kvar i Sverige. Många skolpliktiga barn återvände, men i Finland hade man inte möjlighet att ta hem alla eftersom det inte fanns tillräckligt med skollokaler.⁶ Bristen berodde på förlusten av skolorna i evakuerade områden och att många andra skolor tagits i anspråk som militärsjukhus. Bidragande var också att tusentals barn från evakuerade områden inte heller kunde inrymmas i kvarvarande klassrum.

Finlands vapenbrödraskap med Tyskland sågs med oblida ögon i London. England och Sovjetunionen hade ju i Tyskland en gemensam fiende. När Finland ställde sig på Tysklands sida i anfallet mot Sovjetunionen förklarade England, efter ryska påtryckningar, krig mot Finland den 6.12 1941.⁷ Omfattande handelsrestriktioner isolerade också Finland från varuimport. Restriktionerna innebar att det snabbt uppstod problem i landets livsmedelsförsörjning.

I Sverige fanns ett visst politiskt motstånd mot att återuppta barntransporterna. Den svenska regeringen tvingades också gå en balansgång mellan Tyskland och västmakterna. Sverige var beroende av vänskapliga relationer till västmakterna för att trygga sina egna handelsförbindelser inte minst livsmedelsimporten.⁸ Sverige hade i avtal om import med lejdåtar förbundit sig att inte leverera spannmål till Tyskland eller dess allierade. Svensk livsmedelsexport till Finland tilläts därför inte.

En del kretsar i Finland var också tveksamma till att uppta nya barntransporter, men socialminister K.A. Fagerholm var starkt benägen att ta emot erbjudanden om svensk hjälp i synnerhet när svenskarna också förklarade sig beredda att stå för transportkostnaderna. Den i Finland nybildade Barnflyttningskommittén, som fått myndighetsstatus, menade att de karelska mödrarna inte borde hindras av sina minsta barn i det återbyggnadsarbete som fordrades i Karelen. När Fagerholm fått bekräftelse på att transporter finansierades startade en reglerad flyttväg västerut. Från svensk sida kom en inbjudan att man kunde ta emot 1 000 barn i kontingenter om 250 per vecka. Den första inbjudan följdes av ytterligare två. Sammanlagt transporterades 3 437 barn över till Sverige från september till och med december månad. De flesta var under sju år gamla.

Min bror Seppo och jag fanns med bland de första 1000 inbjudna barnen och vi fick resa i den andra kontingenten (223 barn) som åkte med S/S Arcturus från Åbo den 30 september. Seppo var då fem år och sex månader och jag tre år och 11 månader gammal.

Hela hösten fortsatte debatten och ifrågasättandet av det lämpliga med barnevakueringen. Röster höjdes bl.a. mot de psykologiska och sociala risker man utsatte barnen för när de skiljdes från sina hem. Vidare ansågs att svensk hjälp med fördel kunde förmedlas till behövande i

⁶Savo 4.10 1941.

⁷Jan Linder: "Finlands fyra krig", Infomager 2004.

⁸Som föregående.

Finland.⁹ Bakom den inställningen fanns bland andra den inflytelserike Finlandsvännen och överståthållaren i Stockholm, Torsten Nothin. Han var ordförande i den i november 1941 tillsatta Samarbetskommittén för Nordiskt Hjälparbete och hade tidigt insett det besvärliga läget för de finska barnen och menat att hjälpen till barnen borde lämnas i Finland. Men då detta inte tilläts på grund de handelspolitiska hindren konstaterade han att transport av barn till Sverige trots allt var bättre än utebliven hjälp. Helt visst tog han intryck av Maja Sandler¹⁰ och Hardy Göransson¹¹, som båda var hårt engagerade i Hjälpkommittén för Finlands barn samtidigt som de också ingick i styrelsen för Samarbetskommittén.

Vid årsskiftet 1941/42 fanns 5 114 barn i Sverige.

Andra skedet - 1942 - Bekymrad minister fick löfte om hjälp.

När västmakternas avbrutna handelsförbindelser sammanföll med bl.a. dålig skörd följd av frostsador på rotfrukter försvårades livsmedelssituationen i Finland snabbt. Finland stod helt enkelt inför hungersnöd. Livsmedelsbristen ledde till minskad motståndskraft mot smittsamma sjukdomar, undernäring och bristsjukdomar såsom anemi(=syrebrist i blodet) och rachitis (=engelska sjukan) hos barn. Under vinterkriget hade man gjort misstaget att tömma en del sanatorier till förmån för krigssjukvården. Alla utskrivna patienter återvände till sina hemmiljöer och skapade en ödesdiger grund för spridning av tuberkulos inte minst bland redan undernärda barn.

En ökande barndödlighet detta år skapade självfallet stor oro. Parad med överbelagda barnsjukhus och otillräckliga vårdresurser uppstod en nära nog ohållbar situation i Finland. Den finske barnläkaren på Finlands största barnsjukhus, professor Arvo Ylppö, fick enligt egen utsago dagligen avvisa halvdöda barn från sjukhuset.¹³

Såväl professor Ylppö som socialminister K.A. Fagerholm reste till Sverige på nyåret 1942 för att beskriva det prekära läget och för att utverka svensk medverkan till att ta emot åtskilligt fler sjuka barn. Minst 100 000 barn var hotade till liv och hälsa i det aktuella läget.¹⁴ Fagerholm hade

vid sitt besök förklarar ”att minst 300 000 barn från obemidlade hem i Finland skulle behöva komma över till Sverige på en tid”. Så stort antal barn kunde Sverige naturligtvis inte klara att ta emot. Och det var inte heller Fagerholms avsikt att begära så stor hjälp. Uttalandet var mer en beskrivning av hur allvarligt försörjningsläget i Finland egentligen var.

Det rädde en naturlig tveksamhet till de svenska möjligheterna att hjälpa de sjuka barnen

⁹Pertti Kävén: ”70 000 små öden.”

¹⁰Maja Sandler var gift med utrikesminister Richard Sandler och en mycket engagerad Finlandsvän. Hon var initiativtagare till Centrala Finlandshjälpen och organisatör av mottagning av finska barn under vinterkriget.

¹¹Hardy Göransson var ordförande i Hjälpkommittén för Finlands barn.

¹²Aura Korppi-Tommola: ”Vänskapsband över Bottenhavet”.

¹³Sydsvenska Dagbladet Snällposten, 3.1 1942; ”De finska barnen lida brist på nästan allt”. Och Sundsvalls Posten samma datum; Upprop: Rädda Finlands svältande barn!

¹⁴Skelleftebladet, 8.1 1942; ”Att vara barn - det farligaste av allt i Finland just nu”.

bl.a. fanns det i Sverige bara ca 750 sjukhusplatser för svenska barn.¹⁵ Stämningarna i Sverige visade dock att allmänhetens beredvillighet att ta emot fler finska barn var mycket stor och snart kunde både Ylppö och Fagerholm få löfte om utökad svensk hjälp åt Finlands barn.

För att underlätta tidig diagnostisering och sortering till rätt destinationsort av de sjuka barnen öppnades en undersökningscentral på epidemisjukhuset i Helsingfors där barnen lades in för observation några dagar. En läkare från Sverige åtog sig att hjälpa till. Men i Helsingfors kunde man bara ta emot och undersöka barn från de närmaste omgivningarna. Därför öppnades också nya centraler i Rovaniemi, Kajana, Uleåborg och Vasa.¹⁶

De första månaderna 1942 sändes ca 18 000 finska barn till Sverige. Med en sådan massinvandring hade man i Sverige inte möjlighet att snabbt rekrytera fosterhem i tillräckligt antal. Lösningen blev att skapa kollektivt omhändertagande. Intensiva kampanjer via pressen, kyrkorna, fackliga organisationer och andra kanaler gav snabba resultat och över hela landet inrättades åtskilliga barnhem av skiftande slag.

Redan i juli 1942 blev det nära nog tvärstopp i barntransporterna. Detta var en medveten planering från Finland. Vid ett besök i Stockholm i april signalerade socialminister K.A. Fagerholm att transporterna beräknades fortgå till midsommar, men inför höstens skolstart skulle främst skolpliktiga barn hemkallas även de som uppnått skolåldern under Sverigevistelsen.¹⁷

Tredje skedet - 1943 - Sjuka till Sverige, friska till Finland.

Finska trupper fanns långt inne på ryskt område i Östkarelen som i praktiken var ockuperat och armén försvarade sina nyvunna gränser från tämligen fasta positioner i ett utdraget ställningskrig. Försörjningsläget förbättrades något genom egen skörd och tyska leveranser. En viss optimism rådde i landet och hoppet om ett Stor-Finland hade ännu inte slocknat.

De efter vinterkriget evakuerade karelarna, Salla- och Hangöborna hade återvänt till befriade hemtrakter och börjat få en normaliserad tillvaro och naturligtvis ville många föräldrar få hem sina små utvandrare. Från hösten 1942 och särskilt under 1943 återvände därför tusentals barn under väl planerade former. Vi var tre syskon som samtidigt skickades hem till Kuopio med tåg via Haparanda de första dagarna i juni 1943.

Kvar i Sverige fanns enligt vissa beräkningar ca 8 000 barn. En fjärdedel av dem var sjuka som vårdades på svenska sjukhus, konvalescenthem eller specialanpassade barnhem.¹⁸

Hjälpkommittén sammanfattade den 8.1 1944 sjuktransporterna för året 1943. Då hade 32 flygtransporter och fyra sjukvagnar överfört 952 barn till Sverige. Dessutom kom 22 sjuka barn från Åland. Merparten hade tuberkulos, 110 var ortopediska fall och flera led av ögon- och öronsjukdomar.

Fjärde skedet - 1944 - Nästan panikartad barnförflyttning.

Som beskrevs i föregående stycke hade många barn återvänt till Finland. I januari 1944 skedde knappast några transporter alls i någon riktning. Men i februari bröt helvetet loss. Då inledde Sovjet (oväntat?) massiva bombningar av Helsingfors, Kotka och andra sydfinska orter.

¹⁵Svenska Läkartidningen nr 10:1943, *Svensk sjukvård för finska barn under år 1942*, av Olle Elgenmark

¹⁶Som föregående.

¹⁷Dagens Nyheter 16.4 1942; *Barntransporter till midsommar*.

¹⁸Antologi av Centrala Finlandshjälpen: *"Hur Sverige hjälpte Finland"*, Flere finska barn under sjukhusvård i Sverige än hemma; sid. 78-79

Barntåg från Helsingfors. Foto:Riksarkivet, Sthlm.

blev det angeläget att lösa bostadssituationen och försörjningen för hundratusentals människor och att öka antalet transporter av evakuerade karelska barn. Hjälpkommittén ansåg att redan före den 10 augusti skulle 7 000 barn kunna placeras i svenska familjer eller i kollektiva boenden. För att klara den uppgiften fordrades extra insatser och ansträngningar av länsombuden.

Ännu en gång tog Sverige med öppen famn emot de finska barnen. Från februari till och med september hade ca 28 000 barn transporterats, undersökts och placerats. Större delen var barn som gjorde sin första resa. Många gjorde också sin andra eller tredje resa till Sverige, nu kanske i sällskap med något syskon.¹⁹

Hälsotillståndet i de "friska" barntransporterna visade sig vara sämre än väntat. En mängd karantänsföreläggningar inrättades i all hast över hela landet för att i ett tidigt skede upptäcka vårdbehövande barn och för att minska risken för värdfamiljerna att behöva ta emot smittade barn. Samtidigt tog staten över ansvaret för många av de barn- och konvalescenthem som funnits sedan 1941/1942 och man öppnade andra som varit stängda.

Den 5 september tystnade vapnen. Eldupphöravtalet med Sovjetunionen två veckor senare innebar naturligtvis att barntransporterna vände österut nästan omedelbart. Dock förmäddes man inte i det svårt sargade Finland ta emot sina barn i allt för snabb takt utan repatrieringen kom att utsträckas över flera år.

Lapplandskriget

En förutsättning för vapenvilan var att Finland skulle driva ut de i Lappland förlagda tyska vapenbröderna. Det s.k. Lapplandskriget innebar att det nu blev befolkningen i nordligaste Finland som tvingades lämna sina hem. Flera barn fanns dock redan i Sverige. Men en alldeles speciell evakuering av drygt 450 personer, mest barn, från Kemi skedde i oktober 1944 när kriget med de tyska trupperna var ett faktum.

En någorlunda kontrollerad evakuering av befolkningen kunde organiseras, men många familjer med barn kom som flyktingar till Sverige. Som mest hade vid årsskiftet 1944/45 mer än 38 000 personer evakuerats och placerats i familjer och evakueringsläger i Norrlandslänen. Därtill fanns tre barnhem i Brännland, Holmsveden och Ockelbo. Begreppet krigsbarn blev inte tillämpat för dessa barn, eftersom familjerna sökt sig över gränsen på egna vägar.

¹⁹Pertti Kavén, "70 000 små öden." Tabell 2.

Efter kriget

Kriget var slut - inte barntransporterna

Den 24.4 1945 upphörde alla krigshandlingar i Finland när de sista tyska trupperna drevs ut ur landet. Nästan 40 000 finska barn fanns i svenska hem, på sjukhus, internat eller barnhem. Återtransporterna av barn inleddes ganska snart. I första hand ville man i Finland få hem skolpliktiga barn för deras återanpassning till språk och miljö innan skolan började. Men fortfarande förekom barntransporter till Sverige. Bland de ca 2 000 barn som anlände 1945 var 900 sjuka. Året därpå kom mer än 1 000 sjuka barn till den svenska vården.²⁰ Första halvåret 1947 anlände ytterligare 1 100 sjuka barn till Sverige.

Finansiell kris påskyndade hemtransporterna

Våren 1947 uppstod en allvarlig finansiell kris för Hjälpkommittén. Den 3 juni 1947 fanns 1 114 sjuka finska barn på sjukhus. Det statsbidrag man åskat inför budgetåret 1947/1948 för deras vård hade överraskande prutats från 2,3 miljoner kronor till 1,8 miljoner av regeringen. I Finland blev oron stor och man vädjade till svenska myndigheter och politiker om att göra sitt yttersta för att försöka behålla barnen åtminstone till våren 1948. Finland saknade möjligheter att fortsätta påbörjad behandling. Särskilt stora problem kunde uppstå för ortopediska fall som korrigerades med olika slags bandage. Behandlingstiden pågick under lång tid och bandageutprovningen måste ske ofta eftersom barnen växte ur dem. Bandagen bestod till stora delar av läder som ännu inte fanns att tillgå för civilt bruk i Finland.

Situationen för Hjälpkommittén blev nära nog desperat. I en vädjan ställd till de svenska församlingarna bad Hjälpkommittén så sent som den 1 februari 1948 om att församlingarna under Finlandsveckan 2-9 mars genom en kollekt i församlingen eller ”en insamling vid eventuellt särskilt ordnad Finlandsafton stödja vårt återstående arbete för de sjuka finska barnen.” Av brevet framgår det vidare att

”På svenska sjukhus, sanatorier och sjukhem har sedan år 1942 vårdats över 10.000 sjuka barn. De flesta ha kunnat återvända såsom friska. Ännu finnas dock i Sverige 300 sjuka barn som det är vår plikt att hjälpa fram till hälsa. Det är små rörande fall - barn som med tacksamma, förhoppningsfulla och väd-jande ögon följa de vänliga läkarna och sjuksköterskorna. Många av dessa barn ha kommit hit på bår eller i sjukvagn och ha sedan återvänt friska och med förmåga att röra sig som vanliga barn. Vi vilja att så skall ske även för dessa kvarvarande 300 barn.”

I ett svenskt sjuktåg fanns en glad liten patient på väg till vård i Sverige. Foto: B.Ekholm arkiv: VBM.

²⁰Pertti Kavéns: ”70 000 små öden” Bilagor Tabell 2.

Den 11 mars skrev Hjälpkommittén till LO (Landsorganisationen) med en begäran om bidrag till de 297 sjuka finska barnens fortsatta vård i Sverige eftersom statsanslaget prutats och "I Finland kunde inte plats beredas utan barnen måste skickas till sina hem, med risk att vården i Sverige skulle gå till spillo".

Många företag i Sverige fick också brev med anhållan om ekonomiskt stöd till de kvarvarande barnens vård. Troligen gav breven positiva resultat.

Genom omprioriteringar av befintliga resurser lyckades man styra över vissa kostnader till andra anslag och kunde då delvis tillmötesgå de finska vädjandena och därmed begränsa skadeverkningar av att skicka hem de sjukaste barnen för tidigt. Men finanskrisen utlöste likväl påskyndande av hemtransporter av barnhemsbarn och avveckling av de flesta barnhemmen.

Hjälpkommittén uppger i ett dokument daterat den 24.11 1952 att antalet barn som fortfarande fanns kvar i Sverige var ca 6 000. Siffran motsvarade ungefär det antal fosterbarnsöverenskommelser och adoptioner som då hade skett. Hur många barn som blivit kvar efter de privatorganiserade resorna finns det inga säkra uppgifter om.

Sjuka barn i svensk sjukvagn. Foto: B. Ekhotz arkiv. VBM.

Barntransporternas färdmedel

Någon utförlig beskrivning av transportmedlen görs inte utan jag stannar vid några konstateranden.

Tåg var det vanligaste transportmedlet. Det var snabbare, hade större lastkapacitet och var inte så väderberoende som båt eller flyg. Såväl järnvägsnätet som antalet lok och vagnar i Finland hade dock sina begränsningar. Sedan en del barntåg hade utsatts för ryskt flyganfall skedde de flesta transporterna nattetid. De längsta tågtransporterna i Finland gick till eller från Haparanda. I Sverige kunde tågresor börja i Haparanda och sluta i Trelleborg.

Mina syskon Seppo och Pirkko och jag själv reste hem i juni 1943 med tåg. Resan startade med en anslutningsresa från Lövestad 30 kilometer söderut till Ystad där det egentliga barntåget utgick. I Malmö skedde omlastning till ett Göteborgståg. Därifrån fortsatte resan till Stockholm. Möjligen fick vi sova över där innan transporten fortsatte till Haparanda. Hur resan genomfördes i Finland vet jag inte, men jag har minne av att någon berättat att tåget gick från Torneå till Haapamäki där vi fick byta (eller att vagnen kopplades om till annat tåg) mot Pieksämäki och slutsträckan till Kuopio. Resan tog fyra eller fem dygn.

Båttransporterna hade nästan lika stor omfattning som tågen men svåra isförhållanden och risk för såväl minor som ryska flyg- eller ubåtsattacker gjorde att man inställde ett antal avgångar och valde tåg istället. Den ojämförligt mest frekventa sträckan var Åbo-Stockholm. Men många barn fick också åka över Bottenviken från Vasa till Umeå.

Flyg användes inledningsvis sporadiskt men fick efterhand ökande omfattning. Kostnaderna var höga och kapaciteten liten, så flyg förbehölls sjuka små barn. Men problem med båttransporter kunde ibland ge även något äldre och friska barn chans att flyga till Sverige.

Efter kriget skedde flera hemtransporter med flyg, men fortfarande var det tåg och båt som gällde för flertalet hemvändare.

Barnens tågresor kunde sammanfattas i ordet TRÅNGT!

Masstransporternas baksida

I trånga överfyllda vagnar med hundratals barn var de hygieniska förutsättningarna ytterst begränsade liksom möjligheterna till isolering av smittade barn. Det var oundvikligt att barnen som reste tätt sammanpackade i flera dygn smittade varandra såväl med olika sjukdomar som med löss. Det måste ha varit omöjligt att upprätthålla en rimlig hygienisk nivå med tanke på persontågens torftigt utrustade toaletter och tvättmöjligheter. Visst reserverade man kupéer eller någon vagn för att hjälpligt kunna isolera kända smittbärare, men långt ifrån alla smittbärare var kända när de togs ombord. När det förekom organiserade sjuktransporter kunde de göras med särskilda sjuktransportvagnar.

I Finland fanns tio sjuk- eller lasarettståg för transport av sårade soldater från fronten till militärsjukhus inåt landet. Under vissa perioder disponerades några av dessa tåg för barntransporter till Haparanda.²¹

Att färdas med S/S Arcturus över Ålands hav kunde också bli en prövning för de små barnen. I ett förligt lastutrymme hade man byggt jättestora sängar där upp till 150 barn bäddades ner sida vid sida i långa rader. I ett annat lastutrymme akterut kunde man härbärgera upp till 350 barn som fick ligga i våningssängar på två eller tre plan. Var det någorlunda fint väder var överfarten lugn och barnen kom fram tämligen utvilade på morgonen såvida inte gråtande barn höll flera andra vakna.

Vid sjögång var det naturligtvis oundvikligt att många barn blev sjösjuka. Kunde man överhuvudtaget förhindra att barnen spydde ner sig själva eller andra? Det gick naturligtvis inte att upprätthålla ens det blygsammaste krav på hygien vid sådana tillfällen. Det har berättats att stanken från någon sådan överfart var obeskrivlig.

Vintertid var det kallt i lastrummen och dunk och skrap från isblock höll de flesta vakna hela natten. Själva resan kunde också upplevas skrämmande när ryska flygplan rapporterats och båten skulle vara helt mörklägd och total tystnad var kommenderad.

Löss var en plåga

Som tidigare beskrivits försökte man redan vid första mottagningen skilja ut de sjuka barnen för vård på institution. Men löss i hår eller kläder var så vanligt att man inte ägnade problemet särskilt mycket tid och det var inget skäl till att avskilja någon för särskild vård. Man slutade också tidigt att föra statistik över lusförekomsten.

Avlusning genomfördes med traditionella metoder; bad, sabadillättika i håret och värmebehandling av kläderna, men bara en sanitetsbehandling var ofta inte tillräcklig. Hur många barn har inte upplevt en känsla av vanmakt och skam när någon bryskt klippte av allt hår? Kanske var det nödvändigt men händelsen kunde lämna ett långvarigt minne. Om man till råga på allt inte återfick sina egna kläder kunde den förlusten ibland skapa en livslång bitterhet.

Medicinalstyrelsen utfärdade en PM 1944 om hur kläd- och huvudlöss effektivare kunde saneras. Ute i världen hade man fått bra erfarenhet av ett nytt kemiskt avlusningsmedel - DDT (dedetex). Till låg kostnad kunde man med detta nya medel genom massavlusning nå framgång i kampen mot klädlöss på karantänsförläggningar. Med pulverspridare skulle allt från underkläder, strumpor, byxor till tröjor och rockar pudras rikligt och pudret skulle gnidas in i tyget för att behålla sin insekticida verkan upp till några veckor. Detta gällde också varje enskilt plagg i bagaget. Eftersom lusäggen inte dödades av DDT-pudret skulle kläderna innehålla tillräcklig med pudret så att den insekticida verkan kunde stanna i minst tre veckor. Dagligt använda kläder skulle pudras efter 2-3 veckor. På förläggning med grasserande klädlöss rekommenderades personalen profylaktiskt pudra sina underkläder.

Behandling av huvudlöss och annan kroppsbehåring kunde också ske med DDT, och upprepas efter två veckor, eventuellt kompletterat med annat medel för att kunna döda lusäggen.

---

²¹Ruth Eriksson, "Jorden runt med Alarik - dagbok från ett sjuktåg under fortsättningskriget".

Engagerad initiativtagare

Centrala Finlandshjälpen började

Under vinterkriget tog nybildade Centrala Finlandshjälpen initiativ till att organisera olika slags hem eller temporära boendeformer för såväl flyktingar som evakuerade. Sådant skedde också i helt privat regi. Centrala Finlandshjälpen redovisar i sin slutrapport *Hur Sverige hjälpte Finland* att i Stockholm och dess omgivning fanns flera förläggningar med kapacitet att härbärgera mer än 600 barn och ett okänt antal mödrar. De flesta var genomgångshem där barnen utspisades, fick vila ut ett par dagar och gå igenom en del kontroller innan resan fortsatte till bestämmelseorterna. Anläggningar för mödrar och barn kallades kollektivhem. Vistelsen där fick ofta permanent karaktär i varje fall för mödrar med barn.

Utöver Centrala Finlandshjälpen och förläggningarna i Stockholm fanns en stor mottagningsorganisation i Haparanda som slussade barnen genom snabba läkarkontroller. Avlusning, klädsanering och utspisning gjordes också före vidare transport till genomgångsförläggningar i bl.a. Vindeln och Sundsvall. Även i Örebro fanns en större förläggning men den kom bara till användning en enda gång.²²

Förutom de i Stockholmstrakten organiserade olika hemmen fanns under vinterkrigstiden bara ett fåtal barnhem ute i landet. Antalet familjer som var beredda att ta emot barnen översteg ju vida antalet barn som kom till Sverige, så behovet av särskilda barnhem fanns inte.

Stort och brett engagemang i Sverige

En del förläggningar och barnhem uppstod under 1941 års sista månader men det var framför allt under första halvåret 1942 som det största antalet tillkom.

En mängd olika initiativtagare svarade på de appeller och upprop om hjälp som flitigt förekom i dagspressen. Enskilda eller grupper av företag, banker, försäkringsbolag, personalgrupper, militära förband och fartyg, privatpersoner, församlingar, föreningar, frikyrkor och naturligtvis Lottakåren och Röda Korset²³ ville och fick starta barnhem. Frälsningsarmén i Stockholmsregionen var synnerligen aktiv. Även Rädda Barnen drev ett par anläggningar. Ja, i princip hela det svenska samhället engagerade sig. Många människor, som inte ansåg sig ha utrymme eller råd att själva ta hand om fosterbarn, kunde tillsammans med likasinnade ändå hjälpa till genom att bidra till vårdkostnaderna för ett antal barn på ett barnhem i hemorten. I en tidningsartikel sägs bl.a. *"Den appell som hjälpkommittén för Finlands barn gjort till industrier och organisationer, kommer att bli upphov till en ny mycket omfattande gren av kommitténs verksamhet. Hittills ha barnen nästan uteslutande placerats i privathem. Från internatskolor, barnhem och privatpersoner runt om i landet kommer en ström av erbjudanden om lokaler för barnkolonier. Kolonierna komma att bli ganska små, men desto flera."*²⁴

Det breda engagemanget hade stora likheter med den sommarkoloniverksamhet som sedan flera årtionden funnits i Sverige. Dess ideologiska bakgrund var att *"Livet på kolonin skall så mycket som möjligt efterlikna förhållandena i ett gott hem"*.²⁵ Barn från sämre lottade familje-

²²Antologi av Centrala Finlandshjälpen: *"Hur Sverige hjälpte Finland"*.

²³Röda Korset lämnade för tiden december 1939-maj 1942 till flera distriktsstyrelser medel (120.000 kr) för användande till barnhem i Sverige.

²⁴Sydsvenska Dagbladet 4.1 1942: *"Redan mer än 800.000 kr till Finlands barn. Talrika erbjudanden om lokaler för barnkolonier"*.

²⁵Solveig Hollari & Jan Holmberg: *"Kollo: århundradets sommarliv"*, sid 86

och bostadsförhållande kunde under en begränsad tid stärka sin motståndskraft genom bra mat, frisk luft, sol, bad och vila. Många kolonier skapades också för tuberkulösa barns rekreation. Barnkolonierna finansierades genom frivilliga insamlade medel.²⁶

I ovanstående citat används ordet **koloni** - en benämning som också kom att tillämpas på flera barnhem för finska barn oavsett årstid. **Internat** var en annan benämning som var vanlig i tidningsartiklar och i länsstyrelsernas tillståndsbeslut.

En imponerande folkrörelse

I Sverige fanns en viss politisk tveksamhet till att ta emot sjuka finska barn men den visade sig snart vara ogrundad. Allmänhetens stora gensvar medförde att ett stort antal sjukhem och sjukhusavdelningar redan i februari stod till förfogande. Man fick inledningsvis t.o.m. problem att placera lämpliga patienter på alla platser som plötsligt fanns tillgängliga. Många tidningsartiklar under de första månaderna 1942 innehöll uppgifter om att företag erbjudit såväl fastigheter som pengar för finska barns vård, men alla erbjudanden tycks inte ha blivit förverkligade eftersom hemmen inte återfinns i Hjälpkommitténs förteckningar.

Exempel på korporativ verksamhet:

- Personalorganisationer på vissa företag utfäste sig att svara för vårdkostnaderna för visst antal barn en bestämd period. Ett exempel på detta är "Kommittén Hjälp Nordens Barn" bland SAAB:s tjänstemän som gav årliga bidrag till Privata sjukhemmet i Linköping även kallat SAAB-hemmet.²⁷ (Se Östergötlands län)
- Barnhemmet på Trollesunds slott i Ludgo underhölls av officerskåren på Svea Livgarde och i Nyköping inrättades ett barnhem som Flottan underhöll. (Se Södermanlands län).
- En mera specifikt riktad insats var den som Skånska Cement gjorde när man på Latorps herrgård lovade ta emot barn företrädesvis från tjänstemanna- och arbetarfamiljer inom den finska cementindustrin.²⁸ (Se Örebro län).
- Anställda vid Riksbankens Tumba bruk arbetade extra några söndagar och den förhöjda lönen avsattes till sex månaders underhåll av 15 barn till anställda vid finska riksbankens motsvarande pappersbruk i Tervakoski.²⁹ (Se Stockholms stad och län).
- STIM (Sverige tonsättares internationella musikbyrå) upplät slottet Helgerum som ett tillfälligt barnhem och personalen bekostade 14 finska musikerbarns vistelse några månader på slottet. (Se Kalmar Län).
- En intressant variant fanns på barnhemmet på Johannishus slott i Blekinge. Varje barn hade ett "fadderskepp" bland marinens stridsfartyg där de ombordvarande förbundit sig att svara för barnets vårdkostnader. Större skepp kunde vara fadderskepp för 2 à 3 barn samtidigt.³⁰ (Se Blekinge län).
- Flera kommuner i Sverige utsåg under krigsåren s.k. adoptivorter i Finland (kallas nu-

²⁶Kristina Lindfors; Sommarkolonier - en samhällsfråga, C-uppsats Luleå 2004.

²⁷Föreningen Östgötahjälpen till Finlands barn, Styrelse och revisionsberättelse för år 1944.

²⁸Sydsvenska Dagbladet 4.1 1942:

²⁹E-post 2007-08-17: Monica Golabiewski Lannby vid Kungl. Myntkabinettet, Dnr 814-753-2007

³⁰Privat material hos greve Hans Wachtmeister, Johannishus slott, Ronneby.

³¹Korppi-Tommola, Aura: *Vänskapsband över Bottenhavet, Fadderortsrörelsen 1942-1980*. Kap III

mera vänorter) till vilka man riktade sin hjälp.³¹ Några kommuner inrättade barn hem eller barnkolonier för barn från sådana orter. T.ex. Sundsvall tog emot barn från "adoptivstaden" Björneborg (Pori) på kolonin Stavreviken. Liknande skedde i Skellefteå som tog emot ett tiotal barn från Brahestad (Raahe) på ett hem benämnt Sommarbo.

- Såväl kung Gustav V som kronprinsparet och andra kungligheter deltog direkt eller indirekt i stödet för finska barn på svenska barnhem.

Den svenska beredvilligheten att ta hand om små finska barn var enormt stor. I en artikel i Västernorrlands Allehanda skriver man: *"Det har blivit en folkrörelse av imponerande mått att hjälpa finska barn över till Sverige undan kriget och ge dem vård och uppehälle här. I närvarande stund närmar sig antalet överförda barn 10.000. Men behovet är så stort att mångdubbla antalet skulle behöva komma hit."*³²

En veckotidning som engagerade sig hårt för finska barn var Veckojournalen. I ett par stort upplagda artiklar i början av 1942 kunde man läsa rubrikerna "ETT FINSKT BARN i varje svenskt hem" och "Varför inte 100 000 finska barn". Tidningen beskrev den tilltagande livsmedelsbristen orsakad av missväxtår, stoppad import och förlorade landområden. Vidare beskrevs hur minskad livsmedelstilldelning särskilt drabbade barnen. Sveriges befolkning kunde göra en stor humanitär gärning för Finlands nödlidande barn. *Att hjälpa Finlands barn var att rädda Finlands framtid.*³³

Alltför stort engagemang?

Hjälpkommitténs chef Lars Östberg började efter en tid misstänka att en del pengar som insamlades under förevändning att användas för Finlands barn istället hamnade i vederbörandes egen ficka. Han upplevde att det vuxit fram en insamlingsdjungel där veritabla skojare var i farten, men också att hyggliga föreningar och privatpersoner kanske mer stjälpde än hjälpte genom tokigt organiserade insamlingar där omkostnaderna kunde sluka större delen av insamlade belopp. På många håll satte man igång insamlingar till planerade finska barnhem, men då inga barn placerades där och insamlade pengar inte kom till Hjälpkommittén ställde Lars Östberg sig frågan: vart tog pengarna vägen?³⁴

Motstånd och negativ kritik

En del kritiska svenska synpunkter mot barnförflyttningarna framfördes på några tidningsars ledarsidor.³⁵ I Finland tystades debatt och skrivelser genom att all negativ publicitet oivillkorligen förbjöds från den 26.1 1942.³⁶ Kritiken föranledde Hjälpkommittén att skicka ett brev till barnhem och barnkolonier för att tona ner de negativa inslagen. *"I vissa finska kretsar ser man med oblidiga ögon på barntransporterna och kommer med alla möjliga egendomliga saker som man inte behöver fästa sig vid när man utför ett humanitärt arbete. Man skall heller inte ta så hårt på kritiken som kommer från dem som ogärna vill avstå något till sin nästa. En del kritiker menar t.o.m. att man glömma bort våra egna barn för de finska barnens skull."*

³²Västernorrlands Allehanda, 12.3 1942; "Sveriges hjälp till Finland, De finska barnens resor till Sverige".

³³Veckojournalen nr 2 och 4, 1942.

³⁴Dagens Nyheter 22.3 1942; "Barnhem, men inga barn".

³⁵Henriksson, Susanne & Pettersson, Kristina: "Finska krigsbarn sett ur ett norrbottniskt perspektiv".

D-uppsats, Luleå Tekniska Universitet, Historia, 2002:5.

³⁶Pertti Kavén; "70 000 små öden, Munkavle på kritikerna".

Hjälpkommittén konstaterade dock att tidningarna i allmänhet var välvilligt inställda till hjälparbetet, men att det ibland förekom överdrifter som att de finska barnen skämdes bort med mer mat än vad de svenska ransonerna räckte till. Av denna anledning rekommenderades största försiktighet när uppgifter lämnades om barnhemmen till tidningarna. Hjälpkommittén menade att man inte skulle avvisa journalister som ville skriva om verksamheten, men att man inte heller skulle framhålla annat än att barnen blev väl omhändertagna, att skötseln kontrollerades av ortens läkare och att man ansträngde sig för att hålla en enkel standard på hemmet. "Trots att finska barn inte fick bättre tilldelning av ransonerade livsmedel än svenska barn skulle man i möjligaste mån undvika att tala om kosthåller utan istället rikta uppmärksamheten" på de många lustigheter som dagligen hända på barnhemmen".

*Barn och personal på det lilla genomgångshemmet för finska barn. Storgatan 17 i Luleå.
Foto: Luleå kommuns arkiv.*

Från koja till slott

Barnhem

Trots den stora välviljan hos svenska familjer att ta emot finska barn räckte inte antalet fosterhem till. Barnhem eller internat blev då lösningen på problemet. Som beskrevs i föregående kapitel fanns initiativtagare till inrättande av barnhem i alla samhällsgrupper. Villor, lägenheter, församlingshem, prästgårdar, semesterhem, skolor, sommarkolonier, herrgårdar och slott kunde användas som barnförläggningar. Utrustning och bemanning varierade mycket liksom de finansiella villkoren.

Påfallande ofta hittar man såväl slott som herresäten bland fastigheter som ställdes till förfogande. Bakom dessa fanns stora framgångsrika företag eller förmögna privatpersoner. Herrgårdarna var stora och rymliga, ofta med faciliteter som centralvärme, badrum, wc mm. I många fall ställdes fastigheterna kostnadsfritt till Hjälpkommitténs förfogande. El, bränsle, underhåll och skötsel av tomtarealen kunde också vara kostnadsfria.

Strängt taget alla barnförläggningar hade en styrelse som svarade för bemanning, finansiering och medelsförvaltning. Ansökan om tillstånd att starta en förläggning skulle sökas hos länsstyrelsen, som remitterade ärendet dels till 1:e provinsialläkaren på orten och dels till kommunens barnavårdsnämnd. Brandmyndigheten blev i regel också tillfrågad. Planerades vård av sjuka barn togs kontakt med specialisläkare. De sanitära förutsättningarna var sådant som läkarna främst hade synpunkter på. Brist på inplanerat isoleringsrum framkommer ofta i deras kommentarer. Krav på förbättringar av lokaldisposition, brandskydd, utrymningsvägar och VVS var också vanliga.

I ett brev till Hjälpkommittén poängterade "Statens inspektör för fattigvård och barnavård" den 8.1 1942 att finska barn som genom Hjälpkommitténs förmedling bereddes vård i barnhem eller enskilda hem i Sverige i princip var att betrakta som fosterbarn enligt svensk lag. Därför krävdes Hjälpkommitténs medverkan att informera om barnavårdslagens föreskrifter rörande ansökan om tillstånd inför inrättande av barnhem för finska barn.

Det var inte alla framställningar och förslag till barnförläggningar som godkändes. I varje fall kan man förstå att viljan och ambitionen att kollektivt ta hand om de finska barnen ibland översteg de praktiska och ekonomiska förutsättningarna. Man kan ana att det också fanns enstaka fastighetsägare som ville hyra ut undermåliga tomma hus.

Statens barnavårdsinspektör konstaterade också att samtliga barn som kom att vårdas på barnhem var att betrakta som fosterbarn och därför skulle anmälas till barnavårdsnämnden i kommunen. Samtidigt poängterades att formerna för anmälan kunde göras så enkla som möjligt. Huvudsaken var att barnavårdsnämnden fick kännedom om varje finskt barn i kommunen. Finska barn som mottogs i enskilda hem utan någon som helst ersättning var däremot inte att betrakta som fosterbarn i lagens mening och behövde alltså inte anmälas hos barnavårdsnämnden.

Inte alla initiativtagare brydde sig om att fördjupa sig i de byråkratiska villkoren utan man satte raskt igång med att lokalt utrusta ett hem, skaffa personal, samla in kläder och ordna med mathållning för en liten grupp barn. Ekonomin svarade vanligen någon förening eller ett par lokala företag för. Hemmet bemannades med engagerade personer ur lokalbefolkningen. Här fick barnen vistas i en hemmiljö med familjekaraktär i en trygg och omtänksam bygemenskap. Kunskapen om dessa hem nådde inte alltid fram till de centrala myndigheterna.

Kontrollen var antagligen inte heller särskilt noga, men den förekom. Det visade sig i ett par fall där den lokala länsstyrelsen barnavårdsinspektör vid besök upptäckte att tillstånd att driva ett barnhem saknades.

Den tid förläggningarna existerade kunde variera från ett par månader till flera år. De flesta av de mindre barnhemmen hade upphört sommaren 1943 då merparten av de finska barnen hade återvänt till sina familjer. En del hem drevs bara under sommarmånaderna som en koloni. Det fanns också exempel på att just sommarkolonier användes som barnhem för finska barn under höst- och vintermånaderna.

Vistelsen kunde bli kortvarig särskilt för friska blonda små flickor. För sjuka barn blev vistelsen lång på grund av lågt intresse att ta emot dessa barn även om de blivit friska. Pojkar fick oftare än flickor stanna länge på barnhem. Svårast blev det för tydligt handikappade eller kroniskt skadade barn. Det var många finska barn som inte fick annan vistelse i Sverige än på en barnförläggning.

Barnhemmens placering

När man studerar var barnhemmen blev placerade visar det sig, att den övervägande delen fanns i mellansvenska län runt de stora sjöarna Vänern, Vättern, Hjälmarén och Mälaren. Stockholms stad och län intar en särställning med mer än 20 procent av inrättningarna men då ingår också vinterkrigstidens olika kollektiva hem. Gävleborgs län hade i förhållande till sin folkmängd flest inrättningar, mer än 38. Detta kan jämföras med lika stora och angränsande Västernorrlands län där det bara fanns 12 inrättningar.

En enklare beskrivning är att 60 procent av inrättningarna fanns inom en radie av 250 km från Stockholm. Övriga fördelade sig över resten av landet från Malmberget i norr till Glemmingebro i söder. Närheten till orter med väl utvecklad sjukvård och specialister var en faktor som hade betydelse för lokaliseringen av konvalescenthem.³⁷ Transportavstånden hade naturligtvis också betydelse.

De flesta barnhemmen fanns på landsbygden, i mindre städer och samhällen och inom Bergslagens bruksorter. Bara i enstaka fall har barnhem funnits i någon lägenhet i ren stadsmiljö, men visst fanns det flera stadsvillor med stora trädgårdar som inrättades till finska barnhem. En del barnhem låg mycket avlägset från närmsta tätort men kunde å andra sidan ha en härlig omgivning vid någon sjö eller vattendrag och med skog i närheten.

Barnhem för friska barn

Barnhem för friska barn var oftast verksamma den kortaste tiden. En del planerades och inrättades bara för en viss grupp barn och begränsad tid. De finansierades nästan uteslutande genom lokala bidrag. I många fall hade man ingen avsikt att söka fosterhem åt barnen utan man skapade ett slags familjekollektiv med nära relationer mellan barn och de vuxna. Andra hade inte någon uttalad tidsbegränsning men kunde uppleva att bidragsgivarna tröttnade efter några månader och kunde därför inte existera vidare om inte Hjälpkommittén tog över driftansvaret. De större barnhemmen kunde ha en ganska snabb genomströmning av barn, eftersom man aktivt arbetade för att barnen skulle komma till fosterfamiljer.

³⁷Svenska Läkartidningen nr 10:1943, Svensk sjukvård för finska barn under år 1942, av Olle Elgenmark.

Barnhem för sjuka barn och konvalescenter³⁸

Många förläggningar inrättades som barnhem för sjuka och konvalescenter. Där anläggningens tekniska förutsättningar var mycket goda med skilda sovsalar, isoleringsrum, lekrum, undersökningsrum, hygienutrymmen med wc och förläggning för personal kunde man placera ganska sjuka barn. Anläggningar med sämre förutsättningar tilläts endast ta emot "lindrigt sjuka" barn. Vanligtvis fastställdes också en nedre åldergräns beroende på förläggningens kvalitet. Ju bättre förutsättningarna var ju lägre kunde den nedre åldergränsen sättas. De flesta konvalescenthem inrättades för att ta emot tuberkulosfall efter sjukhus- eller sanatorievistelse i Finland eller Sverige. Andra konvalescenthem fanns för t.ex. ögon- eller öronsjukdomar och var knutna direkt till ett visst sjukhus.

Driftskostnader för de flesta barnhem av denna kategori finansierades genom direkta lokala bidrag eller genom de bidrag som i varierande storlek sattes in på Hjälpkommitténs postgirokonto. Fr.o.m. 1944 beviljade Medicinalstyrelsen statsbidrag till värdagskostnaderna som utbetalades av Hjälpkommittén.

Ett obligatoriskt krav var att läkare knöts till barnhemmet. Det kunde vara provinsialläkaren eller läkare från näraliggande sjukstuga eller sjukhus. Läkarna ställde sig överallt gratis till förfogande och betalade själva kostnaderna för resor till sjukhemmet.

Det var ett väsentligt tyngre arbete att från dessa hem slussa ut barnen till fosterfamiljer. I den man lyckades var det som regel flickorna eller de minsta pojkarna som i första hand var intressanta.

Barnhem för "besvärliga" barn

En handfull barnhem har beskrivits som barnhem för besvärliga barn men tyvärr har inte särskilda dokument hittats om dessa. Man kan möjligen föreställa sig att det psykologiska klimatet på sådana hem var kärvarare än på andra. Anteckningar har hittats om att barn inte kunnat anpassa sig till den svenska familjen och därför placerats på barnhem. Det fanns ett par sådana hem för såväl flickor som pojkar. Som skäl till omplaceringarna beskrev man ofta att barnen var olydiga, svårfostrade, tjuvaktiga, bråkiga, sängvätare mm. Liknande skäl användes av barnhemsföreståndare som vädjade till sitt länsombud om att omplacera barn som hade starkt avvikande beteenden. Med dåtidens kärva terminologi kunde man kalla en del barn för psykopatbarn, som antingen borde placeras på "uppfostringsanstalt" eller helt enkelt skickas tillbaka till Finland.

*Personalen på barnhemmet i Långsbyttan.
Fru Eriksson, fru Virtanen, fröken Marttinen,
fru Lempinen, fröken Nyholm, fröken Ollus och
Ulla Allas. Foto: Lars Lund.*

³⁸Som föregående.

Barnhemmens bemanning

Bemanningen på barnhem och andra förläggningar var naturligtvis betingad av antalet vårdplatser, hemmets fysiska förutsättningar och karaktären på värden som skulle bedrivas.

Vem som var huvudman och de finansiella villkoren hade naturligtvis också en viss betydelse. Det fanns dock en grundläggande personalstruktur som ofta återkommer.

En föreståndare med administrativt ansvar fanns på alla hem. På hem för sjuka barn eller konvalescenter var denna oftast en sjuksköterska eller annan sjukvårdskunnig person. På andra hem kunde föreståndaren vara lärarutbildad eller ha utbildning inom barnvård. Man kan ibland se

att föreståndaren var någon av ortens inflytelserika damer ibland kunde det vara hustrun i ägarfamiljen. Det förekom också att föreståndaren var finsk. Köksföreståndare eller kokerska kom i allmänhet från orten men på några hem fanns finsk personal också i köket.

Hemmet hade medicinskt stöd av läkare. Även hem för friska barn kunde drabbas av epidemier, olycksfall eller åkomma hos något barn som behövde sakkunnig behandling eller tillsyn. Beroende på hemmets inriktning kunde läkarens insatser variera från att barnen kom till hans mottagning till att han själv gjorde periodiska besök med någon form av hälsokontroll av barnen.

En överraskande stor andel av personalen var finsktalande eller tvåspråkig. Det kunde vara flickor som gick förskolläraryr utbildning i Finland och som fick sina praktikperioder förlagda till barnhem för finska barn i Sverige.³⁹ Det förekom regelrätt rekrytering i Finland av såväl vårdpersonal som lärarinnor. I Hjälpkommitténs korrespondens finns också flera brev från finska damer som ville arbeta med de finska barnen. Flera av de sökande hade också erfarenhet av vårdyrken eller undervisning.

På vissa barnhem utgjorde lottor personalen, ibland tillsammans med Röda Korsmedlemmar. I Stockholm fanns barnhem som Frälsningsarmén drev helt eller delvis med egen personal.

Inte någonstans i dokumentationen hittas någon manlig anställd. Man måste bortse från de tillfälliga kontakterna med läkarna, vars vita rockar, instrument och sprutor skapade en respektfull distans. Men då några andra män uppträder i berättelser, rapporter mm tycks barnen tagit en snabb och oreserverad kontakt med männen, som under korta men nog så viktiga stunder kom att utgöra en slags fadersgestalt.

Uppvärmningen var ett manuellt arbete med kol, koks, torv eller ved som skulle in i spisar och kaminer. Särskilt i stora hus med centralvärme var detta en tung uppgift för personalen om inte en fastighetsskötare skötte den sysslan.

*Hjortnäs kolonin med personal hos Erik Sjöberg och hans familj.
Foto: Marja Hellstenius. (Se sidan 88.)*

³⁹ Ebba (Nylander) Järvi, Tierp, berättade, att hon gick förskolläraryr utbildning i Helsingfors under krigsåren och att hela hennes kurs om 29 elever blev placerad som barnskötare på olika finska barnhem i Sverige för sin yrkespraktik. Själv kom hon till Strömsbergs bruk i Tierp. (Telefonsamtal 2007-08-09).

Barnens vård

Det gjordes stora ansträngningar för att bemanna hemmen med utbildad arbetskraft för en god omvårdnad. Det faktum att större delen av vårdpersonalen på många barn- och konalescenthem var finsk tycks ha medfört att omhändertagandet av barnen blev både personligt och kärleksfullt i flertalet hem. Personalen såg och kände barnens saknad och hemlängtan och ansträngde sig för att på olika sätt överbrygga svårigheterna. Det blev i regel någon av vårdarna som hjälpte till med brevkontakten mellan barnen och familjerna i Finland. Att vara en sådan viktig länk mellan barnen och familjerna bidrog till en nära och personlig relation mellan dem. Påfallande ofta är det just den finska "tantan" som krigsbarnen minns med värme och acksamhet.

Den finskspråkiga miljön innebar att barnen kunde behålla sitt modersmål i stor utsträckning. Men det uppstod också den nästan bisarra situationen att några helt svensktalande finlandssvenska barn tvingades att lära sig finska för att kunna existera i den finska miljö de hamnat i. Åtskilliga hem hade ju tillkommit genom lokala initiativ och lokalbefolkningen kände äkert ett stort ansvar för barnens välbefinnande. Många är de berättelser om hur människorna i det omgivande samhället bidrog med allt från godis och frukt till lekredskap och kläder. Det förekom också att barnhemsbarn blev hembjudna till privatpersoner på saftkalas, julaftnar m.m. Att få delta i skördearbete eller andra aktiviteter hos granngårdar eller grannar var också uppskattade inslag i barnhemsvardagen. Sådant innebar att barnen har kunnat berätta om många glada och roliga minnen.

Ett problem som ibland uppdagades vid inledande besiktningar av hemmen var att iveren att ta hand om så många barn som möjligt gav till följd att man inte räknat med behovet av lekutrymmen när barnen vid uselt väder måste stanna inne.

I många inspektionsrapporter kan man läsa om mycket engagerade läkare som gjorde stora personliga insatser såväl medicinskt som socialt för barnhemsbarnen. Till övervägande del var läkarvården för barnen kostnadsfri. Tillsynsläkarnas insatser kunde emellertid ibland ifrågasättas. Det finns exempel på att uppenbar vanvård inte ledde till åtgärd från ansvarig föreståndare eller läkare med bestående men för de drabbade. Öppen kritik mot läkares insatser förekommer knappast.

Begreppet barntandvård var nog inte en allmän företeelse vid den här tiden. Dock har i anteckningarna till några barnhem framgått att man träffat avtal med tandläkare om barnens tandvård. Vid genomgångshemmet Anglais i Stockholm hade man vid läkarundersökningarna konstaterat att barnen ofta hade dålig tandstatus och att många klagade över tandvärk. En tandläkarstol med komplett utrustning ställdes gratis till förfogande av Forssbergs Dentaldepå AB och en jourhavande tandläkare fanns därefter kostnadsfritt till hands genom Stockholms tandläkarförening. Svenska tandläkarförbundet uppmanade medlemmarna runt om i landet att i största möjliga utsträckning gratis behandla de finska barnen.⁴⁰ I dokument från Karlshäll har hittats anteckningen "*På grund av pat. dåliga tandstatus har fullständig munskötsel företagits å Eastmaninstitutet.*"

I dokumentation till ett barnhem hittades anteckningen att en lokal frisör åtog sig klippning av pojkarna till halva normalpriset. I Lindesberg lovade frisörmästaren att gratis klippa alla finska barn så snart de anlände. Frisörerna som anlätades på Anglais arbetade också gratis.

⁴⁰ Dagens Nyheter 20.1 1942; De finska barnen få gratis tandvård.

Barnens skolgång

Det fanns inte klara och entydiga regler om hur undervisningen skulle ske på barnhemmen. Av inspektionsrapporterna kan man förstå att undervisningen också utformades på mycket olika sätt. På det hårt kritiserade barnhemmet i Robertsfors var undervisningen stundtals helt obefintlig och det var inte det enda hemmet med sådan brist. Men på flertalet barnhem löstes problemet på något sätt.

Det rådde ett stort mått av osäkerhet hos Hjälpkommittén om hur skolundervisningen egentligen bedrevs för de finska barnen. Vid ett möte i början av september 1942 med K.A. Fagerholm, finska folkskoleinspektör och representant för Barnflyttningskommittén förutsatte man att barnen redan var satta i skolan. Man enades om att för skolpliktiga finsktalande barn borde också ordnas undervisning på det egna modersmålet. Sådan skolgång fanns redan på flera ställen, men skolfrågan skulle tas upp i full utsträckning även på andra orter; *"så att icke de finsktalande barnen genom frånvaro av undervisning i finska skulle glömma bort sitt språk"*. Även för mindre barn borde anordnas lek- och lästunder av finskspråkiga barnträdgårdslärarinnor. Skolgång skulle om möjligt också ordnas för barn på sjukhus och barnhem.⁴¹

Ovan refererade möte utlöste omgående ett brev från Hjälpkommittén till länsombuden, där man poängterade vikten av att planera och genomföra undervisning för barn i skolåldern enligt de riktlinjer mötet kommit överens om. Det är svårt att bedöma om alla länsombud lyckades föra ut Hjälpkommitténs intentioner. En omständighet som skapade osäkerhet och ledde till olika lokala tillämpningar var att finska krigsbarn inte blev folkbokförda. Trots flera studier i kyrkoböcker har jag inte hittat finska barn i församlingsliggarna över inflyttade. Detta betydde att kommunernas förteckningar över skolpliktiga barn inte uppdaterades med finska barn bosatta i kommunen. De kommunala skolstyrelserna intresserade sig inte, med få undantag, för de finska barnhemsbarnens undervisning. Det var tydligen barnhemsföreståndarna eller fosterföräldrarna som själva tog initiativ till att barnen "sattes i skolan".⁴²

Friska barnhemsbarn fick ofta gå i ortens skola om inte hemmet låg alltför ödsligt. Där skedde undervisningen naturligtvis på svenska efter den svenska läroplanen. Dessa barn blev snabbt svensktalande och kunde tillgodogöra sig undervisningen på ett tämligen adekvat sätt. För andra barn, som var kvar på något hem eller institution, fanns ingen läroplan utan undervisningen tycks ha utformats helt efter (den finska) lärarens förmåga, kompetens och entusiasm.

Ett problem var att få tag i tillräckligt med finskt undervisningsmaterial. Det fordrades ibland en god portion uppfinningsrikedom för att lösa den uppgiften. Det finns ett exempel på att en finsk vårdare upp sin mamma i Finland skaffa finska läroböcker till barnhemmet hon arbetade på. Många lärarinnor skulle delta i passning och vård vilket givetvis begränsade antalet undervisningstimmar. Om ingen annan lokal var tillgänglig bedrevs undervisningen i matsalen och det var knappast en lokal som gav lugn och ro. Att dessutom anpassa undervisningen till olika åldersgrupper blev ibland en övermäktig uppgift. Barnhemsvistelsen kunde avbrytas med lasarettsvistelse i flera veckor. På goda grunder kan man därför anta att särskilt de sjuka barnhemsbarnens undervisning uteblev eller blev starkt eftersatt. Standarden på undervisningen

⁴¹Hjälpkommitténs brev 10.9 1942 till länsombuden.

⁴²Det var inte förrän fr.o.m 1948 som folkbokföringen plötsligt aktualiserades för de finska barn som då fanns kvar. För att få barnbidrag fordrades att barnet var folkbokfört i Sverige. Detta förklarar varför det plötsligt finns en stor "invandring" av unga människor till Sverige 1948.

som bedrevs på barnhemmen blev generellt sett undermålig, även om det också fanns bra exempel.

Barnhemsinspektörerna kontrollerade att undervisning bedrevs men de hade otillräckliga kunskaper för att kunna bedöma hur den genomfördes. Läsläsning förekom knappast. Svårigheterna att hålla tillräckligt med böcker i olika ämnen var nog det svåraste hindret.

Genomgångshem

Det var de ökade barntransporterna hösten 1941 och årets första månader 1942 som medförde att man inrättade genomgångsförläggningar för att kunna upprätthålla en rimlig nivå på hälsokontrollen av barnen. De mest kända blev nog anläggningen inom Bodens regemente där en hel kasernbyggnad ställdes till förfogande redan hösten 1941 och det i Stockholm lediga hotellet Anglais.

Hjälpkommittén definierade själv ett genomgångshem som någonting mitt emellan barnkoloni, karantänsförläggning och evakueringsläger. En rad tekniska krav och villkor ställdes på anläggningarna. Tvätt- och toalettanordningar skulle finnas i tillräcklig mängd antingen i fasta installationer eller i utrymmen med baljor, tvättfat o.d. Riklig tillgång till varmvatten var nödvändigt liksom kokmöjligheter för instrument mm. Kök och diskordningar borde finnas inom lokalen eller i dess omedelbara närhet. T.o.m. kokvagn och diskning under tälttak var möjliga alternativ. Kunde maten levereras från annat kök – militär, skola, restaurang - fordrades endast diskordning. Utspisningen skulle ordnas på billigast möjliga sätt.

I förläggningarna skulle finnas rum för undersökning, isolering, förråd mm och eventuellt en särskild sjukavdelning om man inte hade tillgång till sjukhusplatser i närheten. Bäddarna skulle inte placeras för tätt i rummen. Varje barn borde om möjligt få egen bädd med madrass, kudde, filt och lakan. I nödfall kunde två och två läggas med huvudena åt olika håll.

Läkare godkänd eller utsedd av Medicinalstyrelsen skulle organisera och ansvara för de undersökningar som skulle göras. Om möjligt borde han också vara chef för anläggningen. Personalbehov kunde säkras genom antingen frivillig personal från Lottakåren, Röda Korset, beredskapskvinnorna eller anställd personal.

Ett litet genomgångshem i Luleå. Observera det enkla bordet med linoluummatta som duk.

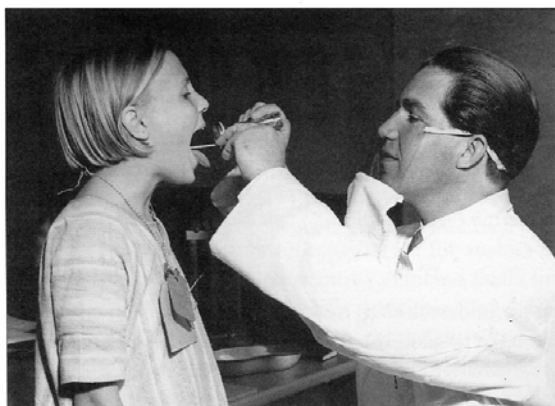
Foto:Luleå kommunarkiv.

Grundbemanning

- **Förläggningsschef** fanns på större anläggningar. Denne svarade för personalbehovet vad gällde vårdpersonalen, för rutiner och ordning på förläggningen och förläggningssluggare över barnen.
- **Sjukvårdsschef** svarade för sjukvårdspersonal och sjukvårdsmateriel samt läkarkorten.
- Transportchef skulle ta hand om barnens bagage vid ankomst och utlämning vid avresa.
- **Husmor** svarade för lokaler, inventarier och förråd samt städ-, tvätt- och diskpersonal.
- **Vårdpersonal** hade hand om de friska barnens dagliga tillsyn, förströelse och omhändertagande vid morgonrutiner, utspisning och kvällsrutiner.
- Sjukvårdspersonalen tjänstgjorde vid läkarundersökningarna, på isoleringsrum eller sjukavdelningar och hade tillsyn över lindriga sjukdomsfall.
- **Stödpersoner** som sekreterare och biträden till vissa befattningshavare kunde förekomma.

Beroende på genomgångshemets storlek och personalens kompetens kunde olika kombinationer av befattningarna förekomma.

När barnkontingenterna anlände till genomgångshemmet försökte man ta in dem i nummerordning för att prickas av i färdsedeln som medföljde kontingenten. Nya förläggningslistor upprättades per avdelning, rum och sängplats. En rumlista sattes på varje dörr. Uppgifterna noterades också på en bricka som barnen fick bära om halsen. Avvikelser från nummerföljden gjordes för pojkar över tio år som placerades i särskilda rum. Eventuella förflyttningar inom förläggningen skulle ovillkorligen antecknas i förläggningslistorna och korrigeras på barnets bricka och på rumslistan.

Läkarundersökning på ett genomgångshem. Foto: RA

Barnen skulle så långt som möjligt hållas i sina respektive rum och omhändertas av vårdpersonal enligt särskilda instruktioner. De skulle helst också utspisas på rummen. Till läkarundersökningarna hämtades barnen rumsvis. Vistelsen på genomgångshemmen blev i allmänhet kort och kunde räknas i några få dagar. Sjuka barn fick behandling eller vård men genomgångshemmet hade inte förutsättning för avancerad vård utan barnen remitterades till närbelägna sjukhus.

Hjälpkommittén sammanställde färdsedlar över barn som skulle avresa och vart de skulle. Läkaren korrigerade färdsedeln genom att stryka de barn som inte var medicinskt färdiga att resa. Transportchefen fick sedan meddela mottagande länsombud vilka barn de skulle ta emot. Den avresande barngruppen kunde hämtas av länets personal eller få följeslagare från genomgångshemmet.

Men det uppstod identifieringsproblem ibland. I pressen kunde man den 22.2 1944 läsa: *Ett tiotal finska barn som anlänt till Umeå och inlagts i karantän, ha förlorat sina identifieringsbrickor, och då de äro för små för att kunna tala om vad de beta har det uppstått svårigheter att få besked om barnens namn. Småttingarna ha under hitresan tillsammans med nära 700 andra finska barn ätit upp sina namnbrickor av papp, så att endast små fragment återstod vid framkomsten. Med hjälp av passhandlingar och äldre medföljande barns uppgifter har man dock fått namn på de flesta. Vad beträffar "uppärtna" identitetsbrickor så gäller det några tiotal barn, och man har ingen anledning att tro att detta kommer att leda till misstag med barnens verkliga identitet.*⁴³

Detta var inte den enda incidenten. Det förekommer ofta i olika berättelser om just sönder-tuggade eller oläsliga namnbrickor. Krigsbarn har också berättat att de bytt brickor med varandra - vilket väcker tanken att det kanske finns barn som råkat byta identitet på detta sätt.

Det var en omfattande och noggrann planering som fordrades för att allt skulle fungera. Färdmedel, resrutt, tider, biljetter, bagage, handlingar som pass och läkarkort, utspisning och omhändertagande, allt skulle stämma. Såväl transportpersonal som lokala ombud måste noggrant kontrollera och kvittera de barn de tog emot och fick ansvar för. De kvitterade listorna skulle återlämnas till genomgångshemmet där slutlig avprickning skedde sedan skickades listan till Hjälpkommittén. Även enskilt avhämtade barn skulle alltid kvitteras.

Karantänsförläggningar

De finska och svenska regeringarna kom i juni 1944 överens om att ytterligare 10 000 barn, främst från evakuerade områden, skulle överföras till Sverige. Statens utrymningskommission fick i uppdrag att ta hand om administrationen av omhändertagandet av barnen i samverkan med Hjälpkommittén. Men uppdraget överfördes snart till Civilförsvarsstyrelsen. Uppgiften var att upprätta och låta driva karantänsförläggningar i större och medelstora städer. Civilförsvarsstyrelsen sammanställde den 4.9 1945 en förteckning över 45 karantänsförläggningar - alla inrättade efter juli 1944. Flera existerade bara ett par månader särskilt de som fanns i sommarstängda skolor.⁴⁴ Därutöver fanns några karantänsförläggningar helt i Hjälpkommitténs egen regi bl.a. på Karlhalls sjukhus och inom regementena i Umeå, Gävle, Linköping, Enköping och flygflottiljen i Norrköping.

Efter att ha avlusats och

Nyanlända till karantänen i Umeå.

Foto: B.Ekholtz arkiv: VBM.

⁴³Östgöta Correspondenten, tisdag 22.2 1944.

⁴⁴Kungl.Civilförsvarsstyrelsen: Sammanställning av förläggningar för finska barn 4.9 1945.

snabbundersökts på första mottagningsorten⁴⁵ skulle barnen överföras till karantänsförläggning där de i ca 14 dagar skulle observeras och genomgå läkarundersökningar så man blev förvissad om att de inte var behäftade med smittsamma sjukdomar.⁴⁶

Karantäner kunde med fördel inrättas i sommarstängda skolor där sovsalar, tvätt- och toalettanordningarna fanns i tillräcklig mängd eftersom förläggningen skulle kunna rymma upp till 250 barn. Vidare skulle finnas undersökningsrum, isoleringsrum och rum för medföljande finsk vårdpersonal.

Fastigheter och lokaler utsågs i samråd med kommunala myndigheter och skulle godkännas av vederbörande tjänsteläkare. Några förläggningar fanns sedan tidigare bl.a. i Vännäs och Sundsvall. Inom regementet I 20 i Umeå disponerades man såväl logementsbyggnad som gymnastiksal. Men nya alternativ togs också i anspråk. Sjukhusavdelningar, församlingshem, villor och herrgårdar är några exempel. Karantänsförläggningar kunde också öppnas där man tidigare drivit barnhem.

Lokalerna

Högst 15 barn fick förläggas i samma rum. Sängarna fick inte placeras för tätt, men för att spara på sängutrustning kunde två små barn dela en säng med huvudena åt olika håll. Bäddarna försågs med underlägg av gummiduk eller paraffinerat papper. Om de befintliga tvättanordningarna inte var tillräckliga skulle provisorium med bänkar och handfat ordnas. Toaletterna kunde eventuellt kompletteras med "portativa klosetter".

Personal

- **Karantänsläkare** utsedd av medicinalstyrelsen. Övrig personal anställdes av luftskydds chefen i samråd med Hjälpkommitténs lokala representanter.
- **Förläggningsschef** med ett övergripande ansvar för förläggningens utrustning och drift. Vederbörande skulle vara underställd distriktets luftskyddschef. Kontinuerlig samverkan med läkare och husmor poängterades.
- **Husmor** svarade för kosthållning för såväl barn som personal. Hon ansvarade också för städningen och var sålunda arbetsledare för köksor och städerskor.
- **Kanslipersonal** biträdde karantänsläkaren och förläggningsschef med att föra läkar-kort, förläggningslistor, korrespondens mm.
- **Vaktmästare** och bagagepersonal.
- **Sjukvårdspersonal** anställdes lokalt, dessutom medföljde finska vårdarinnor varje transport och stannade den tid "deras" barn var kvar på förläggningen.

Barnens ankomst

Förläggningsschefen fick information om tiden för barnkontingenternas ankomst, kallade in personal och färdigställde förläggningen för mottagning av barnen. En omständlig procedur inleddes när barnen kom. De avprickades efter sina adresslappar och rapporter skickades till

⁴⁵Kallades sanitetsstationer och fanns bl.a. i Stockholm, Haparanda och Umeå.

⁴⁶RA Statens utrymningskommission, Nr A 4176, 1944, PM beträffande karantänsförläggningar för finska barn. Urdelas till karantänsläkare, förläggningsschef, ställföreträdande förläggningsschef och husmor.

Hjälpkommittén. Förelägningslistor skrevs och barnen, deras sängar och kläder försågs med nya nummerbrickor och nya legitimationskort utfärdades. Bagaget omhändertogs och märktes för att kunna följa med rätt barn vid avresan.

Läkarkort med undersökningsresultat för varje barn skrevs i tre exemplar. Ett av läkarkorten skulle medfölja barnet och ett skulle lämnas till mottagningsortens provinsialläkare. Det tredje kortet skulle sändas till Hjälpkommittén, liksom ett exemplar av kvitterade färdsedlar.

För att förhindra smittspridning fick barnen inte lämna sitt rum eller blandas med barn i andra rum. Flyttning från ett rum till ett annat fordrade noggranna anteckningar på rumslistor och förelägningsliggare. Dessa försiktighetsåtgärder var ändå inte alltid tillräckliga. Det finns exempel på att många barn på föreläggningen i Umeå (I 20) smittades av en influensaepidemi. Man kan på goda grunder anta att det skedde även på andra föreläggningar. Föreläggningen i Vindeln drabbades av en epidemi (möjligen difteri) som var så allvarlig att några små barn avled.

Utspisningen skulle ske på billigast möjliga sätt. Eget tillagningskök anordnades om inte maten kunde levereras från närbeläget regemente, skolkök eller annat storkök. Utspisningen skedde i rummen. Gemensam utspisning kunde endast ske efter tillstånd från karantänsläkaren och förelägningschefen.

I god tid före avresa skrevs för varje barngrupp en färdsedel i fem exemplar. En omständlig handläggning med utkvittering av barn på de olika listorna skulle garantera att inget barn tappades bort. När barnen avreste skulle de avprickas i förelägningsliggaren och i en av de uppgjorda färdsedlarna. Varje barn skulle medföra läkarkort, legitimationshandling och sitt bagage.

Barns utrustning med kläder och skor

En särskild utrustningslista hade upprättats av Hjälpkommittén. Statens arbetsmarknads-kommission fick uppdraget att utrusta barnen med kläder och skor när deras utrustning inte överensstämde med utrustningslistan.⁴⁷ Kläder och skor upphandlades av arbetsmarknads-kommissionen åt respektive länsarbetsnämnd. Hjälpkommitténs lokala representant på föreläggning-en gjorde behovsbedömningen och rekvisiterade de persedlar som respektive barn behövde.

Vill inte!
Foto: B. Ekholtz arkiv. VBM.

⁴⁷Statens arbetsmarknadskommission Cirkulär LAN nr 502 den 18 juli 1944, till samtliga länsarbetsnämnder.

Inspektioner

Inspektionsrapporter

Inspektionsrapporterna kan indelas i två huvudgrupper; dels besök som företogs av representanter för Hjälpkommittén för Finlands barn i Stockholm eller den finska Barnflyttningskommittén och dels besök av Socialstyrelsens inspektörer. Hjälpkommitténs besök pågick från 1941 och framåt, dock väsentligt glesare efter 1944.

Det var i samband med 1944 års hastigt påkomna och stora barntransporter som det blev angeläget för staten att kontrollera tillståndet vid barnhem och internat, vilka godkänts och beviljats vårdplatsbidrag av Medicinalstyrelsen. Från 1944 till 1947 gjordes återkommande inspektioner av inspektörer från Socialstyrelsen. Besöken skedde ofta tillsammans med länsstyrelsernas barnavårdsombud ibland också med det lokala ombudet för Hjälpkommittén. De kommunala barnavårdsnämndernas intresse och engagemang var inte alltför stort i alla kommuner, men det förekom att barnavårdsman också deltog vid någon inspektion. Besöken var i regel inte föranmälda, man kan dock ana att inspektörernas resor snart blev kända i det besökta länet.

Inspektionen följde ett antal förutbestämda områden eller punkter som skulle synas och rapporteras. Det kunde gälla t.ex. fastigheten med dess belägenhet och närmaste omgivning, byggnadernas beskaffenhet, brandskydd och utrymningsvägar.

I rapporterna skulle också antecknas uppgifter om personalens storlek och kompetens, medicinförvaring, förråd av kläder, antal barn, deras kön, ålder och deras hygieniska villkor, sysselsättningsmöjligheter och undervisning.

Kritiska inspektionsrapporter

I anteckningarna om enskilda barnhem eller förläggningar har jag valt att referera innehållet i några inspektionsrapporter för att försöka skapa en bild av hemmens organisation och barnens villkor. Det gavs såväl ris som ros. Då brister påpekades kunde det vara ganska milda kommentarer men det förekom också mycket kritiska påpekanden särskilt när barnen inte behandlades med insikt och omtanke.

Det hände att ledningen struntade i inspektörernas krav på förbättringar. Trots flera grava anmärkningar mot ett barnhem i Robertsfors fortsatte verksamheten med en förvärrad situation år efter år. En inspektionsrapport från Robertsfors i Västerbottens visar hur illa det kunde bli.

Anteckningar angående besök vid Robertsfors barnhem för finska barn i Bygdeå socken, Västerbottens län.

I samband med en inspektionsresa i Umeå och trakten däromkring besökte jag den 26 oktober 1944 ett barnhem för finska barn i Robertsfors, ungefär 6 mil norr om Umeå. Vid besöket medföljde barnavårdsombudet i länet fru Svanström.

Jag försökte på förhand i Umeå få närmare upplysningar om hemmet, vilket enligt lämnade uppgifter närmast skulle bekostas av Hjälpkommittén för Finlands barn i Stockholm, och jag vände mig därför till kommitténs länsombud landstingsdirektör Wigren. Denne var emellertid bortrest och hans assistent hänvisade till överstinnan Lagercrantz. Hon visade sig emellertid ha mycket lite reda på hemmet. Hennes egentliga befattning med hemmet tycktes bestå i att hon av Röda Korsets förråd utrustat hemmet med filter. Hon förklarade sig emellertid omedelbart

villig att för den händelse brister i utrustningen, särskilt sängkläder, skulle visa sig föreligga, söka ordna komplettering.

Hemmet befanns vid besöket stå under ledning av fru Aina Hahr som hade sitt hem i närheten och endast vistades på barnhemmet på dagarna (enligt hennes uppgift var det avtalat om 8 timmars tjänstgöring men blev i regel betydligt längre). I övrigt bestod personalen av en kokerska och tre biträden, alla svenska. Kokerskan som fungerade som föreståndarinna, när fru Hahr ej var närvarande. Såväl denna som de övriga biträdena fingo av fru Hahr goda vitsord. Enligt fru Hahr var hemmet avsett för konvalenscenter samt för barn med körteltuberkulos. Sammanlagda antalet platser var 37. En del av barnen kommo genom medicinalstyrelsen som för dem betalade 3 kronor per dag, andra åter från Umeå stads, Umeå landskommuns och Bygdeå sockens fadderorter i Finland, och för dessa senare betalade den svenska fadderkommittén samma avgift 3 kronor. Ibland reste barnen hem till Finland igen, nämligen om hemmet kunde återtaga dem, annars utplacerades de i enskilda hem i trakten som togo emot dem utan avgift. Skogschefen W. Zetterberg, lokalt ombud för hjälpkommittén, skötte om detta liksom han också var den som fru Hahr vände sig till i alla angelägenheter rörande hemmet. Huruvida någon lokal styrelse fanns och vad den hade för funktioner, var för fru Hahr obekant. Med denna organisation och dess uppgifter hade hemmet fungerat sedan september 1943. Tidigare hade samma lokal använts för ett barnhem för finska barn, upprättat av en sammanslutning av skogstjänstemän. – Det bör annoteras, att barnavårdsombudet icke tillfrågats angående dessa utplaceringar av finska barn i enskilda hem. Såvitt fru Hahr hade sig bekant, erhöll ej heller vederbörande barnavårdsnämnd uppgift därom. Det samarbete mellan hjälpkommitténs ombud samt barnavårdsombudet och barnavårdsnämnderna, varom hjälpkommittén överenskommit med socialstyrelsen (jmf styrelsens Råd och anvisningar nr 6 och nr 8 1944) syntes sålunda här icke existera.

Fru Hahr uppgav sig ha en kortare tids tjänstgöring på sjukhus bakom sig men hade eljest ingen särskild utbildning.

Som hemmets läkare fungerade den närbelägna sjukstugans läkare och denne gjorde uppre-
pade undersökningar av barnen. Inga barn utskrevos utan att de befunnits fullt friska.

Den gamla träbyggnaden, i vilken hemmet var inrymt, hade tidigare varit sjukstuga (för 3 å 4 år sedan). Huset gjorde ett mycket ålderstiget och ganska ruffigt intryck. Från en stor kamin i korridoren i nedre våningen värmdes element i ett mindre antal rum på ena sidan (den tidigare operationssalen och läkarens mottagning m.m.) under det att huset i övrigt uppvärmdes med kakelugnar med plåtbeklädnad. Varmt vatten kunde erhållas endast genom eldning av en kamin i badrummet. Tvätt av s.k. blåkläder skedde i barnens tvätt- och dagrum. Det hela var mycket primitivt och säkerligen därför också mycket tungt att sköta. Samtliga barn så när som på fyra pojkar lågo i undervåningen i stora salar. Åldern växlade från 1 å 2 år upp till bortåt 14 år. Åtta barn gingo i traktens skolor. Endast ett fåtal voro sängliggande på grund av tillfälliga åkommor. Övervåningen bestod endast av en stor vind och rum på gavlarna. Alla fyra anställda bodde där upp jämte nyssnämnda fyra skolpojkar. Därjämte observerades på vinden ett rum med ett stort lager med hyvelspån, avsett för barnens madrasser. Ur brandfarsynpunkt måste denna anordning påkalla den största försiktighet och vaksamhet från personalens sida.

Utrustningen med sängkläder var uppenbarligen alldeles för liten, särskilt beträffande sänglinne. När stortvätt måste ske, kunde barnen endast få ett lakan att ligga i. Bäddarna voro delvis uppenbart icke skakade och vädrade. Barnens personliga utrustning med kläder föreföll att vara betydligt bättre. Barnen, av vilka flertalet under besöket släpptes ut för att leka på den stora planen kring huset, hade varmt och bra på sig. Däremot var utrustningen med leksaker, böcker och andra anordningar för barnens sysselsättning mycket bristfällig, och personalen kunde tydligen icke hinna med att ordna dylika saker för barnen. Ej heller fanns det någon för detta ändamål kvalificerad anställd.

Den allmänna ordningen på hemmet lämnade en del i övrigt att önska. En hel del förklaras naturligtvis av de primitiva förhållanden, under vilka hemmet arbetar, men i vissa avseenden måste nog bristen på ordning tillskrivas en viss oförmåga från ledningens sida att sätta bättre form på det hela. Bl.a. föll det i ögonen, att medicinflaskor av olika slag stodo uppradade på en hylla i ett arbetsrum tillsammans med diverse sysaker m.m. Sävitt vi kunde se fanns det visserligen inga gifter, men en enkel ordning kräver ju, att sådan saker ställas undan i ett skåp av aldrig så enkel beskaffenhet.

Föreståndarinnan själv gjorde ett vänligt och allmänt sett gott intryck och föreföll att ha ganska väl reda på barnen som också tycktes ha förtroende för henne. Tillfrågad om vad hon själv ansåg sig behöva för att kunna klara det hela bättre, påpekade hon, 1) att personalen behövde utökas med en, 2) att det med hänsyn till ekonomin vore svårt att kunna rusta upp barnen med kläder och dylikt, när de kommo till hemmet, mycket dåligt försedda därmed, och att sedan också kunna skicka i väg dem med god utrustning, och detta fastän hon i trakten omkring lyckades samla ihop en del använda men dock användbara klädespersedlar, 3) att avgiften tre kronor inte medgav en bättre standard än den nuvarande.

Sedan vi konstaterat, ingen av personalen hade sin sovplats i undervåningen, rekommenderade vi föreståndarinnan att låta personalen turas om att ligga på natten en i taget i ett tomt arbetsrum i undervåningen. Detta skulle självfallet bli lättare att genomföra, om personalen ökades med en.

Beträffande sängutrustningen hänvisades föreståndarinnan att hos skogschefen Zetterberg anhålla, att denne – eventuellt genom överstinna Lagercrantz i Umeå – ville ordna den nödvändiga kompletteringen av sänglinnet. Tyvärr medgav oss icke tiden att själv uppsöka skogschefen.

Föreståndarinnan uppmanades också att hos skogschefen göra hemställan om utökning av personalen med om möjligt en person som hade någon vana att ordna sysselsättning för barn samt vidare att hos skogschefen hemställa, att genom inköp eller insamling sysselsättningsmaterial måtte anskaffas.

Intrycket av barnen var över lag gott. De verkade vid en ytlig besiktning av en lekman friska och pigga, öppna och tillgängliga. Emellertid måste förläggningen, särskilt med hänsyn till att det dock är en förläggning för konvalescentbarn, betecknas som i andra hänseenden alltför primitiv. Det gäller ju dock en icke rent tillfällig förläggning. Den har fungerat över ett år och kommer sannolikt att fungera ännu en avsevärd tid. Följande bör anses vara angelägna önskemål:

1. Lokalerna överses och uppsnyggas. Åtskilligt torde kunna vinnas utan större kostnader.
2. Antalet barn nedskäres med syfte att få utrymmen frigjorda för barnens vistelse inne under lek och läsning m.m. Detta är särskilt viktigt inför den stundande vintern. Förläggningen bör knappast hysa mer än 30 barn.
3. Personalen ökas med en, särskilt avsedd att svara för sysselsättning åt barnen i förskoleåldern men även avsedd vara till hjälp för de äldre. Finnes det någon möjlighet att få en finsktalande, vore detta självfallet det bästa.
4. Tillgången på sysselsättningsmöjligheter förbättras. Detta kan ske med enkelt material och utan några nämnvärda kostnader. Tillgången på böcker för de äldre barnen bör utökas betydligt.
5. Utrustningen med sängkläder och särskilt sänglinne bör betydligt förbättras.
6. Arbetet för barnens utrustning med kläder bör underlättas eventuellt genom bistånd av Rädda barnen, och denna sak sålunda i det väsentliga ej behöva belasta de rena driftsmedlen, bortsett från normalt underhåll.
7. Därest nedskärningen av barnantalet och utökningen av personalen ej går att genomföra inom ramen av 3 kronor per dag och barn, böra åtgärder vidtagas för att anskaffa medel att täcka bristen, vare sig från Hjälpkommittén eller på annat

sätt. Särskilda medel torde erfordras för de enligt punkt 1 och 4 erforderliga åtgärderna; möjligen gäller detsamma i viss mån om åtgärden enligt 5 och 6.

Därjämte bör i fråga om i enskilda hem utplacerade barn den ordning snarast förverkligas, varom talas i ovannämnda överenskommelser mellan socialstyrelsen och Hjälpkommittén för Finlands barn.

Dessa anteckningar tillställas i avskrift medicinalstyrelsen, Hjälpkommittén för Finlands barn, dess länsombud i Västerbottens län landstingsdirektören Wigren samt skogschefen

W. Zetterberg, Robertsfors.

Stockholm den 6 november 1944

Karl J. Höjer.

Några insatser för att skapa ordning och reda på hemmet hade uppenbarligen inte gjorts, vilket tydligt framgår av en ny inspektion den 13 december 1945. Inspektionen avslöjade klara missförhållanden med bristande tillsyn, dålig hygien och stor oordning. Inspektrisen Daga Wallinssons upprördhet över förhållandena var tydlig och hon bedömde ledningen för hemmet som inkompetent. Den hade fullkomligt struntat i flera av de åtgärder generaldirektör Höjer påtalat. Ändå hade varken Höjer eller Wallinsson haft kännedom om en inspektion som gjorts två år tidigare. Redan då konstaterades tveksam skötsel i nerslitna lokaler och hemmet kritiserades för att inte ordna undervisning för skolpliktiga barn, brist på sänglinne, undervisningsmaterial, böcker och annat. Löfte om att anställa en lärarinna uppfylldes inte. Den rapporten kom inte till Socialstyrelsens kännedom utan stannade hos Hjälpkommittén som litade på att länsombudet verkställde de åtgärder han utfäste sig att göra.

Den gamla omoderna sjukstugan i Robertsfors var redan innan den togs i anspråk för finska barn betraktad som ett rivningsobjekt. Tydligt ville ingen investera i hemmets upprustning. Mot denna bakgrund var det anmärkningsvärt att hemmet ändå fanns kvar så sent som i maj 1946.

Bättre med baracker i Finland än dåliga barnhem i Sverige?

Sannolikt kan bl.a. Karl J. Höjers inspektioner ha bidragit till Socialstyrelsens avvisande ställningstagande i december 1944 till en begäran om att omhänderta ytterligare 5 000 finska barn. Socialstyrelsen hade genom sina tjänstemän och inspektriser kunnat konstatera, att barnhemmen för finska barn ofta lämnade rum för allvarliga anmärkningar. Man menade att nya barnhem eller internatförläggningar för finska barn inte borde inrättas genom vare sig myndigheter, enskilda föreningar eller personer.

Möjligen kan den officiella kritiken mot de svenska barnhemmen grunda sig mer på en del byggnaders dåliga standard än på själva omhändertagandet och barnens vård. Men visst fanns det ibland allvarliga brister även beträffande vården. Möjligheterna till utplacering av barn i fosterhem började bli uttömda men Socialstyrelsens ansåg också att det fanns ett mera övergripande problem: *"Man borde ta hänsyn till att lösryckande från hemlandet och miljön alltid innebär allvarliga olägenheter. Bättre vore att bygga baracker i Finland och där bidra med sängar, kläder och livsmedel för de fall där barnen ändå måste skiljas från sina anförvanter"*.

Detta var tankar som redan 1942 cirkulerat i vissa officiella kretsar i Sverige. Medicinalstyrelsens generaldirektör Axel Höjer och läkaren vid Karlshälls sjukhus, docent Curt Gylensvärd, gjorde i januari en resa till Finland för att skaffa information om vårdbehov m.m. för de finska barnen. De konstaterade att Finland brottades med mycket stora problem även

för de barn som var såväl yngre som äldre än de som fick möjlighet att komma till Sverige. Under pågående krig behövdes ett stort antal särskilda inrättningar, barnkrubbor, barnhem och barnbespisningar. Men då ekonomi för sådant saknades i Finland ansåg Höjer och Gyllensvärd att svenska medel som investerades i sådana företag skulle hjälpa barnhälsan effektivare än tillfälliga barnhem i Sverige. Transportmöjligheterna inne i Finland satte också en övre gräns för antalet barn som kunde överföras till Sverige. Ett antal barnavårdsanläggningar som en svensk insats för Finland, skulle förutom de humanitära aspekterna ge ett bestående värde för Finlands återuppbyggnad och "tala väl för Sverige".⁴⁸

Det inrättades faktiskt också på privata initiativ barnhem i Finland. Ett barnhem i Sodankylä i finska Lappland byggdes för pengar som samlats in i Sverige. Samma gällde i Ala-Tornio. Där hade ett barnhem uppförts och delvis inretts tack vare pengar som landshövding David Hansén i Norrbotten lyckats samla ihop. Barnen var s.k. krigsvärnlösa d.v.s. barn som förlorat en eller båda föräldrarna i kriget. Tidningsartikeln som beskrev detta redovisade också att det i Lappland fanns 12 barnhem för krigsvärnlösa.⁴⁹

Också positiva rapporter

Det gjordes också inspektioner som mynnade ut i mycket positiva rapporter. En sådan rapport från ett kombinerat semesterhem för mödrar och barnhem för finska konvalescentbarn i Öjaby i Kronobergs län ger en balans åt förhållandet i Robertsfors. Rapporten ger också en inblick i barnens villkor på hemmet samt i kosthållet och dess kostnader.

Inspektionsrapport

avgiven efter besök vid Öjaby semesterhem, Räppe, Öjaby kommun, Kronobergs län, företaget den 10 april 1945 tillsammans med barnavårdsombundet i Kronobergs län, fru Nea Sjöblom. Senaste besök den 8 november 1944 företaget av undertecknad.

Hemmet var vid besökstillfället belagt med sjutton barn, tolv pojkar och fem flickor, i åldern från tre år till elva år. Inga semestrande husmödrar vistades på hemmet.

På nedre våningen funnos samlingsrum, matsal, kök, serveringsrum, kokerskans rum, ett personalrum, två beläggningsrum med plats för respektive tre vuxna, badrum och w.c. I det ena beläggningsrummet bodde en tillfällig anställd sömmerska och i det andra en finsk fru med sina två barn. Matsalen användes icke för barnen, utan dessa intogo sina måltider i två omgångar i köket. Två trappuppgångar ledde till övervåningen som bestod av en stor hemtrevlig hall, ett lektrum, föreståndarinnans rum, tvättrum samt tre beläggningsrum. I ett av beläggningsrummen lågo sju pojkar, i ett annat fyra pojkar och i ett fyra flickor.

Enligt uppgift av hemmets föreståndarinna voro alla barnen sådana, att de icke lämpligen kunde utplaceras i enskilda hem. En pojke var harmynt, en led av höftskada, en hade tidigare vistats på sanatorium, en hade klumpfot och en var klen och ömtålig samt sängvätare. Av flickorna hade en haft barnförslamning och en led av höftskada. De övriga barnen var fysiskt friska.

God ordning rådde i sovrummen och i sängarna. Barnen som just hade gått till sängs, lågo i välbäddade sängar, och deras gängkläder voro ordentligt ihoplagda på stolar intill sängarna. I lekrummet fanns en hel del leksaker. I tvättrummet, där tillgång fanns till varmt och kallt vatten var allt välordnat.

⁴⁸Sundsvalls-Posten 21.1 1942; *Svensk hjälp till barnhem i Finland*.

⁴⁹Östgöta Correspondenten, *Barkbröd och stigande barnadödlighet i Finland*. Tidningsklippet finns i Östgöthjälpens arkiv i Linköping. Tyvärr är datum bortklippt, men artikeln är sannolikt från mars-april 1942

Personalen bestod av föreståndarinnan, kokerska, ett biträde, ett köksbiträde samt en finsk fru. Tillfälligtvis under några veckor vistades en sömmerska på hemmet, vilken tidigare varit heltidsanställd. Föreståndarinnan, fröken Maja Svensson, född 1896, var utbildad vävlärarinnan samt hade genomgått utbildningskurser i hushållsarbete. Hon hade tidigare varit anställd vid skolhem och blev föreståndarinnan vid Öjaby år 1942. Hennes månadslön uppgick till 134 kronor. Kokerskan hade i lön 105 kronor i månaden. Biträdet som var änka skulle utbilda sig till hemvärdarinnan, och hade en månadslön av 83 kronor. Samma lön hade köksbiträdet som även skötte all tvätt på hemmet. Det finska biträdet, fru Virtanen hade sina två barn med sig på hemmet, och hennes månadslön uppgick till 72 kronor. Hon skulle inom den närmaste tiden återvända till Finland, men hemmet hade redan anställt en efterträdare. Läkare vid hemmet var provinsialläkaren Bergstrand, Växjö som besökte hemmet vid kallelse samt ungefär en gång var tredje månad utan kallelse. Vid lindrigare sjukdomsfall reste föreståndarinnan med patienten till läkaren. Samtliga barn fingo fri tandvård hos en privatpraktiserande tandläkare i Växjö.

Brandanordningarna på hemmet voro enligt uppgift av föreståndarinnan godkända av vederbörande brandmyndighet. Två kustosapparater, en brandspruta, spannar, svabbar, åskledare och brandstegar funnos på hemmet. Ortens egen brandkår, och en arrendator bodde alldeles intill hemmet.

Medicinskåpet som var inrett i en garderob på nedre botten, var ordnat enligt givna föreskrifter.

Barnens klädförråd var synnerligen väl tillgodosett. Den tillfälligt anställda sömmerskan som vistades på hemmet under några veckor ett par gånger om året, hade åstadkommit trevliga rejala kostymer och kläder till barnen. Sängklädesförrådet var även väl tillgodosett. Stortvätt ombesörjdes varje månad på hemmet. Lakansbyte i barnens sängar skedde en gång i månaden, de mindre barnen fingo dock oftare ombyte av lakan.

Kosthålllet på hemmet syntes vara bra. Kl. 8 fingo barnen choklad och smörgås med pålägg, kl. 12-½ middag bestående av två rätter – besöksdagen kålsoppa med frikadeller och ris à la Malta – kl.3 mellanmål bestående av bullar och kakor samt kl. 5.15 gröt eller rester och smörgås. Barnen hade ökat bra i vikt. Under december månad 1944 hade matkostnaderna uppgått till 479 kronor och under januari 1945 till ungefär 550 kronor. Matkontot under januari var sålunda specificerat till mjölk 140 kronor, rotfrukter 13 kronor, specerier – även tvättmedel – 281 kronor, charkuterivaror 111 kronor och fisk 13 kronor. Hemmet hade förbrukat 550 liter mjölk per månad och enligt uppgift var mjölken välsmakande.

Sex barn besökte svensk skola. De flesta barnen kunde tala svenska.

Särskilt isoleringsrum saknades på hemmet, men under vintrarna, när hemmet ej mottog semestrande husmödrar, användes något av beläggningsrummen på nedre botten härtil. Vid sjukdomsfall under sommaren gjordes omflyttningar av barnen i de olika sovrummen på andra våningen.

Stiftelsen Öjaby semesterhem som startats för att bereda semestervistelse för husmödrar och för detta ändamål inköpt den fastighet, vilken nu användes till ett finskt barnhem, började att under februari månad 1942 mottaga finska barn. Fastigheten hade tidigare stått oanvänd under vintrarna. Till en början bekostades verksamheten för de finska barnen av i länet hopsamlade medel. När dessa medel icke längre räckte till – i synnerhet visade sig uppvärmningen av huset vara mycket kostsam – ansöktes om och erhöles bidrag från Rädda Barnen.

De semestrande mödrarna fingo icke ha sina barn med sig på hemmet. På en gång hade hemmet kunnat mottaga fjorton mödrar, det hade emellertid förekommit att aderton mödrar samtidigt vistats på hemmet. De första somrarna hade cirka 40 till 50 mödrar erhållit semester på hemmet. Kostnaderna för deras vistelse hade bestritts av kommunerna, Röda Korskreter, Mors Dags blomman, fritidsföreningar eller genom gåvor. En del mödrar hade vistats under en tid ända upp till tre månader på hemmet.

Under sommaren 1944 hade efterfrågan på platser för husmödrar på hemmet minskat. Enligt barnvårdsombudet torde detta berott på svårigheterna för mödrarna att komma från sina egna hem under dessa kristider med ransoneringskort m.m. När de finska barnen vistades på hemmet, kunde sammanlagt sex mödrar mottagas i själva byggnaden, och två mödrar kunde beredas rum i närheten av semesterhemmet. Stiftelsen hade aldrig behövt neka någon husmoder plats på hemmet, trots att en del av hemmets lokaler utnyttjats till barnhem. Enligt de erfarenheter som föreståndarinnan haft under de år både mödrar och finska barn vistats samtidigt på hemmet, hade husmödrarna icke varit besvärade av barnen. Det hade även förekommit, att husmödrar fäst sig vid något barn och sedermera tagit hand om det i sitt hem eller annars i närheten av detta.

Hemmet användes icke blott såsom hem för stadigvarande vård av finska barn utan även som ett upptagningshem. När exempelvis någon svensk fostermoder med ett finskt barn blev sjuk, fick barnet komma in på Öjabyhemmet. Under 1944 hade sammanlagt femton sådana tillfälliga barn varit intagna på hemmet.

Lämpligheten av att sammanblanda verksamhet för semestrande husmödrar och finska barn kan naturligtvis ifrågasättas. Men under nuvarande förhållanden, då tydligen husmödrarna icke äro så angelägna om att få plats på hemmet, och då däremot behovet av platser för finska klena barn är oerhört stort, torde härmed kunna överses. Husmödrarnas ovillighet att komma till semesterhem kan möjligen förklaras med att de ha kännedom om de finska barnens närvaro på hemmet.

Såsom barnhem för finska barn fyller Öjaby ett stort behov. Barnen där erhålla en god skötsel och omvårdnad, och hemmet synes överhuvudtaget vara välordnat.

Visserligen saknas specialutbildad barnvårdspersonal, men alldeles intill hemmet ligger länets upptagningshem och då de båda föreståndarinnorna vid hemmen äro mycket goda vänner, kan hjälp erhållas av upptagningshemmets utbildade personal om så skulle behövas.

Stockolm den 24 april 1945

Brita Hasselrot

Barnvårdsinspektis.

Dags att resa hem. Foto. RA.

Svensk sjukvård för finska barn

Det är idag svårt att förstå, att problemen i Finland kunde vara så svåra att föräldrar ansåg sig tvingade att skicka iväg ett litet barn som detta. Vem barnet eller sjuksköterskan är vet jag inte, inte heller var bilden är tagen. Men de båda personifierar vad den svenska vården egentligen handlade om. Det kan vara viktigt att ha med sig när man läser följande avsnitt med många torra fakta, siffror och statistik.

Foto: RA.

Många lösningar

Sjukhus, lasarett och sanatorier har inte betraktats som förläggningar i den mening som avses i detta arbete och har bara i undantagsfall antecknats i sammanställning. Men åtskilliga sjukhus blev engagerade i finska barns sjukvård, särskilt gällde det sanatorier och epidemisjukhus. Undernäring och utvecklade bristsjukdomar krävde utredning och behandling på allmänna sjukhus eller lasarett.

Specialsjukhus för behandling och korrigerande av fysiska handikapp eller kroppsliga defekter kallades vid denna tid för vanförestalter. I Finland var sådan vård ovanlig eller nära nog obefintlig. Därför tog Sverige emot många finska barn med klumpfot, skolios och andra deformiteter. Eugeniahemmet i Stockholm ställde en hel avdelning till förfogande. Man gjorde också specifika insatser för barn med gomdefekter och blinda barn. På Akademiska sjukhuset i Uppsala reserverades en hel invärtesmedicinsk avdelning under en finskspråkig läkare. Särskilda vårdplatser fanns bl.a. i Linköping, Kristianstad, Göteborg, Malmö och på flera Stockholms sjukhus. S:t Görans sjukhus i Stockholm tog sig an flera fall av kirurgisk tuberkulos, en sjukdomstyp som var ovanlig i Sverige men som upptäcktes bland finska barn. I Norrköping disponerades på epidemisjukhuset en avdelning med 25 vårdplatser för finska barn. Bellevuehemmet i Stockholm blev en tid ett konvalescenthem för polioskadade barn. Andra exempel kunde vara att företag eller ideella organisationer åtog sig att betala kostnaderna för ett visst antal finska barn på en bestämd sjukhusavdelning.

Karungi sjukhus blev ett tillfälligt barnsjukhus som inrättades för att Medicinalstyrelsen skulle få kontroll över hälsotillståndet hos barnen som transporterades via Haparanda.

Någon övergripande statistik över antalet finska barn inom den offentliga sjukvården har

inte kunnat sammanställas. Men det måste ha varit ett betydande antal. Så sent som i november 1947 rapporterade Hjälpkommittén till Medicinalstyrelsen att kommittén åren 1946 och 1947 fakturerats vårdkostnader för finska barn på 105 sjukhus och sanatorier. Hjälpkommittén konstaterade också att där vård bedrivits utan att kommittén fakturerats kunde omfatta väsentligt fler sjukhus än dessa. Det gällde inte minst epidemisjukhus där kostnader togs ur allmänna medel. Ännu åren 1948/1949 fanns barn på sanatorier dessutom några med ortopediska defekter.

Summering av den svenska vården

Hjälpkommittén sammanfattade 1950 de organiserade sjuktransporterna i följande tabell, delvis fördelade på nummerbeteckningar.

Anlända barn med organiserade sjuktransporter

Nr-	1942	1943	1944	1945	1946	Summa
S	1227	802	597	881	847	4354
SK*	82					82
SL	338	117	41			496
SLR			19			19
SO	82	33				115
SV	81					81
Summa/år	1810	*974	657	881	847	5147

S i nr-beteckningen står för Sjuk, övriga bokstäver anger avresort i Finland (ex. O = Oulu)

Nummerbeteckningarna med "S" infördes från 1942, då särskilda sjuktransporter organiserades. Sjuka barn som följt med tidigare transporter saknas det statistiska uppgifter om.

*) 1943 ingår transport av 22 åländska barn som inte tidigare redovisats.

Vintern och våren 1942 öppnades 88 sjuk- och konvalescenthem med nästan 2 000 vårdplatser som Hjälpkommittén administrerade.⁵⁰ Dessutom startades många barnhem för friska barn. Vidare skapades ett stort antal mindre barnhem som drevs helt i privat eller korporativ regi. Efter hemtransporterna 1942/1943 upphörde många barnhem. När den nya strömmen av barn kom 1944 återuppstod många gamla förläggningar och nya inrättades.

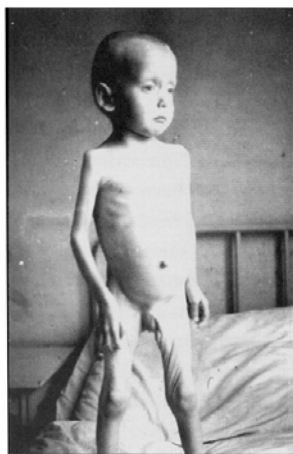
Utöver de planerade sjuktransporterna utgallrades vid läkarundersökningar på mottagningsplatserna åtskilliga "friska" barn som var i behov av omgående sjukhus- eller sanatorievård. Själva transporten utgjorde, som tidigare beskrivits, ett problem genom den smittoöverföring som faktiskt skedde i de trånga tågkupéerna eller i båtarnas stora sovsalar. Hjälpkommittén uppger att gallringen omfattade ca 10 procent av alla d.v.s. ca 6 000 barn.

Sett över tiden från 1940 till 1947 har det funnits mer än 400 olika förläggningar för finska barn i Sverige. Hjälpkommittén skriver 1948 att *"På svenska sjukhus, sanatorier och sjukhem har sedan år 1942 vårdats över 12.500 sjuka barn"*. Få av dem fann vägen till fosterhem. Hjälpkommittén räknar då inte med lindrigt sjuka barn som blev placerade på konvalescenthem. Inte heller gjordes någon uppskattning av antalet sjuka i barntransporterna före 1942. Dessutom vistades tusentals friska barn på barnhem, internat eller kolonier. Sammanlagt har alltså ca 20 procent av krigsbarnen i Sverige under kortare eller längre tid tagits om hand inom sjukvården eller i kollektivt boende.

⁵⁰Svenska Läkartidningen nr 10:1943, "Svensk sjukvård för finska barn under år 1942", av Olle Elgenmark.

Den helt privatorganiserade transporten av barn som skedde direkt mellan familjer i Finland och svenska mottagare torde ha varit ett särskilt problem. Ingen har med säkerhet kunnat ange någonting om hälsotillstånd eller sjuklighet hos dessa barn. Men 1943 antar läkaren Einar Rietz i en artikel i Svenska Läkartidningen, att den sjukdomsfrekvensen man funnit bland barn som passerat Hjälpkommitténs genomgångshem också kunde gälla för barn som rest direkt till fosterhem utan läkarundersökning. Einar Rietz anmodade kollegorna att medverka till att läkarundersökningar utfördes *"rätt snart efter barnens ankomst för att eventuella sjukdomar de företett vid ankomsten, må bli antecknade och behandlade. Företer barnet sjukdom som kan antagas ej vara bekant för föräldrarna, bör man givetvis tillsäga fosterföräldrarna att härom underrätta barnets föräldrar."*⁵¹

Inga uppgifter har hittats om Hjälpkommittén medverkade till att ta emot fler sjuka barn efter 1947. Det kan dock inte uteslutas. Som tidigare nämnts fanns finska barn kvar i svensk vård till 1949.

*Hade han
överlevt
i Finland?*

*Svensk vård
garanterade
ett bättre liv.*

Minst 3000 räddades till livet

Det är svårt att bedöma hur mycket den svenska vården betydde, men Pertti Kaven har tillsammans med en läkare i Finland uppskattat att av 5 118 sjuka barn, som 1941-1946 fick resa till Sverige, skulle en tredjedel - ca 1 700 - ha avlidit om de stannat kvar i Finland. I en annan beräkning kommer Kaven fram till att av de friska barnen skulle mer än 1 200 också ha avlidit om de varit kvar i Finland.⁵²

Till Kavéns beräkningar vill jag tillägga att utgallringen av ca 6 000 barn ur de friska transporterna också bör ha betytt överlevnad för kanske 200-300 barn. Vinterkrigets ca 7 000 krigsbarn hade bättre hälsotillstånd än de senare hitresta. Därför kan det knappast ha varit livsavgörande för mer än några tiotal barn att ha vistats i Sverige några få månader.

⁵¹Svenska Läkartidningen nr 15:1942, *Undersökning av finska barn*, sid. 1008 o f, av Einar Rietz.

⁵²Personligt meddelande från Pertti Kaven 31.1. 2008.

Enligt beräkningarna kommer man alltså fram till att mer än 3 000 finska barn räddades till livet genom de svenska vårdinsatserna.

Det finns inga siffror eller beräkningar gjorda över hur mycket den svenska vården betydde för barn som inte hade direkt livshotande sjukdomar. Närmast tänker man på barn med olika former av ortopediska defekter, som uppkommit på grund av engelska sjukan eller tuberkulos i skelettet; också barn med gomspalt, klumpfot eller andra medfödda missbildningar. För dessa barn utfördes många operationer och behandlingar som man i Finland inte hade tillräckliga resurser att kunna utföra. På goda grunder kan man också anta att barn som fick mässling, påssjuka eller annan infektionssjukdom hade bättre förutsättningar att tillfriskna och att eventuella följsjukdomar blev lindrigare eller uteblev tack vare vården i Sverige. Bättre hygien, näringsrik kost och lugn miljö var mycket betydelsefulla faktorer. För många tuberkulösa barn var ett förbättrat allmäntillstånd väsentligt för tillfrisknandet.

Alla läkarundersökningar och utgallringar som gjordes på genomgångshem och karantänsförläggningar fick alltså mycket stor betydelse för tusentals barn.

I en kommande avhandling avser Pertti Kavén att utförligt beskriva bl. a. diagnoser och dödsorsaker mm.

Avlidna barn

Dr Olle Elgenmark var chef för Hjälpkommitténs läkarexpedition. I en artikel "Svensk sjukvård för finska barn under år 1942"⁵³ skrev han att det året avled 48 barn. Av dessa hade 18 tillhört gruppen Sjuka barn och 30 gruppen Friska barn. Detta är en intressant uppgift som bekräftar hur betydelsefull läkarundersökningen på genomgångshemmen var.

Dr Elgenmarks rapport omfattade bara de genom Hjälpkommittén transporterade och på genomgångshem undersökta barnen. Uppgifter om hälsotillstånd eller dödsfall bland barn som på privata initiativ kommit direkt till fosterhem eller oregistrerade barnhem finns inte.

Pertti Kavén har gjort en sammanställning ur Riksarkivets förteckning över döda krigsbarn fram till 1948. Hans kartotek omfattade 248 barn av vilka 116 funnits i den sjuka gruppen och 132 i den friska gruppen.⁵⁴ Samma intressanta konstaterande kan göras; att bland de förment friska fanns alltså barn som bar på någon smitta eller sjukdom som trots vårdinsatser ledde till döden. Olycksfall förekom förstås också.

Hjälpkommittén sammanfattade antal avlidna åren 1941-1949 till 335 barn. Dödsfall inträffade också bland barn som vistades i Sverige under Vinterkriget.

De helt dominerande dödsorsakerna var vissa former av tuberkulos, lunginflammation och den smittsamma difterin samt några andra sjukdomar i luftvägarna. Hjärnhinneinflammation, scharlakansfeber, t.o.m. enstaka fall av vattkoppor och kikhosta finns bland registrerade dödsorsaker.

⁵³Svenska Läkartidningen nr 10:1943, "Svensk sjukvård för finska barn under år 1942", av Olle Elgenmark.

⁵⁴Pertti Kavén, "70 000 små öden", och personligt meddelande.

*Utspisning vid ett tåguppehåll
i Vännäs.*

Foto: B.Ekholtz arkiv: VBM.

Personliga reflektioner

I min forskning och mina anteckningar har jag försökt att behandla materialet så sakligt och neutralt som möjligt, men då och då har jag stannat upp och tänkt på vilka konsekvenser olika åtgärder kan ha haft på barnen.

Allt var inte bra

Allt var naturligtvis inte bra. Barn har berättat om mobbning och förnedrande övergrepp. Särskilt svåra situationer uppstod då äldre barn, vanligen pojkar, utsatte yngre pojkar för grov pennialism och hotelser om bestraffning vid skvaller. En man skriver i ett eftermäle till ett års vistelse på ett stort barnhem: *"Jumalalle Kiitos! Pääsin takasin Suomeen."* - *"Tack gode Gud, att jag kom tillbaka till Finland."*⁵⁵ En annan man berättar att han blev sängvätare när han kommit till ett barnhem. Risbastu användes ofta också för att korrigera hans sängvätning.⁵⁶ På ett annat barnhem bestraffades små sängvätare genom att doppas i iskallt vatten, lite större barn kunde få iskall dusch. Hårda bestraffningar även på "kungligt" barnhem kan flera barnhemsbarn berätta om. Andra har berättat om att ett bussträck eller oberäknsamt påhitt kunde straffas med att bli instängd i mörkt rum eller garderob. Tvångsmatning vid matbordet eller utebliven mat var andra bestraffningsformer.

När inspektionsrapporterna beskrev problem förklarades de med att ansvarig föreståndare och/eller delar av personal saknade formell kompetens eller adekvat erfarenhet. Det berättas ibland om "hårt klimat", spänningar eller konflikter mellan personalgrupper.

I en rapport finns en beskrivning över hur en besvärlig flicka hölls bunden i sängen i ett isoleringsrum på barnhemmet. Hon omplacerades till ett annat barnhem där hon fortfarande hölls isolerad dock utan att vara "selad". En annan flicka berättar att hon och andra barn kommanderades att se på när några pojkar straffades för ett busstreck med rottingrapp över ryggen. Vid ett besök på ett barnhem för pojkar konstaterade inspektören att alla de 49 pojkarna var antingen problembarn eller sådana som inte kunde placeras i enskilda hem. En låg i ett tvätt-rum under nätterna för han var så bråkig att han inte kunde ligga med de andra barnen.

I arkivmaterial efter Hallands länsombud Ann-Marie Hermelin återfanns ett par oerhört starkt kritiska brev om vanvård av en pojke som var väsentligt sämre vid hemkomsten än innan han sändes till Sverige. Denna vanvård följdes under 2004 upp av Riksförbundet Finska Krigs-

⁵⁵Kaksi maata - monta kotia; Ilkka Manner, *Finska barnhemmet*, sid 122

⁵⁶Annun (Edwardsen) Liikkainen, *"Det får inte hända igen"* Kap. *Psykologen: Grundtryggheten skadades*, sid. 88.

barn som kom i kontakt med syskon till pojken ifråga. Uteblivna förklaringar eller svar har skapat en djup bitterhet hos de anhöriga mot den svenska vården och Sverige överhuvudtaget.

En annan situation som beskrivs i Riksförbundets tidning MedlemsNytt handlade om en diabetessjuk flicka som trots sin törst nekades vatten på kvällen för att man inte ville riskera att hon skulle kissa i sängen.

En företeelse som återkommer då och då i krigsbarnens minnen, var den som beskriver när barnen blev uppklädda och placerade som utställningsföremål för att lokalbefolkningen skulle komma till barnhemmet och göra sina val av fosterbarn. Situationen beskrivs som mycket förnedrande särskilt när man inte tillhörde de utvalda. Och hur den pojken mädde som först blev utvald och bara några dagar senare återlämnad och utbytt mot en flicka, ja det kan man ha många tankar om.

Vem tröstade ...?

När jag studerade namnlistor till ett par av de skånska barnhemmen fann jag en liten pojke som hade kommit tillsammans med sin något äldre bror med en av de svåra båttransporterna genom isarna på Ålands hav i januari 1942. I Stockholm skildes bröderna åt. Den äldre brodern skickades efter ett par dagar på Anglais till ett barnhem i Skåne. Den yngre fick stanna i karantän i fyra veckor innan han fick resa till samma barnhem som brodern. Men redan efter två månader skildes bröderna åt igen. Den äldre brodern omplacerades till annat skånskt barnhem medan den yngre blev inlagd på Lunds lasarett varifrån han redan efter två veckor överflyttades till Malmö epidemisjukhus. Där tycks han ha vårdats i nästan ett halvt år innan han fick återvända till barnhemmet. Efter fyra månader där blev det en ny sjukhusvistelse i en månad i Lund; sedan tillbaka till barnhemmet i två månader och så ytterligare en tid på lasarett i Lund. Härifrån skrevs han ut till det barnhem där storebror fanns. Men redan efter drygt en vecka skickades båda bröderna hem till Finland.

Den lille pojken var bara två år gammal när han kom till Sverige. Under de 17 månader han vistats i Sverige hade han flyttats minst åtta gånger. Sex månader på ett epidemisjukhus blev den plats där han fick vara längst sammanhängande tid. Det fanns ingen enskild person som kände ansvar för honom. Han skickades omkring som ett kolli, alldeles säkert var det med de bästa avsikter - att han skulle befrias från de åkommor han led av. Men vem tröstade den ensamme lille pojken? Fanns det någon som kramade honom, gav honom kroppskontakt? Fick mamman någonsin veta något?

Ja, hundra tankar och frågor väcks hos mig om denne lille finske pojkes tid i Sverige.

Kors och tvärs för Marja

Marja (Pakkanen) Hellstenius, Leksand, är ytterligare ett exempel på hur ett treårigt barn tvingades uppleva en serie omplacering under sin första tid i Sverige. Första instans var en kort tid på Isoleringsanstalten i Stockholm. Sedan följde nästan tre månader på Majblommans barnkoloni i Ödsmål norr om Steungsund direkt följt av ett år på Hindås finska internat öster om Göteborg. Nästa plats blev 10-12 dagar på Getå Pensionat i Krokek och ny placering i fem veckor på Lövuddens barnhem i Västerås.

Tiden i Hindås kan betraktas som en tid med vård. Men det är svårt att se det rimliga i de korta vistelserna. De blev ju enbart meningslösa korttidsförvaringar. Självklart satte alla dessa uppbrott sina spår i Marjas själ.

Vilka minnen bär hon ...?

Ett annat exempel hittade jag också från ett skånskt barnhem. Dit kom en liten ettårig flicka från nordligaste Finland. Hon var så liten att hon inte hade något eget språk och hon kom till en plats där hon mest fick höra skånska. Hon blev vid två års ålder inlagd på Lunds lasarett vid minst ett tillfälle för utredning av den skada - cerebral pares (spasticitet) - hon fått. Flickan var fem år gammal när hemmet stängde och hon skickades till ett barnhem i Stockholmstrakten. När hon i september 1947 sändes hem till Finland kunde hon inte rimligen känna igen någon där och sannolikt kände inte heller någon av föräldrarna igen henne.

Även detta öde genererar många frågor. Fick hon besök när hon låg på lasarettet? Hur kunde hon kommunicera med sin omgivning? Vilka minnen fick hon med sig från Sverige? Vad hände sedan?

Vård av både kropp och själ.

Exemplen visar på något som drabbat många krigsbarn som kom med planerade sjuktransporter eller som "fastnade" i hälsokontrollerna på den svenska sidan. Det kunde vara början på en lång serie omplaceringar från första karantänen till sjukhus, konvalescenthem och barnhem, med resor kors och tvärs i Sverige.

Möjligheterna att vårda sjuka barn i Sverige var väsentligt bättre än i Finland och som jag tidigare beskrivit fanns i det svenska samhället en mycket stark vilja att verkligen göra så mycket som möjligt för så många som möjligt - och det gjordes fantastiskt mycket. Men barnens behov av trygghet i en vuxen persons kontinuerliga närvaro kunde inte tillgodoses när det behövdes som mest. Kroppen blev i allmänhet väl omhändertagen, men någonstans tappade man bort det ensamma lilla barnets själ och känslor.

Var det tidens bristande barnpsykologiska insikter eller var det ett organisatoriskt dilemma

En sagostund på Anglais.

att kunna vårda både kropp och själ samtidigt? Det fanns ingen ställföreträdande förälder, barnvårdsman eller särskild person som följde det enskilda barnets väg genom den svenska vården. Så länge barnen fanns inom samma län hade nog länsombudet hygglig kontroll över placeringarna, men med tusentals barn utspridda i länet blev den kontrollen mera administrativ än personlig och fysisk. Ledsagare fanns naturligtvis med på transporterna från en plats till en annan, men på de nya platserna möttes barnen av nya miljöer, nya

människor och nya villkor. Samtidigt kunde miljöbytena innebära att nya separationstrauman adderades till de tidigare. Som om inte detta var nog bytte personalen också arbetsplats ganska ofta. I olika personalförteckningar ser man ofta att samma personer finns antecknade på flera olika hem och inrättningar. Täta personalbyten kunde föreståndaren knappast bemästra eftersom personalbristen var tämligen konstant. Återigen var det barnen som fick ta de känslomässiga konsekvenserna när "favorittanten" lämnade dem.

Kontaktproblem

Ett stort problem, som uppstod i samband med transporter av sjuka barn och omplaceringar av barnhemsbarn, var att kontakten med föräldrarna ofta förlorades under längre eller kortare tid. Flera brev till Hjälpkommitténs kuratorsexpedition vittnar om att många föräldrar efterlyste information om var deras barn fanns i Sverige.

Meddelande om barnets ankomst till det första uppehållet på ett genomgångshem eller karantän tycks ha skötts någorlunda väl, men det fanns många tråkiga undantag från den regeln. En av krigsbarnsvännerna har berättat att hennes föräldrar inte visste något om var hon fanns under de första fyra månaderna i Sverige. Ofta hade föräldrarna inte underrättats om barnens omplaceringar förrän de själva skrivit och frågat efter livstecken från dem. Det är lätt att föreställa sig föräldrarnas oro. Om det då kom ett besked att barnet lagts in på sjukhus kunde det bli en riktig chock för en redan hårt prövad förälder. Många oroliga brev till Hjälpkommitténs kuratorsexpedition visar att sjukvården ofta underlät att meddela föräldrarna om behandlingar eller barnens ändrade hälsotillstånd.

Vid ett tillfälle tappade man helt enkelt "bort" en pojke. Han var egentligen på väg hem till Finland när man fick veta att fadern var sjuk i tuberkulos. Med pojkens svaga kondition ansågs det olämpligt att han återvände till hemmiljön. Hemresan stoppades plötsligt och pojken hamnade på ett barnhem i Saltsjöbaden (se Nacka/Saltsjöbaden, Källvägen 3). Registerkortet ger klart besked om när pojken placerades där men ingen information till fosterhemmet eller föräldrarna lämnades. Efter månaders efterforskningar bl.a. med efterlysningar i radio och tidningar hittades han på det barnhem som i andra sammanhang utmärkt sig som kanske det värsta av alla finska barnhem i Sverige.⁵⁷

Bristerna i kontakterna med föräldrarna var något mindre när barnen fanns på inrättning där finsk personal hjälpte till med barnens korrespondens. Avbrutna kontakter kunde också ske i motsatt riktning. Barnens ursprungliga hemadresser kunde snabbt ha ändrats. Ett vanligt exempel var att evakuerade familjer tvingades till en ambulering tillvaro innan de hittade ett varaktigt boende. Ansvariga på den Finska Barnflyttningsskommittén kunde ju inte automatiskt vara uppdaterad med sådan information i det näst intill kaotiska tillstånd som gällde i Finland när hundratals evakuerade människor sökte en ny tillflyktsort.

Brevet om Toivo

I Hjälpkommitténs arkiv hittades ett brev som ger anledning till en hel del reflektioner. Det handlar om en treårig pojke som kom med tåg i maj/juni 1944 till Haparanda och där omhändertogs och blev inlagd på Karungi tillfälliga barnsjukhus. Läkarens brev den 13 juni 1944 till de tilltänkta fosterföräldrarna följer här i avskrift:

Då Toivo kom till sjukhuset, var han i början mycket besvärlig, åtlydde aldrig en tillsägelse utan var trotsig och vill endast göra som han själv bestämde. Han kunde sitta och skrika flera timmar i sträck och slutade inte vad man gjorde vid honom. Ville absolut icke hålla sig i sängen utan sprang upp ur bädden och lade sig på golvet eller ställde sig och tjurade i ett hörn. Han osnyggade både i sängen och på golvet.

Så småningom har han blivit bättre, lugnare, skriker nu mera sällan, småler då och då, men har fortfarande ibland sina anfall med dåligt humör.

⁵⁷Bekräftat 2007-12-07 av Christer Faberstedt, Edsbyn.

Orsaken till hans tråkiga sätt är kanske inte så enkel att klara ut. Föräldrarna är skilda, och en del av hans sätt kan säkert tillskrivas olämplig uppfostran. Modern har sannolikt skämt bort honom, han har fått göra som han velat, fått skrika sig till vad han velat ha. I början av sjukhusvistelsen ville han bli buren, skrek omedelbart man satte honom i sängen men teg genast man höll honom i famnen. Förmodligen är det icke bara olämplig yttre miljö som gjort Toivo till den han är, utan sannolikt är det ett visst arv som tar sig uttryck på detta sätt. Däråt är det ju intet att göra, men en lämplig uppfostran kan ju göra, att resultatet blir bättre än i motsatt fall. Toivo bör behandlas med lugn och fasthet, man får inte ge efter för hans skrikattacker. När han uppfört sig bra, bör han belönas på något sätt, men en klapp eller karamell e. dyl.

Hoppas, att Ni får glädje av honom i Eder fostrargärning. Kan Ni göra honom till en snäll och trevlig pojke, har Ni gjort en god gärning.

Med utmärkt högaktning

A. Gnosselius

Brevet om Toivo⁵⁸ berättar mycket om de problem som många barn säkert drabbades av. Toivos skrik var naturligtvis det ensamma övergivna barnets vanmäktiga förtvivlan som hördes. Han hade ändå vilja och kraft att protestera. Doktor Gnosselius' beskrivning vittnar om bristande insikt i Toivos aktuella känslomässiga situation, kanske också för de andra barnen han tog hand om. Skild från tryggheten hos modern, lastad på ett tåg med okända vuxna och massor med ledsna gråtande barn, omlastad igen, nerpressad i en sjukhussäng och omgiven av nya obekanta människor - visst kan en treåring bli desperat. Det faktum att han tystnade när han togs upp i någons famn visar ju tydligt att det var mänsklig kontakt han behövde.

Statlig utredning

Beskrivningar av kränkande behandlingar har i den mån de återfunnits i dokumenten tagits med i materialet. Därutöver har ingen särskild forskning gjorts. Det ingick inte i syftet med detta arbete. Istället hänvisas till en statlig utredning som tillsattes 2006. Det var dåvarande regeringen som gav Socialstyrelsen i uppdrag att "bedöma omfattningen av regelbundna eller systematiska kränkningar, övergrepp och vanvård vid institutioner inom den sociala barnvården under åren 1950–1980."⁵⁹

Utredningen offentliggjorde i augusti 2007 Delrapport 1. Den beskriver utförligt utredningens syfte och planerat genomförande. Bl.a. kommer ett stort antal intervjuer med svenska fosterbarn och barnhemsbarn att göras under 2008. Även finska krigsbarn som kontaktat utredningen kan komma att ingå i utredningsarbetet.⁶⁰

I ett tilläggsdirektiv (2007:167) har utredningstiden förlängts och utredaren ska redovisa uppdraget senast den 30 december 2009.

⁵⁸Namnet fingerat.

⁵⁹Socialstyrelsens rapport mars 2006: *Förekom övergrepp och kränkningar vid institutioner inom den sociala barnvården 1950–1980?*

⁶⁰Utredning om vanvården i den sociala barnvården, S 2006:05, Delrapport 1.

Henriksfältets barnhem, Glemmingebro.
Foto: Stina Haak.

Barnhem och förläggningar länsvis

K. Blekinge län

I Blekinge län inrättades jämförelsevis få barnhem, vilket kanske kan förklaras av den negativa eller försiktiga attityd som styrelsen för Röda Korsets Blekingedistrikt intog. Man menade att Blekinges utsatta läge ur militär synvinkel och därmed förenade evakueringsproblem talade emot skapandet av barnhem i länet. Vidare ansåg man att kostnaderna för upprättande och drift av barnhem kom att bli upp till tre gånger större än om Röda Korset bidrog till uppehållet i privathem.⁶¹

Om Röda Korset verkligen lämnade några bidrag till privathemmen har inte kunnat bekräftas.

Eringsboda. På Eringsboda brunn organiserades en karantänsförläggning perioden 18.11 1944 – 26.1 1945. Marjatta Titoff, Sölvesborg, anlände till förläggningen med första gruppen barn den 19 november. Marjatta besökte platsen 1994 i sitt sökande efter barndomens händelser. Det blev en känsloladdad upplevelse trots att hon egentligen inte hade några minnen härifrån. Anläggningen är numera en välfrekventerad danslokal med diskotek.⁶²

Fridlevstad. Finska internatet kallades också Pälyckeheimmet disponerade 41 platser för friska barn. Av personalen var flera från Finland. Hemmet öppnade under år 1944. Den 31.12 1944 var 26 gossar och 4 flickor inskrivna. En månad senare var det 4 pojkar färre. Ansvarig Kyrkoherde Gerhard von Wachenfelt.

Från inspektionsrapport har antecknats: *"föreståndare Elsa Pettersson, häfzig, misstänksam. Tvätten tvättas av sköterskorna. Stället ligger ödsligt, primitivt, 7 km från Karlskrona. Mycket tungt arbete, omålade golv. Egen skolsal med harmonium och pulpet. Vacker värfest. Vären 44: öronen*

⁶¹RonnebyPosten 29.1 1942, "Finska barnen i Blekinge bör ej bo på barnhem".

⁶²Blekinge Läns tidning, 26.11 1994, "Känsloladdad återkomst för Majatta".

varar hos flera barn. Icke vitt bröd. Nedstämda barn.” Det är en något förvånande kritik om man skall döma efter foton av barnen som tycks ha haft många fina aktiviteter ute, såväl sommar som vinter. Mer än hälften av barnen var i skolåldern 1945. Hemmet stängde 23.3 1946 då kvarvarande barn överfördes till Lidboholm i Braås, Kronobergs län.

Otto Kastinen var 9 år när han kom till Fridlevstad efter en tids karantän i Ronneby. Ca 30 barn kom dit samtidigt. Från samma by i Finland fanns grannpojken och bäste vännen Teemu Lahti och bröderna Hiltunen. Han mindes att det fanns många finska vårdare och särskilt kom han ihåg Linnea Lumipuro. Hon gjorde mycket för barnen och skapade många lekar. Bl.a. fick barnen klä ut sig till indianer och utföra ett slags skådespel inför lokal publik som samlade in pengar till barnen. Av barnen minns han särskilt systrarna Rautio. Tillsammans med dessa gjorde han ett litet skådespel som de fick lite biljettintäkter från.

Hemlängtan fick barnen ibland och särskilt på kvällarna. Men det fanns en lite äldre pojke, Raimo Rinne som tröstade och läste sagor för de minsta barnen så att det lindrade hemlängtan något och de kunde somna lugnt. Vårre blev hemlängtan när barnen blev förevisade inför allmänheten som fick komma och välja ut ett barn. Otto önskade att någon skulle välja honom också men han blev aldrig vald. Den äldre av bröderna Hiltunen fick också stanna kvar på hemmet medan de mindre bröderna fick komma till fosterhem.

Hemlängtan försvann de stunder de fick leka och mycket lek blev det. Tiden gick också fort när de fick skolundervisning av finska lärarinnorna Kerttu Pakarinen och fröken Ahonen. Men hemlängtan drabbade barnen igen när de blev isolerade på grund av någon barnsjukdom som mässling eller påssjuka. Tankarna gick också ofta hem till föräldrar och syskon med funderingar om hur de klarade sig undan kriget. Tankarna på hemmet blev som intensivast i samband med julfirandet. Men personalen försökte överbrygga svårigheterna med god mat, jullekar, sång och inte minst några julklappar som innehöll frukt och godis.

Teemu fick åka hem i början av 1945 och Otto ett år senare.⁶³

Ronneby. Finska barnhemmet Johannishus (slott). Initiativet till barnhemmet togs vid årsskiftet 1941/42 av grevinnan Carola Wachtmeister som var engagerad i Marinlottakären i Karlskrona. Kären planerade för utrustning, bemanning och mottagning av ett 20 tal barn. Slottets ägare greve Wachtmeister ställde tredje våningen på slottet till kårens förfogande. Greven skänkte dessutom en grundplåt på 10 000 kronor till hemmets verksamhet och 1 000 kronor för barnens resa från Finland.⁶⁴

I mars 1942 kom 18 barn i åldern 2-7 år främst syskongrupper från Helsingfors, Åbo och Jyväskylä. Det var bara de tre syskonen Kälman som talade svenska så problem med språket kunde uppstå innan finska lottorna fröken Ekman och Heinonen hunnit komma. Utspisning skedde vid ett långbord i bottenvåningens kök.

Grevinnan Wachtmeister med två finska flickor. Foto: Wachtmeister, Johannishus.

⁶³Otto Kastinen; *Evakkotaival 1939-1946*. Självbiografiskopublicerad berättelse.

⁶⁴Ronneby Posten 13.1 1942, *Johannishus slott öppnas för finska barn*.

Föreståndare var chefslottan fru Redholm och lottorna fröken Ågren och fröken Johansson svarade för vård och matlagning. Doktor Inez Carlsson från Ronneby undersökte barnen en gång i veckan den första tiden. Verksamheten var ursprungligen beräknad att pågå i sju månader.⁶⁵ Skolpliktiga barn gick i Vängs småskola under småskollärarinnan Ulla Håkansson.

Den första personalgruppen byttes ut efterhand och viss oro och oenighet tycks ha uppstått senare att döma av de inspektioner som gjordes. De flesta barnen i den första gruppen reste hem 1943.

Greve Hans Wachtmeister på Johannishus äger ett fotoalbum från tiden. Albumet innehåller 68 foton av personal och barn, åtskilliga med namn. Härigenom har man kunnat upprätta en förteckning över såväl barnen som personalen. 25 barn finns antecknade och fotograferade. *"Flottans fartyg visade genom månatliga inbetalningar sitt intresse för barnhemmet. Barnen "uppdelades" på olika fartyg, vilka erhöilo fotografier av sitt resp. barn.* Notering om faderskepp saknas i några fall. Ankomstdatum anges i samtliga fall för dem som kom 1942 och i några fall även avresedatum. Uppgifter för åren 1943 – 46 saknas.

I en inspektionsrapport den 7 juni 1945 sägs följande: *"16 barn vistades på hemmet. De föreföll mycket välskötta och duktiga. Viss kritik mot föreståndaren syster Karin riktades. Hennes osmidiga förhållningssätt mot personalen skapade svårigheter att få personalen att stanna."*

Barnhemmet upphörde våren 1946.

Ronneby. Inom Ronneby Brunns anläggningar organiserades en karantänsförläggning med 100 platser perioden september-oktober 1944.⁶⁶

Elsa Cederberg var en ung lotta som medföljde en kontingent sjuka barn med tåg från Helsingfors till Åbo och därifrån till Stockholm. Resan med S/S Arcturus var förfärlig. Barnen var sjuka, hostade och grät. Några blev sjösjuka och spydde så stanken blev olidlig. Hon följde barnen till Ronneby där inkvartering skedde i olika hus. Elsa arbetade ett par veckor i ett hus med enbart kikhostebarn, som hade det mycket svårt innan de fick lindring för sin hosta. Hon glömmer inte den lille pojken som fick så svår hostattack att ändtarmen pressades ut. En skakande upplevelse för såväl pojken som personalen.⁶⁷

Erkki Kuha och Otto Kastinen var två karelska pojkar som kom till Sverige via Vasa-Umeå i början av september 1944. Efter avlusning i Umeå kom de till karantänen i Ronneby Brunn en kort tid innan de blev placerade på barnhemmet i Fridlevstad.

Under karantänstiden hann Otto med att undersöka något han inte sett tidigare; ett par små hål i en liten rund dosa i väggen. Han hittade en stålträdsbit som han vände och böjde och stack in i de båda hålen och plötsligt blev det mörkt i huset. Ottos första kontakt med elektriciteten blev dramatisk - han fick en "jättestöt" och tappade talförmågan. En vårdare kom inrusande, hon blev både rädd och arg, tog tag i Otto, drog honom från kontakten och daskade samtidigt till honom i stjärten. Det gjorde inte särskilt ont tyckte Otto och det var bra för han återfick talförmågan. Han fick också veta att man inte fick undersöka saker så noga. Sen fick han många kramar och vårdaren sa att det var tur att han inte dog.⁶⁸

⁶⁵Ronneby Posten 30.4 1942, *Utmärkt fristad för de finska barnen på Johannishus slott.*

⁶⁶"Krigsbarns erinran" *Min krigsbarnshistoria*, av Pentti Käppi sid. 113

⁶⁷Samtal 9 december 2006 med Elsa (Cederberg) Peterson, Varberg.

⁶⁸Otto Kastinen: *Evakkotaival 1939–1946*. Självbiografisk opublicerad berättelse.

Tving. Finska barnhemmet Möllekulla. Handlanden Evald Svensson var ansvarig. Föreståndaren Elin Carlsson ”utkvitterade” 14 barn i september 1944. De hade rest med båt från Vasa den 3.9 1944. Hemmet öppnade 20.9 1944 och upphörde 30.10 1944. Då fanns 9 barn kvar som omplacerades till Bjuv.

X. Gävleborgs län⁶⁹

I Gävleborgs län sammankallade den synnerligen aktiva fru Maja Sandler ett 30-tal personer från skilda delar av länet för att organisera hjälparbetet till Finland och särskilt för Finlands barn. Det blev den första kommittén i landet som tog som sin uppgift att verka för att finska barn överfördes till Gävleborgs län och att barnen utplacerades i enskilda hem och på barnhem. Länskommittén skapade fem distriktskommittéer för att kunna delegera och effektivisera arbetet med utplacering av barnen. Dessutom skapade man flera lokalkommittéer med liknande uppgifter.

Länskommittén beslutade med omtanke om såväl barnen som fosterhemmen att alla barn skulle läkarundersökas grundligt innan de utplacerades även om undersökning tidigare skett i Stockholm. Läkarföreningarna i Hälsingland och Gästrikland medverkade till att dessa undersökningar skedde kostnadsfritt. Länskommittén organiserade också s.k. genomgångscentraler i Gävle och Ljusdal för mottagning av alla barnkontingenter samt för att ordna vård för sjuka barn. Vidare söktes samarbete med barnvårdsnämnderna i länet för lämplighetsbedömning av de fosterhem som anmält intresse för att ta emot finska barn.

Gävleborgs län hade jämfört med andra län flest inrättningar för finska barn i förhållande till befolkningsnumerären.

Alfta. Alfta Röda Korskrets drev under sex månader (1.2- 31.7 1942) ett hem för 15 finska barn.⁷⁰ Hemmet inrymdes i en hyrd fastighet Nordanå 4:33 som ägdes av Tekla Larsson. Hon förestod själv köket med hjälp av ett biträde. Fastigheten bestod av tre rum för barnen, två rum för personal, samt kök och övriga utrymmen. Kostnaderna bestreds med insamlade medel. Barnen sköttes av två barnsköterskor, en från Åbo och en från Alfta. Provinsialläkare Gustav Synnergren hade tillsyn över hemmet. Det kom 13 barn i februari 1942 från Östra Finland; Joensuu, Lieksa, Juuka och Kontiolahti och bestod bl.a. av fyra syskonpar.

Hemmet upphörde i februari 1943.

Arbrå. Finska barnhemmet Nytorp. Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes hemmet för att ta emot 40 finska barn fr.o.m. den 9.8 1944. Till personalen hörde bl.a. Kyllikki Iljamo och Kerttu Groth. I oktober sändes 10 barn iväg till Högens semesterhem. Den 15.9 1945 fanns barnhemmet kvar men då angavs platsantalet till 58. Hade upphört i januari 1946.

Arbrå. Forsöns förläggning med 62 platser startade i april 1945, stängde i mitten av januari 1946. Personalen bestod av föreståndare, fem sköterskor, lärare, sömmerska, kokerska och

⁶⁹Folklivsarkivet Arkiv Gävleborg har mycket material från lokala hjälpkommittéer och ett antal Röda Korskretsars arkivhandlingar.

⁷⁰Arkiv Gävleborg, Alfta Rödakorskrets, vol. E1:1, beslut om inrättande, dokument om barnens placering i Alfta.

köksbiträde. Förutom föreståndaren Anna Jansson och kokerskan fru Johansson var personalen finsk.

Kerttu Kuparinen berättar att hon kom till Forsön i maj 1945. Hemmet var en vacker (herr-)gård belägen på en ö. Antalet barn var ungefär 30 och den finska personalen var hon själv, Rhea Ekström och Svea Hägglund, vilka alla tidigare varit på Ängelsberg samt Anna-Bella Grannenfeld och Liisa Suortti. Det blev en vacker sommar med trädgårdsarbete, bad, fotboll och sällskapsspel med barnen. I augusti reste hon hem till Finland.⁷¹

Bergsjö. Finska Internatet Bergsjö, Gamla epidemisjukhuset. Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes hemmet för att ta emot 40 finska barn fr.o.m. den 9.8 1944. Dagen efter tog man emot 20 barn och ganska snart var förläggningen fullbelagd.⁷² Den 31.12 1944 var 19 pojkar inskrivna. I september 1945 upphörde verksamheten för de finska barnen.

Urpo Laaksonen, Malmö, berättar i sitt eget arbete *Ett krigsbarn berättar* att han efter karantänsvistelse i Sundsvall kom till ett barnhem i Bergsjö där han skulle bo i ett stort vitt hus. Han minns inte alla tanter men de finska tanternas namn var Ragnhild, Anna och Meeri. Framför allt blev han särskilt fäst vid föreståndaren Gerda Sandberg, som skulle komma att betyda mycket för honom. Bland de 35-40 barnen fanns bröderna Torsti och Erkki Saarinen och Reino Ovaska som var i ungefär samma ålder som Urpo och hans bror Ossi. På hösten började skolan och barnen fick åka buss till en liten byskola där alla årsklasser undervisades i samma klassrum. Urpo och Ossi som kunde svenska fick ofta tolka och hjälpa skolkamrater. Urpo följde ofta med tant Gerda till kyrkan på söndagarna

På våren 1945 fick Urpo veta att fadern hade avlidit. Givetvis blev han oerhört ledsen. Han fick samtidigt veta att han kunde få resa hem till begravningen men då skulle han inte få komma tillbaka. Urpo visste att familjen hemma hade det mycket fattigt och efter faderns frånfalle skulle försörjningsproblemen bli än värre. Trots stora samvetskval beslutade Urpo att bröderna skulle stanna. Men beslutet plågade Urpo så mycket att han fick rejåla magsmärtor, som till slut innebar att han blev inlagd på Hudiksvalls lasarett. Där fick han vara några dagar och tant Gerda besökte honom.

Framåt sommaren 1945 kom tant Gerda en dag och berättade att två tanter på en gård i Västergötland gärna ville ha en finsk pojke. De hade redan en finsk pojke som behövde en lekkamrat. Det var med blandade känslor Urpo lämnade Bergsjö där Ossi och kompisarna var kvar. Tant Gerda reste med Urpo till Herrljunga men först gjorde de ett uppehåll i Stockholm och gick på Skansen. Det blev för dem båda svårt att skiljas när tant Gerda skulle återvända.

Ossi Laaksonen kom så småningom till Silvhyttan.⁷³

Asko Hermunen och hans tvillingssystemer Oili var sju år gamla när de kom till Bergsjö. Asko minns inte många namn från den tiden på hemmet. Ett speciellt minne väcker dock munterhet hos honom. Det handlade om att pojkarna som bodde på bottenvåningen vid något tillfälle ställde till med ett rejält kuddkrig sent en kväll. Den nattjänstgörande sköterskan hade sitt rum i bortre änden av korridoren, men hon hörde oväsendet och gick ut för att se vad som stod på.

⁷¹Kaksi maata - monta kotia; Kerttu Kuparinen; *Sotalasten hoitajana ja opettajana*, sid 56-57.

⁷²RA - Hjälpkommittén, DIVb:2, färdsedlar till barnhem.

⁷³Urpo Laaksonen, Malmö, i hans eget arbete "Ett krigsbarn berättar"

Pojkarna kastade sig genast ner i sängarna och drog upp täckena över sig. De var naturligtvis avslöjade och kommenderades upp ur sängarna. De radades upp på linje, fick böja sig framåt och dra upp nattskjortan över baken. Nattsköterskan gav dem sedan var sitt rapp med en björkvist, som hon var utrustad med. Antagligen dröjde det länge innan nästa kuddkrig utbröt.

Asko minns också att på söndagarna var det dags att gå till kyrkan. Barnen kläddes i bästa kläderna och sattes att lyssna på en högmässa som de inte förstod ett ord av. Väl hemma igen var det dags för byte till enklare kläder. Det gällde också att vara tyst under måltiderna och att leka utanför området var inte tillåtet. Vid något tillfälle bestraffades Asko för någon olydnad med inlåsning i en mörk skrubbe, så Asko tyckte att tillvaron var hårt styrd. Men tiden blev inte långvarig på hemmet. Systemen fick tidigt komma till ett fosterhem, men hon var ledsn i början och när man förstod att det var brodern hon saknade fick Asko också komma till ett fosterhem alldeles i närheten. Det blev lyckligt för båda syskonen som fick träffas mycket.⁷⁴

Bergsjö. Högens semesterhem. Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes hemmet för att ta emot 18 finska barn fr.o.m. den 15.8 1944. Den 30.12 1944 var 16 pojkar och 2 flickor inskrivna. Hemmet upphörde den 3.4 1945 och barnen omplacerades till Finska internatet i Bergsjö. Fyra stora pojkar fick stanna några dagar för att hjälpa till med städningen.

Bergvik. En anteckning om att ett barnhem i Bergvik upphört i februari 1943 har hittas men inte utforskats.

Bollnäs. Finska barnhemmet Fjälebacken. Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes kolonin att ta emot 40 finska barn (kikhostefall) fr.o.m. den 7.8 1944. Hade upphört under 1945.

Bollnäs. Glösbo finska barnhem i Rengsjö. Vid inspektion i april 1945 konstaterades att hit hade evakuerats Sieppijärvi barnhem från Simo socken i Finland och dessutom ett barnhem från Ala-Tornio med både barn och personal. I hemmet fanns 49 barn, sex finska sköterskor och en svensk föreståndare. En lärarinna höll skola trots att inga böcker fanns.

Forsbacka. Finska barnhemmet i Forsbacka var inrymt i Forsbacka bruks stora herrgård. Det visade sig vid en inspektion i april 1945 att hemmet då egentligen var ett evakueringsläger och användes som ett slags mödrahem. Där fanns 35 finska mödrar med små barn alla från norra Finland. Det fanns ingen finsk personal och ingen av kvinnorna talade svenska så missförstånd och irritation uppstod ofta. Mödrarna längtade hem. Närmaste granne var ovänligt stämd mot hemmet vilket gjorde arbetet svårt och påfrestande.

Forsbacka. Finska förläggningen Anners Villa. Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes kolonin att ta emot 24 finska barn fr.o.m. den 14.8 1944. Den 31.12 1944 var 17 gossar och 10 flickor inskrivna. Upphörde troligen 21.5 1945.

---

⁷⁴Telefonat 17. 3 2008 med Asko Hentunen.

Gävle. På Brynässkolan upprättades en karantänsförläggning i juli 1944 där man kunde ta emot mer än 200 barn. Efter ca två veckors vistelse hade de flesta barnen genom lokalkommitténs försorg placerats i fosterhem.

Gävle. Norra skolan disponerades från slutet av oktober 1944 som karantänsförläggning för 237 finska barn. Pentti Suua minns att han kom dit i slutet av 1944 efter en dramatisk transport från Kemi till Haparanda.⁷⁵

Gävle. Korsnäsverken, för 15 platser. Intagna barn: cirka 40. Kategori: Friska barn. Föreståndare: Fru Elsa af Uhr.

Gävle. Rotaryhemmet. I Gävle stads epidemisjukhus inrättades på förste stadsläkaren Folke Liljekvists initiativ ett sjukhus för finska barn från januari 1942. Hemmet fick namnet Rotaryhemmet för sjuka finska barn och drevs av Gefle Rotaryclub och Länskommittén gemensamt. På grund av en polioepidemi i Gävle på hösten måste hemmet stängas. Man hade då vårdat ca 100 finska barn. År 1944 när den stora barnströmmen från Finland kom återupprättade Röda Korset den särskilda avdelningen för finska barn.

Gävle. Gefle stads fattigvårdsstyrelse upplät åt Länskommittén för Finlands barn fattigvårdens "Härbärge för vandrare" som genomgångscentral för finska barn. Den 15 oktober 1941 kom den första gruppen barn. Därefter anlände två gånger per månad nya kontingenter med barn. År 1944 när den stora barnströmmen från Finland kom, återuppläts Härbärgets för finska barn och drevs av Röda Korset.

Gävle. I Kungl. Hälsinge regementets (I 14) gymnastiksal inrättades en ny genomgångscentral med kapacitet att härbärgera 200 barn för att avlasta Hotell Anglais i Stockholm som måste stänga en tid p.g.a. att barnen där fått difteri och måste isoleras. Den 17.1 1942 kom en transport med 181 barn som i huvudsak kunde förläggas till gymnastiksalen och "Härbärgets för vandrare". Sjuka barn överfördes till epidemisjukhuset. Troligen upphörde verksamheten vid denna central någon gång i slutet av 1942.

Inom regementsområdet upprättades en ny karantänsförläggning den 10.2 1944 och från den 17 februari t.o.m. den 8 mars 1944 hade man tagit emot 1 506 barn som kommit med tåg via Haparanda i tre omgångar med 500 barn varje vecka. Hela förläggningen organiserades av Gävle Lottakår, vars medlemmar tillsammans med frivilliga damer från Gävle tjänstgjorde dygnet runt. Sjuka barn togs om hand på "Härbärgets för vandrare" eller på en sjukavdelning på epidemisjukhuset.

Hedesunda. Mälbo skola och missionshus. Det uppges ha varit ett primitivt hus. Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes skolan att fr.o.m. augusti 1944 ge plats för 30 finska barn. Av de 26 barn som kommit till hemmet var 18 pojkar och åtta flickor. De flesta kom från evakuerade områden och nästan alla var i skolåldern.⁷⁶

Hemmet upphörde redan 20.10 1944. Vad som hände med barnen har inte utretts.

⁷⁵Telefonsamtal 5.12 2005 med Pentti Suua.

⁷⁶Marika Engdahl; *Ville ingen ha mig?* C-uppsats i historia, Mälardalens högskola, vt 1998.

Hofors. I slutet av oktober månad 1944 öppnades en karantänsförläggning som fick karaktär av flyktingläger för ca 100 personer. Mer än 100 barn som varit i lägret fick placering i familjer. En lärarinna ledde undervisning för finska barn i närliggande hem.

Hudiksvall. Finska barnhemmet Klockarsvedja gård, Forsa Näsviken. En speciell verksamhetsberättelse från Hjälpkommittén i Forsa för finska barn förtjänar här att refereras. Den är ett exempel på hur en lokalkommitté löste uppgifterna på ett obyråkratiskt sätt.

Kommitténs plan att hjälpa finska nödlidande barn inriktade sig på att uteslutande underhålla 26 barn i åldern 2-7 år. Under sex månader sommaren 1942 fick barnen vistas på Klockarsvedja gård. Redan i augusti 1942 anmodades Forsakommittén av Länskommittén i Gävle att alla barn skulle återvända hem. Man beslöt då att utrusta barnen med varma underkläder, ytterplagg, pjäxor och tillåten kvantitet livsmedel inför hemresan. Men av olika skäl blev det bara sju barn som återvände.

Inför den kommande vintern insåg man att uppvärmning av de stora lokalerna skulle avsevärt öka omkostnaderna för de kvarvarande barnen och man valde då att i stället försöka inackordera dem i enskilda familjer. Innan man bröt upp från Klockarsvedja gjordes en läkarundersökning av barnen och man kunde konstatera ett utmärkt hälsotillstånd med bra viktökning. En tidigare undernärdd pojke hade ökat i vikt sex kilo på fem månader. Drygt ett år senare fanns fortfarande 14 barn kvar under Forsakommitténs ansvar. Åtta av var placerade i fosterhem som fick en krona per dag och barn. Tre barn fanns också i fosterhem dock utan bidrag och de övriga tre fanns på företaget Holma-Helsinglands eget barnhem i Sörförssa utan kostnad för kommittén.⁷⁷

Det är första gången som ersättningar till enskilda fosterhem påträffas. Bidraget på en krona per dag var en krona mindre än vad vistelsen på Klockarsvedja gård skulle ha kostat sommartid och två kronor mindre vintertid. Från november 1943 övertogs ansvaret för de finska barnen av en ny kommitté som gick under namnet Kommittén i Forsa för nordiskt hjälparbete.

Hudiksvall. Här inrättades från juli 1944 en karantänsförläggning med kapacitet för 125 barn. Barnen stannade i ca två veckor och placerades genom lokalkommittén i enskilda hem eller på barnhem.

Högbo. Pensionat Öjargård. Delar av pensionatet ställdes till förfogande under första halvåret 1942 av ägaren fru Gallon.⁷⁸

Järvsö. Karlsjö sommarkoloni. Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes kolonin att ta emot 20 finska barn fr.o.m. den 9.8 1944. Upphörde redan den 27.10 1944.

Ljusdal. I Ljusdal hade den lokala distriktskommittén organiserat en genomgångscentral 1942, där man tog emot finska barn som kom direkt till Ljusdal med tåg via Haparanda.

⁷⁷Arkiv Gävleborg, Forsa lokalkommitté för nordiskt hjälparbete/Hjälpkommittén i Forsa för finska barn, vol. A1:1, verksamhetsberättelse november 1943.

⁷⁸Arbetarbladet, 10.1 1942, artikel "Finska barn till pensionat Öjargård".

Ockelbo. Finska barnhemmet Säbyggeby för 11-12 friska barn, drevs av Ockelbo Finlandskommitté. Föreståndare var fröken Boström.

Rapport över besöket å finska barnhemmet i Ockelbo, Säbyggeby.

Besökte den 17/11-42 finska barnhemmet i Ockelbo, Säbyggeby som är inrymt i en 2 vånings fastighet tillhörande trävaruhandlanden Kriström och av honom kostnadsfritt ställt till barnhemmets förfogande. Barnen äro till antalet 11 i åldern 2 till 10 år. Av dessa äro 7 skolpliktiga och besöka ortens svenska folkskola. Barnen disponera i bottenvåningen 2 sovrum, det ena med 7 sängar det andra med 4 sängar. Rummen voro tillräckligt stora, ljusa och luftiga, sängarna och sängkläderna snygga och ändamålsenliga. I köket som är stort och ljust intaga barnen sina måltider. I samma våning fanns ett badrum, tambur samt 2 rum för föreståndarinnan. I andra våningen var 1 stort rum som sades vara barnens lektrum samt ett mindre rum som kunde vid behov användas som isoleringsrum. Vid besöket vore dessa rum oeldade och kalla. Byggnaden omgives av en stor gårdspan där barnen leka.

Personalen bestod av en f.d. barnhemsföreståndarinna 57 år gammal samt ett biträde 23 år. Dessutom finnes en städhjälp som en gång 1 veckan storstädar och vädrar sängkläderna. Medlemmarna av Ockelbo kvinnoklubb hava åtagit sig lappning och stoppning samt all slags sömnad av barnens kläder och besöka hemmet nästan dagligen enligt erhållen uppgift på barnhemmet. Barnen voro varmt- och välklädda friska, frimodiga, glada och hade alla ökat flere kilo i vikt samt tycktes trivas utmärkt. Ett rikligt klädförråd fanns i hemmet. Vid förfrågan om någon önskade hem svarade alla nej. Förhållandet mellan personalen och barnen syntes vara det bästa. Det hela gjorde intryck av en stor familj och ej ett barnhem. Vid besöket var fru Kriström av en tillfällighet tillstädes, men är hon eljest bosatt i Stockholm. Hon berättade att hennes familj samt vänner till dem de senaste par månaderna helt underhållit hemmet. Hörde även av lokalombudet på orten Pastor Olsson att lokalkommittén ej mera önskade delta i hemmets underhåll.

Det som kunde anmärkas mot hemmet är att föreståndarinnan fröken Boström föreföll trött och väl gammal och därför kanske ej i längden orkar med en så stor barnaskara, men då så mycket hjälp finnes torde det dock gå.

Hellin Mustala.

Ockelbo. Kopparforshemmet inrättades 1942 av Kopparfors AB och tjänstemän på bolaget. Hemmet hade plats för 17 barn. Upphörde i februari 1943

Ockelbo. Finska internatet Storrönningen öppnades den 5.12 1944 som evakueringsläger med 30 platser. Personalen var i huvudsak finsk förutom föreståndaren Hanna Berglund och en sköterska. Hemmet upphörde i april 1945 då alla återvände till Finland.

Ovansjö. Kungsgården, Finska barnhemmet Tunebo i See. Civilförsvartsstyrelsens internat 28.8 1944 - 12.7 1945. Den 31.12 1944 var 20 pojkar inskrivna. En av pojkarna var Raimo Raska om vilken föreståndaren Elin Andersson i ett brev till Hjälpkommittén skriver att han befinner sig väl och trivs bland sina många kamrater. Han brevväxlade regelbundet med familjen i Finland.

Hemmet var inrymt i en byggnad med några rum och matsal. Uppgavs ligga i en passlig lantlig by invid en strand. Till bastu var det fem kilometer. Två sköterskor tog hand om nära nog alla uppgifter. Elsa Cederberg arbetade här i ca 3 veckor. Hon minns att det var ett ganska hårt klimat på anläggningen som främst hade svensk personal som inte kunde hantera de finska

tonårspojkar.⁷⁹ När hemmet upphörde omplacerades 13 barn och vårdarna till Österfärnebo.

Ovanåker. Voxnabruk. Här togs en skolbyggnad i anspråk till bostad åt flera familjer från finska Lappland som evakuerades på grund av kriget mellan finska och tyska trupper. Detta kan inte anses vara ett barnhem även om många barn bodde här. Naturligtvis var det mest mödrar med såväl små som stora barn. Enstaka män kunde nog förekomma men de flesta var ju fortfarande engagerade i Lapplandskriget. Många familjer hade flytt till Sverige under både svåra och dramatiska omständigheter. Ca 90 personer bereddes bostad och omhändertagande här under hösten-vintern-våren 1944-45.⁸⁰

Ovanåker. Voxnabruk, herrgården. Ljusne Woxna AB drev från 1942 ett barnhem för 15 barn. Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes herrgården att ta emot nya finska barn från den 7.8 1944. Den 31.12 1944 var 10 pojkar och åtta flickor inskrivna.

En omorganisation skedde i mars 1945 och då ökades platsantalet från 40 till 70. Den 10 april gjordes en inspektion av Hellin Mustala som konstaterade att det fanns gott om plats. Rummen fanns på alla tre våningarna så det fordrades arbetskraft att övervaka det hela. Sköterskorna var alla unga och mycket intresserade av sitt arbete. Lärarinnan hade kunnat intressera barnen för skolgång. Vistelseytorna utomhus var klart tillräckliga. Bad och möjlighet att simma fanns i närliggande vatten. Hemmet borde kvarstå så länge det behövdes.

I april 1945 fanns 48 barn mellan 2-16 år inskrivna, 15 var under sju år. Eine Manninen minns några namn fortfarande, särskilt de finska vårdarna Svea, Margareta och Irene.⁸¹ En månad senare var 61 barn inskrivna, vilket måste ha berott på att 29 barn omplacerats från annat barnhem. Anteckningar i Riksarkivets handlingar visar på, att Voxnabruk svarade för kostnaderna för 18 barn eller vårdplatser även under 1945. Verksamheten upphörde i slutet av september 1945.

Stora Skedevi. Finska internatet Klingsbo. Berta Viskari som var krigsänka och arbetslös i Finland, fick tillfälle att i augusti 1944 följa med en stor kontingent på ca 700 barn över Botenviken till Sverige. Barnen stannade i Umeå (sannolikt i karantän). En stor del av den medföljande personalen kom till en karantän i Eskilstuna. Därifrån fick Berta resa till Klingsbo där hon fick arbeta som både lärare och barnsköterska. Barnen var ganska friska men ett tiotal fick scharlakansfeber men sköttes på internatet. Ett gruppfoto från hemmet visar att på Klingsbo fanns 55-60 barn, både flickor och pojkar i skiftande åldrar från 2-3 till 14-15 år.⁸² Föreståndare var Kerstin Westerström, som i april rapporterade till Hjälpkommittén att inklusive Berta Viskari fanns åtta finska vårdare och Anne Pellikka som var lärarinna.

Hemmet var i drift i maj 1946.

Söderhamn. Bergviks barnhem för 13 barn. Som barnsköterska omnämns en fröken Pollak. Hemmet drevs av fabrikkör P.L. Jernberg m.fl. Upphörde i februari 1943.

⁷⁹Samtal 9 december 2006 med Elsa (Cederberg) Peterson, Varberg.

⁸⁰"Ljusnan" 27 oktober 2004 artikel sid. 20-21

⁸¹Personliga uppgifter från Eine Manninen, Kemi, under Krigsbarnsdagarna i Höör 18-20.5 2007.

⁸²Kaksi maata - monta kotia. Berta Viskari; *Rauhaisassa, rikkaassa maassa*, sid. 59 (+gruppfoto sid. 61).

Söderhamn. Barnhemmet Djupvik drevs av Bergvik-Ala AB från 1942. Bolaget upplät sedan fastigheten kostnadsfritt åt Länskommittén som från början av 1944 inrättade ett nytt mödra- och barnhem som ersättning för det i Bergsjö nedlagda mödrahemmet. I augusti väntades 10 gravida kvinnor till hemmet. Hjälpkommittén övertog hemmet 1.9 1944. Upphörde som mödrahem i juni 1945, då det ombildades till barnhem för friska barn i åldern 3-7 år och hade då 23 barn inskrivna. Stängde 12.2 1946.

Söderhamn. Ett barnhem fanns i Söderhamn några månader 1942 till februari 1943. Inte vidare utforskad.

Söderhamn. Från juli 1944 inrättades en karantänsförläggning med 125 platser. Det blev Civilförsvartsstyrelsen som ansvarade för driften. Barnen stannade i ca två veckor och placerades genom lokalkommittén i fosterhem eller på barnhem.

Sörforssa. Ett barnhem som drevs av företaget Holma-Helsingland. Man tog emot tre barn från barnhemmet Klockarsvedja gård. I övrigt inte utrett mer än att det upphörde troligtvis i början av 1943.

Årsunda. Arvid Perssons fastighet och Helge Erikssons fastighet organiserades som karantänsförläggningar i augusti 1944. Mer detaljerade uppgifter har inte hittats.

Österfärnebo. Finska internatet Mattön i Gysinge, startade 29.8 1944 med ca 30 vårdplatser. Den 1.1 1945 var 24 pojkar i åldern 3-14 år inskrivna, 14 åringen hjälpte till i köket. I augusti fanns det 15 pojkar och två flickor på hemmet. De flesta var i skolåldern. Kläder till barnen fick man från Rädda Barnens lokalavdelning. Hemmet avvecklades i oktober 1945. Av de kvarvarande 21 barnen skulle 11 placeras på Silvhyttans herrgård och resterande 10 på Sävsjöns komministergård i Hällefors.

O. Göteborg- och Bohus län⁸³

Amundsön. Ågrenska konvalescenthemmet, Lilla Amundön söder om Göteborg. Sjukhusdirektionen (Sahlgrenska) beslöt i januari 1942 att ställa Ågrenska konvalescenthemmet med inventarier kostnadsfritt till förfogande för Hjälpkommittén för Finlands barn. Överenskomnelsen gällde för minst sex månader. Man beräknade att ca 50 sjuka "finnbarn" skulle kunna vårdas här. Vid ankomsten till Göteborg skulle barnen först tas om hand i lokaler på Vasa sjukhus.⁸⁴

Marinlottorna tecknade sig för kollektivt månadsbidrag om ca 400 kronor till finska barns vård på Amundsö. Sjukvårdslottor skulle dessutom delta i det praktiska arbetet.⁸⁵

Plats för 50-55 tuberkulossjuka barn inrättades. Här placerades barn redan den 13.4 1942, då 18 barn skrevs in. Syster Helga Åhsberg var föreståndare och hade till sin hjälp avdelnings-

⁸³Landsarkivet i Göteborg förvarar ca 3,5 hyllmeter material från Göteborgskommittén för Finlands barn. Volym 18 innehåller spridda uppgifter om barn på barnhem samt annat material som sammantaget kan ge god information.

⁸⁴Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning den 21.1 1942, Amundöhemmet till Finlandsbarnen.

⁸⁵Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 27.1 1942.

sköterskan Anna Johansson och barnträdgårdslärarinnan Hildur af Tengström. Senare delen av 1944 anställdes Betty Björkqvist, Maj Henriksson och Ilma Strand. Förteckning över barn som återvänt till Finland från Ågrenska konvalescenthemmet finns på Landsarkivet i Göteborg. Förteckningen, odaterad, upptar 33 namn med kort ofullständig adress i Finland.⁸⁶

Eira Kuni var sex år när hon i september 1945 kom till Sverige i en sjuktransport med flyg till Stockholm. Efter en kort tid på Isoleringsanstalten skickades hon till Ågrenska konvalescenthemmet. Hon hade tuberkulos i skelettet och blev av den anledningen inlagd på Barnsjukhuset några gånger för undersökningar och behandlingar. Eira har mest obehagliga minnen från tiden på Ågrenska. Kosthålllet innehöll ofta fisk, något som Eira snart tröttnade på. Men matvägran accepterades inte utan man tvångsmatade henne, vilket till slut innebar att hon kräktes upp maten. Detta ledde till att hon t.o.m. tvångsmatades med den uppkastade maten. Minnena av dessa övergrepp sitter djupa och än idag har Eira svårt att äta fiskrätter. Hon vistades på Ågrenska till november 1946 då hon skickades till Ulricehamn.

Verksamheten för finska barn-upphörde i december.

En utförlig beskrivning över konvalescenthemmet finns i Göteborgs hembygdsförenings årsbok 1992, ur vilken ett avsnitt om de finska barnen hämtats.⁸⁷

"Ågrenska Konvalescenthemmet invigdes 1914 som ett komplement till Barnsjukhusets konvalescentvård av barn med såväl medicinsk som kirurgisk tbc. När andra världskriget utbröt stängdes Ågrenska delvis, med undantag för koloniverksamhet någon sommar. Doktor Arvid Wallgren var överläkare på barnmedicinska avdelningen på Göteborgs Barnsjukhus och var aktiv i Hjälpkommitténs Göteborgsavdelning. Hans stora medicinska intresse var studiet av tuberkulos hos barn. När han 1942 befann sig i Stockholm kom han i kontakt med den finske barnläkaren Arvo Ylppö som väddat om svensk hjälp för utsatta finska barn. Arvid Wallgren tog då initiativ till att öppna Ågrenska för finska barn. Ylppö gjorde urvalet på den finska sidan och en finsk kvinnlig läkare, dr Spook, följde i mars månad med den första kontingenten med 33 barn till Sverige och hade med sig journaler och röntgenbilder. På Vasa sjukhus läkarundersöktes barnen och transporterades sedan till Amundsön. Barnen var mellan 4 och 15 år gamla. Några var föräldralösa och flera hade förlorat sin far i kriget.

Barn med kirurgisk tbc fick i regel stanna länge på hemmet innan de liksom andra kunde skrivas ut till fosterhem eller till andra vårdhem som t.ex. Pixbo eller Hindås. Utöver sin tbc kunde barnen bli smittade av barnsjukdomar. Elva fall av difteri förekom.

Kostnaden för barnens vård finansierades genom insamlingar eller s.k. fadderverksamhet, där man betalade 50 kronor i månaden för ett barn. Många läkare på Barnsjukhuset tecknade sig som faddrar. Efter det finska barnen hade återvänt hem fick Ågrenska och Barnsjukhuset som minne av barnen en bastu som byggdes på stranden. Om bastun ännu finns kvar är inte känt."

Göteborg. På Barnsjukhuset disponerades 21 platser för finska barn på den medicinklinik där professor Arvid Wallgren var chef.⁸⁸

⁸⁶Landsarkivet i Göteborg: Göteborgskommittén, volym 18.

⁸⁷Göteborgs hembygdsförbunds skriftserie 1992, Göteborg förr och nu: Ågrenska Konvalescenthemmet, förf. Gunnel Hedvall, sid 45-46.

⁸⁸Professor Arvid Wallgren var starkt engagerad i de tbc-sjuka finska barnens vård. Förutom Barnsjukhusets avdelning var han ansvarig för barnen på Tyringehemmet i Hindås och Ågrenska konvalescenthemmet på Amundsön.

Göteborg. Göteborgsskolan. Här organiserades fr.o.m. 30.7 1944 en karantänsförläggning åtminstone t.o.m. 18.8 1944, d.v.s. under sommarlovet. Bara en del av den enormt stora skolbyggnaden användes.

Göteborg. Karl Johansskolan. Här organiserades fr.o.m. 4.8 1944 en karantänsförläggning.

Göteborg. Älvsborgsskolan hade finska vårdarinnor anställda, vilket måste betyda att skolan används som karantän (?) för finska barn.

Hindås. Finska Barnhemmet Nedsjölund hade 20 platser 1.1 – 31.10 1945. Inte utredd.

Hindås. Tyringehemmet. AB Svensk Kullagerfabriken (SKF) ställde nödvändiga medel till förfogande för underhåll av 80-100 finska barn på Tyringe Helpension.⁸⁹ Hemmet blev klart i början av mars 1942 och disponerade då 65 platser för slutet tuberkulosvård. Bland personalen fanns barnträdgårdslärlarinna Anna-Lisa Valve, folkskollärare fru Kauppinen samt doktorinnan Ruin. Föreståndare var fröken Esther Olsson och läkare doktor Arne Gnosselius. Doktor Gert von Sydow efterträdde Gnosselius. Hemmet upphörde troligen 1944 då barnen placerades i fosterhem eller överflyttades till Pixbo. Förteckning över brev till och om barn på Tyringehemmet 1940-1946 finns på Landsarkivet i Göteborg.⁹⁰

Maire Lumsden beskriver i antologin *Visst klarade vi oss!*, att hon efter uppsamlingsläger flyttades till ett barnhem i Hindås, där barnen fick nya kläder, inkvarterades i fina rum, fick god mat, frukt och choklad.

Ovannämnde Arne Gnosselius var den läkare som under en kort och intensiv period åtog sig att upprätta Karungi sjukhus och genomföra undersökningar av barnen som kom med tåg till Haparanda våren 1944. (Se sidan 189)

Hunnebostrand. Här fanns ett barnhem som Hjälpkommittén benämnde "Barnen å Hunnebostrand". Hemmet upphörde i dec 1942. Inte utredd.

Högsäter. Renlands (Rännelanda ?)prästgård med plats för 30 friska barn. Fru Eeva Kauppinen föreståndare. Ingick i de barnhem Västsvenska Kyrkfolkets Finlandshjälp drev genom kyrkoherde Norborg.

Kullavik. Bångsbo. Tjänstemannaförbundet (SKTF) Göteborgskretsen av folk- och samskoleföreningen ställde sitt rekreationshem till förfogande för att där kunna ta emot ett 25-tal barn. Förbundet tillsatte en kommitté som fick uppdrag att samla in kontanta medel och erforderlig utrustning. Det kallades De Stadsanställdas barnhem. Föreståndare var Ester Reyman från Göteborg. Till en början var det klena finska barn i åldern 3-5 år men också några norska barn som togs omhand.⁹¹

Den 15.5 1945 måste Bångsbo krigsbarnskoloni flytta. Barnavårdsdirektören i Göteborg lovade då att Burås ungdomsgård kostnadsfritt skulle ställas till förfogande fram till september månad då de 20 barnen skulle resa hem. En del av barnen på Bångsbo fick fosterhemspla-

⁸⁹Göteborgs- Handels- och Sjöfartstidning den 14.2 1942; *Finska barn till Tyringe*.

⁹⁰Landsarkivet i Göteborg; Göteborgskommittén, volym 20.

ringar, andra väntade i december 1945 troligen på Burås ungdomsgård på hemtransport.⁹² Hemmet hade upphört i januari 1946.

Ljungskile. Fastigheten Ebbesborg i Resteröd hyrdes av Hjälpkommittén att användas som ett finskt barnhem. Ett 30-tal barn anlände i slutet av februari 1942. Staden och enskilda personer bidrog till hyra och utrustning. För driften startades insamlingar omgående.⁹³ Alla barn som placerats här var från Loimaa, Uddevallas adoptivort.

Ljungskile. Ulvesund, Restenäs. Här inrättades genom insamling för "Finlands barn" vid truppförbanden i västra Sverige ett svenska soldaters barnhem med 25 vårdplatser. Föreståndare var Frida Sundin. Barntädgårdslärarinna var Maija Kontio från Finland. Prins Gustaf Adolf blev hemmets beskyddare.

En särskild stiftelse – Restenässtiftelsen - ansvarade för medelsförvaltning och drift i samarbete med Göteborgskommittén för Finlands barn. Stiftelsen ägde den stora lantegendomen med tillhörande byggnader. Här hade bedrivits barnhemsverksamhet tidigare och de första åren sommartid även en viss pensionatsverksamhet med bibelkurser. I stiftelsen ingick förutom ett antal privatpersoner även tre missionssällskap. Stiftelsens ordförande var direktör Paul Borén som tillsammans med hustrun Hedvig också svarade för driften.⁹⁴ Båda visade stort intresse för krigsbarnen.

Barnhemmet var inrymt i en gammal officersmäss, ett stort vitt hus med stora fönster. Där fanns kök med rinnande vatten, stor matsal och ett flertal sovsalar för 7-8 barn. Personalrum fanns i en övre våning. Barnen fick disponera ett eget trädgårdsland under en trädgårdsmästares ledning. Ella Selin (tidigare Johansson) arbetade på 1940-talet som kokerska men hann också med att leka med barnen, när matlagning och tvätt var avklarade. Ella fäste sig särskilt vid en glad blond flicka, vars namn Eila hon senare gav till sin egen dotter.⁹⁵

Liisa Manninen, f. Rantala kom en vårdag 1942 med sin bror Toivo till Restenäs. Där fanns 25 barn och gott om personal. Hennes egen vårdare blev tant Ella. En finsk tolk höll skola för dem som hade fyllt sju år. Föreståndaren fru Frida Sundin var mycket populär, var allas själ, en sympatisk "mormor". Fru Sundin bodde med make och dotter i närheten. Hösten bjöd på stor skörd av äpplen och päron och barnen åt frukt så de fick ont i magen. På julen fick barnen komma hem till familjen Sundin där julmaten gav bestående smakupplevelser. Alla flickor fick var sin docka.

Vid ett tillfälle fick Liisa följa med tant Ella till stan när de andra barnen hade vilostund. Detta lilla till synes bagatellartade minne visar hur viktig den personliga relationen till tant egentligen Elsa var.

⁹²Göteborgs- Handels- och Sjöfartstidning den 2.2 1942; *Tjänstemän i aktion för barnhjälpen*.

⁹³I Stadens Tjänst, SKTF Göteborg medlemsblad nr 8 2006, www.sktf.se/goteborg, SKTF Göteborgs historia, sid. 8, *Bångsbo krigsbarnskoloni*.

⁹⁴Göteborgs- Handels- och Sjöfartstidning den 5.2 1942; *Finnbarnen ville leka trots strapatsfylld resa*.

⁹⁵*Kort översikt över Restenässkolans historia*, av förre rektorn Börje Svalin (1909-2000), publicerad på Internet; <http://www.geocities.com/restenas/hist03.html>

⁹⁶Anteckningar av Eila Selin från intervju med modern Ella Selin 21.2 2006. Den finska flickan Eila är bosatt i Sverige och har under 2006 träffat sin namne Eila och hennes mamma Ella. Om detta möte berättas i Riksförbundet Finska Krigsbarns medlemstidning; MedlemsNytt nr 3 2006.

Liisas minnen från Restenäs är övervägande mycket positiva. Det var särskilt bra att hon fick behålla det finska språket bl.a. tack vare att skolundervisningen var på finska. Den yngre brodern tappade språket, vilket blev problematiskt för honom när syskonen återvänt.⁹⁶

Munkedal. Finlandshemmet för 13 barn upprättat av Västsvenska Kyrkfolkets Finlandshjälp⁹⁷ bestod inledningsvis av två byggnader för pojkar resp. flickor. Här fanns en kokerska och en finsk sköterska. Enligt en inspektionsrapport i maj 1945 fanns fyra pojkar och sex flickor kvar. De var friska och välskötta. Skolpliktiga barn gick i Munkedals folkskola. En flicka gick i realskolan i Uddevalla. Hemmet var välskött med god ordning och kosthållning. Anläggningen utökades redan 1942 med ett tredje hus för kök och matsal och 1944 med "Härbärgen" som blev genomgångshem och förläggning av upp till 40 barn samtidigt i avvaktan på annan placering.

Mölnlycke. Kullbäckstorp. Finska internatet på Råda säteri, eller Rådahjälpens Barnhem, hade bara fyra platser och var verksam tiden 25.2 1942 - 30.11 1943. Föreståndare var Maire Kärna.

Mölnlycke/Pixbo. Skogsbo barnhem, Lithanderska villan, ställdes i ordning av Göteborgskommittén för Finlands barn för ca 30 barn och beräknades vara färdig i början av maj 1942. Verksamheten upphörde den 15 september året därpå.

Mölnlycke/Pixbo. Slottsvikens pensionat och vilohem i Pixbo ställdes till förfogande av friherinnan Sparre. Benämndes inledningsvis som Transatlantics hem för finska barn.

Man räknade med en verksamhet på 10 månader.⁹⁹ Här inrättades 47 platser som disponerades för krigsbarn med hilustuberkulos från 1942 till 1946, då hemmet avvecklades i maj månad.¹⁰⁰ Föreståndaren lottan Greta Borén var mycket omtyckt av barnen. Barnträdgårdslärarinna var Ilta Leiviskä. Förteckning över barn placerade på Pixbo vårdhem 1945 finns på Landsarkivet i Göteborg. Den innehåller ett 40-tal namn på barn med deras registreringsnummer oftast också moderns namn och hemadress. I nästan samtliga fall anges dessutom vad man kallar familjeförhållanden där det kan framgå om förälder avlidit eller är sjuk. Syskonen anges bara som bror eller syster samt ålder. För nästan alla anhöriga anges också skonummer.¹⁰¹

Orust. Under åren 1942 - 1945 uppläts Odd Fellows barnhem Slussen på Kleva-Orust till barnhem för 25 finska barn. I mars 1942 anlände ett tjugotal finska barn till kolonin. Barnen hade sovit på ett härbärke i Göteborg och var pigga och nyfikna när de visades in. I gruppen fanns tre bröder och ett syskonpar. Tanken var att barnen skulle vistas på kolonin i minst sex månader. Barnens uppehålle bekostades av frivilliga bidrag som Odd Fellowbröderna samlat in. Även kläder hade med gott resultat samlats in.¹⁰²

⁹⁶Kaksi maata - monta kotia. Kap: 4.4. *Sympaattinen mummo oli kaiken sielu, sid.112-114 av Liisa Manninen.*

⁹⁷Dagens Nyheter 7.1 1942, *Västsvenska kyrkfolket mottar 100 barn.*

⁹⁸Göteborgs- Handels- och Sjöfartstidning den 14.2 1942; *Finska barn till Tyringe.*

⁹⁹Som föregående.

¹⁰⁰MedlemsNytt 2: 1999 sid. 8 och 3: 1999 sid. 12. Namn på barn + foto.

¹⁰¹Landsarkivet i Göteborg; Göteborgskommittén, volym 18.

¹⁰²Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 13.3 1942, *Finsk pojke vill ha potatis inman han tackar Gud för maten.*

Föreståndare var Elsie Johannesson och biträde Irja Valkonen. Odd Fellows svarade för alla kostnader för barnhemmet. I en inspektionsrapport från september 1944 konstaterades att här fanns 23 välskötta barn som tycktes trivas bra. Klädförrådet var välskött och komplett. Rena snygga rum, men små tungarbetade lokaler, med hårt slitna golv. En senare inspektion den 23.4 1945 bekräftade att ordning var god, barnen friska och glada. Hemmet hade upphört januari 1946.

Stenungsund. Ödsmål finska barnhem. Första Majblommans barnkoloni. Ingick i de barnhem Västsvenska Kyrkfolkets Finlandshjälp genom kyrkoherde Norborg drev från 1942. Från 14.8 1944 iordningställdes av Statens utrymningskommission kolonin för 10 barn med hilustuberkulos. Civilförsvarsstyrelsen svarade för kostnaderna t o m den 10.9 1944. Den 11.9 1944 när Hjälpkommittén övertog ansvaret var 24 gossar och 25 flickor inskrivna. Hade upphört januari 1946.

Strömstad. Kyrkoherde Fritz Paulsson tog i januari 1942 initiativ till att ett barnhem för finska barn skulle bildas i Strömstad. Det skulle under månaderna januari – augusti ta emot ett tiotal faderslösa finska barn i åldern 4 – 8 år.¹⁰³ Det är tveksamt om initiativet realiserades, då ingen bekräftande dokumentation hittats.

Tanum. Tanums finska barnhem för 10 friska barn. Ingick i de barnhem kyrkoherde Norborg i Västsvenska Kyrkfolkets Finlandshjälp drev.

Tjörn. Klövedal, Källekärr. Dr Sven Nordlings barnhem för 15 barn. Verksamhetstid 12.3 1942-10.8 1943. En fru Ekblom omnämns, var troligen föreståndare.

Uddevalla. Åh kyrkliga ungdomshem - numera Åh Stifts- och Konferensgård - i Forshälla tog emot 30 barn som kommit till Göteborg 4.2 1942 där de först genomgått läkarundersökning på Vasa sjukhem.¹⁰⁴

N. Hallands län¹⁰⁵

Hallands län var nog det län som till sin befolkningsnumerär lyckades placera flest finska barn i fosterhem. Som länsombud arbetade friherrinnan Anne-Marie Hermelin som bodde i Eldsberga inte långt från Halmstad. Hon var född i Finland och behärskade både svenska och finska. Hon organiserade arbetet genom en slags distriktsindelning där hon hade medarbetare i Laholm, Halmstad, Falkenberg, Varberg och Kungsbacka. På gamla rådhuset i Halmstad skaffade hon ett kontor och skapade också ett stort konvalescenthem i byggnaden. (Se Finlandshemmet nedan.) Det var kanske ett av landets största.

Stora delar av hennes dokumentation har återfunnits. Korrespondens, cirkulär, förläggningsrapporter, läkarrapporter, förteckningar över barn, inspektionsrapport mm finns numera

¹⁰³Sydsvenska Dagbladet 8/1 1942, *De finska barnen i behov av kläder*.

¹⁰⁴Göteborgs- Handels- och Sjöfartstidning den 5.2 1942; *Finnbarnen ville leka trots strapatsfylld resa*

¹⁰⁵Landsarkivet i Lund förvarar ett stort material från Halland, innehåller färdsedlar, förteckningar över barn, fosterföräldrar, registerkort, personliga brev, samt uppgifter om olika karantänsförläggningar och barnhem i länet.

på Landsarkivet i Lund. Det är ur detta Hallandsarkiv som huvuddelen av följande uppgifter om länets inrättningar har hämtats och sammanförts med informationer ur Riksarkivets krigsbarnsarkiv.

Falkenberg, Brogårdskolonin. Här vistades finska sommarbarn 1941.

Fegen. Gunnarp, Finska internatet Solvik. Inrättades 4.10 1944 i Solviks semesterhem, som var en stor träbyggnad i två våningar. Anläggningens antal rum räckte mer än väl till för barnhemmets behov. Personalstyrkan var däremot liten. Föreståndaren Alice Larsson hade bara två finska biträden till sin hjälp. Det var Rauha Kuparinen och Lempi Vuoroinen som kom till Fegen 9 oktober resp. 1 november. Doktor Garenius från Ullared kunde vid behov kallas till hemmet. Distriktsköterska besökte ibland hemmet.

Vid en inspektion i januari 1945 var 17 pojkar och 4 flickor i åldern 3-12 år inskrivna. Ordningen och hygienien på hemmet var inte bra. Sängarna var slarvigt bäddade, lakanen smutsiga och handdukarna gråa av smuts. Allt detta skyllde föreståndaren på de finska biträdena. En av dem var särskilt besvärlig, arbetsovillig och svår att leda. Hemmet saknade kokerska så föreståndaren fick själv sköta all matlagning, vilket innebar att hon inte hade tid att övervaka allt arbete som biträdena skulle utföra. Inga barn gick i skola och på hemmet hade ingen tid eller kompetens att hålla skola.

Inspektören konstaterade att personalstyrkan borde utökas med en person som hade kompetens att också vara biträdande föreståndare. Det besvärliga biträdet skulle också ersättas.

Hemmet upphörde sannolikt i juni 1945.

Halmstad. Finlandshemmet med 126 platser var förlagt till Rådhuset i anslutning till länsombudet Anne-Marie Hermelins kontor. Omfattade flera salar för flera barn. Urgjorde också karantänsförläggning från september 1944 och hade då 140 platser. Finlandshemmet upphörde i september 1947.

I en rapport den 28.9 1944 beskriver karantänsläkaren Erik Rydén en barntransport som anlände en vecka tidigare. Med transporten kom 119 barn, varav flertalet hade haft diarré under resan. De utspisades med blåbärssoppa, te och franskröd. Under följande dagar undersöktes barnen. Svalg- och näsprov togs på alla. Inga difteriinfektioner konstaterades. Ett barn hade skabb som behandlades på lasarettet. Ett tjugotal barn var "impetigonöst" infekterade i huden och 37 barn var tuberkulinpositiva och därför skulle lungorna kontrolleras genom lungröntgen. Ett barn med tuberkulospondylit i bröstkotpelaren fick vård på sjukhus.

Halmstad. Villa Anneberg, Vapnövägen 35. Fastigheten var en tidigare privatägd villa, som blev ett barnhem i Länskommitténs regi i början av 1942.

Halmstad stad erbjöd adoptivorten Hangö att skicka ett stort antal barn till Halmstad för en tids vistelse i staden. Erbjudande togs emot med tacksamhet i Hangö och en första kontingent med 60 barn kunde resa till Halmstad i början av februari 1942. Ytterligare ett par grupper om sammanlagt 30 barn kom till Halmstad några veckor senare. Villa Anneberg var ett hem för Hangöbarn som inte blev fosterhemsplacerade. Barnhemmet kallades också Hangöhemmet.

Hemmets inriktning ändrades senare då det blev ett konvalescenthem för 20-25 tuberkulösa barn. Byggnaden hade 10 rum, kök och hall. Sju av rummen användes som sovrum för barn

och sköterskor. Ett rum var matsal, ett lekrum och ett personalrum. Centralvärme och två wc och badrum gav god komfort. Personalen bestod av fyra personer varav en var sjuksköterska. Verksamheten pågick till juli 1947.

I september 1947 meddelade Hjälpkommittén till Socialstyrelsen, att Annebergshemmet återuppstått under namnet Finska Barnhemmet Anneberg, samtidigt som Finlandshemmet i Halmstad Rådhus stängdes.

Harplinge. Finska barnhemmet Kulsegård i Särdal godkändes i september 1945 av Medicinalstyrelsen som konvalescenthem för 20 finska icke sängliggande barn över två år. Hemmet hade varit i drift före denna tid vilket bl.a. inspektionsrapporter bekräftar. Från maj till december 1944 fanns 36 barn inskrivna men reducerades från januari 1945 till 20. Hemmet besöktes av barnavårdsinspektör i januari och november 1945, april 1946 och januari 1947. Vid det senaste tillfället vårdades 19 barn i åldern 2-14 år. Som föreståndare arbetade den relativt unga Elsa Cederberg (f. 1919) från Finland. Övrig personal var två vårdarinnor och kokerskan. Tre av barnen gick i byns skola. Några nyanlända skolpliktiga barn var för klena för att kunna ägna sig åt skolarbetet. Vissa anmärkningar riktades mot eftersatt underhåll och kosthållet som tycktes vara inriktat mot mycket mjölmät. Hemmet avvecklades i april 1947.

Elsa Esso Petersson.

Mellbystrand. En villa som ägdes av fiskaren Henning Brodd disponerades som sommarkoloni och hit kom 25 finska sommarbarn i juni 1941. Det var 20 flickor och 5 pojkar i åldern 1-12 år. De var tydligen undernärda när de kom, eftersom Hallandsposten i ett reportage särskilt noterade att barnen ökat i vikt med 1 till 2 kilo redan den första månaden de vistats där. Villan hade många rum. Kök, matsal, personalrum, tvättrum och sovrum fanns i bottenvåningen och stor sovsal för de äldre barnen på andra våningen. Barnen sköttes av svenska fröken Birgit Eskilsson och de båda finska fröknarna Maja Ritvanen och Margit Lindström.¹⁰⁶

Mellbystrand II (Prof. Olows fastighet). Troligen en koloni för finska sommarbarn 1941. Mellbystrand ligger vid Hallands kanske bästa badstrand.

Mellbystrand III (Alfr. Pålssons fastighet). Troligen en koloni för finska sommarbarn 1941.

Oskarsström. Slättåkra, f.d. läkarbostaden. Finska Internatet omnämns i registerkort från Hallands län. Hemmet inrättades i början av juni 1945 och hade 33 platser. Upphörde 1945.

Skummeslöv. Skottorpshemmet eller Skottorps finska barnhem med 14 platser var inrett i en kontorsflygel till Skottorps slott. Den uppläts av ägaren ryttmästare Gösta von Möller åt Hjälpkommittén från sommaren 1941. Hemmet var inledningsvis endast avsett för friska barn. Från 1944 vårdades istället tuberkulösa barn. Vid en inspektion den 8.11 1945 fanns tre flickor och nio pojkar på hemmet.

¹⁰⁶Hallandsposten 16.7 1941: *Finska barnen i Mellbystrand trivas och lägga på bullet.*

Hemmet var prydligt och i mycket god ordning. Föreståndaren Ellen Persson föreföll vara mycket duktig, ordentlig och arbetsam. Vid ett senare besök riktas kritik mot en oregelbunden kosthållning för de skolpliktiga barnen. Då fanns 14 barn i åldern 3-15 år, de flesta tuberkulösa. En del språksvårigheter uppstod eftersom ingen i personalen behärskade finska. Bland barnen fanns en dövstum pojke som inspektören ansåg borde få mer adekvat vård och kommunikationsträning på specialanstalt. Ordningen på hemmet och omvårdnaden föreföll även denna gång vara den bästa. Hemmet upphörde i juni 1947.

Skummeslöv. Södra finska barnkolonien var en av de kolonier som organiserades i Halland för placering av finska sommarbarn 1941. (Se bild sidan 12)

Spenshults sanatorium upplät 14 vårdplatser för finska barn.

Tvååker, Sibbarps hemmet, Ästad. Plats för 25 barn. Verksamheten startade i november 1943 och upphörde maj 1947.

Varberg, Apelvikens kustsanatorium upplät under en tid 50 vårdplatser för finska barn, hade anställt finska sjuksköterskan Sara Björnvik, samt Erel Sundqvist, Lilja Penssa, Mirjam Hiltunen, Ellen Eemilä, Mailu Leinonen, Carin Hakalax och Saimi Hiltunen. Läkare var doktor Ahlberg.

Z. Jämtlands län

Hede/Revsund. Finska Barnhemmet Östergimnäs/Hede barnkoloni. Statens utrymningskommission iordningställde kolonin att ta emot 24 finska barn fr.o.m. den 9.8 1944. Den 27.8 1944 var sex pojkar och fyra flickor inskrivna.

Kälarne. Hällesjö, Mjösjö koloni blev ett barnhem med plats för 21 friska finska barn Fröken Lydia Gullichsson och fru Anna Bergman har omnämnts som personal. Läkare var ortens provinsialläkare. Initiativet till hemmet togs vintern 1942 av Svenska Baptistsamfundet som riktade en vädjan till flera olika föreningar inom förbundet att ansvara för underhållet av ett eller flera finska barn på hemmet.¹⁰⁷ Fanns kvar i mars 1945.

Kälarne. Änäsets hem för finska barn underhölls av traktens befolkning. Lottachefen Rut Frändén var nog den som mest aktivt arbetade med att samla in pengar till hemmets omkostnader. Hon cyklade omkring till stugorna och fick ofta tio kronor per familj. Några större problem att få in pengar från en givmild allmänhet hade hon inte. Ordförande i styrelsen var ingenjör Weijlert och föreståndaren hette Anna Åsell. Ortens provinsialläkare hade det medicinska ansvaret även på detta hem. Någon finsk personal fanns inte.

En midsommarfest anordnades tillsammans med finska barn från fosterhem i närheten.¹⁰⁸ Hemmet upphörde i oktober 1942.

¹⁰⁷Ronneby Posten 10.1 1942, *Herrgård blir vilohem för finska barn.*

¹⁰⁸Runa Westman; Krigsbarn i Jämtland. *Varför just Du?* Jengel 2007. ISBN 91-88672-35-2

Klövsjö. Finska barnhemmet Svegården. Civilförsvartsstyrelsens internat 19.9 1944 - 15.2 1945. I december 1944 var 25 pojkar och tre flickor inskrivna.

Sveg. Duvbergskolonin för finska barn. Underhölls av Härjedalens finska Hjälpkommitté och Fredrika Bremerförbundets Östersundskrets Finlandskommitté. Styrelseordf. kyrkoherde G Nordling, föreståndare var fru Anna Sund 18.6 – 1.10 1943 därefter fröken Alva Löfskog. Läkare var doktor E. Wikström. Hemmet hade upphört i januari 1946.

Ås. Finska barnhemmet Solbacken. Genom Statens utrymningskommissionens försorg iordningställdes barnhemmet för att ta emot 15 finska barn fr.o.m. den 9.8 1944. Den 4.11 1944 var sju pojkar och en flicka inskrivna. Hade upphört före januari 1946.

Östersund. Genvalla Röda Korsets hem för finska barn Fillsta, öppnades i februari 1942 och stängdes i november samma år. De 17 barnen underhölls av enskilda personer och samman slutningar i Jämtlands län som tecknat sig för garantibelopp under en tid. Ordf. i styrelsen var landshövding T Löfgren. Föreståndare var Brita Bäckman.

Östersund. Röda Korsets Finska Barnhem i Böle mottog i maj 1944 finska barn. Uppgiften tyder på att Röda Korset öppnade ett nytt barnhem när den stora barnevakningen till Sverige pågick.

Östersund. Vårdhemmet Mörsil med plats för 81 patienter med hilustuberkulos, drevs inte av Hjälpkommittén som dock hade hemmet med i en förteckning 1946.

Östersund. Ett genomgångshem organiserades vårvintern 1944 av en kommitté med representanter för staden, Lottakåren, Röda Korset, Fredrika Bremerförbundet, husmodersförbundet, regementet och kyrkan. Röda Korset svarade för utrustning, lottorna skötte utspisning och Fredrikorna registrering och administration.¹⁰⁹ Verksamheten var inte samlad under ett tak utan utspridd på olika platser i staden, så det blev en hel del transporter mellan läkarundersökning, förläggning och utspisning.

Sjuka eller smittade barn placerades på lasarettet, epidemisjukhuset eller sanatoriet Solliden medan de friska fick stanna på förläggningen ungefär en vecka innan annan placering blev ordnad. Många skulle vidare söderut och det var i regel lottorna som blev följeslagare för grupper om vardera tio barn.

Verksamheten pågick i ungefär två månader och varje vecka passerade 200-250 barn genomgångshemmet.¹¹⁰

¹⁰⁹I Föreningsarkivet för Jämtlands län, Östersund finns alla registerkort över barn och fosterföräldrar, färdsedlar och annan dokumentation bevarad efter Fredrika Bremerförbundets Östersundskrets Finlandshjälpkommitté.

¹¹⁰Finska krigsbarns livsberättelser; *Att leva med uppbrott och rotlöshet*, Avsnitt: Kickan Söderström, Svensk Armélotta, Östersund.

F. Jönköpings län

Aneby. Barnhemmet Bredstad hade 12 platser för sjuka barn. Barnhemmet underhölls av Anebyortens resp. Tranåsörtens Krigsbarnshjälp och Länskommittén för Finlands barn. Föreståndare var fru Ingeborg Carlsson och läkare doktor E. Ekholm. Hemmet upphörde i december 1943.

Brötjemark. Ölmostads ålderdomshem. 6 platser för friska barn. Ansvarig för hemmet var hovrättsrådinnan Tekla Ericson. Som sköterska arbetade Greta Andersson. Hemmet hade upphört januari 1946.

Eksjö barnhem. (Ev. samma som följande?)

Eksjö. Bruzaholm. Finska barnhemmet Solhöjden för friska barn. Det var en disponent Bengtsson som ställt en vacker villa till förfogande för finska barn. Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes genomgångshemmet för att ta emot 30 finska barn fr.o.m. den 15.8 1944. I december 1944 var åtta pojkar inskrivna. Föreståndare var fröken Hedvig Eriksson och finska fru Ingrid Schildt arbetade med barnens vård. Hemmet upphörde i februari 1945.

Det tycks ha varit så att alla 30 barnen kom samtidigt efter att ha hållits i två månaders karantän på Gustav Adolfsskolan i Sundsvall. Fyra av de finska barnträdgårdselever som varit tillsammans med barnen i Sundsvall följde med som vårdare till Solhöjden. Clary Johnson var en av vårdarna och hon berättar att det ordnades med "visningsdagar" då familjer på orten kunde komma och välja ut det barn som de tyckte om. Flickor gick åt först, pojkar fick vänta längre, ett faktum som en journalist på Eksjötidningen noterar vid ett tillfälle. Vårdarna tyckte det var mindre trevligt med sådana visningsdagar. Särskilt svårt att se var när syskon skildes åt.

I görligaste mån ordnades med skolundervisning för de äldre barnen. Men man kunde också leka med barnen eller plocka bär i skogen när inte andra uppgifter med mat, städning, tvätt och klädvård krävde vårdarnas insatser. Bruzaholmsbor besökte ofta hemmet och bjöd på kaffekalas. I november startade ny termin i Finland för Clary Johnson och hennes tre kamrater. De avlöstes av andra elever.¹¹¹

Huskvarna. Huskvarna Vapenfabrik AB drev ett barnhem för finska barn.

Milka (Sirviö) Persson, nu bosatt i Degeberga, vet att hon varit på Vapenfabrikens barnhem men tiden var ganska kort och minnena därifrån dunkla.¹¹²

Ur Vapenfabrikens arkiv på Landsarkivet i Vadstena har Eila Selin från Huskvarna funnit kassaböcker som visar på redovisade kostnader på Finska barnhemmets konto fr.o.m. januari 1942 t.o.m. juli 1944. Det tycks främst vara fråga om löner till kvinnlig personal och ersättningar till män som svarat för t.ex. eldning eller tillfälliga diverse arbeten. Namnen Helin Sucksdorff och Rosa (Anja) Salomonsson återkommer ofta. De var troligen från Finland medan Astrid Almén och kokerskan Maja Appelberg kom från orten liksom några tillfälliga

¹¹¹Clary Herrman (Johnson) i artikel "Mina intryck från tiden som vårdare av våra krigsbarn i Sverige sommaren 1944".

¹¹²Personligt samtal 14.3 2008.

städare. En regelbundet återkommande kostnad om 250 á 300 kronor per tvåveckorsperiod anges som "Inackordering", vilket kan vara ersättningen för visst antal barns vård dagar. Det är den enda kostnad som anges i kassaböckerna fr.o.m. augusti 1943. Inga uppgifter om barnen har återfunnits i kassaböckerna.

Hyltebruk. Ett barnhem i Visslebo har omnämnts i en inspektionsrapport från januari 1945. Hemmet var beläget i en gård ca fem kilometer från Hyltebruks samhälle i en liten by med fyra-fem gårdar. Huset var byggt i två våningar och hade en provisorisk verandaliknande tillbyggnad. I bottenvåningen fanns kök och tre rum. Två av rummen var möblerade med vardera fem sängar. Det tredje rummet var avsett som isoleringsrum, men för tillfället bodde föreståndaren och hennes 15 årige finske fosterson där. Tillbyggnaden var tänkt som matsal. I övre våningen fanns tre små rum, varav ett skulle användas som personalrum. Brygghus, toaletter och jordkällare fanns utanför själva boningshuset.

Några barn hade ännu inte kommit till hemmet, som hade tillkommit på initiativ av direktör Ivan Christiansson. Han var dels ordförande i Hyltebruks Finlandskommitté och dels ny ägare till gården. Två biträden var anställda sedan 1 januari, men hade ännu inte tillträtt. Föreståndarinnan var redan anställd och hon hade de senaste två månaderna utrustat hemmet med sängar, som stod helt färdigbäddade. Handdukar, tandborstmuggar fanns på plats och anordning för barnens tvåttfart höll på att färdigställas liksom klädsåp.

Mycket verkade varnas ambitiöst och ordentligt ordnat för barnens omhändertagande, men ett stort problem var värmesystemet. Vid inspektionstillfället var det inte mer än + 5 C° inomhus. Olika typer av värmekaminer eller ugnar fanns i rummen. Det fordrades mycket arbete för att ständigt hålla en rimlig innetemperatur och glödheta kaminer skulle vara direkt farliga för barnen. Ett annat problem var att badrum saknades. Med en badbalja i köket tänkte man lösa det problemet. Köket hade bara kallvatten så badvatten måste värmas på köksspisen. Dricksvattnet var dessutom illasmakande.

Inspektörerna tyckte att det var beklämmande att så mycket arbete och pengar hade lagts ner på en institution som absolut inte kunde användas mer än under den varma årstiden. Trots allt arbete föreståndaren lagt ner kunde man inte tillåta att barn placerades på hemmet förrän i april eller maj månad.¹¹³

Harry Eriksson, som växte upp på en granngård, minns att det var mest pojkar i åldern 5-10 år på barnhemmet. Den första föreståndaren var Gunilla Rydberg från Simlångsdalen. Hon hade tidigare arbetat inom barnvård och hade ett gott renommé i orten. Hon efterträddes efter en tid av Sara Johansson från Hyltebruk. Två andra damer deltog också i tillsynen av barnen. Lille Olavi var svensktalande och kom snabbt till en familj. Harry Eriksson minns särskilt den aktive och påhittige Heikki Wilkman. Heikki kom från Helsingfors och återvände dit när hemmet stängde.¹¹⁴

Jönköping. På dåvarande Västra folkskolan anordnades en karantänsförläggning 26.7 – 25.8 1944. Verksamheten överflyttades till Ryhovs sjukhus.

¹¹³Landsarkivet i Lund. Hallands läns Finlandskommittés arkiv. Inspektionsrapport Visslebo barnhem.

¹¹⁴Personligt brev 14.2 2008 från Harry Eriksson, Alsterbro.

Jönköping. Inom Ryhovs sjukhusanläggningar anordnades en karantänsförläggning med 70 platser 30.8-2.12 1944. Risto Nieminen, Kristianstad, minns att han började sin andra Sverigevistelse med en tid på karantänen på Ryhovs sjukhusområde.

Lannaskedebrunn. Lannaskedehemmet var ett hem för finska mödrar och barn, öppnades i början av juli 1944. Förefaller bara varit öppet till mitten av september. Föreståndare var diakonissan Ruth Sjöberg. På hemmet fanns 8 mödrar och 17 barn inskrivna. Sammanlagd vårdtid; mödrar 443 dagar, barn 861 dagar. En av mödrarna var nästan hela tiden inlagd på Vetlanda lasarett. Hennes tre barn bodde då själva på Lannaskedehemmet.

Lannaskedebrunn var en gammal kuranstalt med flera gulmålade icke vinterbonade trähus. Ett par av dem blev mödrahem. Möbleringen var mycket spartansk med ett bord och några stolar och två höga järnsängar med hårt stoppade halmdrasser. Det var inte särskilt trevligt att komma från ett ombonat hem till detta kala operosliga rum. Med tiden vande man sig och fann andra värden i tillvaron. Det var diakonissor som skötte hemmet, men mödrarna fick också turvis hjälpa till med en del av hushållsarbetet.

Barnen fick stort nöje av varandra och här uppstod åter den något egendomliga situationen att en finlandssvensk flicka lärde sig finska och var helt tvåspråkig när hon senare kom hem till Finland.¹¹⁵

Hemmet var inte vinterbonat så i september omplacerades alla mödrar med sina barn till andra liknande hem. Fyra reste till Stråkens gård i Karlsby, en fick komma till Yxtaholms slott i Flen, en till Djupvik i Söderhamn och en reste hem till Finland. Hur det gick för modern som fanns på Vetlanda lasarett är inte känt.

Mariannelund. Hesselby sanatorium. Sanatoriet ägdes och drevs av Konung Oscar II:s Jubileumsfond. Överstyrelsen för Jubileumsfonden hade medgivit att sanatoriet fick disponera 20 platser för sjuka finska barn. 15 av dessa platser fanns i en för ändamålet omgjord personalpaviljong där barn som inte ansågs ha baciller, vistades i de två rummen. På själva sanatoriet reserverades fem platser. I ett brev till Hjälpkommittén meddelade föreståndaren att vid tillfället fanns 19 barn, tre barn på själva sjukhuset, ett barn var inlagt på epidemisjukhuset för scharlakansfeber. Som biträde arbetade ett av de tidigare inlagda barnen, Eila Oravalhti, sedan 1.9 1944. Därutöver fanns ett biträde som var från Estland. Föreståndare var syster Elsa Moureau, (kallades Elsa-tanten), barnsköterskor Hjördis Ekberg och fröken Tamminen. Tidigare hade funnits en annan finska - Marjatta - som barnsköterska.

Britta var 12 år och ett av femton barn som i maj 1942 kom till sanatoriet och blev förlagda i ett mindre hus kallat "Finska Villan". Villan hade förutom kök och toalett tre rum, ett för flickor, ett för pojkar och ett för personalen. Britta har flera goda minnen av vistelsen på sanatoriet och nämner såväl flera kamrater som anställda. Särskilt minns hon en finsk lotta - Marjatta. Elsa-tanten upplevdes som en mamma för alla barnen. Inte minst viktigt var att hon varje kväll läste kvällsbön på båda språken med barnen som också fick var sin godnattkram. Hemlängtan blev ibland stark och posten hemifrån innebar därför en viktig länk till familjen men barnen hade många sysselsättningar både inomhus och utomhus, sysselsättningar som skingrade tankarna och fick tiden att gå.¹¹⁶

¹¹⁵Personligt brev 25.3 2008 från Birgitta Lönnqvist, Vanda.

¹¹⁶Sotalapsi/Krigsbarn 2-2007, artikel sid. 32-33; *Hesselby sanatorium, Sverige*, av Britta Lillkvist, Vasa. (Hesselby sanatorium är korrekt namn.)

Av en anonym kontakt har erhållits några avskrifter av korrespondens om ett barn på Hessleby. Brevet vittnar om att barnet hade det mycket bra på sanatoriet. Barnet lärde snart svenska och berättade om hur hon tillfrisknade efterhand. Dagarna fylldes av mycket lek och andra aktiviteter. Brevet beskrev också relationer till personal, t.ex. att *Marjatta-tanten tycker om mig*.

Den anonyma uppgiftslämnaren gör egna reflektioner över Elsa-tanten och skriver: *Hon kände ju barnen och förstod nog hur de kände. Hon verkar ha varit en så genuint fin och omtänksam person och barnen i breven verkar ha haft det så bra i hennes omsorg... Något hon är värd all heder för! Tillsammans med de andra på Hessleby Sanatorium.*¹¹⁷

Elsa Moreaus personliga omtanke om barnen fortsatte även efter att de återvänt till Finland. Hon skrev brev eller vykort med hälsningar och frågor om hur barnen hade det. Efter kriget reste hon till Finland för att göra sig informerad om hur bomber och umbäranden påverkat livsbetingelserna och för att träffa några av sina skyddslingar. I ett brev från 1947 skriver hon: *Kära lilla ...! Så många gånger har jag tänkt på dig. Här är nu finska villan tom sedan 19/8. 4 barn finns kvar här på sanatoriet. Jag saknar dem mycket. Hoppas få höra av dig snart. Många hälsningar till alla hemma från din Elsa-tant.*

Mullsjö. Filadelfiaförsamlingens finska barnhem Bellro. Hade 15 platser för friska barn, föreståndare var Svea Andersson. Kitty (Strandberg) Karlsson, Borgå, vistades på barnhemmet från januari 1945 ett par månader innan hon kom till fosterhem i Barnarp.¹¹⁸ Hade upphört januari 1946.

*Barnen på Bellro i Mullsjö.
Foto: Kitty Karlsson.*

Nässjö. Bäckafalls barnhem, var bara öppet 16.2 - 5.10 1942. Underhölls av Nässjöortens lokalkommitté för Finlands barn. Ordförande och ansvarig läkare var doktor Olof Andrén som också hade hjälp av doktor Einar Håkansson. Försteståndare var fru Stina Almborg.

Refetele. Strand Barnhem. Hade upphört januari 1946.

Rydöbruk. Barnhemmet för finska barn Prästgården. Var en träbyggnad i två plan med åtta rum, kök, hallar, vatten och avlopp, wc och centralvärme. Hemmet tillkom på initiativ av komminister Anders Ljungqvist och hans hustru, vilka båda tog aktiv del i hemmets drift. Förståndare var Maria Hjort, syster till fru Ljungqvist, dessutom fanns en kokerska och ett biträde. En sjuksköterska anlätades som vikarie för förståndaren en och en halv dag i veckan. Plats fanns för 12 barn men efter tveksamheter mot ledningens administration och redovisning minskades platsantalet till åtta i februari 1945.

Vid en inspektion i november 1945 av Daga Wallinsson blottades en tydlig disharmoni mellan makarna, vilken skapade spänning och otrivsel som sannolikt påverkade barnen negativt. Vid inspektionstillfället fanns fem flickor och tre pojkar i åldern 3-12 år. De var klena och led av sviterna efter genomgångna barnförklämningar. Barnen var skygga och ovilliga att umgås

¹¹⁸Personligt medd. vid Nordiska krigsbarnsmötet i Höör 18-20.5 2007. Kitty har ett gruppfoto från hemmet.

med de vuxna. Rent materiellt tycktes de ha det bra med rena snygga rum, bra utrustning och god ordning i hygienrum.

Upphörde i januari 1947.

Korrespondens, inspektionsrapporter, förteckningar över barn finns på Landsarkivet, Lund.

Smålands-Farstorp. Trollebo barnhem hade 15 platser för friska barn. Ansvarig var Länsjägmästare W. Lothigius. Hade upphört januari 1946.

Tranås. Barnhemmet i Sunhultsbrunn hade 25 platser för sjuka barn. Föreningen Tranåsbygds krigsbarnshjälp underhöll barnhemmet. Doktor Nils Åhlén var hemmets läkare och hans hustru Agda Åhlén var föreståndare. Hemmet upphörde i januari 1943.

Vetlanda. Filadelfiarörelsen använde ett semesterhem, Sjöarp, för mottagning av upp till 60¹¹⁹ finska flyktingar. Redan i januari 1940 mottog man tre grupper med mödrar med barn.

Vetlanda. Skede barnhem. Bekräftelse på att detta gamla barnhem också tagit emot finska barn har inte hittats.

Värnamo. Bor, Solgårdens konvalescenthem. Hemmet var avsett för patienter med hilustuberkulos, inrymdes i ett vilo- och konvalescenthem, där man disponerade större delen av huvudbyggnaden och två av pensionatets fem gårdsbyggnader. Platsantalet varierade över tiden. Man började först med 40 platser som i april 1946 ökade till 46 och bara två månader senare till 76 platser. En stor och vacker tomt omgav byggnaderna. I huvudbyggnadens bottenvåning fanns matsalar, lekrum, kontor, kök och diskrum samt fem sovrum med plats för 22 barn, badrum och undersökningsrum. På andra våningen fanns sex salar med plats för 18 barn. I de båda gårdsbyggnaderna fanns två rum vardera för sammanlagt 18 barn, samt rum för personal. Isoleringsrum saknades, vilket var anmärkningsvärt för en anläggning som skulle ta emot upp till 50 barn.

Hjälpkommittén betalade 4:50 per barn och dag som en inackorderingsavgift för kost och logi. Kökspersonalen var anställd av pensionatet medan personalen för barnens vård och tillsyn avlönades av Hjälpkommittén. Lokalerna var gamla och tungarbetade. Möbleringen var ytterst enkel. Lekrummet var i det närmaste helt utan möbler och leksaker, så inte ens de enklaste sysselsättningar kunde ges. En sandhög, en hink och en spade hade hälsats med tillfredsställelse om de funnes. Flera sängar och filtar var trasiga. Lakansbyte skedde bara var fjortonde dag. En gång i veckan fick barnen ett varmt bad. Flera barn fick bada i samma vatten, eftersom varmvatten bara fanns en dag i veckan och inte räckte till var och en. Bollar och andra leksaker behövdes också till de större barnen "*enär barnen i annat fall andligen fara illa*" som inspektör Daga Wallinsson skrev efter sitt besök den 19.7 1946.

Verksamheten upphörde den 30.9 1946.

Värnamo. Ekebergs pensionat anordnades som karantänsförläggning med 40 platser tiden 20.9 – 29.12 1944.

¹¹⁹Göteborgs- Handels- och Sjöfartstidning, 17.1 1942, *Ständigt nya bidrag till finska barn.*

Värnamo. Nöbbelehemmet på Nöbbeleds herrgård (f.d. Hindsens barnhem) startade med 42 platser för hilustuberkulos, ökade senare till 46 platser.

Den lilla flickan Maila kom till Sverige 16.3 1942 via Åbo-Stockholm. Hon passerade sannolikt genomgångshemmet på Anglais, sändes till Nöbbelehemmet i Värnamo, som var organiserat för hilustuberkulosfall, och skrevs in där den 21.3 1942. Den 10 oktober skrevs hon in på Karlshalls sjukhus på Långholmen. Där vistades hon tills hon blev skickad till Tjärnans sanatorium i Kullsveden den 2 december. Där fick hon vård i sex månader. Den 8.6 1943 återvände hon med tåg via Haparanda. År 1944 återkom hon till Sverige, nu tillsammans med tre systrar. De hamnade hos olika familjer i Dalarna.¹²⁰ Alla fyra stannade kvar i Sverige.¹²¹

Matti Repo gjorde nästan samma resa som Maila. Han kom till Nöbbelehemmet den 29.3 1942, den 10 oktober hamnade han på Karlshalls sjukhus och den 2 december skrevs han in på Tjärnans barnsanatorium. Sistnämnda båda datum är de samma som Mailas.¹²²

Hemmet stängde inte förrän i juli 1947.

H. Kalmar län

Borgholm. I Borgholm planerade man att inrätta en koloni med plats för 20 finska barn. Under tre dagar i januari 1942 hade man lyckats få löfte om månatliga bidrag på 1 200 kronor för driftskostnaderna till årets slut.¹²³ Fröken Gertrud Rytter som ägde fastigheter i staden, hade erbjudit sig att ställa den s.k. Willnerska villan gratis till förfogande.¹²⁴

Högsby. Finska internatet i Gårdveda ålderdomshem. Genom Statens utrymningskommissionens försorg iordningställdes hemmet för att ta emot 25 finska barn (kikhostefall) fr.o.m. den 20.8 1944. Föreståndare var fru Ceda Karlsson som hade kokerska och tre vårdare till hjälp. Den 10.12 1944 var 11 pojkar inskrivna. I mars 1945 fanns 19 pojkar på hemmet men ytterligare sex kunde få plats. Rummen var stora och luftiga, men alla golv var omålade varför städningen tog mycket tid i anspråk. Varken centralvärme eller vattenledning fanns, så hemmet var mycket tungt att sköta. Dessutom skulle den fåtaliga personalen laga kläder, tvätta och biträda i köksarbetet. Lärare saknades och såväl undervisning som barnens sysselsättning blev eftersatt. Även om viljan fanns hos finska vårdaren fröken Teileri så saknades böcker, sånghäften och lekredskap som skulle kunna stimulera barnen.

Ett år senare hade man hittat en lösning på bristerna i barnens skolundervisning genom en nyanställd lärarinna. Den entusiastiska fröken Sjöberg skrev i november 1945 till Hjälpkommittén: "... mitt hjärtas innerligaste och varmaste tack för detta härliga verksamhetsfält. Över allt på jorden älskar jag barn och mina 12 gossar i läsåldern har alla mitt hjärta, ... Min kärlek känna barnen och vi äro glada tillsammans. Otroligt intresserade äro de av skolan, som ju är en både välkommen och synnerligen välbehövlig sysselsättning för dem. Mitt hjärta blöder då jag tänker på deras "höga" ålder och mycket bristfälliga kunskaper, men till jul hoppas jag ha grunden murad till fortsatt kunskapsbyggnad. En strålande primus har jag och tvenne gossar på 8 och 9 år som ej ens

¹²⁰Artikel i Kvällsstunden nr 33 o 34/2006 av Ulla Öreby; *Maila – ett barn ur de finska skogarna*.

¹²¹Personligt medd. från Maila Sköld, Falun

¹²²Personligt medd. från Matti Repo, Fjälkinge 25.9 2007

¹²³Göteborgs- Handels- och Sjöfartstidning, 17.1 1942, *Ständigt nya bidrag till finska barn. Borgholm tar emot 40 barn.*

¹²⁴Dagens Nyheter 11.1 1942, *Finska smätningar få ett hem ...*

komma ihåg a.b.c. ... Skolan har jag uppdelad i lägre- och högre folkskola, samt dessa åter i tvenne klasser enl. deras kunskaper och förmåga att följa med." Lärarinnan, Astrid Sjöberg, fortsätter sitt brev i samma positiva anda. "Sköterskorna äro mycket duktiga och vad viktigt är ansvarsmedvetna, ... kokerskan är snäll ... Fru Carlsson är även vänlig och låter mig alledeles självständigt sköta mitt gebit." Fröken Sjöberg tog kontakt med ett av barnhemmen i Mälilla och lyckades med deras hjälp skaffa skriv- och rithäften, pennor, suddgummi, färgpennor och tavelkrita. Hon saknade några finska läroböcker och bad Hjälpkommittén att försöka skaffa fram dem, men skrev samtidigt: "Där materialet tryter får fantasin trüda i stället och bra går det." Med sitt imponerande engagemang undervisade hon varje klass sex timmar i veckan i räkning respektive skrivning. Men på schemat hade hon också historia, kristendomskunskap, grammatik, läsning, geografi och teckning. Två gånger i veckan fick hon tillfälle att träna gymnastik med barnen i folkskolans gymnastiksal. Naturlära var också ett undervisningsämne som ibland kunde bedrivas i det fria då hon gick ut med barnen i skogen. Där utforskade de tillsammans grottor, träd, växter, tittade efter djur förutom att barnen naturligtvis lekte av hjärtans lust.¹²⁵

Hemmet upphörde i februari 1947 och kvarvarande 14 barn sändes till Ängelsberg. En liten flicka ansågs så svårkött att hon dagtid ofta hölls selad i sängen. Hon fick följa med till Ängelsberg, där hon hölls isolerad från övriga barn, dock slapp hon bli selad.

Misterhult. Göljhult internatet inrymdes i gamla prästgården. Plats fanns för 20 friska barn. Den 25.12 1944 var 20 pojkar och fyra flickor inskrivna. I mars 1945 fanns där 24 pojkar och en flicka som var dövstum. Föreståndaren, fru Svensson, var tillika kokerska, dessutom fanns tre finska sköterskor och den finska läraren fröken Reima som delade sin tid med hemmet på Misterhults herrgård. Förhållandet mellan föreståndaren och personalen var inte bra. Föreståndaren var duktig i arbetet i köket och med att se till att huset hölls rent, men hon hade häftigt humör och dålig organisationsförmåga.

Den 15.9 1945 fanns barnhemmet ännu kvar. Platsantalet angavs då till 30.

Misterhult. Finlandshemmet. Hemmet för finska barn var inrymt i en del av Misterhults Herrgård. Länsstyrelsen beviljade i maj 1942 Länskommittén för Finlands barn tillstånd att i huvudbyggnaden till Misterhults herrgård upprätta ett barnhem för högst 20 finska barn i åldern 1-10 år. Första föreståndare var fröken Ulla Sandels.

Sedan länskommitténs möjligheter att finansiera driften ebbat ut övertogs ansvaret från oktober 1944 av Hjälpkommittén som med statsbidrag fortsatte verksamheten. Föreståndare var fröken Agnes Martinell. Ordförande för hemmets styrelse var kyrkoherde Folke Callersten.

Hemmet blev avsett för "klena barn och psykoter" och disponerade kök, hall, glasveranda, badrum och sex rum som fördelades på matsal, lektrum, två sovrum, ett isoleringsrum och personalrum. Personalen utgjordes av föreståndaren, kokerska, städerska och en finsk barnträdgårdslärarinna, dessutom kom den finska lärarinnan Reima från näraliggande Göljhult internat varannan dag för undervisning av pojkarna som var i skolåldern. Vid en inspektion samma dag som i Göljhult konstaterades prydlig ordning och ett välskött hem.

Ett par medlemmar i krigsbarnsföreningen Oskarshamn har studerat några volymer av Oskarshamns-tidningen och fann där bl.a. en artikel om barnhemmet på Misterhults herrgård.

¹²⁵Brev från Astrid Sjöberg den 25.11 1945 till Hjälpkommittén. RA E IV: 3

Det var ägaren som ställt fastigheten till förfogande och 20 småpojkar från 2 till 9 år gamla fick komma dit. Året var 1942.¹²⁶

Hemmet upphörde juli 1945.

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv.

Målilla. Här fanns Målilla Länssanatorium, där 8 vårdplatser disponerades. Barn från Ålhults barnhem i Vimmerby blev inlagda på sanatoriet.

Målilla. På Grönkulla Tuberkulossjukstuga har finska barn vistats.

Målilla. Finska internatet i Berglundska fastigheten. Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes hemmet för att ta emot 20 finska barn fr.o.m. den 20.8 1944. Hemmet stängde 1.5 1945 och barnen omplacerades till Gårdveda.

Målilla. Finska internatet på Sävhufts gård var bara i drift drygt tre veckor hösten 1944.

Målilla. Finska barnhemmet i Hagelsrum. Hemmet hade varit verksamt under 1944, men upphörde den 15 september. Det öppnades igen och den 2.1 1945 var 15 pojkar och fyra flickor inskrivna.

Barnhemmet i Hagelsrum var inrymt i en gammal herrgårdsbyggnad, men denna ansåg inspektrisen Hellin Mustala vid ett besök den 9.3 1945 vara i dåligt skick med smutsiga tapeter och korkmattor. Centralvärme fanns inte utan endast kaminer. Vatten var inte indraget. Hon menade att även om man städade hur mycket som helst kunde det inte se rent och propert ut. Dessutom var personalen för liten. De större barnen hjälpte till med allehanda sysslor. Barnen var alla från Kemi och några av dem hade redan åkt hem medan andra bara väntade på att få resa. Flera barn var i skolåldern, men det var bara ett som tillåtits gå i ortens skola. Den enda finska vårdaren, Veera Siuranen, hade bett sin mor i Finland skicka några skolböcker så hon kunde läsa med de största barnen trots att hon egentligen bara var servitris till yrket. Barnens kläder var helt eller delvis utslitna. Man hade bett att få nya kläder för flera veckor sedan men väntade fortfarande på dem. Lekredskap önskade man också.

Trots de yttre bristerna rådde en varm och hjärtlig anda som bl. a. tog sig uttryck i att när någon skulle återvända till Finland ordnades det en liten fest med tårta, kaffe och sång. Alla vuxna och kvarvarande barn följde sedan hemvändaren till tåget.¹²⁷

Mörlunda. Finska Barnhemmet. Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes hemmet för att ta emot 20 finska barn fr.o.m. den 15.8 1944. Den 2.1 1945 var 15 pojkar inskrivna. Hemmet stängde efter den 20.4 1945.

Inkvarteringsnämnden i Mörlunda hade lyckats utverka att fastigheten som ägdes av AB Smålands Sägverk, ställdes till förfogande kostnadsfritt. Sängar och madrasser hade man kunnat skaffa, men filtar, sänglinne mm lånades.¹²⁸ I samband med hemmets start skrev en fru

¹²⁶ MedlemsNytt nr 4 2001: Tidningsarkiven har mycket att berätta.

¹²⁷Som ovan.

¹²⁸Oskarshamns-Tidningen 31.7 1944

Lydia Berggren till Hjälpkommittén med förslag om att två till henne nära finska vänner skulle kunna anställas som värdare. Så skedde också.

Vimmerby. Barnhemmet för finska barn i Ålhult i Södra Vi socken fanns i närheten av Gullringens lilla samhälle. Det var ett hem som startade på helt privat initiativ av en person vid namn Emil Severin och kyrkoherde Andræ. Godsägare Henric Svensson och hans hustru Ellen i Ålhult ställde avgiftsfritt en flygelbyggnad på godset till förfogande. Listor för tecknande av bidrag till kostnaderna utfärdades och åtskilliga personer i socknen och inflytelserika personer i Vimmerby stödde helhjärtat insamlingen. Förutom stora penningbelopp fick man många gåvor in natura som livsmedel, utrustning mm. En styrelse på 12 personer bildades för hemmet.

Hemmet sköttes helt frivilligt och oavlönat av fru Ellen Svensson med hjälp av tre avlönade biträden samt frivilliga insatser av Lottakåren i Södra Vi. En i Finland född och i Gullringen bosatt dam, Karin Johansson, skötte förmedlingen av korrespondens mellan barnen och anhöriga i Finland. Hemmet hade från början 14 barn men mot slutet något färre. Verksamheten pågick i ca 8 månader från våren till hösten 1942. Det var inte medelsbrist som var skälet till att hemmet upphörde, utan det faktum att man ansåg att flygelbyggnaden var olämplig att använda över vintermånaderna. De då kvarvarande barnen fick alla fosterhem i trakten, många hos styrelsens medlemmar. Siiri Heikkinen är ett av de barn som kom till Ålhult och hon blev kvar på gården hos makarna Svensson.

Några trevliga minnen från barnhemstiden kan Siiri berätta om, bl.a. sin egen femårsdag. Då arrangerades en liten bröllopsfest där Siiri själv var bruden och brudgummen var kamraten Pekka. Brudtärna var en flicka som kallades Majen och marskalk en gosse man kallade Harding. Övriga barn var utklädda till blommor. Denna händelse är bevarad i ett "bröllopsfoto" som Siiri ställt till förfogande för publicering i denna bok.¹²⁹

Flygelbyggnaden finns fortfarande kvar alldeles intill den stora slottsliknande herrgårdsbyggnaden. Men båda byggnaderna är sedan länge obebodda och i mycket dåligt skick.

Västervik. Helgerums slott var kanske det stiligast av alla slott som under krigsåren förvandlades till barnhem för finska barn. Slottet donerades 1940 av makarna Cahier till Sveriges tonsättares internationella musikbyrå (STIM) att användas som vilo- och ålderdomshem för musiker. Makarna som ägt slottet sedan 1925 hade ofta samlat betydande internationella sängkonstnärer som sina gäster på sitt nyrenoverade slott. Fru Cahier var själv operasångerska.¹³⁰ Slottet användes flitigt som semester- och vilohem av anställda och medlemmar. Det var uppenbart ledigt år 1942 för då inrättades ett barnhem för finska musikerbarn i den magnifika byggnaden.

*Bröllopet på Ålhult.
Foto: Siiri Heikkinen.*

¹²⁹Samtal och korrespondens med Siiri Heikkinen, december 2007.

¹³⁰Manne Hofrén: *Helgerum i Tjust*, Personkrönika och byggnadshistoria. Sthlm 1949.

Det var personalen på STIM som på eget initiativ föreslog att man skulle ta emot omkring 15 barn på Helgerum. Personalen skulle under en tid avstå tre procent av lönen (vilket motsvarade sammanlagt 6 000 konor) för att täcka kostnaderna för barnens uppehälle, dessutom skulle man skänka sänglinne och handdukar. Två tonsättare erbjöd sig att privat bidra med vardera 125 kronor till kostnaderna för inköp av husgeråd mm. En styrelsemedlem lovade att bidra med 100 kronor i månaden i sex månader. Masonit köptes för att läggas som skydd på matsalsgolvet. Provinsiälläkaren i Västrums kommun ställde sig gratis till förfogande som hemmets läkare. Månadskostnaden beräknades bli 1 445 kronor enligt följande specifikation:

- Hushållerska 35:-
- 2 barnsköterskor 150:-
- Köksbiträde 60:-
- Livsmedel 600:-
- Bränsle 200:-
- Belysning 50:-
- Tvätt 100:-
- Diverse 50:-
- Oförutsätt 200:-

Styrelsen bedömde att upp till 15 barn kunde mottagas under fem månader. Om vården av barnen skulle dra större kostnader än vad som täcktes av personalens inbetalningar och andra bidrag skulle STIM skjuta till resterande del.¹³¹

Det tycks ha kommit 14 barn till slottet. Två av dessa var den finske sångaren, musikern och

tonsättaren Lasse Mårtenson och hans bror Stig. Fadern var professor vid Sibeliusakademien och en betydande organist.

Bröderna var sju och nio år gamla när de med S/S Arcturus den 28.1 1942 tillsammans med de övriga barnen avreste till Sverige, men de var inte framme i Stockholm förrän den 31 januari. Resan gick inte utan dramatik. Färden från Åbo till Stockholm tycks ha tagit nästan tre dygn. Troligen var isen besvärlig eller också fick man vänta på eskortfartyg. En natt stannade fartyget, motorerna stoppades, all belysning släcktes och alla skulle vara tysta. Kanske berodde detta på oro för eventuella flyg- eller ubåtsattacker. Väl framme i Stockholm möttes gruppen av folk från Helgerum.

Själva vistelsen på Helgerum var fantastisk. Eftersom bröderna var tvåspråkiga fick de ofta hjälpa till att tolka mellan barnen och de vuxna. Detta innebar att de kände sig uppmärksammade. De togs väl om hand av tant Barbro som blev mycket omtyckt. Alla barnen blev personligt och positivt bemötta.

Skolundervisningen ordnades genom att pojkarna fick gå i Roma skola knappt två kilometer från slottet. Av skolkatalogen för läsåret 1941/42 framgår att Lars och Stig och en finsktalande pojke och tre flickor började i skolan redan den 6:e februari. Alltså bara några dagar efter de anlänt.¹³² Det blev det inte någon fortsatt skolgång på hösten, vilket naturligtvis berodde

¹³¹Stims styrelseprotokoll den 7.1 1942, § 2

¹³²Västerviks kommunarkiv, Västrum, folkskolestyrelsens arkiv, D IV: 14.

på att barnens vistelse först beräknats vara till den 1 juli och sedan förlängdes till den 1 september. Trots barnens bakgrund och att de vistades på ett musikslott utövade de egentligen ingen musik. STIM hade försett slottet med en radio och genom den fick de lyssna på svensk populärmusik. Alice Babs var den nya stora stjärnan och hennes "Swing it Magistern!" blev Lasses favorit.

Gårdskarlen Vicke och hans hustru Svea, som arbetade i köket, blev som ställföreträdande föräldrar för Lasse och han hade nog kunnat tänka sig att stanna kvar. Tiden i Helgerum har för all tid gett Lasse en varm känsla för Sverige. Han har flera gånger återvänt för att återse musikslottet.¹³³

Den 13 maj kunde STIMs styrelse konstatera att tillgängliga belopp skulle vara förbrukade instundande 1 juli, men styrelsens ordförande föreslog att kostnaderna för barnens vistelse fram till den 1 september skulle bäras av STIM. Genom omflyttningar av barnen planerade man att ställa sex gästrum till förfogande för musikbyråns medlemmar och personal över sommaren.¹³⁴

En barnavårdskonsulent från Linköping hade i augusti gjort ett besök på slottet och ansåg att STIM bedrev barnhemsverksamhet utan tillstånd och anmodade därför STIM att snarast göra en sådan ansökan. Ledningen menade dock att man redan innehade tillstånd från överståthållarämbetet. Barnen ansågs vara gäster precis som musiker och kompositörer från skilda håll i världen tidigare varit. Barnavårdskonsulenten hävdade lika bestämt att det var ett barnhem, för vilket det fordrades tillstånd att driva. Skedde ingen ansökan måste verksamheten upphöra. Direktör Westberg förklarade att det inte fanns något motsatsförhållande mellan STIM och länsstyrelsen i Kalmar. Anmälan till länsstyrelsen om barnens ankomst hade gjorts redan i början av året.¹³⁵

Bröderna Lars och Stig Mårtenson och sju av de andra barnen reste hem till Finland den 3 oktober. Återresan gick med tåg via Haparanda.¹³⁶

Den 9 oktober konstaterade styrelsen att STIMs ansvar för barnen upphört sedan nio barn rest hem till Finland och att fem barn placerats i svenska hem. För två av dessa barn hade STIM dock iklätt sig betalningsansvar för deras vård och underhåll. Ersättningen som fosterfamiljerna fick var 55 kronor per barn och månad. Båda barnen var kvar hos sina familjer i september 1944, styrelsen beslöt att "inackorderingsavgiften" skulle höjas till 65 kronor.¹³⁷

Helgerums slott visade sig vara en stor belastning för musikbyrån. Upprustning och drift av såväl byggnader som tillhörande skog och handelsträdgård drog stora kostnader. En utdragen tvist med den tidigare donatorn medförde också kostnader. Slottet såldes 1945.^{138 139}

Slottet är en pampig byggnad från mitten av 1700-talet med flera våningar och tillhörande flygelbyggnader. Det ligger ensligt vid en långsmal vik i Tjusts skärgård söder om Västervik i gamla Västrums kommun.

¹³³Sotalapsi/Krigsbarn 4:2007, artikel sid. 6-8; Lasse Mårtenson -krigsbarn i musikslott, av Brita Stenius-Aarniala och Liisa Pöyhönen. Och personligt meddelande från Lasse Mårtenson.

¹³⁴Stims styrelseprotokoll den 13.5 1942, § 58.

¹³⁵DN den 12 och 13 augusti 1942; Stims barnhem hotas av lagen.

¹³⁶RA, Hjälpkommittén, registerkort för P 595 Lars Mårtensson.

¹³⁷Stims styrelseprotokoll den 9.10 1942, § 121 och den 7.9 1944, § 104.

¹³⁸Olle Edström; Harmoniskt samspel. Sjuttiofem år med STIM. Göteborg 1998. ISBN 91 855470 75 9

¹³⁹Informationsdirektör Margita Ljusberg på STIM har generöst bidragit med kopior av protokoll och tidningsurklipp samt ovannämnda jubileumsskrift.

W. Kopparbergs län

I Falun fanns det aktiva länsombudet Einar Rimmerfors. Han var pastor i Missionsförbundet men hade framför allt ett stort socialt engagemang som på 1940-talet främst omfattade Finlands barn. Han var en av initiativtagarna till Sveriges inbjudan till Finland att skicka finska barn till rekreationsvistelse i Sverige sommaren 1941. Einar Rimmerfors deltog personligen i mottagningen av de drygt 80 barnen som kom till Dalarna i juni månad.

Borlänge. Alnäs gård. Lottorna i Borlänge samlade hösten 1941 in pengar för att starta ett barnhem för finska krigsbarn på Alnäs gård.

Borlänge. På Centralhotellet organiserades en karantänsförläggning tiden 30.8 – 7.12 1944. Kapacitet 50 platser.

Falun. Falu Rotaryklubbs barnhem Stråtenbo i Aspeboda församling. Falu Rotaryklubb beslutade att upprätta ett barnhem för kläna finska barn och hade genom insamling fått ihop 35 000 kronor som skulle möjliggöra ett sådant hem för ca 20 barn under ett års tid. Försäkringsbolaget Framtiden ägde den gamla bergsmansgården och ställde gården gratis till Hjälpkommitténs förfogande.¹⁴⁰

Föreståndare blev fröken Elsa Ranta från Lojo. De första barnen anlände 19.3 1942. Ganska snart var de placerade i fosterhem och ersatta av nya. När hemmet stängde 1.9 1943 hade man hittat fosterhem till en del barn medan andra reste hem till Finland.

Falun. Bergslagens finska barnhem hade 23 platser för friska barn. Den 17 februari 1942 anlände 18 barn som kommit i en grupp om 40 till Falun. Barnen var kläna och lite undernärda och naturligtvis trötta efter den långa resan via Haparanda. Resans strapatser glömdes strax när de fick sin första riktiga måltid som bestod av köttbullar.

Föreståndare var sjuksköterskan fröken Ellen Ekström som hade hjälp av finska fröken Salminen. Stadsläkaren i Falun ansvarade för barnens hälsa.

De andra barnen i gruppen fortsatte till Järna och Vansbro.¹⁴¹

Falun. På Västra folkskolan organiserades en karantänsförläggning tiden 26.7 – 10.8 1944.

Falun. Sundborns församling, Finska Konvalescenthemmet vid Tofta brunn. Hemmet var inrymt i två fastigheter, huvudbyggnad och annex. Toaletten tycks ha funnits i särskild uthusbyggnad. Hemmet var beräknat för 44 tuberkulösa barn och hade sovsalar, lekrum, personalrum, tvättrum, badrum och isoleringsrum förutom kök och matsal. Flertalet av den ganska stora personalstyrkan på 11 personer var finsktalande. Hemmet upphörde 30.4 1947.

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv.

Fors. Finska barnhemmet. Direktör Karl Hedin, distriktssköterskan Margareta Palmén och fröken Stina Palmén är namn angivna i en förteckning.

Grängsberg. Risgårdens barnhem i Nyhammar. Polisen Axel Klingsten var ordförande i

¹⁴⁰Mora Tidning 9.2 1942, *1000 dalabarn för finska barn.*

¹⁴¹Mora Tidning 18.2 1942, *Finska barn till Järna i går.*

Tunabygdens Barnens Dagsförening, som startat och drev barnhemmet. Barnens Dagblad är en liten tidning som berättat om de finska barnen. Åren 1942-1947 hade 165 finska barn vistats här.¹⁴²

Dala-Demokraten gjorde i mitten av januari ett reportage från Risgården och berättade då att barnen vistats på hemmet i närmare ett halvt år. I början drabbades de förkylningar och barnsjukdomar, någon till och med av lunginflammation. Strax före juldagarna var alla 30 barnen friska och kunde med stor iver leka i snön, åka skidor eller kälke. Sex av barnen var i skolåldern och började i skolan som låg alldeles intill. I den lilla byskolan fanns sju svenska elever. Förutom föreståndaren fanns fyra vårdarinnor: Ingrid Stålberg, Anna-Greta Lundin, Ing-Mari Hedlund och finsktalande Hellin Mella från Haparanda. I köket arbetade Matty Björk och Beda Nygren.¹⁴³

I en besöksrapport från den 13.2 1942 skriver finska inspektrisen Edit Stolt:

"Helt oväntat uppenbarade jag mig på Risgården i Grangårde den 13/2. Barnen kommo just upp från sina bäddar efter middagsvilan. Det var pigga karelska ungar och synnerligen intresserade av den främmande tanten. Efter de intagit en liten måltid bestående av bulle och mjölk, stämde de helt oväntat upp till sång. Det var hemlandets vackra sånger och som avslutning sjöngo de Sillanpäämarschen. Barnen äro i åldern 3-10 år. Jag såg mig förundrad omkring och upptäckte ej någon som ledde. Barnen bara sjöng av hjärtans lust den ena sängen efter den andra. Till sist observerade jag en litet större pojke, den 10-årige Kalle från Suomussalmi som den ledande själen för barnaskaran. Kalle och några andra av de större barnen höll mig sällskap och formligen pressade mig med frågor. Pojkarna intresserade sig för politik. Flickorna höllo sig mera till leksaker och mat. Med beundran såg alla barnen upp till Kalle som verkligen är född ledare. En präktig pojke och som en far för barnen. Som

Barn och personal på Risgården.

Foto: D-D/Rädda Bilden/Borlänge kommunarkiv.

husmor på stället tjänstgör fröken Böös och anställda äro 6 unga flickor. Ingen av dessa kunde tala finska, ingen var barnträdgårdslärlarinna och ingen utbildad sjusköterska. Av denna personal kan ingen leda barnens sysselsättning om dagarna och någon egentlig uppfostran kan man ej tala om. Sju av barnen äro i skolåldern och av dem gå fyra i skolan. Men av allt att döma stortrivs barnen och ingen längtade tillbaka till Finland. Vår uppfattning i Finland är att på varje koloni bör finnas finsktalande barnträdgårdslärlarinna som har hand om deras uppfostran. Då personalen är så stor, kan det lätt minskas med två personer och dessa två ersättas med en lärlarinna som har hand om barnens uppfostran."

Kyllikki Orvasto från Åbo berättar att hon kom till Sverige i augusti 1944 och efter några dagar på Mariebergsläggningen i Stockholm kom hon tillsammans med ca 30 andra barn till Risgården den 31.8. Hon minns att de sov i stora rum med järnsängar. Barnhemstiden

¹⁴²Personligt meddelande 5.3 2008 fr Marja Hellstenius.

¹⁴³Dala-Demokraten 18.1 1942; *Finska barn på Risgården*.

som bara blev en månad, minns hon som en trevlig tid med mycket lek i trädgården, och att maten var god; mannagrynsgröt med saftsås var särskilt gott. I ett litet minneshäfte har hon vårdares namn antecknade. Det var Annikki Hämäläinen, Liisa Suortti, Kerttu Pitkänen och Eeva Kuosmanen.¹⁴⁴

Föreståndare Elin Böös rapporterade i november 1944 till Hjälpkommittén att på hemmet fanns flera finska damer anställda; Anna Annikki Hämäläinen, Terttu Maria Saario, Anna Kerttu Pitkänen, Vuokko Anna-Liisa Suortti och Katri Johanna Kataisto.

Den 26.12 1944 fanns 23 gossar och åtta flickor inskrivna. Hemmet fanns kvar med 30 platser i december 1945. Periodvis rapporterades om 34 inskrivna barn. Upphörde 20.5 1947.

Grängesberg. Förvaltningens Finska barnhem. 25 platser för friska barn. Barnhemmet var inrymt i en större barack men gav ett hemtrevligt intryck. Bad och wc fanns. I nedre boten var flickorna förlagda i två tum, pojkarna sov i ett större rum på andra våningen, där det också fanns ett stort rum som användes dels som lekrum och dels som skolsal under vintern. De större barnen fick låna böcker från kommunens bibliotek. Fyra finska vårdarinnor och en svensk kokerska samt syster Anna Lundgren utgjorde personalen.

Ungefär tre kilometer från hemmet fanns en sjö med fin sandstrand. Grängesbergs kommun hade sommartid ordnat så att samhällets barn och de finska barnhemsbarnen flera gånger fick åka buss till sjön för att bada. Intilliggande skog var full med bär och barnen plockade blåbär och hallon inför vintern. Alla utflykter skedde under uppsikt av personalen.

Några barn som anlänt till Knästorps hemmet i Skåne i mitten av maj 1947 skickades till Grängesberg den 1 juli. Fyra veckor senare upphörde hemmet.

Husby. Barnhemmet Fridhem, Stjärnsund, var ett internat som ännu i mars 1945 underhölls av Civilförsvarsstyrelsen. Troligen var det här ett barnhem som ordningsställdes 1942 och där Stjärnsunds Bruk svarat för 10 barns vård.¹⁴⁵

Husby. Långshyttan, Finska Internatet på Björkudden vid sjön Lången. Detta var en sommarkoloni för Stockholmsbarn. Den organiserades som internat för finska barn troligen från den 31.8 1944. Lars-Åke Forsström bodde i närheten och har en del minnen av de finska barnen, som han ofta lekte med. Han kommer väl ihåg kamraten Jorma och dennes lillebror. Systrarna Sinikka och Sirkka Sirviö är också namn som etsats sig fast i minnet. Föräldrarna hade en butik i närheten dit barnen tilläts gå ibland. Lars-Åke noterade då att alla pojkarna gick i samma slags gummistövlar med träbottnar.

Föreståndaren hette antagligen Aino. Hon var tämligen skarp och barnen var nog rädda för henne. Lars-Åke minns att de ibland sa: "Aino huutaa!" (= Aino skriker!) och rusade iväg.

Marja-Leena Rossi från Imatra blev fosterbarn i Lars-Åkes familj en tid. Modern och Marja-Leena brevväxlade efter kriget, men kontakterna upphörde efter några år.¹⁴⁶

I januari 1945 var 17 pojkar och 7 flickor inskrivna.

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv. Eftersom sjukjournalerna fördes tycks anläggningen också blivit ett hem för tuberkuloskonvalescenter.

¹⁴⁴Sotalapsi 2:2007, artikel "Evakkorytön Ruotsin matka", sid. 36, av Kyllikki Orvasto (f. Peippo), Åbo.

¹⁴⁵DN 22.2 1942, artikel "Över tusen goda dalahem åt de finska krigsbarnen".

¹⁴⁶Personligt meddelande 7.1 2008 fr Lars-Åke Forsström.

Husby. Långshyttan, Daniels Hage vid sjön Lången, låg några hundra meter från Björkudden. Var också en sommarkoloni för Stockholmsbarn. Organiserades som internat för finska barn 2.5 - 9.6 1945. Personal bestod av Lilli Ollus, Bertha Viskari, Aili Virtanen, Helmi Marttinen, fru Eriksson, fru Lempinen, fröken Nyholm och Ulla Allas. Lars Lund från Falun har berättat om mötet med de finska barnen. Hans föräldrar hade ett fritidshus i Daniels hage nära den fastigheten där de finska barnen bodde. Nu fick han och systemen lekkamrater. Det var en härlig tid. De sparkade boll, badade i sjön och stranden kallade de för Chicago. Barnen talade enbart finska, men det hindrade inte barnens lek.¹⁴⁷

Kullsveden. Tjärnans Barnsanatorium, Kronprinsessans Margaretas Vårdanstalt för tuberkulösa barn. Minst 140 finska barn har vårdats på sanatoriets 20 vårdplatser. Dr S. Berg. Föreståndare var syster Elvi Svensson, finsk barnsköterska Ingallil Bäckström. Den stora herrgårdsliknande byggnaden finns ännu (2006) kvar i sanatoriparken.

Maila Tervo kom till Tjärnan den 2.12 1942 efter ett par månaders vistelse på Karlshälls sjukhus på Långholmen i Stockholm. Hon hade tidigare varit på Nöbbelhemmet i Värnamo från mars månad. I juni månad 1943 fick hon resa via Haparanda tillbaka till Finland och där träffa modern och äldre syskon som hon inte kunde prata med, eftersom finska språket helt fallit bort.¹⁴⁸ Hon är ett av många exempel på barn som skickats landet runt från den ena platsen till den andra, innan de skickades hem.

Barn och personal på Tjärnan.
Foto: Sylvi Jonasson.

Sylvi Jonasson, Fjällkinge, kom till Tjärnan på våren 1943. Hon har inte några tydliga minnen från den tiden. Hennes något äldre syster, som samtidigt var på sanatoriet, har berättat att kung Gustav V gjorde ett besök på sanatoriet och att Sylvi fick sitta i hans knä. Det blev ett närgånget möte med majestätet för på något sätt råkadde Sylvi fastna med håret i en knapp på kungens kläder. Den till synes bagatellerade händelsen måste dock vara unik.

Leksand. Carlstensgårdens finska barnkoloni. Häradbygden.

Leksand. Lissgårdens finska barnhem. Häradbygden. Det var överläkare E. Husmark på Sandvikens sjukhus som tog initiativ till att bilda en kommitté för hjälparbete för de finska barnen. Vid ett sammanträde 5.1 1942 med kyrkoherden, representanter för företag och föreningar m.fl. meddelades att makarna Zeidnitz hade ställt pensionat Lissgården gratis till kommitténs förfogande som ett internat åt finska barn. Finansiering för flera månader var klar och lottakären på orten kunde ta hand om värden.¹⁴⁹ Läkare var doktor Ester Groos-Lindberg. Föreståndare var fru Anna von Hofsten, Domnarvet.¹⁵⁰

¹⁴⁷Personligt meddelande 5.3 2008 fr Marja Helstenius.

¹⁴⁸Artikel i Kvällsstunden nr 33 o 34/2006 av Ulla Öreby: *Maila – ett barn ur de finska skogarna.*

¹⁴⁹Arbetarbladet 8.1 1942, artikel "Sandviken tar emot hundra finska barn" och Dagens Nyheter samma dag.

¹⁵⁰Personligt meddelande från Marja Hellstenius, Leksand.

Ludvika. Finska Barnhemmet Jägarnäs internat 15.8 - 12.10 1944.

Ludvika. Finska Internatet i f.d. disponentvillan, Ickorbotten, från 8.6 1945. Platsantalet angavs i september samma år till 30.

Ludvika. Finska Barnkolonin i Hedbyn. Hade 35 vårdplatser för hilustuberkulos. Här fanns 11 rum o kök, hall, wc och bad. Läkare var doktor Sandler och föreståndare fru Elly Smeds. Det första barnet anlände 10.11 1942 och den 9 årige pojken tycks ha varit ensam ganska länge. Inte förrän i juli 1943 kom ett par syskon och i oktober ytterligare fyra barn. Från början av 1944 blev beläggningen med 30-talet barn aktuell.¹⁵¹

De flesta barnen fick resa hem till Finland efter ett par års vistelse på kolonin. Bara ett par barn tycks ha kommit till fosterhem. I början av januari 1946 konstaterades att ett barn hade difteri och lades in på epidemisjukhuset i Ludvika. De följande veckorna bekräftades att flera bacillbärare fanns bland andra barn, som genast blev inlagda på epidemisjukhus i Borlänge eller Ludvika.

Hemmet var verksamt ända till slutet av mars 1948 då sista barnet avreste.

Ludvika. Finska Barnhemmet Fängenhällan i Sörvik. Den 1 september 1944 öppnades barnhemmet utanför Ludvika i Frälsningsarméns regi för 50 barn under skolåldern. Det var Stockholms Fjällkoloniers Förening som ställde lokalerna till förfogande över vintermånaderna. Kooperativa Förbundet finansierade verksamheten. Föreståndare blev Frälsningsarméns major Lilly Lindgren som till sin hjälp hade Sara Dillström och några finska biträden.

I maj 1945 upphörde verksamheten eftersom Fängenhällan i juni skulle börja ta emot Stockholmsbarnen för deras årliga sommarvistelse på kolonin. I Finland hade alla stridshandlingar upphört och barnen fick resa hem efter några månaders fridfull vistelse i Sverige. Kooperativa förbundet bidrog till att barnens packningar var välförsedda med sådant som var tillåtet att i ransoneringstider skicka med.¹⁵²

Ludvika. Finska barnhemmet Klenshyttan. Hemmet ansågs vara i utomordentligt skick, med ljusa tapeter, nyfernissade golv och nya sängar. Barnens tre sovsalar, badrummet och föreståndarens rum fanns i övre våningen. I bottenvåningen fanns rymligt matrum, lekrum, syrum, stort kök, serveringsrum och ett personalrum. Ytterligare ett personalrum fanns på vinden. Utvändigt disponerades väl tilltagna lekplatser inom staket. Grannarna var mycket vänligt stämda mot hemmet och barnen. Hemmets föreståndare Lydia Moberg hade stöd av distriktsköterskan. Personalen i övrigt var helt finsk, tre av dem var examinerade barnsköterskor. Läkaren doktor Burman från Ludvika besökte hemmet gratis en gång per månad.

Barn från barnhemmet Räppe omplacerades hit 1945. Efter denna tid var tydligen hemmet stängt, men öppnades på nytt med 30 vårdplatser den 16.7 1946 för konvalescenter under fem år. Få barn blev placerade i fosterhem. Många barn skickades till sjukhusvård medan andra

¹⁵¹Krigsbarnet S 3260 Pertti Levo (bosatt i Finland) vistades på hemmet 28.8 1945 -26.4 1947.

¹⁵²Svenska Frälsningsarméns tidning; Ljus i mörker; nr 4 1944: Anteckningar från Slum-och Räddningsverket och nr 2 1945: Farväl Sverige! Uppbrott för några av våra små finska gäster.

skickades hem till Finland efter visst mått av tillfrisknande. Över sommaren 1947 tog man emot en liten grupp barn som var i skolåldern för att ge dem ett par månaders vård och vila. De kom i maj månad och hade alla sänts hem den 23 juli, då hemmet slutligen stängdes.

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv.

Ludvika. Tingshuset organiserades som en karantänsförläggning med 35 platser tiden 6.9 – 14.12 1944.

Smedjebacken. Finska barnhemmet Silvhyttan i Morgårdshammar. Markku Juntunen, Arlöv, kom till barnhemmet i september 1944. Han kommer ihåg att det fanns ca 20 barn där och att personalen var finsk. Byggnaden var en träbyggnad i två våningar. I ett vindsrum hade man skolundervisning på finska. Han hade det trevligt och bra på hemmet. Pojkarna fick ofta tillfälle att spela fotboll på en närbelägen fotbollsplan. När Markku kom hem till Finland våren 1946 imponerade han stort på sina klasskamrater med sina färdigheter med bollen.

Säter. Finska internatet Bisberg, förlades först till missionshuset 22.5 – 9.6 1945 och sedan till folkskolan 9.6 – 15.8 1945.

Söderbärke. Hedbyn samt Viksberg sommarkoloni 30-35 platser 1.10 1943. Inte utredd.

Tällberg. Hjortnäs finska barnkoloni, var inrymd i Hjortnäs skola och hade bekostats av Sandvikens Jernverk och företag i Sandviken tillsammans med Sandvikens Röda Korsavdelning under sex månader. Den 20 mars 1942 tog man emot den första gruppen med 35 barn. Kirsti Särkkä och Milka Käkönen utgjorde den finska personalen.¹⁵³

Marja Hellstenius besökte 2005 Erik Sjöberg, som i hela sitt liv bott i ett hus alldeles i närheten av Hjortnäs finska barnkoloni. Han berättade då att såväl barn som personal ofta kom på besök i hans hem. Han tyckte mycket om barnen som sökte sig till honom och gärna fick sitta i hans knä. Erik var en tämligen ung man vid den här tiden och var medveten om att han på något sätt fyllde en roll som man och fadersgestalt för barnen, som i vanliga fall var omgivna av enbart kvinnor. Umgänget med barn och personal blev mycket familjärt.

Skolbyggnaden finns fortfarande kvar, numera som privatbostad och ateljé.¹⁵⁴

L. Kristianstads län

Glemmingebro. Henriksfälts barnhem för finska krigsbarn med 40 platser för konvalescentbarn på Henriksfälts gård från januari 1942 till november 1944.

Separat utförlig artikel och Tuula Thuréns personliga minnen finns i slutet av boken (se sidan 174 och 181).

Hässleholm. Hässleholmgården. Oklart vem som anordnat eller var initiativtagare till hemmet. Länsstyrelsen beviljade tillstånd att inrätta ett barnhem för finska barn på gården.¹⁵⁵ Här

¹⁵³Mora Tidning, 23.3 1942; Leksand. *Finska barnkolonien i Hjortnäs. Och personligt meddelande från Marja Hellstenius, Leksand.*

¹⁵⁴Anteckningar och personligt meddelande från Marja Hellstenius, Leksand.

¹⁵⁵Hässleholms kommun, Bvn protokoll 2.8 1944: *Information för kännedom.*

fanns från augusti 1944 tio platser för pojkar. Föreståndare var Lilly Johansson och biträde Karin Blomqvist. Läkare var doktor Karin Lagergren.

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv.

Kivik. Albohemmet, Skogsdala. Albohemmets historia började egentligen i Vitaby. I Kivik öppnades hemmet den 22.3 1943 och hade då 20 vårdplatser även nu för tuberkuloskonvalescenter.

Föreståndare var först Astrid Dahn-Dheby och sedan Anna Ljunggren. Barnen som kom hade S (=sjuk) i sina identitetsnummer, med få undantag. Det skedde inte någon intagning på flera månader efter den 30.6 1943 utan anteckningarna om barnen visar att de ofta togs in på Centrallasarettet i Kristianstad. Några hade dock lyckan att få komma till fosterhem. Inskrivningen upptogs igen i februari 1944 och då var det företrädesvis barn från evakuerade områden som kom till Kivik. De flesta kom till fosterhem efter bara enstaka veckor på barnhemmet. Ett av de barnen var Pentti Räsänen, som anlände den 27 juli 1944. Efter bara en kort tid kom ett par och valde ut den lille pojken, tog med honom till Borrby, där han fick uppleva sitt livs bästa tid. Det kommer en märkbar glädje i rösten när Pentti berättar om sitt fosterhem. Tiden på barnhemmet gav inte många bestående minnen. När Sjukhemmet för finska barn i Yngsjö stängde i februari 1946 omplacerades en del av barnen hit.

En av pojkarna på hemmet hade skrivit till en annan pojkes (Erkkis) föräldrar att Erkkis syster dött och att Erkki själv var dålig och blev illa behandlad. Detta blev ju en rejäl chock för föräldrarna som vände sig till Barnflyttningsskommittén med frågor hur det egentligen stod till. Allt visade sig bara vara påhittat av en fantasirik brevskrivare. Flickan mätte utmärkt hos fosterföräldrar i byn och Erkki var frisk och kry på hemmet.¹⁵⁶

Hemmet stängde i april 1946 men öppnades igen två månader senare, för att upphöra den 30.1 1947 då kvarvarande barn antingen fick komma till fosterhem eller placerades på andra barnhem.

Loshult/Hultaberg. Finska internatet i Lilla Loshult. Inrättades med 17 platser den 14.9 1944 och upphörde redan 22.12, då verksamheten flyttade till Edvard Erikssons fastighet i byn. Den 1.1 1945 fanns åtta pojkar inskrivna. Hemmet upphörde i juni 1945.

Skälderviken. Ett barnhem inrättades i januari 1942 gemensamt av Stockholms Sjöförsäkrings AB, Sjöförsäkrings AB Ägir, Sjöförsäkrings AB Öresund och Försäkrings AB Iris. I slutet av januari 1942 kom S/S Bore I till Stockholm med ett antal barn som skulle till Skälderviken.¹⁵⁷

Tollarp. Här fanns en lokal under vinterkriget. Den fungerade mera som genomgångshem än som barnhem. Länsombudet Gertrud Rodhe skriver: *"Efter det flyktningarna lugnat ner sig ett par dagar på barnhemmet i Tollarp hade det blivit klart hur de borde placeras. Det var ovärderligt att få ordna den saken i lugn och ro."*¹⁵⁸

Tyringe. Röda Korsets sjukhus var inte reserverat för Finlands barn, men tog emot konvalescentbarn som kunde slussas vidare till fosterhem. I november 1942 tog man emot sex barn från Stockholm.

¹⁵⁶Finska kuratorsexpeditionens korrespondens; RA: E IV:1 (A) Brev 3 juni 1944

¹⁵⁷Sundsvalls-Posten 6.2 1942; *Finlandsbåten kom med 50 barn.*

¹⁵⁸"Hur Sverige hjälpte Finland - genom Centrala Finlandshjälpen", *Kap Finska gäster i Kristianstads län* av Gertrud Rodhe, sid. 68.

Vejbyslätt. Finska Barnhemmet. Ej bekräftad uppgift.

Vejbystrand. KVK var ett sanatorium i Vejbystrand. Finska krigsbarn togs emot redan 1942 och fram till 1945 ökade antalet barn betydligt. En förteckning över barn på KVK börjar med barn som kom i mars 1943 och de sist inskrivna kom i juli 1947. Totalt var ca 90 barn inskrivna. Ett par barn dog på sjukhuset. Det var bara 20-25 barn som kom till fosterhem, de övriga placerades på barnhem. Några barn vistades hela sin tid på KVK och blev slutligen hemsända till Finland. Av de sist inregistrerade barnen avreste alla 17.1 1949 till Finland.

Vitaby. Albohemmet i Vitemölla. Det var i Vitemölla badhotell som ortsbefolkningen fick möjlighet att anordna ett hem för finska barn, tack vare bl.a. bidragsgivare som ortens Sparbank och styrelsen för Ravlunda bränneri. Till driften fick hemmet såväl ved som potatis fritt hemkört. Badhotellet var en tvåvåningsbyggnad med en stor glasveranda längs med två av byggnadens sidor. I bottenvåningen fanns kök, matrum, förrådsrum och inte minst den stora salen som blev till sovsal med 25 sängar. Hotellrummen på övervåningen användes till bl.a. personalrum och undersöknings- och isoleringsrum.

Verksamheten finansierades genom månatliga bidrag från kommunerna i Albo härad. Ordförande i barnhemsstyrelsen blev lantbrukare Mauritz Ejlerstson, Torups gård i Vitaby, läkare doktor A. Ahnborn i Brösarp. Hemmets föreståndare blev Anna Ljunggren som till sin hjälp hade två barnsköterskor, en kokerska och ett biträde. Ingen av dem var finsktalande, vilket innebar att man inledningsvis fick svårt att förstå när barn hade ont eller var ledsna. Bland barnen fanns sjuårige Per Olof Engblom från Åbo som endast var svensktalande och därför inte kunde fungera som tolk. För att i någon mån avhjälpa barnens, föräldrarnas och barnhemmets kontakter med varandra lyckades man engagera den i S:t Olof bosatta fru Lilja Liisa Kyllikki Hallin som hjälpte till med brevskrivning och översättningar.

Det var konvalescentbarn med tuberkulos som placerades på Albohemmet. De första barnen anlände 9 maj 1942, efter att först ha passerat läkarundersökningar eller sjukhusvård. De yngsta var tvååriga Reino Johannes Uimonen från Sortavala och Naimi Jaakkonen båda födda 1940. De äldsta var Veikko Johannes Sinikivi och Raili Anelma Alasalmi, födda 1930 och 1931.¹⁵⁹ Alla hade antingen placerats i fosterhem, på annat barnhem, kommit till institutionsvård eller rest hem till Finland när hemmet stängdes den 25.11 1942. Stängningen berodde säker på att det skulle bli allt för svårt att hålla rimlig värme i fastigheten, särskilt i den stora sovsalen som var en stor glasveranda. Men redan den 22.3 1943 öppnades hemmet igen i Kivik med bibehållet namn.

Badhotellet existerar fortfarande, numera moderniserat till en exklusiv restaurang alldeles intill vattnet i Hanöbukten.

Yngsjö. Sjukhemmet för Finlands Barn. På initiativ av landshövdingen Gertrud Rodhe bildade en grupp intressenter ett sjukhem för tuberkulösa finska barn som öppnade 19.2 1944 med plats för 50 barn, men redan den 27 mars hade platsantalet ökat till 90. Den första gruppen kom redan den 19 februari och nya grupper kom sedan varje dag de följande 10 dagarna. Den 1 mars var hemmet fullbelagt. Några barn togs in på Epidemisjukhuset i Kristianstad

¹⁵⁹Cimbrishamnsbladet 18 maj 1942, "Där finnbarnen få hälsa och kraft genom alboiternas givmildhet."

medan friska barn fick vänta upp till ett par månader innan det fanns ett fosterhem för dem. Från den 11 april startade en ny intagningsomgång med 30 barn samtidigt som epidemibarn återkom. Proceduren upprepades i juni medan juli blev något lugnare. Från augusti 1944 följer ett helt år med hög beläggning och stor genomströmning av sjuka och evakuerade barn. Enligt barnhemsstyrelsens redovisning för år 1944 hade 106 barn skrivits ut från hemmet, 1945 82 barn och 1946 52 barn. Sammanlagt hade alltså minst 240 barn vistats på Finska barnhemmet i Yngsjö.

Regimen på barnhemmet var sträng och "risbastu" förekom ofta t.o.m. för sängvätning. Barnen talade bara finska med varandra, därför uppstod den egendomliga situationen att en svensktalande finlandssvensk pojke kom att bli finskspråkig. Pojken minns inte namn på kamrater eller personal från hemmet utan bara vilken ångest och rädsla han kände.¹⁶⁰

Hemmet upphörde i februari 1946. Detta berodde på att tidigare påpekade brister i avloppssystemet inte kunde åtgärdas utan omfattande arbete till allt för stora kostnader. Men Finlands krig var slut och behovet av barnhemsplatser minskade, därför valde man att i stället avveckla verksamheten.

Ängelholms Barnhem. I en förteckning omnämns detta som "staden Ängelholms barnhem för såväl finska som svenska barn." Inte känt hur barnhemmet drevs, men enligt en oklar anteckning fanns 12 vårdplatser som stod färdiga 16.2 1942. Läkare var först Paula Thulin och senare doktor Gylfe Sundén. Antagligen stängde hemmet i maj 1945 då det sista barnet sändes till Karolinska sjukhuset. Sammanlagt har minst 75 barn vistats här och på Havsbaden som var en del av samma barnhemsprojekt (se Ängelholms Havsbad nedan). De flesta barnen blev placerade i fosterhem, några sändes till Balingsta barnhemmet i Huddinge, enstaka barn lades in på Broby sanatorium eller Centrallasarettet i Kristianstad och någon omplacerades till annat barnhem.

Ängelholms Havsbad. Klittervägen 44. Detta var sannolikt en del av Pastor Twetes organisation. Här hade ordnats med 18 vårdplatser från den 2.3 1942 bl.a. för barn med smittsamma sjukdomar. Sannolikt stängde Havsbaden redan den 17 oktober samma år.

G. Kronobergs län

Angelstad. Bolmenkolonin var egentligen en sommarkoloni för Halmstadbarn. Om den togs i anspråk för finska barn redan 1942 har inte kunnat bekräftas ur Riksarkivets handlingar. Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes kolonin att ta emot 65 barn 1944.

En pojke berättar att han efter en månads karantän i Sundsvall kom (oklart när) till Bolmenkolonin där han bodde till september 1944. Han har fina minnen från dagliga simturer i sjön Bolmen, den svenska maten, fotbollsspel på gårdsplanen och nattliga lekar som spöken på koloniområdet. I november 1944 skrev föreståndaren Maria Øygard till Hjälpkommittén och bad om ersättare för Laimi Tuominen, som skulle sluta sin anställning för att resa hem till Finland. Föreståndaren skrev bl.a.:

---

¹⁶⁰Annu (Edwardsen) Liikkanen, "Det får inte hända igen" Kap. *Psykologen: Grundtryggheten skadades*, sid 88.

Det ser inte ut till att ni får placera flera
barn ut i familjer, och om de fru Tammison
reser, måste ni få ersätta henne med en annan.
Det vore bra om ni kunde få en med uppfostran-
talang. 40 pojkar i åldern 10-13 år är inte så
lätta alltså, bli här föds ordnat om, att 10 av de
största skall gå till skolan i Angelstad. Det vore
mycket bra att få en som bara tog sig av barnens upp-
fostran. Spinnars är allt bra. ditt sjukdom är nu
då, men gör fort bättring.

Bölnen den 20 nov. 1944

Yrögaktmingsfullt
Maria Qayard

Hur det gick med ersättaren har inte undersökts, men det var säkert angeläget att före-
ståndarens önskemål uppfylldes, för i december 1944 var 52 pojkar och 3 flickor inskrivna.¹⁶¹
Kolonin stängde 1.5 1945.

Alvesta. Kommunen upplät i februari 1944 ett genomgångshem som möjliggjorde att barnen
kunde sändas direkt till fosterhemmen utan att första passera Växjö.

Braås. Lidbolms gård. Det var en herrgårdsbyggnad uppförd i två plan som innehöll 13
rum, kök, entréhallar samt vatten, avlopp, wc, bad, centralvärme, kaminer, kakelugnar mm.
Dricksvatten pumpades upp med handpump. Genom Statens utrymningskommissions försorg
jordningställdes hemmet för att ta emot 50 finska barn fr.o.m. den 9.8 1944. I januari 1945
var endast 10 pojkar inskrivna.

Hjälpkommittén fick disponera hemmet som konvalescenthem för högst 36 tuberkulos-
konvalescenter i åldern sju år och däröver förutsatt att ytterligare ett rum avsattes för isolerings-
ändamål. Hemmet öppnades den 23.8 1946 och upphörde 16.7 1947.

En inspektion gjordes den 27.11 1946 av Socialstyrelsens byrådirektör Elisabet Svanström
tillsammans med länet barnavårdsassistent Nea Sjöström. Rumsdisponeringen var bra men
uppvärmningen av ett antal rum ansågs vara otillräcklig. Badrummet var för litet för det stora
antalet barn, därför användes också lösa handfat. I en närbelägen bastu fick barnen bada var
fjortonde dag. Läkaren doktor von Heineman kom på besök en gång i veckan. Föreståndare var
Frida Dahlbom som till sin hjälp hade lärarinna, kokerska, köksbiträde, två vårdarinnor och en
sömmerska. De flesta barnen hade haft hilustuberkulos och några skelettuberkulos. En flicka
hade genomgått ryggradsoperation men det fordrades troligen ytterligare behandling.

¹⁶¹Från Internet hämtat utbildningsmaterial: Flyktingländer och berättelser.

Skolgång var ordnad för alla barn i skolåldern. Barnen var uppdelade i två grupper med olika lektionstider. Man lade också stor vikt vid meningsfulla fritidssysselsättningar. Allmänt sett var det mycket god ordning och personalen hade lyckats ordna en hemtrevlig miljö trots stora tungarbetade lokaler.

Drygt 70 barn vistades här. Hälften återvände direkt hem 1947. Majoriteten av de övriga blev placerade i fosterhem resten kom till barnhem eller lasarett.

Räppe. Finska barnhemmet i Öjaby. Stiftelsen Öjaby Semesterhem sökte i januari 1942 tillstånd att anordna och driva ett semester- och barnhem för finska mödrar med barn i Öjaby gamla herrgårdsbyggnad. Barnhemmet inrymdes i en tvåvånings träbyggnad. På nedre våning fanns ett modernt kök, kokerskans rum, badrum, tre rum för barn och mödrar, matsal, serveringsrum och samlingsrum. Övre våningen bestod av en stor hall, föreståndarinnans rum, ett stort lekrum och tre sovrum med plats för fem barn i varje rum, tvättrum och förråd. Centralvärme fanns.

Personalen bestod av föreståndarinna, kokerska och två biträden. Hemmets läkare var provinsialläkaren. Driften finansierades dels genom insamlade medel och dels med bidrag från Rädda Barnen. Verksamhet pågick åren 1942-1945. Sammanlagt var 17 barn inskrivna – flera med ortopediska diagnoser.

I ett inledningskapitel - Också positiva rapporter (se sidan 40) - finns en detaljerad inspektionsrapport från 1945.

Södra Sandsjö. Konga barnhem i S. Sandsjö, ägdes av Svenska Pappersbruksföreningen i Lessebo.

Väckelsång. Fiskestads herrgård. Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes hemmet för att ta emot 15 finska barn fr.o.m. den 9.8 1944. I januari 1945 var 9 pojkar och en flicka inskrivna. Den 11.3 1945 gjorde Hellin Mustala en inspektion och konstaterade då att hemmet var litet och inrymt i andra våningen av en bondgård. Farligt branta trappor oroad. Endast åtta pojkar fanns nu kvar. Skolpliktiga barn gick i ortens skola. Två finska sköterskor - Berit Gumberg och Sara Solari - bodde på hemmet medan föreståndaren bodde i byn.

Kostnaderna per vård dag ansågs höga, därför rekommenderades att hemmet stängdes och att barnen omplacerades till Lidboholm i Braås.

M. Malmöhus län

I Malmöhus län inrättades inte många barnhem. En förklaring till detta kan vara att man från myndigheterna inte var benägna att placera finska barn i kustnära områden, med tanke på den risk som kunde finnas vid en eventuell invasion av främmande trupp. I Blekinge län kom detta tydligt till uttryck. Men viktigare var att Hjälpkommitténs länsombud friherrinnan Elsie Mannerheim¹⁶² hade ett djupare engagemang i den finska fadderortsiden än i barnflyttingarna. Idén som växte fram vid årsskiftet 1941/1942 gick ut på att svenska orter skulle

---

¹⁶²Marskalk Mannerheims svägerska.

”adoptera” en ort i Finland till vilken olika former av stöd skulle kunna kanaliseras genom Mannerheimförbundet. Stödet skulle framför allt vara riktat till barn och ungdomar som var oskyldiga offer för kriget. Elsie Mannerheim var en viktig stöttepelare för fadderortsrörelsens främste företrädare Erik Mandelin som gjorde flera resor till svenska städer (bl.a. Malmö) för att entusiasmera svenskarna för idén. I Malmö hade pågått en insamling av pengar till ett planerat barnhem för finska barn. Men man kom på andra tankar och avstod från att inrätta barnhemmet och lät istället pengarna gå till Mannerheimförbundets verksamhet i Finland.¹⁶³

Elsie Mannerheims sociala status gav henne naturligtvis mycket uppmärksamhet, men den som arbetade mest med finska barn i länet var den oerhört aktiva Inna Egnerts, som var bosatt i Eslöv. Hon gjorde åtskilliga resor med barnkontingenter mellan Stockholm och Eslöv. Hon har omnämnts i många handlingar som berör barnhemmen i länet. Hon deltog i Hjälpkommitténs konferenser och gjorde resor hela vägen till Finland med återvändande barn. Man får en känsla av att det var hon som ständigt organiserade, löste problem och höll kontakt med fosterhem, barnhemsföreståndare och inte minst med Hjälpkommitténs kansli.

Asmundtorp. Råga-Hörstad sjukhus. Startade 24 april 1942 på initiativ av rektor Gustaf Eliason, Svalöv. Hemmets läkare blev doktor Elisabeth Persson, Landskrona, och föreståndare blev sjuksköterskan Lisa Fast. Fru Ester Simpanen anställdes 1.10 1942 som lärarinna. Sjukhuset planerades av Röda Korskreterna i Svalöv och Landskrona och upprättades efter ”resolution” från Länsstyrelsen. Medicinalstyrelsen hade intet emot att hemmet belades med lindrigt sjuka barn. Antalet vårdplatser blev 25. Tuberkulos tycks ha varit vanligt förekommande hos barnen, men även anemi har antecknats för några. Det var inte självklart att barnen kom till fosterhem efter Asmundtorp utan de kunde placeras på andra institutioner. Många fick åka hem till Finland. Hemmet upphörde i maj 1947.

Medicinalstyrelsens inspektioner förekom fem gånger 1944-1946 och den senaste gjordes den 28.2 1947 och rapporten från det tillfället citeras i sin helhet här:

”Vid det nu företagna besöket vårdades vid hemmet tjugo barn i åldern 2½-14 år. Nio av barnen voro flickor och av samtliga voro tio i skolåldern. Alla barn var tuberkulinpositiva. Några hade vårdats flera år vid hemmet och voro nu så återställda, att de vad hälsan beträffar kunde återvända till Finland.

Någon undervisning var ej ordnad för skolbarnen och i synnerhet för de barn som under flera år vistats vid hemmet, innebar detta givetvis en stor brist, då de icke haft tillfälle att inhämta kunskaper motsvarande sin ålder. I synnerhet beträffande pojkar var det besvärligt att ej ha någon ordnad sysselsättning. Personalen som var lika stor som vid närmast föregående besök var svensk. Enligt syster Lisas uppgift hade personalen räknat med att hemmet skulle nedläggas omkring 1 april och alla anställda hade därför till denna tidpunkt skaffat sig nya platser. Sedan hemmets styrelse i samråd med Hjälpkommittén för Finlands barn beslutat att även i fortsättningen driva hemmet, hade nu, enligt uppgift av fru Engerts, ny personal anskaffats. De barn som hade möjligheter att återvända till Finland, skulle resa i samband med nedläggningen. I samband med denna borde också barnhemmets platsantal nedskäras så att barnen finge större rörelsefrihet och ej bleve hänvisade till endast sovrummen. Dessa ge visserligen plats för det nuvarande antalet sängar, men övriga utrymmen äro allt för

¹⁶³Korppi-Tommola, Aura: Vänskapsband över Bottenhavet, Fadderortsrörelsen 1942-1980. Kap III.

små för den nuvarande beläggningen och de därför över huvud ej utnyttjats för barnen utan reserverats för personalen. Det skulle innebära väsentliga hygieniska fördelar och ökad trevnad för barnen, om platsantalet ej vore större än att den nuvarande personalmatsalen kunde användas också som matsal för barnen och möjligen också till dagrum. Nattevaktensrummet borde under dagen kunna användas som lekrum för mindre grupper av barnen. Ordningen på hemmet var god. Syster Lisa hade ordnat klädustrutningen till alla barnen för den planerade hemresan och det föreföll som om barnen voro synnerligen väl försedda med kläder.”

Ett av barnen som vistats på hemmet har ombetts att berätta om några av minnena från Råga-Hörstad och här är hennes berättelse:

”Mitt namn är Jenny Inkeri (Snaula) Karlsson född-35. Jag och min bror Arne Snaula född-34 kom till Sverige våren 42 från Petsamo i norra Finland – Åkte buss till Haparanda, sen tåg via Stockholm till Asmundtorp. Tyvärr, minns jag ingenting om resan. Vi var väl ledsna, utmattade och trötta, så vi sov hela vägen.

Vi tyckte det var lugnt och skönt, inga soldater, sirener, flygplan, bomber. Inte behövde vi ta skydd i jordhålorna (skyddsrummen). Men varje gång vi hörde ett flygplan, kröp vi under stolar och bord; vi tänkte på bomber. Vi var 25-30 barn i olika åldrar. Tanterna var snälla men förstod oss ej, vad vi ville då vi grät och var ledsna – längtade -savnade mamma. Självt hade jag lärt mig lite tyska av soldaterna i Petsamo, kunde därför tolka det lilla som var viktigast. Det var vid påsktiden vi kom, så jag minns den första psalmen vi fick lära oss var Guds rena lamm oskyldig. Syster Lisa var prästdotter så barnhemmet drevs i kristen anda med afton-, morgon- och bordsbön. Gudstjänstbesök på helger. Gud såg alltid oss, då vi ej var snälla, sas det.

En tant Simpanen, lärarinnan, skulle undervisa oss. Hon var inte länge där. Svenskan lärde vi oss rätt fort. Skolundervisning fick vi inte men vi fick lära oss städa, skura, torka disk, passa potta med småbarnen och stoppa strumpor, plocka potatis hos någon bonde. Där emellan lekte vi; hade roligt, hoppade rep, kastade boll, lekte affär; minns att blad och stenar var pengar. Vi sjöng mycket. Sjöng för gamla och styrelsefarbröder. En vevgrammofon hade nog någon skänkt, så efter den musiken fick vi lära oss dansa vals; ingen annan dans, det var synd, Gud gillade ej det. Nackdelar fanns också. Barnen som kissade i sängen duschades eller tvättades i kallt vatten. Då vi varit olydiga, gjort något dumt som pallat äpple, pangat glasruta, ljugit, ja då gällde sängstraff några dar - inte leka, inte gå ut. Syster Lisa var sträng och hård men hade och sina goda sidor. Tänker på de gånger, när vi kläddes ”fina”, skulle visas upp för tanter som sen skulle ”ta” lämpligt barn hem till sig. Otäck känsla!!!

*Råga-Hörstadbarn tillsammans med populära paret Aulin som ofta kom med gåvor till barnen. Föreståndaren Lisa Fast står längst bak.
Foto Inkeri Karlssons album.*

Efter alla dessa erfarenheter, skulle jag föredra barnhem, hellre än hamna hos en familj där man ingen kände. På Råga Hörstad hade vi barn glädje och tröst hos och av varandra. Aldrig ensamma! År 1947, upplöstes hemmet,

jag var sista "man". Arne åkte tillbaka till Finland. Jag fick följa med syster Lisa till Ängelholm till hennes syster Rut. Sattes i 3dje klass. Fick sluta efter 6:an. Syster Lisa tyckte jag skulle jobba, försörja mig själv och så blev det. Sen började mitt elände!

Visst var och är jag ledsen och besviken över att aldrig fått uppleva hem – mor - far, men nu är det som det blev. Men tänker vilket liv hade jag kommit till; mor - far döda, ingen släkt. Förstår de krigsbarn som nu är vuxna. Många, många av dem hade nog ett bra liv i Finland, att sakna och längta till.

Jenny Inkeri Snaula"

En annan berättelse har en bittrare underton:

"De första dunkla minnen jag har gäller tågresan till Hfors 1943. Resan till Stockholm och vidare till Asmundtorp har jag inga minnesbilder av. Så vitt jag vet, låg jag de första sex månaderna på sjukhus på grund av tuberkulos. Disciplinen var hård rätt från början. Jag kommer ännu ihåg hur det kändes att inte förstå ett ord av vad folk talade. Svenska började jag lära mig först efter jag kommit ut ur sjukhuset och blev intagen i barnhemmet.

Det starkaste minnet berör 'söndagsutställningarna', där folk kom in och granskade om någon av oss kunde uppfylla de krav dom hade satt på möjliga fosterbarn. Alla av oss inbillade sig att det bästa som kunde hända var att få ett fosterhem. Annars gällde det bara att anpassa sig".¹⁶⁴

Ett annat barn säger kort att det var ett hemskt ställe att vara på och ger en bekräftelse på hur sängvätande små pojkar straffade. Genom att doppa dem flera gånger i en hink med iskallt vatten skulle de tydligen bli botade. Andra barn kunde duschas med iskallt vatten. Det blev ett förfärligt skrikande på de stackars små pojkarna.

Dessa bestraffningsmetoder kan inte länsombudet rimligen ha känt till när hon omplacerade en pojke från ett fosterhem till barnhemmet "för att han vätte så rysligt i sängen". Man kan verkligen ställa sig tveksam till länsombudets kommentar att "Han mår bra".

Utöver fru Simpanen, som under en kort tid hade hand om undervisning, fanns ingen finsk personal. De anställda kom från orten några också från Danmark. Om detta är förklaringen till det hårda regementet som rådde kan inte bedömas. Men onekligen var det föreståndaren som mest präglade det allmänna klimatet på hemmet.

Bjuv. Finska barnkolonin i Fjärestad, adress Vallåkra. Kallades också Röda Korsets Barnhem, Södra Luggude. Den 20.9 1944 anlände tre barn från Sundsvall. Två dagar senare kom tre barn från Vännäs och 11 barn som vistats på karantänen i Ronneby. De "urtkvitterades" av landshövdingens grevinnan Stina Tornerhjelm på Wrams Gunnarstorp.

Ett finskt biträde som arbetat i Ronneby kom också till Fjäresta i september 1944. I brev till Hjälpkommitténs kuratorsexpedition den 29 september skrev hon att på hemmet fanns 17 barn och att sex nya väntades. Länsombudet Inna Egnerts blev i november 1944 tillfrågad om två flickor fortfarande var kvar på barnhemmet. Föräldrarna var oroliga eftersom de inte hört något från barnen sedan i augusti. Enligt Egnerts fanns det en finska som skulle sköta brevskrivningen. Egnerts lovade att bättring skulle ske.

Hemmet avvecklades i oktober 1945.

¹⁶⁴Ur personlig berättelse av Erkki Ojala februari 2006.

Helsingborg. Tornérhjelmiska barnasylen var en privat förskola för heldygnsbarn mellan två och sex år. För några finska barn blev det ett litet barnhem. Genom friherrinnan Mannerheims kontakter fick tre syskon - Onni, Taini och Kirsti Hentunen från Kajaani - vistas här ca sex månader från november 1941. Tvååriga Gustav Björklund från Hyvinkää hade också fått en tillfällig fristad här.

En lång artikel i Skånska Socialdemokraten den 1 mars 1942 beskriver barnens tillvaro på hemmet.

Helsingborg. Barnsjukhuset. Här disponerades 3 platser för invärtes sjuka. Dr Lindqvist.

Helsingborg. Bokhaga barnhem organiserades i en stor pampig villa i liten by mellan Råå och Glumslöv. Dåvarande adress var Gantofta. Fru Karin Anderberg, Helsingborg, var under tre månaders tid anställd som biträde på hemmet som tycks ha varit friherrinnan Elsie Mannerheims helt privat drivna barnhem. Några arkivhandlingar på Riksarkivet visar att ekonomin var ett stort problem.

Vem var Alpo som ristade i trädet. Foto: Privat.

På hemmet rymdes upp till 40 barn. Enligt en rapport från 15.9 1945 anges antalet platser till 45. Övervakningen hade pojkar- resp. flickrum medan de minsta barnen hade blandade rum på bottenvåningen. Pojkar var i stor majoritet. Enligt Karin Anderberg var omhändertagandet inte särskilt bra för barnen. Under den tid Karin Anderberg arbetade på hemmet besökte friherrinnan Mannerheim hemmet bara tre-fyra gånger. Någon tilldelning av bränsle för uppvärmning fanns inte utan barnen plockade pinnar i parken och omgivningarna och grannar kunde skänka lite koks emellanåt så det blev lite varmt. I köket arbetade en lotta några få timmar per dag med hjälp av ett biträde. Den övriga tillsynen sköttes av fyra finska biträden. Barnen som kom var undernärda och kosten på Bokhaga gjorde dem inte mycket bättre, enligt Karin Anderbergs beskrivning.

Mycket av biträdenas tid gick åt till praktiska sysslor som att stoppa strumpor, laga kläder, tvätta och städa. Lek och samtal med barnen blev det inte mycket tid till. Men en gång i veckan åkte man in med de äldsta barnen till stadens badhus - ett populärt nöje. Karin Anderberg minns att de skolpliktiga barnen gick i skola i Råå, samt att de lite mera företagsamma pojkarna skaffade sig fickpengar genom att leta upp bortslagna golfbollar vid en näraliggande golfbana. Bollarna såldes tillbaka till spelarna.

Barnhemmet fanns kvar i maj 1946.

Helsingborg. Gåsebäcks barnhem.

"Det var ett barnhem för pojkar vilket gav dessa en utbildning och ofast avslutades med att någon form av praktikplats ordnades ute i sambället och därmed gavs de en start i livet. Barnhemmet flyttade 1936 från Gåsebäck till Raus prästgård. År 1949 upphörde verksamheten, sambället hade då tagit över barnomsorgen. De sista åren fungerade barnhemmet som

Estniska daghemmet för barn till de många estniska familjer som kommit till staden, främst som arbetare på Gummifabriken Tretorn."¹⁶⁵

Enligt f.d. anställd på Bokhaga kom finska barn (pojkar) till Gåsebäcks barnhem en tid innan de alla blev placerade på Bokhaga. Detta stämmer väl med fakta. Under tiden september – december 1944 fungerade barnhemmet som karantänsförläggning för 40 finska krigsbarn.

"Tack för listan på barnhem. Jag letade genast upp Gåsebäcks barnhem i Helsingborg, dit jag och mina bröder kom på sommaren 1944. Det måste ha insmugit sig ett fel vad gäller tiden som karantänsförläggning för finska krigsbarn. Jag vet med bestämdhet att jag kom till mina svenska föräldrar den 13 september 1944. Då hade jag varit sjuk i kikhosta under min tid i karantänen. Min äldre bror menar att vi kom till Gåsebäck redan medan det var sommar, men han hade ingen exakt datum. Jag minns att jag satt på altanen och såg två personer långt nere vid grinden. De hade godispåsar med sig som de flesta barnen tog emot. Men jag ville inte gå ner till dem för de liknade dem som hade tagit hand om mig i Danmark och dit ville jag inte igen. Det visade sig att det var mina blivande svenska föräldrar som var där och ville titta på mig, men de fick inte komma in för vi var ju i karantän. Plötsligt en dag blev jag och några andra barn satta i en taxi, men min äldre bror stod kvar på gården (min yngre bror hade hamnat på lasarettet). När jag såg att Veikko blev kvar började jag gråta förtvivlat. Jag tänkte på hur vår syster brutalt hade tagits ifrån oss när vi var i Sundsvall. Nåväl där i taxin sa en av lottorna till mig att jag skulle sluta att gråta eftersom jag skulle få åka hem till mina föräldrar. Så jag blev nöjd och tyckte att jag hade fått en favör över Veikko. Det visade sig att lottan hade ljugit för mig. Till min förtvivlan blev jag hämtad av två vilt främmande människor på ett uppsamlingsställe i stan. De blev sedan mina svenska föräldrar. Det blev mycket gråt hela dagen och natten. Men nästa dag hände det som gjorde att jag glömde att vara ledsen. Jag blev ekiperad från topp till tå. Vad jag njöt!"¹⁶⁶

Höganäs. Höganäsbolagets Finska barnhem. Höganäsbolaget tog emot en grupp på 11 barn i september 1944. De hade alla registerbeteckningen V-Ku och bestod av fyra syskongrupper och två enskilda pojkar.¹⁶⁷

Rapporteringen om barnens placering på olika barnhem var ibland klart bristfällig. Som ett exempel på det visar det brev Hjälpkommittén skrev till länsombudet Inna Egnerts. Man bad om adressuppgift för barnen V-Ku 826 och 827 Pesonen. Barnen fanns på barnhemmet i Höganäs.¹⁶⁸

Höör. Jularpshemmet. Enligt anteckningarna om hemmet kom de första finska barnen till Jularp den 6 mars 1942. En lista med efternamn berättar att barnen var Parvianen, Kannisto, Turkia, Aimanen, Pusa, syskonen Kujanpää, Sahlsten och Rinta. Alla i gruppen hade fram till den 26 maj 1942 blivit placerade i fosterhem.

Hemmet var egentligen en sommarkoloni som startat genom Malmöhus läns landstings dispensärverksamhet i Eslöv på 20- eller 30-talet. Kolonin hade 15 platser för barn som fått tu-

¹⁶⁵Info; Karl-Erik Ander, Helsingborg

¹⁶⁶Jyvärr har jag helt tappat bort namnet på uppgiftslämnaren.

¹⁶⁷Polisens i Höganäs arkiv, D IIIa, volym 2. Anmälan om utländska medborgare.

¹⁶⁸Kuratorsexpeditionens korrespondens RA: E IV:1

berkulos. Ur fynd i Eslövs kommunarkiv framgår att stadens Majblommekommitté före kriget årligen finansierade ett antal Eslövsbarns vistelse här. Mycket tyder på att det var länsombudet Inna Egnertz från Eslöv som fick öppnat hemmet för finska barn vintertid.¹⁶⁹ Antalet platser ökade till 20.

Den första gruppen barn, som alla tycks ha varit friska, avlöstes omedelbart av nya grupper. Men nu finns anteckningar om bl.a. tuberkulos och barnen sänds efter en tid vidare till andra barnhem, till sjukhus och sanatorium, eller återvände till Finland. Den 29.12 1942 skrevs fem barn in på hemmet, bland dem fanns Kalevi Heinonen som vistats på barnsjukhuset i Malmö i sju månader.¹⁷⁰ De fyra andra barnen kan möjligen ha varit tillsammans med Kalevi på barnsjukhuset i Malmö.

Jularpshemmet stängde den 30.4 1943 när de flesta krigsbarnen hade sänts hem eller placerats i fosterhem. Under somrarna förefaller hemmet ha återgått till vanlig koloniverksamhet.

När sommaren 1946 var slut öppnades "Finska Sjukhemmet" i Jularp. Många av barnen som anlände hösten 1946 blev kvar ända till i juli 1947. Då uppstod en finansiell kris för Hjälpkommittén som med kort varsel tvingades stänga flera barnhem. Av namnlistor framgår det att nästan 100 barn vistats i Jularp kortare eller längre tid.

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv.

Jularpshemmet är numera en välskött privatbostad som har åtskilligt kvar av sitt ursprungliga yttre utseende.

Malmö. Barnsjukhuset. Svenska Sockerbruksaktiebolaget, SSA, åtog sig att bekosta vården av 10 finska barn på barnsjukhuset i Malmö. Antagligen gällde åtagandet under år 1942. En grupp om åtta barn fanns på sjukhuset i samband med luciafirandet 1942. Ett av barnen, Kalevi Heinonen hade vistades på sjukhuset tiden 22.5 - 29.12 1942 . Han omplacerades till Jularpshemmet i Höör.¹⁷¹

Staffanstorp. Gullåkrahemmet. Brågarps och Nevilshögs barnhem för Finlands barn. Öppnade 1942 med åtta vårdplatser och stängde troligen januari 1945. Pojkar på Knästorps hemmet sökte sig ibland till Gullåkrahemmet för att få tillfälle att leka med andra finska barn.

Staffanstorp. Knästorps hemmet. Här drevs under drygt fem år, 1942 -1947, ett barnhem för finska barn. Initiativet till hemmet togs av kyrkoherde Eric Rembert som verkade för att ett upprop om stöd till finska barn nådde vida kretsar. Medel till det planerade hemmets verksamhet kunde därigenom samlas in från näraliggande kommuner, enskilda personer och ett flertal företag. Inventarier och utrustning fick man dels genom gåvor och dels som lån från

Några småbarn på Jularpshemmet. Foto: Privat

¹⁶⁹Sydsvenska Dagbladet 8/1 1942, *De finska barnen i stort behov av kläder.*

¹⁷⁰Sotalapsi/Krigsbarn 1-2008, efterlysning: Sotalapset sairaalassa, sid. 46.

¹⁷¹Som föregående.

Röda Korset och från Lunds Lasarett. Barnhemmet inrymdes i byns småskola som hyrdes ut kostnadsfritt. Hemmet fick ta emot högst 25 lindrigt sjuka barn. De första barnen kunde tas emot i maj 1942.

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv.

Utförligare beskrivning av hemmet finns i senare kapitel i boken (se sidan 171).

Tägarp. Finska sommarhemmet på Sireköpinge gård, där godsägaren Mårten Petersen upplät en hel flygelbyggnad för barnen. Barnens vård sköttes av Röda Korskretsen anställd personal. Godsägaren bidrog med flera naturaförmåner och mycket till den dagliga trevnaden såväl som till födelsedagsfester. Den 30 maj 1942 mottogs 14 barn födda mellan 1933 och 1940. De placerades under september i fosterhem i trakten och hemmet stängdes den 27 september. Fru Ester Simpanen som svarat för barnens vård fick omgående anställning på Råga-Hörstads sjukhus i närliggande Asmundtorp.

BD. Norrbottens län

Boden. Genomgångshem. Lottachefen Margit Ramström var gift med regementschefen vid Norrbottens regemente I 19 i Boden. Han kunde på Hjälpkommitténs begäran lösgöra en av regementets kaserner att användas som genomgångshem för finska barn. Efter anpassning och utrustning av kasernen hade den kapacitet att ta emot ungefär 350 barn. Vid ett tillfälle härbärgerade man 600 barn.¹⁷²

Hälsokontroll var givetvis en primär uppgift, där inte minst avlusning var ett viktigt inslag. Sjuka barn placerades i en särskild avdelning medan Bodens sjukhus fick ta hand om barn med svårare sjukdomar. I Boden lade man också stor vikt vid barnens rekreation och omvårdnad. Vid ankomsten var mat, varma bad och rena sängar det första som väntade dem. Under de 3-4 dagar barnen vistades där såg man över deras kläder, lagade och kompletterade. Förutom läkarna var det lottor som arbetade där. Många lottor kom från finsktalande områden så språket utgjorde sällan något hinder. Efter tjänstgöringsperioden som kunde vara 8-14 dagar, hände det att lottor tog ett barn som de fäst sig vid, med sig hem som fosterbarn.¹⁷³

I en reseberättelse från april 1942 antecknas följande:

"Barnförläggningen i Boden tog emot en kontingent av 200 barn samma dag undertecknad besökte orten. Jag var då i tillfälle att följa barnens transport i bussar från järnvägsvagnarna till förläggningen. Ett mycket stort antal lottor var uppbådade och vid barnens inträde i kasernen togs de om hand av lottor, blevo avklädda, kläderna sattes på en metallring, lämnades in i desinfektionsrummet, doktorn tittade i halsen och en lotta stod vid dörren till badrummet och såg efter om barnen hade utslag, så in i badrummet, en lotta stod färdig med badlakan, en annan med nattskjorta och tofflor och så i säng. De som hade snuva eller hosta avskiljdes från de friska barnen och hamnade i skilda isoleringsrum. Sist fingo de en lätt måltid bestående av välling och smörgåsar. Barnen stannar i två-tre dagar i förläggningen, innan de sändas vidare."

Förläggningen upphörde i april 1942 då lokalerna åter togs i anspråk av militären. Under den tid verksamheten pågick hade ca 4 000 barn passerat förläggningen.

¹⁷² Anita ' berättar i antologin "Visst klarade vi oss!", sid. 52 att hon kom till en skola? i Boden, med massor med sängar i varje klassrum, men ändå låg två barn i varje säng. [Kommentar: Skolan var en kasern inom I 19 i Boden.]

¹⁷³ "Med 40.000 finska barn i Sverige", Barnkammaren i kasernen, sid. 32-37

Haparanda. "Lusitania" var en anläggning som funnits sedan första världskriget, då den fick sitt öknamn. Anläggningen var vid vinterkrigets början renoverad och moderniserad och benämndes officiellt för desinfektionsanstalt eller saneringsstation. Här fanns avklädningsrum, bad- eller tvättrum, bastu och påklädningsrum, två av varje.

När barnkontingenterna anlände fanns det minst fyra lottor i varje rum, i påklädningsrummet ofta sex eller fler. Under tiden som barnen avlusades, tvättades och fick bada bastu pågick sanering av deras kläder. De var klara nästan samtidigt som barnen kom till påklädningsrummet. Till slut samlades de rena påklädda barnen i ett väntrum i avvaktan på transport till tåget på Haparanda järnvägsstation.¹⁷⁴ Det var inte enbart krigsbarn som passerade "Lusitania" utan också mängder med andra finska flyktingar. Anstalten var i funktion genom alla krigsåren och för tusentals barn var detta den första svenska byggnad de besökte.

Karungi. Karungi barnsjukhus. Cirka 25 km norr om Haparanda inrättade Medicinalstyrelsen ett tillfälligt sjukhus våren 1944 då de stora barntransporterna via Haparanda genomfördes. Motivet till detta var att det fanns besvärande brister i kontrollen av barnen före transporten, vilket innebar stor risk att smittbärande barn överförde smitta till mottagarfamiljer eller barnhem. Någon avancerad sjukvård bedrevs troligen inte i Karungi utan svårt sjuka barn placerades på andra sjukhus efter Medicinalstyrelsens anvisningar. När tillfrisknande skett eller akuta sjukdomsstadier avklingat transporterades barnen till Haparanda för att ansluta till nya tågtransporter söderut. Det förekom dock att man klarade av att placera barn direkt i fosterhem i Norrbotten.

Doktor Gnosselius gick ombord på barntågen och fick rapport från tågchefen om hälsotillståndet hos barnen. Han gjorde egna undersökningar och sorterade ut sjuka eller smittade barn för omgående transport till Karungi. Undersökningen gjordes på "Lusitania" och omfattade mer än 500 barn vid varje tillfälle. Sjukhuset med sina 90 sängar kunde ta emot uppåt 30-talet barn från varje tåg.

För varje kontingent som på detta sätt undersökts, skrevs en rapport till Medicinalstyrelsen om tillståndet och åtgärder man vidtagit. En rapport den 4 juni 1944 innehåller följande:

"Härmed rapporten från åttonde transporten. 631 barn anlände, varav 198 i vagn 4 och 5 från Suomussalmi och de övriga från Åbotrakten. De sistnämnda var i på det hela taget gott skick, de första dåliga med mycket rachit, magra och med dålig tonus och hull. Huvudlöss och skabb var också vanligt bland dem. Ett fall av scarlatina fanns i denna grupp. Någon riktig sjukvagn hade de inte, utan han låg isolerad i vagn 5. Hälsotillståndet hos barnen var gott, mycket lite snuva och hosta. 210 huvudlöss behandlades, 40 skabb, klädlöss endast 3 säkra och 4 svårare impetigo, 2 otiter och 8-10 katharral infektion. Inalles behöll jag 29 barn. Avlusningen gick raskt undan och vi voro färdiga med läkarundersökningen av barnen kl. 15.30."

Man kan notera att det var många barn med på tåget, 29 av dem skickades till Karungi. Resten, 602 barn fick resa vidare söderut.

En sammanställning över rapporter från flertalet tågtransporter redovisas i slutet av boken (se sidan 189).

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv.

¹⁷⁴Centrala Finlandshjälpens antologi: "Hur Sverige hjälpte Finland" sid. 110 o. f

Kiruna. Gruvbolaget LKAB underhöll ett barnhem i Kiruna epidemisjukstuga. De 15 platserna var inrymda i ljusa trevliga rum i förstklassigt skick och förestods av sjuksköterskan Maritta Granström som också hade finsktalande sköterskan Eila Jauhiainen till hjälp. Korrespondens mellan hemmen i Finland och barnen sköttes av en person anställd på gruvbolaget. Upphörde i januari 1943.

Kukkola. Här fanns 1944 ett litet tillfälligt sjukhus (troligen inrymt i en skolbyggnad) för barn, som inte kunde läggas in på Karungi sjukhus.

Luleå. Genomgångshem på Storgatan 17. Inte känt när det öppnades, men lokalerna uppläts av Gunnar Thurfjell. Biträdande husmor var lottan Kristina Engzell. Upphörde 30.6 1944. Interiörbilder finns hos författaren. (Se bilder sidan 24 och 31)

Luleå. Barnhemmet i Notviken för friska barn¹⁷⁵ i en anläggning kallad Silverdalen. Hemmet hade plats för 30 barn. Föreståndare var fru Umitalo (?).

Enligt foto (från 1944) ur Luleås stadsarkiv bestod hemmet av tre mycket enkla träbaracker placerade i U-form i en liten trädssamling. Hur man kunde bedriva ett barnhem i de enkla barackerna är svårt att förstå. Någon annan bebyggelse tycks inte ha funnits i närheten.¹⁷⁶

Barnhemmet Notviken hade inrättats i ett litet barackläger. Foto: Luleå kommunsarkiv.

Luleå. Råneå, Avafors. Här underhöll privata familjer ett mindre barnhem fram till september 1942.

Luleå. Södra Sunderbyns barnhem underhölls av LKAB. Kallades också Finska Barnhemmet.

Malmberget. Gruvbolaget LKAB underhöll även här ett barnhem år 1942. Möjligen kan hemmet ha varit stängt en kort tid, för enligt en inspektion den 11.12 1945 uppges att hemmet hade börjat sin verksamhet 1943. Inspektionsrapporten ger fler detaljer om hemmet.

Hemmet inrymdes i en tidigare skolhusbyggnad och innehöll på nedre botten hall och förård samt två salar, av vilka den större rymde 18 barn och den mindre 8 barn. Övre våningens två lärarbostäder om vardera ett rum och kök blev kök och matsal för barnen samt personalrum. Därutöver disponerades två rum i närheten, vilka användes dels till skolsal och dels till bostad för lärarinna. Hemmet värmdes upp med kaminer, kakelugnar och ett s.k. Geisersystem. Elektriskt ljus fanns men inte vatten och avlopp. Barnen tvättade sig i lösa handfat och fotbaljor som sattes in på deras sovrum på kvällarna. Tandborstuggar fanns prydligt placerade och namnade på en hylla i det största rummet, liksom krokar med handdukar. Var fjortonde dag fick barnen tillgång till bastu i trakten. Linneförråd och sängkläder var upplånade av Röda Korset och Lottakåren. Personalen utgjordes nu av svenska föreståndaren Anna Wenklert och

¹⁷⁵Som föregående.

¹⁷⁶Fotostatkopior ur Luleå kommuns bildarkiv.

finsk lärarinna, kokerska, köksbiträde och vårdarinna. Provinsialläkaren stod till förfogande på kallelse. I december 1945 fanns 19 pojkar och sju flickor i åldern 5-14 år. Alla barn var friska, glada och frimodiga. Inga sjukdomar hade förekommit sedan starten 1943. Trots att vatten och avlopp saknades hade man organiserat hygien i samband med toalettbestyren på ett omsorgsfullt sätt. Inspektionen visade på god skötsel och vård, med gott förhållande mellan barn och personal.

Piteå. I Piteå bildades i början av 1942 "Piteabygdens kommitté för hjälp åt Finlands barn" med uppgift att i bygden upprätta och vidmakthålla ett hem för finska barn. Den 27.1 1942 gjorde kommittén ett upprop i lokalpressen där man vädjade om allmänhetens hjälp att genom insamling av kontanta medel gavs "tillfälle för dem som icke i sitt hem kan mottaga något finskt barn att medverka till att några barn kan räddas undan svält, umbäranden och lidanden." Älvsby hantverksförening gjorde insamlingar bland medlemmarna till ett startbidrag. Dessutom fanns insamlingslistor hos banker, på drätselkontoret m.fl. platser. Bränsle och andra förnödenheter tog man också tacksamt emot.¹⁷⁷ Under utredningstiden har en arkivarie¹⁷⁸ i Piteå bidragit dels med egen forskning och dels med ett samtal med en äldre dam som har klart minne av att det fanns finska barn på ett barnhem - Markströmska gården - som senare benämndes Strömsnäs Epidemijukhus.

Töre. Töreböle barnhem drevs av Hjälpkommittén och var beläget i Töre socken ca 15 km från Morjärvs järnvägsstation. Hemmet startade sin verksamhet 16.3 1942 och underhölls då av lottorna i Töre och Kiruna. Blev ursprungligen godkänt för 20 barn, men vid en inspektion i mars 1942 ansåg inspektören att man helst inte skulle ta emot mer än högst 15 barn. Vid inspektionstillfället fanns 11 pojkar i åldern 5-10 år. De var mycket kavata och tyckte det var bra att inga flickor fanns på hemmet. Föreståndaren var då Hilja Hurula från Yli-Tornio. Kokerskan var synnerligen förtjust i pojkarna som hon skämde bort med deras älsklingsrätter. En folkskollärarinna på orten lovade att organisera skolundervisning. Barnhemmet fanns kvar i mars 1945.

Vittangi. Kuoksuhemmet med 10-12 friska pojkar förestods av fil. mag. Helvi Grym från Åbo som var gift och bosatt i Sverige. Folkskolläraren Väitalo var mycket engagerad i hemmet och pojkarna hyste stort förtroende för honom, de kallade honom "isä" och Helvi Grym "äiti".

Hemmet underhölls av lärarna i Kiruna och Vittangi och detta satte sin prägel på verksamheten. Pojkarna som vistades där deltog aktivt i hemmets arbete med eldning, diskstorkning och städning efter en för varje dag uppgjord arbetsordning. Om förmiddagarna hade man två timmars lektion som följdes av ett par timmars skidåkning eller annan fysisk aktivitet, en timmes vila och sedan någon lektion igen. Träslöjd ett par gånger per vecka, ledd av en yrkesman, var mycket uppskattat. En riktig finsk bastu värmdes upp en gång i veckan till allmän och stor glädje för pojkarna. Under sommaren var det planerat att anlägga ett trädgårdsland och att några av de större pojkarna skulle få tillfälle att hjälpa till på några lantgårdar på orten.¹⁷⁹

Hemmet upphörde i oktober 1942.

¹⁷⁷Norrbottnens Allehanda 28.1 1942; Ströd barnhemmet för finska barn i Piteå.

¹⁷⁸E-postutbyte juli 2007 med arkivarie Ingegerd Westerlund, Piteå kommuns arkiv.

¹⁷⁹Som föregående.

R. Skaraborgs län

Falköping. Epidemisjukhuset organiserades som en karantänsförläggning 13.8 – 15.9 1944. En finsk förskollärare Sigrid Ekholm var anställd här. Hon fick ny anställning på finska barnhemmet i Flen.

Grästorps. Finska Barnhemmet i Längnums prästgård. I januari 1942 föreslog kyrkoherden J. S. Friberg att man skulle försöka få till stånd en barnkoloni för finska barn i prästgården.¹⁸⁰ Föreståndare blev syster Fanny Johansson och läkare doktor Olof Grimfors, Nossebro.

Hjo. Stora Almnäs herrgård i Hjo för sjuka barn med 20 platser, drevs av Röda Korset. Föreståndare var syster Karin Granlund, läkare Sven Ekström, Hjo, lärarinna fru Aino Sansonoff. Den 13.4 1942 skrevs 9 barn in. Huvudmannaskapet ändrades och Almnäs blev Civilförsvarsstyrelsens internat 30.8 1944 - 3.8 1945. Då hade ändringar i personalstyrkan också skett. Anställda var nu Marta Wagner som var både föreståndare och lärare, Tyyne Suikkanen, Impi Kuparinen och Anna-Liisa Rantala. I december 1944 var 20 pojkar och 3 flickor inskrivna.

Barn på Stora Almnäs. Foto: Privat

Hällekis. Råbäcks slott. Stora delar av slottsbyggnaden uppläts kostnadsfritt av greve Klingspor. Inledningsvis från våren 1945 vistades finska mödrar med barn på herrgården men fr.o.m. den 21 juni vårdades endast barn på hemmet. Hemmet drevs av Hjälpkommittén för Finlands barn och hade 38 platser. Barnhemmet disponerade stora delar av byggnaden. I bottenvåningen fanns kök och matsal med serveringsrum, expedition, tre personalrum, utrymmen för tvätthantering samt ett sovrum för sex barn. På andra våningen disponerades tre rum med plats för 15 barn samt ett stort badrum. Resten av våningsplanet var avstängt. På tredje våningen fanns två rum för 17 barn samt ett personalrum. Sänglinne och filtar hade Röda Korset bidragit med och sängar hade man lyckats låna från trakten.

Personalen bestod av tio finska vårdarinnor med olika kompetenser och föreståndarinnan Maj Sunnerot som var utbildad barnsköterska och vävlärare hade erfarenhet av liknande arbete från Balingsta barnhem för finska barn i Huddinge. Läkare var doktor Bergsten i Götene. I juli 1945 fanns 36 barn på hemmet i åldern 4-12 år, 35 av dessa var pojkar. Vid Medicinalstyrelsens inspektion konstaterades mycket god ordning och gott omhändertagande av barnen som hade rikligt med kläder. Hemmet upphörde någon gång på våren 1946.

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv

Lidköping. Backa gård i Lindärva socken. Föreståndare Ingrid Schildt.

¹⁸⁰Skaraborgs läns tidning 16.1 1942; *Längnums prästgård blir koloni för Finlandsbarn.*

Lidköping. Privata Villan, samma som Villa Giacomina,¹⁸¹ hade 10 platser för sjuka barn, drevs av Röda Korset. Dr Cederberg. En första grupp om sju barn kom 28.2 1942. Fem av barnen placerades i fosterhem under våren och sommaren, två syskon reste hem till Finland i december. Samtidigt anlände nya barn. Ett par av dem kom ganska snart till fosterhem. När hemmet stängde den 26.1 1943 blev de kvarvarande sex barnen placerade på Almnäs i Hjo.

Lundsbrunns badanstalt organiserades som karantänsförläggning 15.9 – 23.10 1944.

Skara. Skara barnhem har bara hittats i en artikel i Skaraborgs läns tidning. Av artikeln framgår att barnhemmet funnits tidigare och då varit avsett för enbart flickor. Det framgår dock inte om det då var finska barn.

Med morgonsolen tisdagen den 28.4 1942 anlände en grupp med sju pojkar och tre flickor till Skövde i åldern två till sju år. De möttes av representanter för Skara barnhem; fru Helga Sahlin, fru Edith Granqvist och föreståndaren syster Gertrud. I privatbilar gick resan vidare till barnhemmet i Skara där barnen fick varm choklad och bullar. De hade bara fått sova fyra-fem timmar på nattåget och var naturligtvis trötta, så de fick några timmars vila innan de fick göra sig bekanta med sitt nya hem. Barnen var torftigt klädda i slitna sommartunna kläder. Tre pojkar hade inga skor utan gick i slitna stövlar. Knappast någon hade extra ombyte.

Bara en pojke talade svenska. Det var den kavate lille sjuårige Johan Rainar Niklander från Helsingfors. Han blev genast engagerad som tolk mellan kamraterna och den svenska personalen.¹⁸²

Tidningsartikeln avslöjar inget om barnens hälsotillstånd, men föreståndaren kallades syster Gertrud och var därför säkert sjuksköterska, vilket rimligen bara kan betyda att det fanns behov av vårdutbildad föreståndare till sjuka barn.

Skara. Barnhemsföreningens anstalt med 15 platser för sjuka barn. Dr Eld. Ytterligare information har inte hittats men detta kan vara samma som ovanstående barnhem.

Skara. Synnerby pastorats hem för finska barn. Det blev ett litet barnhem inrymt i en ledig nyrenoverad flygelbyggnad till godset. Där fanns förutom kök, hall och biutrymmen, fem sovrum. Planering och organisation skedde helt på privat initiativ av familjen Kuylenstierna som stod för många kostnader såsom el, uppvärmning mm. Ansvarig föreståndaren var Brita Kuylenstierna, vars verksamhetsberättelse finns i slutet av boken: *Det lilla barnhemmet på Stora Källtorp*. (Se sidan 184)

Skövde. Nymans villa organiserades som karantän förläggning med 50 platser 13.8 1944 – 3.8.1945. Väinö Nylén passerade karantänen innan han kom till en lantbrukarfamilj.¹⁸³

Stenstorp. Stenåsen i Dala. Föreståndare Karin Persson.

Tidans barnhem med sju platser drevs och underhölls av Röda Kors-kretsen i Tidans. Ingen finsk personal fanns. Föreståndare fröken Alice Nilsson från Sjöared. Två bilder funna i RA:s arkiv.

¹⁸¹Villa Giacomina byggdes omkring 1820 av en greve Piper till minne av hans hustru. Villan är välkänd i Lidköping och finns ännu kvar. Villan har gett namn åt det välkända bandylaget Villa Lidköping.

¹⁸²Skaraborgs läns tidning 29.4 1942; Finska små kom till Skara med solen.

¹⁸³Kaksi maata - monta kotia: Väinö Nylén: sid 183

Vilka är dessa barn? De båda pojkarna i mörka tröjor är säkert bröder. Kan då de båda flickorna t.v. vara systrar? Pojken och flickan t.h. kan ju också vara syskon. På fotobaksida finns endast ordet "Tidan".

Vara. Barnhemmet för finska barn i Emtunga hade 10 platser, ingen finsk personal. Sannolikt Varabygdens Understödsförenings hem. Föreståndare var Karin Andersson, läkare doktor J. Hultén, Vara. Upphört 30.6 1943.

AB. Stockholms stad och län

Den under vinterkriget verksamma organisationen i Sverige - Centrala Finlandshjälpen - disponerade ett antal förläggningar med personal i Stockholm som Stockholms stads fattigvårdsnämnd ställt kostnadsfritt till förfogande. Dessa omfattade ca 600 platser. CF drev dessutom själv eller kunde utnyttja enskilda förläggningar som ställts till förfogande. Några av dessa aktualiserades även under fortsättningskrigets tid. Här antecknas förläggningarna så som Centrala Finlandshjälpen redovisat dem.¹⁸⁴

Genomgångsförläggningar:

Barnasylen, Åsögatan 44

Bellevue, Roslagsgatan 65

Brunnhemmet, Torsgatan 32

Brännkyrkagatan 62 (av Stockholms stads hälsovårdsnämnd)

Enskede gård

Kommunala Härbärgen, Östgötagatan 61-63

Lilla hemmet, Kungsholmsgatan 106 (av Prof. James Strandberg)

Maria Magdalenahemmet, S:t Paulsgatan 10 (av Maria församling); 35 platser

Sabbatsbergs ålderdomshem, Torsgatan 32

Stockholms stads isoleringsanstalt (av Stockholms stad)

Vårdhemmet Stureby

Åldersomshemmet Skarpnäck

Årsta gård, Liljeholmen

Kollektivhem:

Brommahemmet, Bälstalund, Sundbyberg

fenix-Heimdallpersonalens Finlandshem, Slottsstigen 4, Djursholm

Finlandshemmen Nr 1 och Nr 2, Djursholm

Finlandskommitténs hem, Hässelby Villastad

Lidingö-Breviks Finlandshem, Västra Allén 12, Lidingö

¹⁸⁴Antologi av Centrala Finlandshjälpen: "Hur Sverige hjälpte Finland".

Mödrahemmet Finland, Grenstigen 5, Islingeudde, Lidingö
Nedre Lugnet, Ulriksdal, Hem för blivande mödrar
Norra Lidingös Finlandshem, Gustafsvägen 13, Lidingö
Stiftelsen Katarinagården, Östertälje
Stockholms Damsällskap, Linnégatan 20
Täljkvinnornas Finlandshem, Vårdsholmen, Södertälje

Botkyrka. Hågelby gård i Tumba uppges ha haft 20 platser. Detaljuppgifter har inte hittats om barnen eller anläggningen.

Den imponerande byggnaden uppfördes 1918 av fabrikören Lars Magnus Ericsson som blev grundare till L.M. Ericsson - idag känt som mobiltelefonkoncernen Ericsson. Gården med parken finns kvar och är numera en upplevelsepark i kommunens ägo.

Botkyrka. Frk Gertrud Falk. 8 barn underhölls av privata familjer i Tullinge.

Botkyrka. Finska Barnhemmet vid Tumba bruk.

Arbetarna på Tumba sedelpappersbruk hade tagit initiativ till att inbjuda 15 barn till arbetare på finska riksbankens sedelpappersbruk i Tervakoski till Tumba. De 130 arbetarna tilläts arbeta ett par söndagar, då de hade dubbel lön och kunde försörja alla barnen i sex månader med dessa pengar, som betalades direkt till Kommittén för Finlands barn vid Tumba bruk. Barnen anlände i mitten av september 1944 och tio av dem placerades i fosterhem och Bankofullmäktige upplät ett par rum i en förvaltningsbyggnad åt de andra fem som togs om hand av en finska, fru Hjördis Aaltonen.¹⁸⁵ När det var dags för Tervakoskibarnen att resa hem i augusti 1945 åtog sig fru Ester Anzelius på bruket att som vårdarinna följa med dem till Finland.¹⁸⁶

Bromma. Brommahemmet för finska barn. På Stopvägen i Åkeslund ställde Stockholms stad två lägenheter till förfogande för inrättande av ett hem för ca 15 finska barn. Det var främst avsett för klena och konvalescenter i åldern 2-8 år. Initiativtagare var bland andra fru Brita Holmgren. Dr Hans Sylvan ställde sig till förfogande som hemmets läkare.¹⁸⁷ Bekräftelse på att hemmet startade har inte hittats.

Danderyd. Danderyds Nordiska Barnkoloni. Kan möjligen vara ett barnhem som underhölls av A.O.T. Hellerström på Semesterhemmet Borgen.¹⁸⁸ Här vistades Ritva Pohjoismäki¹⁸⁸ en tid 1942. En färdsedel den 9.11 1942 anger att fyra barn anlant till hemmet.

Djursholm. Frälsningsarméns finska barnhem Midgårdsvägen 4. Hemmet inrymdes i den s.k. Wickmanska villan som ägdes av försäkringsbolagen.

Från hösten 1941 eller nyåret 1942 fick Frälsningsarmén gratis disponera villan som blev organiserad som ett barnhem av överste Per Hed och finska översten Helmy Boije af Gennäs. Hemmet startade med pengar tillräckligt för vård av 150 barn under minst sex månader. Peng-

¹⁸⁵Svenska Dagbladet 23.10 1944; *Finska barn hos sedelpappersbruket.*

¹⁸⁶Brev från Tumba bruk 23.7 1945 till Hjälpkommittén: RA E IV:3

¹⁸⁷Dagens Nyheter 28.1 1942; *Epidemijukhuset upplättes åt en del av Finlands barn.*

¹⁸⁸Som ovan.

arna kom från försäkringsbolagen landet runt. Invigning av villan som Frälsningsarméns finska barnhem skedde i februari 1942. Hemmet hade tre våningar och var "förstklassigt i alla avseenden". Fyra finska och fyra svenska vårdare innebar att det inte fanns några språkproblem.¹⁹⁰

Eija Saarilahti (Pynnönen) från Helsingfors berättar att hon som femåring kom till barnhemmet i februari 1942. Hon återvände med tåg via Haparanda den 1.6 1943. Hon fick inte möjlighet att lära sig svenska, eftersom personalen liksom barnen talade finska. Eija har senare i livet skrivit om barndomsupplevelserna i ett antal berättelser; "Älä pelkää", "Salattu puutarhani" och "Olipa kerran", av vilka "Älä pelkää" främst gäller tiden på barnhemmet.¹⁹¹ Eija berättar också att adressen var Midgårdsvägen 4.

Djursholm. Finska Barnhemmet Villa Ekeliden. Den stora villan hade byggts av författaren Viktor Rydberg. Teologie doktor Nathanael Beskow övertog villan år 1900 och bodde där tillsammans med hustrun Elsa till 1941. Det var i denna villa Elsa Beskow skrev sina sagor om Petter och Lotta, hunden Prick och naturligtvis Tant Brun, Tant Grön, Tant Gredelin och Farbror Blå. Från 1942 ägdes villan av Göteborgs Högskola som gav Frälsningsarmén tillstånd att inrätta ett tillfälligt barnhem här.¹⁹²

Det blev Frälsningsarméns andra barnhem för finska barn i Djursholm, även detta hem finansierat genom försäkringsbolagen. Hemmet som fanns på Sveavägen 18, startade i början av januari 1944 med plats för 27 barn. Barnen som kom var mellan ett och tolv år gamla. En stor parkliknande trädgård gav barnen gott om utrymme att leka i såväl sommar som vinter.

Djursholm. Finlandshemmet, Mysingevägen 8. Verksamhetsår 1942-1947. Bakom hemmet stod "Föreningen Finlandshemmet för sjuka barn i Djursholm." Djursholms stad ägde fastigheten och ställde den till gratis förfogande, vilket även inkluderade ved och elektricitet och viss fastighetsskötsel. Därutöver fick man ekonomiskt bidrag från Djursholmskommittén för Nordens Barn, från stiftelsen Mors och Fars Wockartz' minne, från tjänstemän vid ett verk i Stockholm och en rad enskilda personer. Därtill erhöles gåvor som kläder, tyger, frukt mm. Dessutom utfördes frivilligt arbete såväl av enskilda personer som av sammanslutningar. Hemmet hade ursprungligen 15 vårdplatser för lindrigt sjuka från 18 månaders ålder men utökades snart till 18. När staten från den 1 juli 1944 bidrog med vårdkostnaden fyra kronor per barn och dag, kunde man använda vissa donationer till att sända s.k. licenspaket som innehöll matvaror, kläder, skor mm med varje hemvändande barn eller till kvarvarande barns familjer.

Små barn som vistats en tid på hemmet hade inga minnen av vare sig föräldrar eller syskon, utan deras hem och familj var personalen och barnen på Finlandshemmet. Något äldre barn kunde visa hemlängtan, vilket man inte ville undertrycka, utan istället upprätthölls en regelbunden brevväxling som blev särskilt intensiv vid jultid. Några friskare barn kunde gå i någon av stadens skolor medan andra skolpliktiga barn fick undervisning på hemmet.

Barnens sjukdomsdiagnoser omfattade diabetes, njursjukdom, ledgångsreumatism, hjärtfel, polioskador, rachitis, tuberkulos i kotpelare, lungförändringar och ögonsjukdomar. Nära samarbete hade etablerats med kliniker i Stockholm och dåvarande Mörby sjukhus. Vid ett tillfälle var hemmet stängt några veckor p.g.a. difteri som påvisats hos nyanlända barn.

¹⁹⁰Dagens Nyheter 25.2 1942; *Frälsningsarmén inviger finskt barnhem i Djursholm.*

¹⁹¹E-post 7.11 2006 från Eija Saarilahti (Pynnönen), Helsingfors.

¹⁹²Frälsningsarméns i Finland tidning; Pärlor ur djupet, 1944, *Där de finska barnen bo i Sverige.*

När barnen tillfrisknat söktes placering i fosterhem eller blev det fråga om hemresa. Ibland måste barn stanna längre då inte fosterhem kunnat skaffas och hemresa till Finland inte var möjlig.¹⁹³

I augusti 1945 övertog Hjälpkommittén ansvaret för hemmet som då benämndes Finlands-hemmet för sjuka barn i Djursholm. Antalet platser bibehölls till 18. Från 1945 gjordes två inspektioner om året av Socialstyrelsens inspektörer som konstaterade att hemmet hade flera små rum med stor förlitning av möbler och inventarier och var därför tungskött. Men man arbetade hårt för att barnen med sina sviter efter barnförslamning och andra sjukdomar skulle få god stimulans med lek och utbildning, få sjukgymnastisk behandling, tillfälle till bad i Vasabadets simbassäng. Även tandvård genomfördes. Personalen blev särskilt fästa vid de barn som varit på hemmet sedan det öppnade och som inte fick möjlighet att komma till eller accepterades av något fosterhem. Åt en sexårig flicka som inte hade något eget hem att återvända till i Finland, hoppades man att finna ett adoptivhem. En äldre flicka som vistats länge på hemmet, fick delta i enklare sysslor och blev efter en tid också avlönad för sitt arbete och fick ett eget rum.

Hemmet upphörde 31.7 1947.

Dokument med information om hemmet, om barnen, deras sjukdomar, brev mm har hittats i kvarlåtenskaperna efter framlidne doktor Gösta Apelskog. Materialet finns f.n. hos Stockholmsföreningen Finska Krigsbarn.

Huddinge. Barnhemmet Balingsta.¹⁹⁴ ¹⁹⁵ Hemmet ägdes av Svenska Frälsningsarmén¹⁹⁶ men drevs av Hjälpkommittén. Oklart när hemmet öppnade, men den 4 mars 1943 placerades 10 nyanlända barn på hemmet.

Medicinalstyrelsens inspektioner av Balingsta skedde åtminstone fyra gånger åren 1944-1946. Den 5.11 1946 gjorde byråinspektör Elisabet Svanström ett besök och rapporterade då bl.a. att av de 31 inskrivna barnen var 20 pojkar. Sexton barn var i skolåldern, två hade slutat skolan. En svensktalande pojke gick i svensk skola medan övriga fick undervisning ordnad på hemmet av en finsk studentska. Föreståndaren syster Ester hade till sin hjälp barnsköterska, kokerska från Frälsningsarmén samt tre finska biträden. Tvätten skickades bort. Nattpassning följde ett turschema bland vårdarna. Isoleringsrum var ordnat och läkare var en provinsialläkare i närheten. Ordningen på hemmet var mycket god med relativt nya möbler och inventarier. Klädförrådet var välförsett, kosthålllet vittnade om att barnen tillförsäkrades kvalitativt fullvärdig kost. Man hade god tillgång till grönsaker från trädgårdsmästaren som arrenderade Balingsta gårdens trädgård. Från gårdens jordbruk fick man mjölk. God kontakt rådde mellan barn och personal.

Våren 1947 uppstod en akut kris rörande hemmets öppethållande då överste Pettersson vid frälsningsarmén kraftigt kritiserat föreståndaren och krävde att antingen skulle hon lämna sin tjänst eller skulle hemmet stängas omgående. Hjälpkommittén fann inte skäl till att föreståndaren skulle entledigas, vilket gav till följd att sjukhemmet omgående fick en månads uppsägning från den 30 maj. Hjälpkommittén värdade då i en skrivelse till Frälsningsarméns kongress i

¹⁹³Artikel i Djursholmsstidningen, 26 januari 1945: *De finska småttingarna väl omhändertagna.*

¹⁹⁴"Med 40.000 finska barn i Sverige". *En mönster-talkogosse i Balingsta konvalescenthem*, sid. 88-89

¹⁹⁵Aino Stolt-Jönsson Kap 5 *Finska krigsbarn berättar*; i Billinge Sockenbok, del 3.

¹⁹⁶Svenska Frälsningsarmén, var en mindre från Internationella Frälsningsarmén fristående organisation.

Jönköping den 6 juni att ogiltigförklara uppsägningen och bad att få disponera hemmet till den 1 april 1948. Kongressen fick inte ta ställning till skrivelsen utan överste Pettersson fick ett styrelsebeslut på att Hjälpkommittén i grunden utredde de påstådda missförhållanden som legat bakom kravet på föreståndarens entledigande. Hjälpkommittén återkom efter ett par veckor med besked om att några i den finska personalen kommit i meningskiljaktigheter med föreståndaren och därför klagat hos överste Pettersson och inte hos Hjälpkommittén. Allt hade dock berott på missförstånd som nu klarats ut och personalen hade därmed återtagit sina anklagelser. Tydligt gick inte Hjälpkommitténs vädjan igenom. Hemmet var stängt i september 1947.

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv.

Hässelby Villastad. Tjällén. Svensk Filmindustri och Hufvudstaden AB inrättade ett barnhem för 20-25 finska barn.

Ingarö. Säby gård. Oklart när hemmet startade eller upphörde. Dock klart att minst 13 barn placerades här i oktober 1942.

Lidingö. AGA:s finska barnhem, Gångsätra gård. Troligen i samverkan med Lidingö Stad. Stängt 1.2 1943

Lidingö. Herserud. Hemmet för barn med gomdefekter hade 20-25 platser. Obekant hur många barn man tog hand om.

Lidingö. Den 7 februari 2005 kom följande e-post:

*"Hej, till dig som samlar information om barnhem med finska krigsbarn, meddelar jag, att jag från början av mars till slutet av juli 1942 var i ett barnhem i Lidingö hos Fru Anne-Marie Hoogland, Arvivägen 23, Lidingö. Där var cirka 20 barn som dagligen hjälpte till i vardagliga sysslor. Vi fick nya kläder någon gång, och en gång hade vi pojkar kul när underbyxorerna var så stora att tre pojkar trängde sig i en byxa. Annat minns jag inte, men allt gick bra, tycker jag."*¹⁹⁷

Lidingö. Islinge. Småbarnshemmet Ingrid Knutssons & J. Brandrup-Wognsen, Granstigen 5.

Nacka/Saltsjöbaden. Finlands Barns hem, Källvägen 3. Kallades också Normas Barnhem. Maire Tellervo Kauppinen efterlämnade några dagboksanteckningar som en dotter ställt till Riksförbundets Finska Krigsbarns förfogande. Efter en kortare tid som sköterska på ett barnhem i Enköping kom hon till barnhemmet i Saltsjöbaden. Det var en privatvilla ombyggd till ett sjukhus. En svensk sjuksköterska var föreståndare, fem sköterskor tog hand om vården och två personer arbetade i köket. De 20 barnen var i åldrarna 3-15 år och var mer eller mindre sjuka i tuberkulos, polio och annat. Här gav Maire en skakande bild av hur illa det kunde vara på ett barnhem. Föreståndarinnan var hård och elak, mera sällan nykter, frossade och åt och var otroligt tjock. Hemmets läkare gjorde inte många besök hos de sjuka barnen, och en diabetes-

---

¹⁹⁷Pauli Lampinen, Kauppakatu, Jyväskylä Finland

sjuk flicka vägrades dricka trots sin stora törst. Maire upptäckte en natt att flickan drack sin egen urin ur pottan.¹⁹⁸ Hemmet startade troligen i september 1943 och var ännu i juli 1947 i full verksamhet.

Pojken som omtalats i tidigare avsnitt som "borttappad" återfanns här. Se sidan 50. Han var på väg hem till Finland, men resan stoppades och han hamnade på detta barnhem den 22 juli 1947 på grund av att någon blev tveksam till hans hemförhållande (fadern var tbc-sjuk). Tiden här blev en bitter period för honom - kanske den bittraste av alla. Tvångsmatning, inläsning i mörka rum och andra hemskheter kunde han berätta om när han "återfanns". Bitterheten blev inte mindre när ingen trodde på hans berättelser om fasorna på barnhemmet.

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv.

Nacka/Saltsjöbaden. Finska Barnhemmet i Frälsningsarméns villa Grantorp, Ringparksvägen 4. Här skapades från vintern 1942 plats för 25 barn. Hemmet blev bemannat med slumsystrar från finska Frälsningsarmén; Föreståndare Anna Ellenberg, Anni Karttunen och Ida Björk.¹⁹⁹ Kungliga Svea Artilleriregementes personal hade åtagit sig att svara för 20 barns kostnader. För de övriga barnen fick man hjälp från enskilda personer.²⁰⁰

De första barnen kom med flyg till Bromma flygplats den 8 februari 1942. De flesta transportererna gick med tåg via Haparanda eftersom båttransporterna låg nere vid denna tid. Genom någon befattningshavare på artilleriregementet kunde flygtransporten ordnas.²⁰¹ Barnen var mellan ett och tio år gamla.

De flesta barnen reste hem 1943 med några av personalen som ledsagare. Kvarvarande barn och personal blev omplacerade till Frälsningsarméns barnhem i Djursholm.²⁰²

Nacka/Saltsjöbaden. Försäkringsfolkets semesterhem Saltsjögården ställdes under vinterkriget till förfogande för finska barn. Frälsningsarmén svarade för driften med bidrag från försäkringsbolagen. Hemmet var indelat i Flickhemmet resp. Gosshemmet och förestods av finska Frälsningsarméns major Verna Gustafsson. Verksamheten pågick i fyra månader.²⁰³

Den 1.10 1941 anlände S/S Arcturus med 223 finska barn till Stockholm, 42 av dem transporterades direkt till Saltsjögården.²⁰⁴ Semesterhemmet hade åter blivit ett barnhem för finska barn nu med plats för 50 barn och det var åter Frälsningsarmén som både utrustade och bemannade hemmet med bidrag bl.a. från försäkringsbolagen. Några slumsystrar från finska Frälsningsarmén följde med den första barnkontingenten och stannade sedan som vårdare. Det var föreståndaren Anni Pettersson, Fanny Lindroos, Elli Hietanen, Hillka Montell och Helmi Vartiainen.²⁰⁵

Saltsjögården, var en ståtlig byggnad i tre våningar alldeles intill sjöstranden, omgiven av lummig park med sandlådor, gungor mm. På bottenvåningen fanns kök och andra utrymmen

¹⁹⁸MedlemsNytt 2001:4 artikel "Interiör från ett barnhem" sid. 10

¹⁹⁹Frälsningsarméns i Finland tidning; Pärlor ur djupet 1942, *Generalsekreterarens anteckningar, resp. Med finska barn i Saltsjöbaden.*

²⁰⁰Svenska Frälsningsarméns tidning; Ljus i mörker nr 1 1942: *Med finska barn i Saltsjöbaden.*

²⁰¹Frälsningsarméns i Finland tidning; Pärlor ur djupet julnumret 1943.

²⁰²Svenska Frälsningsarméns tidning; Ljus i mörker nr 3 1943: *Anteckningar från Slum-och Räddningsverket.*

²⁰³Frälsningsarméns i Finland tidning; Pärlor ur djupet julnumret 1940.

²⁰⁴Dagens Nyheter 2.10 1941, *Finska barn anlända.*

²⁰⁵Frälsningsarméns i Finland tidning Pärlor ur djupet, december 1941, *Generalsekreterarens anteckningar.*

medan matsal och några av barnens rum fanns på andra våningen. På tredje våningen fanns ytterligare rum för barn men också för personal. Matsalen användes som skollokal under de tider man bedrev undervisning.²⁰⁶

Nacka/Saltsjöbaden. Frälsningsarméns barnhem Lillstugan var avsett för svenska barn, men eftersom det låg tvärs över gatan till Saltsjögårdens barnhem fanns ett visst samarbete mellan hemmen. Det går inte att utesluta att finska barn också vistats i Lillstugan.

Nacka/Storängen. Nacka Lottakårs hem för finska barn. Hemmet hade 24 platser för friska barn. Ordförande var fru Anna Bodén och kassaförvaltare Viran Hildebrand.

Norrhälje. Bergshamra/Lugnet. Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes hemmet för att ta emot 30 finska barn tiden 15.8 – 15.12 1944.

Norrhälje. Internatet Rosättra för friska barn nära Engelbrektstunet. Ägare var troligen trädgårdsdirektör Lind.

Norrhälje. Häverö. Hallstaviks pensionat utnyttjades en tid som barnhem, troligen 1944/1945. Hade upphört före januari 1946.

Norrhälje. Vätö. Finska barnkolonin vid Björhövda. Föreningen Engelbrekts skollovskolonier i Stockholm upplät en byggnad åt Engelbrekts kyrkliga beredskapsgrupp att användas som barnhem för finska barn. Sedan beredskapsgruppen från ett antal större företag utlovats medel för kostnaderna och länsstyrelsen lämnat sitt medgivande beslöt man att anordna ett barnhem för 25 finska barn.

Den 14.2 1942 anlände 15 pojkar och 10 flickor från Stockholm. Tjugo barn kom från Helsingfors, tre från Viborg, ett från Lojo och ett från Kymmene. Barnen var vid ankomsten klena. Enligt läkarintygen var 19 av dem för magra. Det visade sig att något barn smittats med scharlakansfeber av annat barn ombord på den båt barnen kom med. Flera barn utvecklade sjukdomen och isolerades för längre eller kortare tid. Även personal insjuknade. Skabb, gulsot och andra sjukdomar härjade under de första månaderna bland barnen, så det var först under sensommaren 1942 som hälsotillståndet kunde anses vara gott.

I största möjliga utsträckning bestod kosthållet av finska maträtter. Rågbröd hade en framstående plats i utspisningen medan vetebröd bara serverades vid högtidliga tillfällen. Färsk mjölk hämtades från näraliggande ladugård och barnen fick konsumera praktiskt taget så mycket de ville. Frukt, bär och grönsaker var betydande inslag i kosthållet. Allt detta bidrog till tillfrisknande för sjuklingarna och viktökning för de undernärda barnen. Redan efter två tre månader hade de nått för åldern normal vikt.

Fr.o.m. september 1942 t.o.m. mitten av juni 1943 gick alla skolpliktiga barn i Överlöpes skola. De finska barnen var flitiga och duktiga i skolan och fick goda vitsord. En av pojkarna ansågs mycket begåvad och han blev också bäst i sin klass. Hemresan till Finland skedde vid olika tider. De första barnen reste redan den 3.10 1942. I december hade sju barn rest hem. Sedan återupptogs inte hemresorna förrän i augusti 1943, då alla utom en hade lämnat kolonin.

²⁰⁶Svenska Frälsningsarméns tidning; Ljus i mörker nr 4 1942: Med finska barn i Saltsjöbaden.

Den sista pojken placerades på annat barnhem. Till hemresan var alla barnen väl ekiperade och rikligt försedda med nya kläder. Björhövda finska barnkoloni upphörde den 31.8 1943.²⁰⁷

Nykvarn. Föreningen för välgörenhetens ordnande; Sättraviks barnhem, 7 platser, friska barn.

Nynäshamn. Guldröllopsminnet, 4 platser för tuberkulossjuka barn.

Rimbo. Röda Korsets Stockholmsdistrikt, Ekebyholm, rektorsbostaden, 14 platser, sjuka barn.

Rönninge. Salems Finska Barn, Ingrid Nygren Bonniers Barnpensionat.

Solna/Ulriksdal. I en villa - Rådan - kunde dåvarande kronprinsessan Louise anordna ett hem för 16-18 finska barn. Det var barn från Helsingfors som kom till Rådan den 15.1 1942. Villan var en ljusgul byggnad med trädgårdsanläggningar på ena sidan och en klippig backe, bevuxen men askar på andra sidan. Edsviken fanns något hundratal meter från villan medan Ulriksdals slott, där kronprinsparet hade sin sommarbostad, fanns efter några hundra meters promenad vid Edsvikens strand. Konungen och kronprinsparet svarade för hemmets utgifter. Föreståndarinna var syster Hedvig. Barnen talade finska sinsemellan och för de äldsta barnen hade ordnats med en finsk skola på slottet med fru Rocke som lärarinna.²⁰⁸

Kronprinsessan Louise visade ett stort intresse också för andra finska barn. I tidningsreportage kan man se att hon besökte olika anläggningar för finska barn i Stockholmsområdet.

Stockholm. I den finska minnesskriften om och av krigsbarn, *Kaksi maata - monta kotia* berättas om tre syskon som under ca ett och ett halvt år (1941-1943) varit på ett barnhem, som drevs av Filadelfiaförsamlingen. Tyvärr nämns ingen adress. I Hjälpkommitténs förteckningar hittas inget sådant hem. Det är därför troligt att det var ett hem som inrättades helt utan kommitténs medverkan eller insyn.

Stockholm. Adolf Fredriks folkskola anordnades som karantänsförläggning 23.7 – 11.8 1944.

Stockholm. Anglais Genomgångshem. I Stockholm ställde dåvarande ägaren, Robert Lundberg, hotell Anglais vid Stureplan till Hjälpkommitténs förfogande för ett genomgångshem som startade sin verksamhet i slutet av januari 1942. Där kunde man ta emot ända upp till 380 barn samtidigt. Hotellrummen användes till sovsalar, isoleringsrum, undersökningsrum, personalrum mm. Stockholms stad organiserade möbleringen. Leksaker skänktes i stor mängd av företag och privatpersoner.²⁰⁹

Läkarundersökningen omfattade allt från mätning och vägning till urinprov, svalg- och näsprov och skärmbildsfotografering eller lungröntgen. Fyra läkare var samtidigt i tjänst när

²⁰⁷ Redogörelse för den finska barnkolonien vid Björhövda 14/2 1942 – 31/8 1943, sammanställd av Engelbrekts kyrkliga beredskapsgrupps avdelning för finska barn. Redogörelsen innehåller också förteckning över barnen.

²⁰⁸ "Med 40.000 finska barn i Sverige", Kronprinsessan Louise Barnens egen tant, sid. 54-59

²⁰⁹ "Med 40.000 finska barn i Sverige", Barnen på Anglais, sid. 50-53.

Kronprinsessan Louise i samspråk med frisör på Anglais. Foto: Riksarkivet.

barnkontingenterna anlände. Röntgenutrustning och tandläkarstol ställdes gratis till förfogande.

Vid Stureby vårdhem inrättades en paviljong, med plats för 250 barn som avlastning till Anglais när stora barnkontingenter kom till Stockholm. Drottning Lovisas barnsjukhus fungerade också som avlastande karantän. Vid ett tillfälle (möjligt i mars månad) måste man stänga hela anläggningen och isolera barnen en tid eftersom man konstaterat difteri bland några barn. Barnkontingenterna transporterades då till Gävle där man snabbt lyckades organisera ett genomgångshem på Hälsinge regemente.

Under första halvåret 1942 passerade mer än 6 000 barn Anglais. Under den tid Anglais var ett genomgångshem hade mer än 500 lottor och ett stort antal hjälpsystrar från Röda Korsets varit engagerade i arbetet. Språkproblemen var större än i Boden. Finsktalande tolkhjälp fanns inte tillgänglig i alla situationer. Mathållningen ordnades av Stockholm Stads Fattigvårdsnämnd.

Kronprinsessan Louise visade ett mycket stort intresse för de finska barnen och hon gjorde tidigt ett besök på det nyöppnade genomgångshemmet och hälsade på en grupp nyanlända barn.

Stockholm. Bellevue barnhem. En stenvilla i Bellevueparken på Roslagsgatan 65, användes en tid för finska krigsbarn.²¹⁰ Redan under vinterkrigets tid hade Centrala Finlandshjälpen disponerat villan. Från den 27.11 1941 finns ett beslut i Stockholms stadskollegium att hemmet fick disponeras för mottagning av finska barn. Överståthållarämbetet beslöt den 20.2 1942 att med Maja Wasastjernas tillstånd driva ett barnhem för högst 32 finska barn i åldern 1–10 år. Personalen bestod av 6–7 finsktalande skötare.

Tillvaron på hemmet blandades med många kulturella evenemang och primitiva uppfostningsmetoder. Samtidigt som barnen kunde få uppleva spännande möten med kungligheter och uppträda inför dessa på Stockholms stadshus i speciella begivenheter, var disciplinen på hemmet mycket sträng. Såväl aga som tvångsmatning och andra bestraffningar kunde tillämpas.

Kungahuset var mycket engagerat i barnhemmet och barnen fick träffa såväl kung Gustav V som andra kungligheter. Prinsessan Sibylla tog personligt ansvar för tre bröders vistelse och kostnader. Pojkarna fick vara med om fester på Haga slott och fick också flera besök av prinsessan. När prinsessan Sibylla var på officiellt besök i Helsingfors 1955 bjöd hon pojkarna och deras mor till svenska ambassaden för en stunds samtal.^{211 212}

²⁰⁹ "Med 40.000 finska barn i Sverige", *Barnen på Anglais*, sid. 50-53.

²¹⁰ *Som föregående*, sid. 60-61.

²¹¹ Expressens söndagsbilaga, exxet, 9.6 1996 hade en stor artikel om bröderna Hirvonen; *Kungens bröder*.

²¹² Artikel i Norra Skåne.

Driften övertogs den 1 april 1943 av Hjälpkommittén sedan fru Wasastjerna flyttat från Stockholm. Platsantalet minskades till 25, då man mottog barn som var konvalescenter efter polio.

Hemmet upphörde i september 1947.

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv. I ett kapitel i slutet av boken finns två personliga berättelser om livet på barnhemmet. (se sidan 186)

Stockholm. Eugeniahemmet definierades inte som ett barnhem utan var snarast ett ortopediskt barnsjukhus. Hemmet inrättades redan 1886 för vård av barn med medfödda missbildningar och andra kroppsliga defekter. Hemmet blev under krigsåren av särskilt stor betydelse för finska barn med olika slag av rörelsehandikapp, eftersom motsvarande vårdform saknades i Finland. En hel avdelning med 15 vårdplatser reserverades för finska barn. Hur många krigsbarn som vårdats har inte utretts, men redan i maj 1943 hade mer än 70 finska barn behandlats där.²¹³

Finska barn på Eugeniahemmet. Foto: Privat

Stockholm. Finsenheimmet, Stadshagsvägen 5. Här disponerade Hjälpkommittén sju platser för tuberkulösa barn. Detta var en gammal vårdinrättning som 1932 flyttade till Stadshagsvägen och som drevs av Stiftelsen Finsenheimmet. Här behandlades patienter som hade hudtuberkulos med "finsenljus" d.v.s. ultraviolett ljus. Finsen var en dansk läkare som blev upphovsman till behandlingsformen. Den skedde i allmänhet polikliniskt, d.v.s. att patienterna inte nödvändigtvis måste vara inlagda utan bodde i närheten och kom regelbundet till hemmet för behandling. Patientförteckningar (ej journaler) finns på Stockholms Stadsarkiv (Förteckningsnummer SS/SSA/1167).

Stockholm. Isoleringsanstalten på Brännkyrkagatan 62 drevs av Hjälpkommittén som en karantän. Utgjorde också komplement och avlastning för bl.a. Karlshälls sjukhus och av allt att döma även som konvalescenthem.

Eira Kuni var sex år när hon i september 1945 kom till Sverige. Med största sannolikhet fick hon tillbringa några dagar på Isoleringsanstalten innan hon den 15 september skrevs in på Ågrenska konvalescenthemmet på Amundön. Där var hon i drygt ett år och sedan i Ulrichhamn till början av juni 1948 då hon återkom till Isoleringsanstalten. Det var en tid med både trevliga och obehagliga minnen. Ett av de trevligare var att anstalten låg grannen med en chokladfabrik. Det hände att kvinnorna som arbetade på fabriken hissade ner godis i en korg till barnen över staketet som skilde tomterna åt. De otrevliga minnena handlade om mobbning hon utsattes för av andra barn. Eira som var sängliggande blev vid något tillfälle slagen med något tillhygge av ett annat barn utan hon kunde försvara sig. Personalen observerade ingenting eller brydde sig inte.

²¹³ "Med 40.000 finska barn i Sverige", sid. 86-87

Efter en tid på Isoleringsanstalten skrevs Eira in på vuxenavdelningen på S:t Görans barnsjukhus där hon stelopererades i både vänster knä och höger höft, som var angripna av tuberkulos. Enligt Eira rådgjorde man inte med föräldrarna om operationerna. Eira fick inte några egna besök, men det kompensades mer än väl av andra patienters besökare, som allt som oftast kom till Eira med godis. Det blev mycket mer än hon orkade med. Så hon sparade och hade massor med godis med sig när hon reste till Finland. I maj 1949 fick Eira komma till Finland men inte till sin familj utan till ytterligare en tids sjukhusvistelse i Helsingfors.²¹⁴

Stockholm. Kronprinsessan Lovisas barnsjukhus, fungerade också som genomgångshem och komplement till Hotell Anglais. Här hade under år 1942 vårdats 85 barn.

Stockholm. Lilla Hemmet, Kungsholmsgatan 106. Hemmets historia går tillbaka till 1900-talets början då en professor Welander inrättade "en asyl, ett hem för de stackars små barn, som varit nog olyckliga att få den sorgliga syfilitiska sjukdomen i arf". Hemmet låg i anslutning till S:t Görans sjukhus och utgjorde genom alla år ett komplement till sjukhuset. När man på 1940-talet kunde utvidgade upptagningsområdet fick Hjälpkommittén disponera fyra platser. Hemmet tog emot några finska barn, ett så sent som i juli 1947.

Följande utdrag är hämtat från en artikel skriven av 1:e arkivarie Lars Asplund vid Stockholms Stadsarkiv:²¹⁵

Perioden januari-maj 1940 mottogs flyktingar från Finland (sammanlagt 337 barn och mödrar) i Lilla Hemmet. From 1942 mottogs hereditärsyfilitiska²¹⁶ barn från Finland genom Hjälpkommittén för Finlands barn. Under de följande åren intogs dessutom ett antal barn från andra länder. År 1946 började man (med viss tvekan!) använda penicillin som preparat vid Lilla Hemmet. Redan 1947 betecknades dock penicillinbehandlingen som en rutinmetod och det noterades att vårdtiden blivit avsevärt förkortad.

Vid Lilla Hemmet verkade i många år syster Gertrud Sahlin som översköterska och husmor och i arkivet finns brev till henne från fd patienter som med värme minns hennes omsorg och omtanke.

I arkivet finns en mindre serie journaler för de finska krigsbarnen under 1940-talet.²¹⁷

Stockholm. Karlshäll på Långholmen eller Barnhemmet Finlandia för sjuka barn. Doktor Anzén och fröken Hakalaks är namn som observerats i anteckningar. Här fanns också Grindstugan med 15 platser för "gipsar o.d." Våren 1942 hade Stockholms stads sjukhusdirektion kostnadsfritt ställt Karlshäll till Hjälpkommitténs förfogande som sjukhus för vård av barn som vid undersökningarna på Anglais konstaterades sjuka. När barntransporterna upphörde vid midsommartid stängdes sjukhuset tillfälligt. Stockholms stads sjukhusdirektion beslutade enligt protokollsutdrag den 7 oktober 1942, § 50, att till Hjälpkommittén för Finlands barn hyra ut fastigheten Karlshäll på Långholmen. Mat kom från centralköket på S:t Eriks sjukhus och

²¹⁴Personligt meddelande 13.2 2008 från Eira Kuni, Herrljunga och reportage i Ulricehamns tidning 21.1 2006 av Gun-Britt Björkman: "Doktorn var snäll men väggelösen hemska."

²¹⁵<http://www.ssa.stockholm.se/Arkivbeskr/Arkivregister/Inledningar/sessa1986.pdf>: Lilla Hemmet och Welanderstiftelsen: SE/SSA/1986

²¹⁶Ordet hereditär syftat på att sjukdomen skulle vara ärftlig. Det är den inte men en smittad gravid kvinna kan överföra smittan via moderkakan till barnet - alltså vara medfödd.

²¹⁷Citat från 1:e arkivarie Lars Asklunds rapport: Lilla Hemmet och Welanderstiftelsen: SE/SSA/1986.

tvätt fick man lämna till centraltvätteriet. Platsantalet fastställdes till 40. Efter iordningsställande av sjukhuset hösten 1942 togs de första barnen emot i oktober.²¹⁸ Redan i januari 1943 hade 85 barn skrivits in på Karlshäll. I en rapport till Hjälpkommittén framgår att från starten 1942 till och med februari 1945 hade mer än 600 patienter varit inskrivna på sjukhuset.

Stockholm. Maria Magdalenahemmet, S:t Paulsgatan 10. Vid vinterkrigets utbrott bildades, på initiativ av några damer inom Maria-Magdalen församling, Maria-Magdalen Finlandsförning. Dess uppgift blev att bistå finska flyktingar med ett tillfälligt hem. Upp till 40 personer, gamla som unga, kunde vistas samtidigt på hemmet som inrättats i den lediga kyrkoherdebo-staden i prästgården. Några stannade bara en à två dagar medan andra kunde vistas på hemmet i flera veckor innan de fortsatte till sina blivande hem på landsorten. Under den förhållandevis korta tiden från december 1939 till april 1940 passerade ca 700 personer Maria Magdale-nahemmet. Det var ett från Centrala Finlandshjälpen helt fristående hem, men CF stod till flyktingarnas förfogande med komplettering av kläder mm.

Stockholm. Marieberg. Här anordnade Hjälpkommittén en karantänsförläggning med 110 platser från den 15.7 1944. Ett tiotal barn som vistats på barnhemmet Henriksfält i Skåne blev i början av november 1944 flyttade till Marieberg som därmed inte enbart var en karantänsför-läggning utan fick också karaktär av ett barnhem.

Sommaren och en del av hösten 1946 arbetade Gerda Sandberg som föreståndare på Ma-rieberg, som vid denna tid fungerade som genomgånghem för såväl anländande som återvän-dande barn. Gerda Sandberg fick i oktober anställning på Gorsingeholm i Strängnäs. En del av barnens korrespondens har för några år sedan återfunnits bland Gerda Sandbergs kvarlåten-skap. Brevet är värdefulla tidsdokument över barnens reaktioner på allt de fick genomgå.²¹⁹

Listor över barn i anläggningen Marieberg finns på Riksarkivet, Hjälpkommittén. Byggna-den finns inte längre kvar.

Stockholm. Skrubba. Detta var ursprungligen en s.k. uppfostringsanstalt för pojkar och har genom åren haft en skiftande verksamhet. Under våren 1942 omplacerades många finska barn, både pojkar och flickor, från Karlshälls sjukhus till Skrubba för eftervård innan annan barn-hems- eller fosterhemsplacering kunde ske. Här disponerades 25-30 platser. Hade upphört före januari 1946.

Stockholm. Spånga. Svensk Freds- och skiljedomsföreningens ordförande John Åhgren hade upplåtit en del av sin villa som hem för finska barn. I hemmet vårdades i februari 1942 sex finska barn.²²⁰

Stockholm. Stadsmissionen i Stockholm omnämns ibland som en vistelseplats. Det har inte kunnat bekräftas om finska barn bott här någon längre tid. Det var nog mera fråga om en enstaka övernattningsföreläggning för vidaretransport. Ett dokument om min egen och min bror Seppos ankomst till Stockholm den 1.10 1941 visar att vi var 223 barn tillsammans med 32 färdledare som kom med S/S Arcturus till Skeppsbron kl. 16.15. Båten möttes av 15 armé- och fem ma-rinlottor. Elva barn transporterades direkt till Centralen och övriga i bussar till Stadsmissionen.

²¹⁸Uppgifter i Stockholms stadsarkiv: Barnhemmet Finlandia, Karlshäll Långholmen. Det var ett hem för klena finska barn i åldersgruppen 1-7 år, upprättat 1942. Arkivplacering F-2C: 44:04:05

²¹⁹Lönnqvist, Birgitta; Korrespondens och anteckningar efter barnhemsföreståndare Gerda Sandberg.

²²⁰Mora Tidning 6.2 1942. *Ett hem för finska barn.* Förf. anm: John Åhgren var ursprungligen från Mora.

Där blev vi utspisade med ”köttfärs, potatis och hårt bröd”. Två grupper barn hämtades efter maten för vidare transport. Seppo och jag ingick i en grupp om 50 barn som hämtades med buss kl. 22.00 för att åka söderut med tåg från Centralen kl. 23.15. Kvar på Stadsmissionen fanns 142 barn som bäddades ner för att redan vid sjutiden följande morgon hämtas för resa västerut.

Hur länge den här verksamheten pågick har inte undersökts, men troligen minskade omfattningen vid årsskiftet 1941/1942 när ett genomgångshem startat i Stureby, eftersom man tidigt förstod att hälsokontrollerna blev viktiga innan barnen fördelades ut i landet.

Stockholm/Stureby. Redan under vinterkrigets hade finska barn vistats på Vårdhemmet Stureby. Inför de stora barntransporterna 1942 kunde nya utrymmen disponeras här och redan vid årsskiftet 1941/1942 fanns ett fungerande genomgångshem innan Anglais var färdigt. Genomgångshemmet inrymdes i en nybyggd paviljong och hade 250 platser.

Dagens Nyheter gjorde i slutet av januari 1942 ett besök på Stureby. Ett par dagar tidigare hade barn 29 kommit med S/S Bore I. Paviljongen fanns i anslutning till en skog av tallar där flera barn var ute och åkte kälke. Barnen var livliga och glada. Flera hade stora bandage om huvudet och då en pojke tillfrågades vad det var han hade på huvudet, svarade han att det var hans ”sabadillhuva”. Barnen var lättskötta eftersom de tog väl hand om varandra och syskonen höll ihop på ett rörande sätt. En pojke Olavi tillfrågades om han visste vart han skulle, vilka hans fosterföräldrar skulle bli. Han svarade att han skulle till grevinnan Mannerheim.

Biträdande föreståndaren Elsa Möller berättade att senaste lördagen hade 50 barn rest iväg till fosterfamiljer och inom kort väntades en ny kull.²²¹

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv.

Stockholm/Skarpnäck. På stiftelsen Martin Gebers Konvalescenthem disponerades fyra platser. Det var en ganska ny och modern anläggning vid den lilla sjön Dreviken. Den hade mer än 100 platser för vuxna och 60 platser för barn. Om man verkligen utnyttjat de fyra vårdplatserna för finska barn har inte kunnat bekräftas.

Stockholm. Södertörns villastad. AB Hadar Schmidts barnhem hade 12 platser för friska barn.

Södertälje. Astridhemmet, Herrsätra Internatskola. Inte utredd.

Södertälje. Villa Edet, Högbergsgatan 19. Länsstyrelsen i Stockholm hade i april 1942 beviljat Stina Cadovius tillstånd att under året ta emot åtta barn i villans övre våning. I oktober ansökte hon om förlängt tillstånd men nu för vård av högst åtta finska flickor från ett år eller äldre. Hon beviljades detta under förutsättning att barnen först var läkarundersökta och att hon hade minst två biträden som kunde uppvisa friskintyg. Läkare var doktor Vallgren.

Södertälje. Tvetaberg, Vackstanäs barnhem på dåvarande Vackstanäs lanthushålls- och hemstyerskola. Inte utredd.

---

²²¹Dagens Nyheter 27.1 1942; *Finska barn till Stureby*.

Södertälje. Lina barnhem på Lina Herrgård i Västertälje hade 15 platser. Hemmet ställdes till Hjälpkommitténs förfogande från januari 1942 av jägmästare Arvid Carlander. Provinsialläkare och barnvårdskonsulent hade besiktigt och funnit byggnaden lämplig för ändamålet. All utrustning hade bekostats av makarna Carlander som också åtog sig att ansvara för barnens vård under 1942. Hemmet var verksamt (tog emot barn i januari 1943) till januari 1945.

Södertälje/Överenhörna. Vilohemmet. 25 platser för friska barn.

Stiftelsen Emyhemmet i Överenhörna norr om Södertälje ägde en fastighet som hade inrättats som ett vilohem. Detta vilohem uppläts som ett barnhem under vissa tider och som kostnadsansvariga har såväl Stockholm-Gästriklands slakteriförening som Mjölkcen-tralens funnits antecknade i verksamhetsberättelser. Det är oklart om det var samma grupp barn eller olika grupper, som vistades på hemmet. Men anteckningarna kan tolkas som att barnhemsverksamheten pågick en viss del av året medan man under sommaren återgick till ordinarie verksamhet, d.v.s. att stiftelsen själv drev ett vilohem.²²²

Sommarbild från barnhemmet i Överenhörna

en sköterska. Barnen kan uppskattningsvis vara i åldern 2-7 år och står uppställda på en gårdsplan en solig försommardag. Liksom på många andra barnhem blev barnens kläder ganska enhetliga. Nästan all flickor har likadana klänningar med puffärm och rundskurna kragsnibbar. Pojkarna har vit kortärmad skjorta, mörka kortbyxor med hängslen. Fotot är tyvärr inte daterat, men det är rimligt att tro att det är taget sommaren 1942.

I november 1945 fanns fem personer anställda, två var från Finland.

Hemmet upphörde våren 1946. Av Stiftelsens styrelseprotokoll den 5 april framgår att man besiktigt och godkänt omtapetsering och målning i Vilohemmet efter de finska barnen. Mjölkcen-tralen hade bidragit med 1 500 kronor till de kostnaderna.²²³

Upplands Väsby. S:ta Clara församlingsvilohem i Frensta socken hyrdes av Hjälpkommittén och benämndes "Finska konvalescenthemmet Tomta". Hemmet var verksamt från januari till maj 1947. Medicinalstyrelsen godkände hemmet för högst 20 finska konvalescentbarn i åldern 3-12 år. I april månad fanns 12 barn inlagda.

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv.

Upplands Åsby. Åsby Gård. Fröken Karlsson hade 4 barn inackorderade av AB B Bergström Co.

²²²Stiftelsen Emyhemmet, Verksamhetsberättelser åren 1942-1946.

²²³Personligt meddelande 5.2 2008 från Lars Ingårda, Enhörna, som också ställt gruppbilden till förfogande.

Uttran. Söderby sanatorium, 20 vårdplatser användes av Hjälpkommitténs läkare på Anglais för tillfällig placering av barn med tuberkulos. Färdsedel nr 377 gäller nio barn som den 9 mars 1942 kom till Söderby barnsanatorium.

Uttran. Katharina Kjellgrens barnhem, Uttersvik.

Värmdö. Saltarö herrgårdspensionat kallat Mjölkcenralens barnhem hade 25 platser.

Västerhaninge. Näringsbergs barnhem, uppläts 1942 till barnhem för 18 tuberkulossjuka finska barn i Röda Korsets regi. I november 1942 tog man emot 3 barn.

Östertälje. Täljekvinnornas flyktinghem, Glasberga Gård. Här tog man 1942 emot 18 barn som underhölls av Gatukontoret i Stockholm. Föreståndare var fröken Lönnqvist. Finsktalande kokerska kom från Norrbotten. Glasberga gård är också en sådan magnifik herrgårdsbyggnad som under krigsåren disponerades för bl.a. krigsbarn.

D. Södermanlands län

Eskilstuna. Fiskestads skola öppnades som karantänsförläggning 7.8 -20.8 1944.

Kerttu Kuparinen och en grupp barn anlände den 8 augusti och vistades här i två veckor innan de transporterades till Ängelsbergs barnhem i Västmanland.

Eskilstuna. Röda Korsets barnhem Höjden Skogstorp, 19 platser, klena barn. Föreståndare Ruth Berge. En odaterad förteckning över barn på hemmet upptar 18 barn, varav 14 pojkar. I ett senare skede (från 1946) användes hemmet som genomgångshem för barn som av någon anledning behövde kortvarig tillsyn i avvaktan på reselägenhet hem till Finland.

Viktor Turhanen berättar i finska medlemstidningen Sotalapsi om sin tid på ett barnhem i Eskilstuna. Han vistades på hemmet i fyra och ett halvt år från att det öppnade 1942 till det stängdes 1946. Under den tiden hade ungefär 100 barn vistats på hemmet. Vid ett tillfälle blev hemlängtan svår. Han och ett par andra pojkar med samma längtan beslöt att rymma. När de vandrat iväg en stund ångrade de sig och vände tillbaka. Tilltaget bestraffades med risbastu. Ute vid staketet kunde de ibland få lite pengar av förbipasserande. Det gav dem möjlighet att gå på bio någon söndag eller köpa godis. Under sommaren bedrevs det lekar och tävlingar på gården. Eftersom hemmet låg alldeles intill Eskilstunaån gick man ibland uppströms för att bada. Man ansåg att vattnet nedströms var förorenat från barnhemmet. Ibland gick hela gruppen till kyrkan. Skolgång ordnades för barnen. Första året fanns en finsk lärarinna på barnhemmet men året därpå gick man i en vanlig svensk skola någon kilometer från barnhemmet.

Vid en inspektion i april 1947 kunde konstateras att hemmet användes huvudsakligen som genomgångshem för barn som fosterhemmen tröttnat på eller som av olika skäl inte kunde placeras i fosterhem "då de företedde psykiska egenheter; av koltbarnen verkade många sent utvecklade". Det var en anmärkningsvärd hård kritik som riktades mot förhållandena på hemmet.

"Personalen var i förhållande till barnantalet mindre än som är brukligt vid Hjälpkommitténs hem. Detta hade till följd att personalen hade längre arbetstid än vid övriga hem. Det förekom ingen daglig ledighet och arbetstiden varade från 7 till 19, men framförallt kunde den individuella omvårdnaden som i synnerhet dessa i många fall missanpassade barn var i så stort behov av, inte komma till stånd. Att lekmaterial praktiskt taget saknades

måste också inverka menligt på barnens utveckling och trivsel. Att ett tiotal barn vid inspektionstillfället var inlästa i ett sovrum utan tillsyn och med en kulram och ett blecklock som enda leksaker var belysande för hur förhållandet var. Barnens klädsel vittnade om att den personliga omvårdnaden inte bannas med. Föreståndarinnans bristande intresse för verksamheten hade medfört sänkt standard. Till detta bidrog också att den otiltråkliga personalen på grund av bristande insikter inte hade förmåga att bland de övermåktiga uppgifterna välja de väsentligaste. Till följd av läkarens sällsynta kontakter med hemmet hade personalen inte heller fått erforderlig vägledning och hjälp att lösa sina arbetsuppgifter.”

En månad senare skrev den finska inspektrisen Aili Levanto en kort rapport efter ett tillfälligt på besök barnhemmet. Hon ansåg att personalen verkade intresserad och vänlig. Barnen var öppna, lekfulla, såg friska ut och hon kunde inte förstå Socialstyrelsens kritik mot personalens kompetens. Två av personalen var själva mödrar, vilket innebar både kunskap och erfarenhet. Möjligen var personalen underbemannad vissa perioder som t.ex. vintertid, då på- och avklädning fordrade mycket mer arbete än under sommaren. Hemmet var kvar ända till juli 1947 då det slutligen stängdes.

Trots Levantos förmildrande rapport upphörde hemmet strax efter den kraftiga kritiken framförts. Det var troligen en konsekvens av den ekonomiska kris som uppstod 1947.

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv.

Flen. Finska Barnhemmet i Vandrarhemmet öppnades som internat den 28.8 1944. Den 1.1 1945 var 21 pojkar inskrivna. Finska damer var anställda på hemmet, kokerskan Hilja Penttinen, vårdarna Birgit Engblom, Lempi Honkanen, Stina Lindell och lärarinnan Sigrid Ekholm.

Flen. Sköldinge Varbro. Övre våningen på gården anordnades till ett barnhem för ca 10 barn av en lokal kommitté i vilken prins Wilhelm var ordförande.

I februari 1942 skrev DN att 39 000 kronor insamlats till prins Wilhelms barnhem.²²⁴ Prinsen besökte då och då barnen som hade stora möjligheter till lek i den närmaste omgivningen.²²⁵ Gården ägdes av lantbrukare Sundström, vars hustru Dagmar Sundström blev hemmets föreståndare. Kommittén betalade fru Sundström vissa månadsbelopp beroende på hur många barn hon svarade för. Hon fick också 150 kronor per månad för anskaffning av kläder till barnen.

Vid en inspektion i april 1945 konstaterades att såväl barnens klädförråd som linneförråd var väl tillgodosedda. Det var ordning och reda vad gällde barnens hygien även om förutsättningarna var något primitiva med lösa handfat. På gården fanns en bastu som barnen frekventerade två gånger per vecka. Två finska biträden avlönades av fru Sundström med medel som kommittén lämnade. Kosthållet verkade vara mycket bra. Av de åtta barn som fanns på hemmet gick fem i skolan. Läkare besökte hemmet två gånger i månaden. Barnen fick fri tandvård av en privatpraktiserande tandläkare. Upphörde 23.3-2.5 1946.

Flen. Yxtaholms slott. Här fanns en period 1944-1945 ett spädbarns- och mödrahem för 11 mödrar. Vid en inspektion i december 1944 kunde konstateras att det rådde mycket god ordning överallt. Mödrarna var synnerligen nöjda och belättna. Barnen såg mycket välskötta ut och alla var friska. Föreståndare var fru Dahlberg.

²²⁴DN 22.2 1942

²²⁵Veckojournalen, mars 1942. Här finns bild med prinsen och tre namngivna barn; Olli Leion, Aili Jaakola och Voitto Koskinen.

Floda. Bie badanstalt norr om Katrineholm anordnades som karantänsförläggning 13.8 – 1.9 1944. Bad- och kuranläggningen hade upphört och byggnaderna stod till disposition.

Floda. Västra Granhed. Föreningen S:t Matteus församlings skollovskoloni upprättade ett barnhem för högst 20 finska barn från mars 1942 i en logementsbyggnad på anläggningen Hästhagen. Prins Wilhelm tycks ha varit engagerad även i detta barnhem, då en insamling organiserad av kommittén för prins Wilhelms barnkoloni i februari redovisade ett resultat på 39 000 kronor för de båda barnhemmen i Varbro och Granhed.²²⁶ Stora Malms Röda Korskreets drev verksamheten 1943. Upphörde eventuellt 1943?

Gnesta. Daga Kontrakts Finländska barnkoloni Heleneborg. Barntädgårdslärarinnan Liisa Sipilä. Upphört 31.8 1943

Gnesta. Stadsmissionens hem Furulid hade 5 platser för friska barn. Hemmet hade upphört 1943.

Husby-Rekarne. Hållsta, Rybergs fastighet som tillhörde fröken Ester Andersson, Rossvik. Här fick C.O. Öbergs & Co AB tillstånd att inrätta ett barnhem för vård av högst 12 finska barn mellan 1 och 12 år under 1942.

Katrineholm. Finska barnhemmet Eriksberg, Remna koloni, 12 platser, friska barn.

Katrineholm. Remna finska barnhem i lärarbostaden i Remna skola. Där fanns 15 barn 24.4 1942 -10.8 1943. Det underhölls av privatpersoner inom Stora Malms församling. Upphörde 10.8 1943.

Katrineholm. Brenäs i Skedevi socken, Röda Korssets Finlandshem. Sommaren 1941 lämnade Röda Korssets överstyrelse 25 000 kronor till Katrineholmskretsens för att på kolonin kunna ta emot ett 20-tal finska barn till blinda mödrar. Följande vår ställdes kolonin kostnadsfritt till Hjälpkommitténs förfogande för 30 finska konvalescentbarn. Tiden 9.3 1942 – 20.8 1943 underhölls hemmet av Katrineholms barnhjälp och Röda Korskretsens.

Brenäshemmet drevs av doktorinnan Ellen Ellwyn och är väl dokumenterat på landsarkivet i Uppsala, där det t.o.m. finns foton på barnen, de flesta dock utan namn. Sjuka barn eller barn som var behäftade med lyten uteslöts varje tanke på placering i enskilda hem.²²⁷ Barnsköterskor var Vera Ketonen och Margit Engström.

Den 18.9 1942 skickades 13 barn till Brenäs från Stockholm. Bland dessa fanns Aune Latomäki som kom till Sverige den 28 augusti och blev efter en veckas karantän placerad på Eugeniahemmet där hon vistades i två veckor. Från den 19 september blev Aune inskriven på Brenäs och kom att stanna i 11 månader. Den 10.8 1943 skickas hon hem till Finland igen.²²⁸

Verksamheten fortsatte fr.o.m. 25.11 1943 under Hjälpkommittén, nu med högst 25 platser. Anläggningen bestod av två byggnader. Huvudbyggnaden var på två våningar med kök, matsal, vardagsrum och lektrum. Wc och personalrum fanns på bottenvåningen. På andra våningen fanns två sovrum för 12 barn, tvättrum och förråd. Annexet var en envåningsbyggnad med två stora rum, en stor hall som också var lektrum, samt föreståndarens rum. I källaren fanns

²²⁶I DN-artikeln 22.2 1942 framgår att de 39 000 som insamlats avsäg de båda hemmen i Varbro och Granhed.

²²⁷Meddelande från Kai Rosnell, Knivsta. (2005).

²²⁸Ur personliga dokument som Aune (Latomäki) Väyrynen ställt till förfogande.

bl.a. badrum och slöjdsal. Hela anläggningen hade centralvärme. Hemmets läkare var doktor Ellwyn som ofta besökte barnen. Personalen utgjordes av föreståndare, kokerska och tre finska vårdarinnor. Ordningen på hemmet var god vid en inspektion 1946. Barnens rum var rena och prydliga men lekutrymmen var allt för små för barnantalet och det saknades isoleringsrum.

I en förteckning över barnen på hemmet den 1.11 1944 anger Ellen Ellwyn samtliga barns diagnoser, sjukdomar eller handikapp. De flesta barnen hade bestående men efter polio eller någon form av deformitet. Några barn ansågs efterblivna.

Ludgo. Svea Livgardes Finska barnhemmet Trollesund. Inom Svea Livgardes officerskår hade bildats en kommitté för vård av finska barn. Genom kontakter kunde kommitténs ordf. kapten Carl Lagercrantz utverka att slottets huvudbyggnad fick disponeras som barnhem. Trollesund var vid denna tid obebott på grund av en arvstvist. Länsstyrelsen gav sitt medgivande att högst 30 finska barn över två år fick vårdas på hemmet. Byggnaden omfattade tre våningar, rikligt med utrymme för såväl barn, personal som förråd och hygien.

Föreståndare var först Henny Poppius, senare ersatt av Mirjam Vesanen som var akademiker och lärare från Helsingfors. Såväl svensk som finsk personal fanns i köket och för den dagliga tillsynen. Läkare var doktor Zenk i Aspa. Han besökte hemmet vid kallelse. Barnen var välklädda och välskötta. Klädförrådet var väl tillgodosett. Ludgo Röda Korskrets svarade för en del av utrustningen. En personalförteckning från november 1944 upptar sju personer, varav tre från Finland - Mirjam Vesanen och Märta Segersven, båda från Helsingfors samt Alli Hiltunen från Kuopio. Vid samma tillfälle var 19 pojkar och 11 flickor inskrivna. Två var inlagda på Eugeniahemmet för operation. Verksamheten startade i mars 1942 och hemmet stängde den 31.7 1945. Bertil och Anna-Maria Schulze var syskon som bodde med sin familj i en flygelbyggnad. Fadern var förvaltare på gården, så Bertil och Anna-Maria fick många tillfällen att träffa och umgås med de finska barnen. Anna-Maria var anställd som biträde sommaren 1944 och minns mycket väl flera av dem, varav några hade fysiska defekter efter polio eller s.k. klumpför. Bertil Schulze har också många minnen. Han hade skolkamrater bland barnhemsbarnen.

Ett av de svåraste minnena gäller en pojke som hade difteri när han kom till hemmet.

*Finska flickor på Trollesund.
Foto A-M Lundqvist.*

Pojken avled och smittan spred sig i hemmet, även till Bertil. De blev alla inlagda på epidemisjukhuset i Nyköping.

Anna-Maria var med när hemmet avvecklades och barnen skulle skingras. Hon följde med dem på deras resa till Stockholm, där uppbrottet blev mycket tårfullt och ledsamt. Ett fint kamratskap upplöstes när de sändes hem till Finland eller till andra platser i Sverige.²²⁹

Ett flertal privatägda foton på barnen har skannats på CD-skiva av Bertil Schulze och finns i författarens arkiv. En förteckning över barnen finns också hos författaren.

²²⁹Samtal april 2005 med Anna-Maria (Schulze) Lundqvist, Jönköping och Bertil Schulze, Helsingborg. Den pojke som dog i difteri den 20.2 1944 var Kalle Armila som så sent som den 4.2 1944 anlät till Trollesund tillsammans med broder Pekka.

Malmköping. På Lilla Malma, Sundby säteri anordnades en karantänsförläggning med 50 platser tiden 30.8 - 20.12 1944.

Nyköping. Ripsa. Flottans finska barnhem på Sandviks gård öppnades i mars 1942 för högst 18 finska barn. Barnsköterska var Aili Jantunen. Upphörde i juni 1943.

Oxelösund. Finska barnhemmet. Färdsedel 16139a visar att 13 barn, i huvudsak syskongrupper anlände till hemmet den 23 augusti 1944.

Sköldinge. Finska internatet Ekeby, verksamt 3.9 - 23.10 1944.

Strängnäs. Inom Sundby sjukhus anläggningar öppnades en karantänsförläggning med 80 platser tiden 30.8 - 7.11 1944.

Strängnäs. Malmbys Finska Barnhemmet Gorsingeholm drevs av en förening 1941-43.²³⁰ Fastigheten uppläts av direktör Philipsson på Ulvhäll. Hans hustru Ellen Philipsson var Hjälpkommitténs länsombud i Södermanland.

I en besöksrapport från den 20.2 1942 skriver Edit Stolt:

"Gorsingeholm i Strängnäs öppnades den 21/12 1941 för 20 barn. I januari överfördes ett barn till Strängnäs för besök av skola. Hemmet förestås sedan början av fröken Anna Alexandersson från Tornedalen. Talar finska. I hemmet är anställd en finska, Greta Gotthard från Lahti, dessutom finns en svenska som kokerska och som kökshjälper en ung finska S.Kivilä. Damerna verkar trevliga och vänliga, men det är svårt att göra något uttalande efter några timmars besök."

Den 15.12 1943 öppnas hemmet igen (efter att ha varit stängt i november), denna gång av en lokal kommitté under Hjälpkommittén. Det blev nu ett konvalescenthem för 15 tuberkulösa barn. Man övertog mot ersättning inventarier och lager och diverse matvaror från den tidigare föreningen. Personalen fortsatte i den nya regin. Den 15.8 1944 upphörde konvalescenthemmet, då byggnaden skulle användas för annat ändamål. De flesta barnen blev placerade i fosterhem. Ett barn överfördes till Löt sanatorium och andra sändes till Stockholm, sannolikt för vidaretransport hem.

Vad byggnaden användes till de följande två åren är inte utrett, men den blev disponibel en tredje gång och öppnades åter av Hjälpkommittén den 9.7 1946 för 11 barn. Redan dagen efter konstaterades det första fallet av vattkoppor och efterhand hade alla barnen insjuknat och epidemin inte klingat av förrän i september. Vid en inspektion noterades att hemmet var ljus, rymligt och i gott skick. Omgivningen var vacker och lämplig för barn. Fröken Frida Dahlbom hade satt hemmet i stånd och syster Anja Rautakorpi skulle börja som föreståndare den 15.8 1946. Det är dock tveksamt om hon egentligen började sitt arbete. Gerda Sandberg som varit föreståndare på barnhemmet i Bergsjö och på Mariebergsförläggningen kom till Gorsingeholm som föreståndare i slutet av oktober 1946.

En ny inspektion genomfördes den 21 november och då framkom att tomten saknade staket utmed en tämligen hårt trafikerad landsväg. Hemmets läkare önskade att staket skulle sättas upp, vilket också föreståndaren instämde i eftersom tillsynen av barnen därigenom skulle underlättas. Vid detta tillfälle vistades 20 barn i åldern 1-5 år, nästan alla hade lungtuberkulos.

De flesta anställda vårdarna var finskor. Andan på Gorsingeholm präglades av religiositet, som hade sin grund i de finska tanternas personliga engagemang. Tant Gerda var aktiv kristen. En finsk tant, Ester Janhunen, hade när hon kom hem till Finland, skickat en folder med bibliska bilder avsedda för barnens söndagsskola. Att hemresta barn lärt sig aftonböner av tant Gerda eller av kökstanten kunde brev från föräldrarna bekräfta.

Under juli månad 1947 avvecklades barnhemmet. Gerda och hälften av personalen stannade kvar under hela augusti för att avsluta en rad kontakter, packa ihop och skicka iväg inventarier. Gerda reste hem till Finland och återgick till sin tjänst som handarbetslärarinna i Helsingfors. I sitt bagage hade hon med sig delar av den korrespondens hon själv haft med flera av barnens föräldrar.²³¹

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv.

Strängnäs. En tillfällig genomgångsföreläggning inrättades 1944 på pansarregementets gymnastiksal.²³²

Trosa. Borgmästare Anckarman m.fl. tillhörig villa, Stadsågan nr 47. Stängdes 15.3 1943.

Vingåker. Finska Pojkhemmet Saltorp drevs av Vingåkers Röda Korskrets. Hemmet inrymdes i mangårdsbyggnaden. Björn Wilhelmsson i Vingåker minns att han bl.a. var med om att med cykel hämta pojkar från pojkhemmet för att bada i ett vattendrag i närheten. Han berättade också att pojkarna på hemmet skapade någon slags hierarkisk ordning, där en av de äldre blev ledare och omgav sig med ett par medhjälpare eller adjutanter, vars uppgift var att från de yngre samla in t ex godis åt ledaren och sig själva.²³³

Västermo. Finlands barns konvalescenthem blev inrymt i det av Västermo sockens fattigvårdsstyrelse upplåtna ålderdomshemmet, mellan Eskilstuna och Arboga. Det var en byggnad i två plan med 12 rum, två kök, hall, tvätt- och badrum, toaletter och centralvärme. I en separat byggnad fanns tvättstuga, förråd och ett mindre rum som tidvis användes som skolsal. Hemmet blev godkänt för 20 platser men reducerades snart till 18 och var avsett för tuberkulösa barn.

De första 15 barnen anlände den 7.2 1946. Några dagar senare kom ytterligare fem. Föreståndare var Marjatta Tepp som hade lärarinna, kokerska och tre biträden till sin hjälp. Alla var finska utom föreståndaren. Extra hjälp anlätades till tvätten. Det var en stor fördel att de 20 barnen kunde fördelas på flera sovrum bl.a. med tanke på deras skiftande ålder från 1 till 15 år. I november 1946 var 10 av barnen i skolåldern och fick undervisning fyra timmar om dagen. Lokalerna var väl underhållna och ordningen på hemmet var god.

Ortens befolkning skänkte ofta kläder till barnen, som bl.a. därför var bra och trevligt klädda.

Hemmet upphörde den 31 juli 1947.

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv.

²³⁰I Strängnäs kommun, Kommunarkivet finns en liggare D1:1 med förteckning över barn 1941-1943. I liggaren finns också information om barnens hälsa. Födelseort, föräldrarnas namn, var man vistats innan man kom till Strängnäs, vart man tog vägen efter utskrivning.

²³²"Krigsbarns erinran" *Man tror...*, av Riitta Grundel-Koskinen, sid. 83

²³³Telefonsamtal m Björn Wilhelmsson, Vingåker, våren 2005

C. Uppsala län

I en rapport till Hjälpkommittén i Stockholm den 24 .11 1943 meddelar länsombudet Hanna Boëthius: *"att länskommittén har haft Fru Märta Brynge som ordförande; en mycket verksam kraft har varit Astrid Sundström och Greta Hector, alla Enköping. Läkare har varit docent Gillis Herlitz Uppsala; doktor M Valberg Uppsala; doktor Olof Perslow Enköping och doktor Olof Hillström Tierp. Dessutom har docent Urban Hjärne under alla krigsåren från 1939 utan arvode skött alla barn som privat besökt honom och det har varit oerhört många familjer som anlitat honom. Upsala tandläkareförenings medlemmar har gratis skött alla finska barn. Föreningens ordf. var tandläkare Erik Buring."*

Ekolsund. Finska Barnhemmet i fastigheten Fregatten. Anordnare: Södra Ängbys Syarmé (sekr. fru Signe von Berger?). Sommartid fanns 15 barn intagna, vintertid 12. Kategori: Friska barn. Föreståndare var fröken Ann Marie Wesslén.

Enköping. Finska barnhemmet på Nynäs gård stod färdigt 1.3 1942 med 10 vårdplatser. De första barnen anlände inte förrän 6 maj. Hemmet uppläts av doktorinnan Olga Ullman och verksamheten bekostades genom insamlade medel. Hemmet upphörde den 30.11 1942 och totalt hade 16 barn vistats där, flera av dem hade rachitis (= engelska sjukan).

Enköping. Karantänsförläggning med 80 platser har funnits i staden 1944 och senare. I maj 1945 vistades en grupp barn på förläggningen i några veckor innan de fick resa till ett barnhem i Backe.²³⁴

Enköping. Finska Sjukhemmet i f.d. Epidemisjukhuset tycks bara existerat under tiden augusti – november 1946 med varierande antal barn - från ca 20 till 35 - inlagda.

Forsmark. Finska barnhemmet i Forsmark underhölls av friherrinnan Ulla af Ugglas. Hemmet upphörde i oktober 1942.

Gimo. Finska Barnhemmet.²³⁵ Anordnare: Kungl. Aeroklubben, för 25 platser. Där vistades åren 1942-1945 dels barn till finska flygare i en byggnad som kallades Disponentvillan och dels barn till anställda inom cellulosaindustrin i Kassörsbostaden. Barnen kallades "flygarbarnen" respektive "pappersbarnen". Sammanlagt vistades här mer än 80 barn. Barnhemmet besöktes den 5-6 augusti 2003 av 19 tidigare barnhemsbarn. En händelse som beskrivs i MedlemsNytt nr 3 2003.²³⁶

Riitta och Matti Parkkonen i Turenki hade inför resan till Gimo sammanställt förteckningar över barnen som varit på barnhemmet åren 1942-1946. Förteckningarna innehåller ca 75 namn, ungefär 50 är uppdaterade med (år 2003) aktuella adresser och telefonnummer. De flesta finns i Finland, en del i Sverige och några i ett par andra länder. En del lyckades man inte spåra och några hade avlidit.

²³⁴Personligt e-brev 7.11 2005 från Tapio Rintala, Konungsbolevägen 27 D, ESBO

²³⁵Parkkonen, Riitta & Matti, Turenki, Finland och Rosnell, Kai, Knivsta

²³⁶Medlemsnytt år 2003 nr 3.

Gimo. Skäfthammar. (Överste Paul af Uhr.?) Information saknas.

Grillby. Skjörby gård, Hacksta 24. Fru Helga Brolinsson, 5 platser, friska barn.

Vid samtal med 85 årige Lars Brolinsson (son till Helga) framkom att modern var mycket aktiv i bl.a. Röda Korset. Hon hade sommarbarn under flera år och Lars Brolinsson som gjorde sin militärtjänst vid den här tiden minns, att det i början av 1940-talet kom 6-8 finska barn. I juli 1944 hade fru Brolinsson en pojke och en flicka boende hos sig. I augusti planerades för mottagning av en grupp karelska barn. De flesta reste hem så småningom men någon stannade kvar i Sverige. Han minns särskilt en pojke, Leo Gylling, som bodde i Helsingforsområdet.

Knivsta. Vrå gård. Oklart beträffande initiativtagare, start mm. Dock har antecknats att ett par barn kommit hit i september 1943. En pojke som vistats här hette Tuomo Harakka, och en person som "hade hand om det" hette Emma Anderberg.²³⁷

Tierp. Finlandshemmet Strömsbergs Bruk. Hjälpkommittén för Finlands Barn fick möjlighet att anordna ett barnhem för 49 barn i herrgårdsbyggnaden. Kategori: "Problembarn". Föreståndare var fröken Lyyli Terho.

Ebba Nylander från Brahestad gick 1943-1944 en förskolläraryt utbildning i Helsingfors. I utbildningen ingick sommarpraktik på barnkolonier. Men p.g.a. bombningar över Helsingfors vintern 1944, evakueringar och barntransporter till Sverige fanns inte tillräckligt med praktikplatser i Finland. Hela gruppen om 29 elever fick istället praktisera i Sverige på de finska barnhemmen. Efter någon månads inskolning på friherrinnan Ann-Marie Hermelins barnförläggning i Halmstads gamla rådhus, fick Ebba och kollegan Inkeri Palmu resa till Tierp för anställning som vårdare på barnhemmet på Strömsbergs bruk. Sju "tanter" hade ansvar för var sitt rum med sju pojkar, och de blev som ställföreträdande mödrar och fick sköta om "sina barn" på alla sätt. Under dagens tysta timme när barnen vilade skötte man korrespondensen med bar-

Ebba Nylander med sina sju pojkar. Foto Ebba Järvi.

nens familjer i Finland. Alla sommardagar när vädret tillät åt man såväl frukost som middag vid långbord i herrgårdsparken. Soliga dagar passade man också på att bada i Tämnrån som rann genom bruket.

Ebba Nylander tog sin examen vid jultid 1944. Skolan anmodade de nya förskollärarna att söka sig till Sverige som behövde personal till de finska barnhemmen. Ebba återvände till Strömsberg, men tvingades först uppleva en tids isolering i Falun på grund av positivt difteriprov. Arbetet vintertid var väsentligt tyngre. Omålade trägolv skulle skuras och det skulle eldas i kakelugnarna. Pojkarnas kläder behövde lagas och strumpor stoppas, förutom allt arbete vården av pojkarna krävde.

²³⁷ Personligt meddelande 11.3 2008 fr Kai Rosnell, Knivsta.

Pojkarna var mellan fyra och 14 år, en del hade lättare handikapp, kroppsliga eller psykiska, några var sängvåtare och andra var besvärliga på annat sätt. Skolfröknar från Finland tog hand om undervisningen för de skolpliktiga och de yngre fick leka sina lekar som i förskolan.²³⁸

Hemmet upphörde 1946.

Tobo. Monarks semesterhem. 10 platser för sjuka barn. Underhölls av fabrikör Birger Svensson och disponent Tage Varborn. Verksamheten pågick 8.6 1942- 25.8 1943 och över tiden hade 16-17 barn vistats på hemmet. Bland de första barnen som kom till Tobo den 8 juni hade fyra varit på Sunnersta barnhem i Ekolsnäs. Alla barn fick fullständig utrustning när de reste hem till Finland.

Uppsala. År 1944 anordnades ett genomgångshem vid Upplands flygflottilj. Det drevs av Uppsala läns hjälpkommitté för Finlandsbarn i samarbete med Uppsala Lottakår.

Uppsala. Akademiska Sjukhuset Finska avdelningen (Avd IX).

"I Uppsala ordnades genom Fredrik Th. Berg som var medlem av Akademiska sjukhusets direktion, en särskild avdelning för finska barn. Eftersom möjlighet fanns att ordna med en underläkare som behärskade finska språket, förordnades denne som underläkare på samma avdelning. Barnen behövde därför ej bli utsatta för att bli behandlade av läkare som ej behärskade deras modersmål. Efter en tid ordnades så att en underläkare från undervisningskliniken i Helsingfors istället kom att tjänstgöra därstädes."²³⁹

Avdelningen hade 30 vårdplatser reserverade för finska barn – ej under ett år – och öppnades 25.2 1944. Här fanns en betydande genomströmning av barn under åren 1944-1946, samtidigt som några barn blev kvar riktigt länge. En av de anställda på avdelningen var Magdalena Carpelan.

Ulla Wasenius kom till sjukhuset i februari-mars 1946 när barnhemmet i Hällefors avvecklats. Vid denna tid vårdades här 10-12 barn, varav många var svårt njursjuka. Under Ullas tid var det inget av dessa barn som kunde lämna sjukhuset. Hon hjälpte till med brevkontakter mellan barnen och föräldrarna.²⁴⁰

Några enstaka barn var fortfarande inlagda 1947, men ganska snart upphörde denna avdelning som specialavdelning för enbart finska barn.

Uppsala/Ekolsnäs. Barnhemmet Sunnersta. Anordnare från 1.4 1942 var Röda Korsets 10:e distrikt. Hemmet var avsett för upp till 20 barn, som var klena eller konvalescenter efter sjukhusvård. De allra flesta barnen var mellan två och fem år.

Föreståndare var fröken Britta Sjöqvist. Finskt biträde var Raili Kuurikka. Tarmo Niskanen var en liten tvåårig pojke, som efter flera månaders vård på Akademiska sjukhus kom till hemmet som konvalescent den 9 mars 1945. I maj smittades flera barn med scharlakansfeber och blev genast inlagda på epidemisjukhuset i Uppsala. Även Tarmo drabbades. Efter åtta veckor

²³⁸Ebba (Nylander) Järvi; *Minnen från Finlandshemmet i Strömsberg*, artikel i minnesskriften "Strömsberg Bruksgille 10 år" 1992. Även ett antal telefonsamtal med Ebba Järvi under augusti 2007.

²³⁹Citerat avsnitt hämtat ur en icke publicerad insändare skriven (mitten av 1970-talet) av dr Gyllensvärd som under en period var överläkare på Finlandshemmet, Karlshälls sjukhus.

²⁴⁰Kaksi maata - monta kotia, Ulla M. (Wasenius) Vapaavalta; *Lotta Vapaavalta muistele*, sid 52.

Barnhemmet Sunnersta söder om Uppsala.

Foto: Tarmo Niskanen

i regel fråga om månader.

Vid en inspektion i januari 1947 hade en vattkoppspepidemi grasserat och två barn var fortfarande sängliggande. På grund av epidemin hade inga nya barn skrivits in, så på hemmet fanns bara 11 barn. Två pojkar var i skolåldern men ingen av dem hade fått någon undervisning. Den yngre av pojkarna led av sviterna efter polio och hade så starkt nedsatt rörelseförmåga att det inte var möjligt för honom att gå i vanlig skola. Den äldre hade omplacerats från Strömsberg när det hemmet upphörde. Pojken var "svårfostrad" och kunde inte placeras i fosterhem och inte heller skickas till Finland på grund av sina hemförhållanden. Visserligen hade han funnit sig mer tillrätta på Sunnersta bland de yngre barnen, men dels var han inte något konvalescentbarn och dels borde han vistas med mer jämnåriga barn, så det var angeläget att hitta en lösning.

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarespeditionens arkiv. Hemmet upphörde 15.9 1947. De flesta kvarvarande barnen hade redan i april omplacerats till barnhem i Stockholmsområdet såsom Bellevue, Djursholm och Balingsta.

Uppsala. Finska sjukhemmet, Villavägen 1 ägdes av dir Olof Swedling i Uppsala. Det var en trävilla i två plan med sju rum, kök, hall, wc och badrum. Ställdes till förfogande av ägaren under tiden 1.11 1945 – 25.10 1946. Blev ett sjukhem för 20 finska barn. Avvecklades 15.10 1946 p.g.a. ägarbyte.

Uppsala. I en av landstinget tillhörig fastighet anordnades en karantänsförläggning 15.9 – 16.12 1944.

Uppsala. Kungsgatan, Domkyrkoförsamlingens hem för finska barn. Uppehölls genom insamlade medel av domprost Anderberg. Existerade antagligen endast en kort tid. Tre barn från Sunnersta barnhem i Ekolsnäs omplacerades hit i mars 1942, men vistelsen blev inte långvarig eftersom hemmet upphörde i september. Barnen överflyttades då till Sunnersta.

Uppsala. Vaksalaskolan anordnades som karantänsförläggning 9 – 27.8 1944.

Uppsala. Finska barnhemmet på Börjegatan 5, drevs av Hjälpkommittén från 1942. År 1944 anordnades ett genomgångshem här.

på epidemisjukhuset var han tillbaka på Sunnersta och återhämtade sig bra de följande månaderna. Dagen före hemresan till Finland den 1.12 1945 antecknas "allmäntillståndet gott" på hans läkarkort.

Av barnen som kom till Sunnersta åren 1942/1943 blev större delen efter ett par månader placerade i fosterhem. Från 1944 blev andelen sjuka barn större och fosterhemsplaceringar ersattes allt oftare av omplaceringar till andra barnhem. Många barn blev också skickade till Epidemisjukhuset för några veckors vård av någon infektionssjukdom. Flera barn blev också inlagda på Akademiska sjukhuset och då var det

Uppsala. På Salagatan 21 hade Lottakåren ordnat en förläggingslokal där mat och husrum fanns för ett antal barn.

Öregrund. Öregrund-Gråså Lottakår. Inte utredd.

Österlövsta. Finska Internatet Sillbo. Internatet iordningställdes för att ta emot 35 finska barn fr.o.m. den 15.8 1944. Den 31.12 1944 var 14 pojkar och nio flickor inskrivna. Året därpå var platsantalet 21. Upphörde efter maj månad 1946.

Östhammar. Östhammars-Börtils Lottakårs barnhem, Villa Björkhult, 10 platser för friska barn. Troligen var hemmet verksamt under 1944. Två av fyra pojkar var i skolåldern medan flickorna var i åldern 1-5 år.

S. Värmlands län

Den 15.1 1942 bildades Värmlands hjälpkommitté för Finlands barn för att samla alla insatser i länet för de finska barnen och utgöra en resurs för Hjälpkommittén för Finlands barn. Man hade redan fått tillgång till en egen lokal i Göteborgsbankens hus i Karlstad. I länet planerades för ett flertal barnhem i Uddeholm, Säffle, Kristinehamn, Mölnbacka m.fl. platser förutom redan existerande barnhemmet i Lappnäs. Man var också förberedd på att sjuka barn kunde komma och deras vård skulle i så fall ske på speciella kolonier eller barnhem.²⁴¹

Den 16.2 1942 gör Edith Stolt från Linköping ett besök i länet och rapporterar följande:

"Sammanträffade med fruvar Holmberg och Severin från Hjälpkommittén i Karlstad. Där var man nöjd med barnen och deras placering. Tidigare hade man haft förtretligheter med en pojke men han blev omflyttad till herrskapet Råberg i Filipstad och vid påringning till Filipstad svarade man att pojken blivit mycket bättre och man har gott hopp, att han artar sig väl. Kommittén har god hjälp av tvenne damer från Finland, f.n. bosatta i Karlstad. Gjorde några stickprov hos barnen i staden och fann alla förtjusta i sina finska barn. Tvenne hem besöktes, där barnen varit endast i 14 dagar. Förunderligt väl kom de tillrätta, då barnen gjorde sig förstadda med teckenspråk och gav tant en kram, då hon genast villför deras begäran. Med säkerhet 90 % bortskämda barn i den staden. Men vi måste skriva allt på den goda viljans konto."

Ekshärad. Hjältins barnkoloni. Det kan möjligen ha varit anordnat och underhållet på helt privat initiativ. En pojke anlände hit i februari 1942 men några tydliga minnen har han inte. Han minns dock föreståndaren Ebba Nystrand som en snäll person som tog honom i knäet. Hjältin var sannolikt en sommarkoloni som togs i anspråk för finska barn en tid. Under sommaren blev barnen och personal från Hjältin placerade på Bjurbäckens herrgård. Från oktober 1946 till juli 1947 är Hjältin åter i bruk som Finska Konvalescenthemmet Hjältin med 15 – 20 barn placerade här. Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv.

Filipstad. Barnkolonin Sommarsol anordnades som karantänsförläggning 26.9 1944 – 12.4 1945. Kapacitet 50 platser.

Filipstad. Finska förläggningen Dennicketorp. Detta barnhem har inte funnits i tillgängliga

²⁴¹Karlstads-Tidningen 16.1 1942, *Två tusen finska barn få vård i Värmland, Länsorganisation bildad igår.*

förteckningar men i en brevsamling i Hjälpkommitténs arkiv finns en förteckning över finsk personal som fanns på hemmet i februari 1945. Sannolikt öppnades hemmet 1944 när barnförflyttningen var som störst.

Personalen var Veronika Prinkki, Signhild Långström, Doris Mickelsson, Linnéa Aro, Aira Asikainen, Elina Karhu och Hilka Mohell.

Filipstad. Saxå herrgård. Hellefors Bruks AB, som ägde herrgården och sedan 1930-talet använt den som rekreationsplats för brukets tjänstemän²⁴², beslöt i januari 1942 upplåta herrgården för finska barn samt ställa medel till förfogande för deras underhåll.²⁴³ Om detta blev verklighet har inte kunnat bekräftas.

Geijersdal. Finska barnhemmet Teodor Janssons Fastighet Sutttertjärn. Genom Statens utrymningskommissionens försorg iordningställdes hemmet för att ta emot 15 finska barn fr.o.m. den 17.8 1944. Den 6.1 1945 var 10 pojkar inskrivna.

Kristinehamn. Winbergska villan Skoghall var en tidigare läkarvilla som kostnadsfritt uppläts av ägaren till ett barnhem för finska barn. Villan innehöll 8 stora rum förutom en stor veranda, kök, badrum och wc. Hemmet underhölls av industrier, fackföreningar och privatpersoner i Kristinehamn, och tog emot 15 barn.²⁴⁴ Barnhemmet var öppet från 15.2 1942 till 1.7 1943. Röda Korset svarade för skötseln i hemmet. Föreståndare var barnskötterskan Alice Håkansson.

Kristinehamn. Finska internatet Falla Folkskola, hade i december 1944 22 pojkar inskrivna.

Molkom. Molkoms Rödakorskrets underhöll ett barnhem 1.6 – 28.8 1942. Barn från barnhemmet i Säffle placerades här. I ett brev från Hjälpkommitténs kuratorsexpedition framgår det att några pojkar varit verkliga problembarn, som hemmets ledning ville få placerade på uppfostringsanstalt. Tre av pojkarna fick resa till barnhemmet i Tierp och en föräldralös pojke blev erbjuden ett fosterhem i trakten.

Nordmark. Finska internatet på Nordmarksbergs herrgård, 21.8 - 2.9 1944.

Storfors. Lungsund. Bjurbäckens Herrgård i Daglösen ägdes och underhölls av Uddeholmsbolaget och var öppet 2.2 1942 – 15.10 1943. Föreståndare var Ebba Nystrand.

I Riksförbundet Finska Krigsbarns medlemstidning, 2000:1, inleder redaktör Kai Rosnell en artikel med rubriken ”Barnhem med nazistisk ledning?” Artikeln innehåller bl.a. en intervju med Ellen Lindh som varit kokerska på barnhemmet år 1942. Hon upplevde atmosfären på hemmet som nazistisk. Personal och barn fick göra Hitlerhälsningar, skälade i bleckmuggar och julgranstoppen bestod av en hakkorsflagga. Hon stod inte ut med regimen. Barnen hade knappast någon uppfattning om det politiska inslaget. Till saken hör att Ebba Nystrands son var enrollerad i den tyska armén och kom ibland hem klädd i tysk uniform.²⁴⁵

²⁴²<http://saxabruk.com/historik.php>

²⁴³Göteborgs- Handels- och Sjöfartstidning, 17.1 1942, *Ständigt nya bidrag till finska barn.*

²⁴⁴Karlstads Tidningen 23.1 1942; *Barnhem för finska barn i Kristinehamn*, och 4.3 1942; *Finska barnhemmet i Kristinehamn färdigt.*

²⁴⁵Medlemsnytt år 2000 nr 1, sid 6.

Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes kolonin att ta emot 20 finska barn tiden 20.8 - 30.10 1944.

Sunne. Lappnäs barnkoloni. Senare kallat Finska konvalescenthemmet Edsbjörke.

Nedre Frykdalskretsen av Svenska Röda Korset var tillsammans med Värmlands rusthåll och Finlandshjälpen initiativtagare till barnhemmet som den 20.12 1941 tog emot de första barnen som nästan alla var svensktalande.²⁴⁶ I en artikel i Karlstads-Tidningen berättas i positiva ordalag om barnens tillvaro på hemmet med dagsrutiner, lusten att leka, sjunga och lyssna på dagsnyheter. I artikeln nämns några barn vid namn som t.ex. syskonen Rajala och Airi Pekka, de enda som inte talade svenska. Vidare nämns Tyra Ezzell, vars utseende var mera svensklikt än många andra och som i ett brev undrade "var är pappa nu förtiden?" eller Rafael som gärna spelade grammfonon och sjöng "Ditt hjärta är hårt Margareta!".

Rysshatet var påtagligt, bl.a. kunde några barn på melodin Svarta Rudolf sjunga:

*"Svarte Stalin han dansar
på Leningrads blodstänkta golv
och Molotov kring honom svansar
när klockan i Kreml skramlar tolv.
Han höjer sin blodiga skära
och hackar med hammaren lus,
och hörs sedan hiskeligt svära,
och river sin smutsiga blus."*

En annan sång antydde barnens hemort: "Hangö, Hangö, hos dig min längtan är, hos dig är jag glad och nöjd."²⁴⁷

I en inspektionsrapport kan man läsa följande:

"Lappnäs barnkoloni, vackert belägen vid stranden av Fryken, har 24 finska barn av vilka alla utom två hade svenska till modersmål. Kolonin förestås av fröken Anna Greta Melander som även läser med barnen varje dag. Man läser bland annat Värmlands geografi och Sveriges historia. Den 1 mars måste barnen vara borta från kolonin som då tages i besittning av svenska barn. Alla barn ha då redan funnit nya hem, men man levde i spänning och förväntan och undrade om man kommer att trivas lika bra som i kolonin. Här var mest litet större barn och alla deltaga i sysslorna. Man bäddar sina sängar och städar sovrummen, hjälper till med disk o.s.v. På gården är anställd endast 3 pers. fröken M. inberäknad. Tidigare fanns en finsktalande ung flicka. Man åker skidor och kälke och gör utflykter. De större flickorna ville veta om ryssarna bombat mycket i Finland och om det är mycket svårt med mat. Från Finland har anmälts, att barnen ej skrivit hem till föräldrarna, men alla barnen kunde förete svarsbrev som kommit hemifrån. Någon missuppfattning torde föreligga. Barnen kom genom Mannerheimförbundet."

Hjälpkommittén ansökte i mars 1946 om att överta hemmet i egen drift och Medicinalstyrelsen gav sitt medgivande till att högst 25 tuberkulösa barn i åldern 5-12 år fick vårdas på hemmet som nu gick under namnet Finska konvalescenthemmet, Lappnäs, Edsbjörke i Sunne.

²⁴⁵Medlemsnytt år 2000 nr 1, sid 6.

²⁴⁶Karlstads-Tidningen 23.12 1941; *Finska barn befolka Lappnäs.*

²⁴⁷Karlstads-Tidningen 14.2 1942; *Tåg ryssen till fånga" populär lek på Lappnäs.*

Föreståndare var finska sjuksköterskan Tyyne Jalo som var i 60-års ålder. Kökspersonal var svensk medan vårdare och lärarinna finsk.

Den 20 februari 1947 gjordes en inspektion av byrådirektör Elisabet Svanström och länets barnvårdsassistent. Då konstaterades att kolonin låg mycket vackert beläget vid sjön Fryken och anläggningen bestod av ett trähus i två våningar med källare och vind. Sovsalarna var rymliga och ljusa men med alltför många sovplatser. Centralvärme och varmvatten gav god komfort. Undervisning var ordnad för skolpliktiga barn.

Hemmet upphörde i juni 1947.

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv.

Säffle. Säfflebygdens hjälpkommitté för Nordiska barn hade i Björuds skola bildat ett barnhem där man kunde ta emot 25 finska barn som underhölls av lokalbefolkningen och Röda Korset.²⁴⁸ Hemmet var öppet under tiden 6.2 – 1.6 och 25.8 – 16.10 1942. Under sommarperioden vistades barnen i Molkom där Röda Korskreten underhöll ett barnhem.

Uddeholm. Noretorp. Finska kolonin Sunnemo i gamla prästgård. Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes kolonin att ta emot 20 finska barn fr.o.m. den 26.8 1944. Den 30.12 1944 var 13 pojkar inskrivna.

Varum. Falla skola var ett av Civilförsvartsstyrelsens underhållna internat från den 19.9 1944. I december 1944 var 22 pojkar inskrivna. De flyttades senare till Majblomman i Tvärred, Älvsborgs län.²⁴⁹

AC. Västerbottens län

Boliden. Bolidens barnhem med 25 platser för friska barn fanns ett par mil från staden. Hemmet låg högt i en vacker barrskog och bestod av två boningshus. Barnen var mellan 18 månader och åtta år och sköttes av finsktalande sköterska och föreståndaren fröken Andersson från Vitangi som också kunde finska. Gruvbolagets läkare besökte hemmet en gång i veckan. Enligt en reseberättelse hade barnen på 14 dagar ökat i vikt med vardera ett par kilo och de rycktes stortrivna. De var uppenbart undernärda vid ankomsten.

Brister som tidigare uppmärksammats blev undanröjda och från den 1.1 1944 startar hemmet igen enligt Medicinalstyrelsens medgivande för 35 barn. En del av barnen kom från Umeå stads, Umeå landskommuns och Bygdeås adoptivorter i Finland. Hemmet upphörde i februari 1946.

Byske. Byske barnhem med 25 platser för friska barn öppnades den 28.3 1942 av Stocksundsbolaget i en tidigare direktörsvilla. Barnen kom alla från Kemi.

Föreståndaren Dagny Karlsson behärskade finska. Hemmet hade också anställda smålottor från Torneå. Här planerades för och genomfördes skolundervisning i ett särskilt rum på bottenvåningen. Behov av skol- och sångböcker fanns dock.

²⁴⁸Karlstads-Tidningen 15.1 1942, *Säffle tar 25 finska barn*.

²⁴⁹"Krigsbarns erinran" *Inget hem att återvända till*, av Alpo Kautto sid. 103-104

Lövånger. Finska barnhemmet Bodan i Hökmarksbyn.²⁵⁰ Albert Magnusson som är aktiv i Lövångers hembygdsförening, bekräftade att det fanns ett barnhem för ca 15 finska barn. Barnhemmet hade inrättats i ett bönehus som nog var ganska primitivt. Det fanns ett kök, ett mindre "kafferum" och själva samlingsalen. Det mindre rummet var personalrum medan samlingsalen blev sovsal. Magnusson mindes inte personalens namn bara att en av damerna kallades "Majorskan".

Bönehuset i Bodan (december 2007)

Foto Stig Stefansson, Lövånger

söderut. Någon av deltagarna hade varit på barnhemmet. Albert Magnusson var med som en av värdarna för den finska gruppen.²⁵¹

Ur Riksarkivets handlingar har hämtats uppgiften att landstingets befattningshavare underhöll ett barnhem för 12 barn. I hemmet fanns i mars 1942 sex flickor i skolåldern men ingen av dem gick i skola. Ingen personal talade finska. Finlands konsul Utterström tog på sig att ordna med finstalande biträde och finska skolböcker.

Robertsfors. Robertsfors Barnhem med 23 platser för friska barn var inrymt i gamla sjukstugan och underhölls av Skogsvårdsstyrelsen. Föreståndaren Aina Dahlgren hade ett finstalande biträde Hilda Rova till hjälp. De först anlända barnen var alla från Uleåborg, 15 av dem var i skolåldern men ingen gick i skolan och någon undervisning var inte ordnad på hemmet. Det är detta hem som det riktas stark kritik mot i en tidigare citerad inspektionsrapport i kapitlet Inspektioner, sidan 36.

Skelleftehamn. Rönnskär. Här hade Boliden ett barnhem för 12 barn i åldern 18 månader till sju år. Det var inrymt i brukshotellens annex med stort ljusst lekrum, sovrum för tre barn per rum och ett personalrum. Hemmet öppnades den 16.3 1942 och hade en anställd finsk barnsköterska och en sjuksköterska som dagligen såg till de barn som tillfälligt var sjuka.

Skellefteå. "Sommarbo". Skellefteå stads beredningsutskott föreslog att man ur kraftverkets överskottsmedel skulle anvisa 5 000 kronor för att i samarbete med Husmodersföreningen, Röda Korset och Lottakåren bereda plats på Husmodersföreningens semesterhem "Sommarbo" för 10-12 barn från fadderorten Brahestad.²⁵²

Skellefteå. Bergsholmens barnhem underhölls av 15 privata familjer i Skellefteå. I hemmet

²⁵⁰Sosiaalministeriön lastensiertokomitean arkisto Bi 5 KA, Helsinki. Hjälpkommittén, Finska barnhem i Sverige.

²⁵¹Samtal 2007-12-11 med Albert Magnusson, e-post från Stig Stefansson, båda Lövånger.

²⁵²Skelleftebladet 10 januari 1942

fanns 20 barn i stora luftiga salar med gott om utrymme. Finsktalande barnsköterska Aili Junnila från Kemi.

Skellefteå. Klemensnäs barnhem. I november 1941 tog fru Birgit Unander-Scharin i Klemensnäs initiativ till ett hem för 10 finska barn. Genom tillmötesgående från landstinget ställdes Hembygdsgården i Bergsbyn gratis till förfogande. Den 17 december anlände barnen. Hemmets kostnader finansierades genom kontanta bidrag från familjer i Skellefteå och av AB Scharins Söner. Barnen var friska och i åldern 2-10 år. Det ansågs vara en lycklig lösning bl.a. med hänsyn till språket att sammanföra barnen på detta sätt.²⁵³ Hemmet verkade trevligt enligt en besöksrapport i april 1942. Finsktalande barnsköterska var Ebba Innala.

Skellefteå. Köpmännens barnhem hade 11 platser för friska barn. Läkare var doktor Fahlman. Barnhemmet var ännu i maj 1946 i drift.

Umeå. Gimonäs barnhem mars-oktober 1942.²⁵⁴ Kostnaderna bestreds av Holmsund AB. Hemmet tog emot 10 barn i april 1942. Föreståndare var fröken Lundgren och finsktalande sköterska anställdes kort efter hemmet öppnats. Rummen var rymliga och väl utrustade.

Umeå. Genomgångsförläggning anordnades våren 1944 inom regementet I 20:s område, där gymnastiksalen kom att fungera som matsal och som sovsal.

Umeå. Tegs folkskola anordnades som karantänsförläggning 18 – 30.9 1944.

Vindeln. Finnbacken. I anslutning till Folkhögskolan i Vindeln anordnades ett barackläger där såväl barn som anhöriga vistades i olika skeden. Inget av baracklägret finns kvar.

Vindeln. Hällnäs Barnsanatorium Kvarnbrånet hade 34 platser för finska barn. Verksamheten startade i april 1942 och pågick till juli 1947. Förteckning över i april 1945 på sanatoriet vårdade barn finns. Folkskollärare fru Kauppinen hade ansvar för skolundervisning.

Vindeln. Västerbottens folkhögskola i Vindeln. Detta var en av Centrala Finlandshjälpens genomgångsförläggningar under vinterkriget.

Den första kontingenten om 350 personer anlände tidigt en morgon i januari 1940 och DN skrev:

"300 FINSKA BARN TILL SVERIGE IGÅR. Fyra hundra finska flyktingar, 87 mödrar och resten barn, de flesta under 12 år, anlände på lördagsmorgonen till Haparanda för att sedan fortsätta med extratåg till Vindeln. Barnen som skola mottas i svenska fosterhem i olika delar av landet, äro till största delen från mellersta och södra Finland. I Vindeln dit ankomsten sker söndag morgon, stanna barnen några dagar för att vila sig innan de genom Finlandshjälpens länskommittéer sändas vidare till sina fosterhem".²⁵⁵

Skolans elever hade evakuerats till annat boende och skolans samtliga utrymmen togs i anspråk. Årskilliga Vindelnbör hade mobiliserats för att hjälpa till att ta hand om alla barn och

²⁵³Skelleftebladet 12 januari 1942

²⁵⁴"Krigsbarns erinran" *Min krigsbarnshistoria*, av Pentti Käppi sid. 112

²⁵⁵DN 14 januari 1940.

vuxna. Bland de nyanlända fanns även mödrar till barn och t.o.m. några mormödrar.^{256 257}

Anläggningen stod under tillsyn av provinsialläkaren i Vindeln och denne skrev en rapport till Centrala Finlandshjälpen om förhållandena på förläggningen. Han noterade att bristen på hygienutrymmen som tvättrum och toaletter i kombination med stor överbeläggning av strapatser fysiskt försvagade människor, medförde stora såväl hygieniska problem som svårigheter att bemästra vårdbehovet av akuta hals- och mag-tarmsjukdomar. Dessa sjukdomar fick en icke önskvärd spridning på grund av trångboddheten. Tack vare en välvillig insats från skolledningen ställdes extra lokaler i nybyggt kombinerat skol- och gymnastikhus med toaletter, bad och kök till förfogande, varefter de sanitära och vårdmässiga förhållandena kunde väsentligt förbättras.

Vännäs. I flygets baracker anordnades en karantänsförläggning 27.7 - 21.9 1944.

Vännäs barnhem bekostades av Röda Korset i Vännäs tiden 1.4 - 1.10 1942.

"Vännäs barnhem fick även denna dag sina 10 pojkar, några tvååringar och den äldsta 7 år. Men de hade fått en rivande duktig föreståndarinna, Sara Mannola från Tornedalen. Vid sängdags sjöng hon finska barnvisor och barnen somnade glada och nöjda. Ingen enda som grät eller frågade efter mamma och ändå vad det deras första kväll i barnhemmet. Sedan tog hon itu med barnens kläder, tvättade byxor och strumpor, så att barnen skulle ha rent följande dag."

Y. Västernorrlands län

Backe. Finska barnhemmet på Robertshöjd. Kramfors Aktiebolags Tjänstemäns barnhem. 25.3 1942 - 1.11 1943. Hemmet var inrymt i Kramforsbolagets stora herrgård och bolaget och dess tjänstemän svarade för kostnaderna. Herrgården bestod av kök, 13 rum, två stora hallar, syrum, förrådsrum mm. Den 15 mars anlände till Härnösand 20 finska barn som skulle sändas vidare till Robertshöjd. De tycks alla ha kommit från Gamla Karleby som var Härnösands "adoptivstad".²⁵⁸

Backe. Fjällsjögården. Hjälpkommittén drev ett konvalescenthem för tuberkulösjuka barn i Fjällsjögården som åren 1917-1940 varit tingshus.²⁵⁹

Huset ägdes av Ewan Lindén som nu drev värdshuset "Fjällsjögården i Backe", men som av Medicinalstyrelsen reserverats som beredsskapssjukhus. På en förfrågan från Hjälpkommittén svarade Ewan Lindén i maj 1945 att om Medicinalstyrelsen gav sitt tillstånd kunde han gärna hyra ut fastigheten till Hjälpkommittén. Så skedde också från hösten samma år. Efter viss skriftväxling rörande antalet vårdplatser fastställde Medicinalstyrelsen antalet till 34.

*Tre pojkar på Backe.
Foto: Tapio Rintala.*

²⁵⁶Larsson, Henning: *Hjälpen i nödens årtionde 1939-1945; Finnbacken man minns.* Om förläggningarna i Vindeln 1940-1945.

²⁵⁷Riksförbundet: MedlemsNytt 3/1997, *Minnen från Vindelns folkhögskola* av Göta Kramer Edlund, Umeå.

²⁵⁸Västernorrlands Allehanda 16.3 1942, *Gamlakarlebybarnen.* ²⁵⁹<http://baggebo.nu/backe/hus/hus58.htm>

²⁵⁹<http://baggebo.nu/backe/hus/hus58.htm>

Barnhemmets platser var ursprungligen avsedda för friska barn, senare togs även konvalescentbarn in. När Yngsjöhemmet i Skåne stängde i januari 1946 fick tio av barnen resa hit.

Föreståndare var först Karin Hällberg senare finska sjuksköterskan Ulla Jansson. Folkskol-lärare fru Segerberg svarade för undervisning på finska. All personal utom kokerskan var finsk. En inspektion gjordes i januari 1947. Rapporten antydde att det rådde en viss överbeläggning, eftersom den gemensamma matsalen också användes som sovrum för tre av barnen. Man hade heller inte organiserat något särskilt isoleringsrum. I ett gårdshus fanns ett rum som användes som lektionsrum, men det var mycket trångt eftersom det skulle rymma många barn. Vid besökstillfället fanns 30 barn inskrivna, varav 20 deltog i undervisning. Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv. Hemmet upphörde i juni 1947.

Urpo Laaksonen, Malmö, berättade att hans hustrus syskon Olli, Teppo och Kaisa Tikkala från Kemi vistades en tid på ett barnhem i Backe. Tapio Rintala har också några minnen som han skrivit ner:

Finska barnhemmet i Backe fanns det totalt 20 barn, friska men svaga flickor och pojkar vid skolåldern. Jag vet inte när barnhem aktiviteten har börjat, men jag var där under skol-året 1946-47. Jag kom med många andra från Helsingfors med tåg till Åbo och sedan med båt till Stockholm i augusti 1946. Vår första plats var Epidemisjukhuset Enköping där vi var i karantän några veckor. Sedan en snäll och god Lottatanten guidade oss med natttåget till Backe. Vi grät när hon lämnade oss till nya händer.

Jag trivdes bra med andra kamrater i barnhemmet. Vi hade ett jämnt dagsprogram, god och hälsosam mat goda finska sköterskor. Huvudsköterskan var först Elisabet Börjeson, sedan Ulla Jansson och sist Aili Junnila. Jag kommer det ihåg därför, att jag har deras namn i mina brev som jag skickade hem minst en gång i månaden.

Vi hade en egen finsk skola i en separat byggnad på gården. Ester Romppanen var vår lärarinna. Alla elever satt i samma rum. Jag startade fjärde klassen, men fick hoppa över till femte efter några månader. Vi tyckte mycket om skidloppning och det fanns många möjligheter för det. T.ex. vi hade en gemensam skidloppningstävling med svenska skolbarn. Jag lyckades vinna min serie och fick namnet i lokaltidningen som jag klippte av. Jag med några pojkar anlände Finland i slutet av maj 1946. Så min vistelse räckte bara 10 månader, men var viktiga vid 10-11 års ålder.²⁶⁰

Borgsjö. Finska internatet i Gubbyn, Erikslund. Ett internat för finska barn planerades i en gård som hemmansägaren Erik Berglund i Gubbyn kostnadsfritt ställt till förfogande. Initiativtagare var AB Norrlandshus och Erikslunds Ångsäg. Kostnaderna för minst sex månaders omhändertagande av 10 barn svarade de båda företagen och ett antal privatpersoner för. Husmorsföreningen, Lottakären och Röda Korsets Ångkrets engagerade sig i arbetet att utrusta hemmet.²⁶¹ Den 8.2 1942 anlände 62 barn till Sundsvall, 17 av dem reste vidare till Erikslund dagen därpå.²⁶² Tio av dem kom till Gubbyn.

Erik Berglunds dotter Carin blev vid jultiden 1941 av initiativtagaren disponent Gustav Lindkvist vid Ångsågen ombedd att ta hand om 10 finska barn. Till sin hjälp skulle hon få bara 16 år gamla Göta Engelbertsson från byn. Fastigheten var möblerad med bord, skåp, stolar

²⁶⁰Personligt e-brev 7.11 2005 från Tapio Rintala.

²⁶¹Sundsvalls-Posten 10.1 1942; "Finska barnen i Medelpad".

²⁶²Sundsvalls-Posten 9.2 1942 "Småfolket och berättelser".

mm. Sångar skulle Gustav Lindkvist tillverka. En provinsialläkare inspekterade lokalerna och fastställde att man bara fick ha sju barn där. Läkaren skulle också godkänna veckomatsedeln. Carin och Göta fick iordningsställa hemmet med allt som fordrades från grovstädning till barnens personliga utrustning. Generösa bybor skänkte diverse textilier dessutom skor och kläder. Röda Korset lånade ut filtar.

Tio barn anlände den 8 februari, tre av dem togs om hand av tre grannfamiljer. Barnen som stannade på hemmet var mellan två och sju år gamla. Deras namn var syskonen Airi och Kyösti, syskonen Liisa och Leena samt Anja-Liisa, Sylvi och Riitta. De var alla finsktalande så under den första tiden uppstod en del språkproblem, men inom några veckor hade barnen lärt sig svenska bra. Redan i augusti blev tre av barnen hemkallade för att börja sin skolgång. Med endast fyra barn kvar slutade Göta medan Carin flyttade hem till sina föräldrar med barnen. Där skapades plötsligt en storfamilj.

I mars 1943 kallades två av barnen hem och i april kom turen till de sista två att resa till Finland. Det lilla barnhemmet var därmed helt upplöst. Men två av flickorna - Sylvi och Anja-Liisa - återkom hösten 1944 till Carins föräldrar som dock inte ansåg sig själva klara av vården. Carin som arbetade som barnsköterska i Skene kom hem och tog hand om flickorna tills de återvände hem till Finland våren 1946.²⁶³

Härnösand. Dövstumsskolan anordnades som karantänsförläggning 8 – 29.8 1944.

Härnösand. I den finska minnesskriften om och av krigsbarn, *Kaksi maata - monta kotia*, berättas att barn under en veckas tid fick genomgå avlusning, tvätt, läkarundersökning och vaccination. Det var en stor skola som uppenbarligen fungerat som genomgånghem redan under vinterkriget.

Sundsvall. Finska Barnhemmet Sommargården i Stavreviken för 23 finska barn. Det var Sundsvalls skollovskoloniförening som upplät kolonin 1942. För underhållet svarade delvis Sundsvalls stadsfullmäktige och enskilda Sundsvallsbor. Det blev ett barnhem för barn från Björneborg (Pori) som på den tiden antogs som "adoptivstad". I hemmet fanns personal som behärskade finska. Föreståndaren var skolkökslärarinnan fröken Höglund som både läste och sjöng med barnen som hade anlänt i slutet av februari.

Sundsvall. Gustaf Adolfsskolan anordnades som karantänsförläggning 27.7 – 27.9 1944. Skol-salarna användes som sovsalar för 25-30 barn. Den första kontingenten som anlände var 219 barn ur en grupp om 700 karelska barn som skulle placeras i länet. Personalen inkvarterades i en stor gymnastiksal. Ett par sköterskor arbetade i varje sal. Maten kom från en närbelägen luftvärnsförläggning, men det var inte alltid barnen tålde den svenska maten. Förläggningsschef var fru Ebba Engström från Röda Korset.

Sundsvallsborna kom ofta på besök och lämnade ibland pengar till godis åt barnen. Det var inte tillåtet för barnen att lämna förläggningen, så godisinköp gjordes mot löften om tystnad när det var sovdags. Något som var svårt att uppnå bland livliga barn i 12-14 års åldern.²⁶⁴

²⁶³Artikel av Carin Karlsson, f Berglund i hembygdsföreningens årsbok Borgsjöbtgden 1998, *Finska krigsbarn*.

²⁶⁴Artikel i Vasabladet 22.8 1990, av Clary Herrmans som reste med barntåg 1944 som finsk ledsagare.

Sundsvall. Högalundsskolan var en av de genomgångsförläggningar som organiserades under vinterkrigets tid. Hade kapacitet att ta emot 200 barn. Hit kom alla barn som flögs från Vasa till flygfältet vid Skrängstasjön.²⁶⁵ Även vintern 1942 tog man Högalundsskolan i anspråk som genomgångshem. En artikel i Sundsvalls-Posten berättar om en grupp om 62 barn som anlände med tåg den 8.2 1942. De flesta kom från Kuopio och andra orter i Savolax och var därför enbart finsktalande.²⁶⁶

Två från Sortavala evakuerade bröder kom vid midsommartid via Vasa och Umeå till karantänen i Sundsvall. På dagarna kom Sundsvallsbor för att titta på de främmande barnen. Många gav dem godis, frukt eller lite pengar. När natten föll på och det bara var lite personal kvar gick det livligt till i sovsalarna.²⁶⁷

Sundsvall. I Kubikensborgs finska barnhem fanns 25 platser för friska barn. Ett av barnen ger några minnesbilder från Kubikensborg i ett personligt brev. Hon och en syster hade kommit med tåg via Torneå/Haparanda och efter avslusning i Boden rest till Sundsvall. På järnvägsstationen i Sundsvall skildes systerarna åt. Den yngre hämtades direkt till familj medan Anita kom till Kubikensborg. Det var den 22.2 1942.

"Mina minnen därifrån är att vi alla eller många av oss fick vattenkoppor. Vi stora barn fick ta hand om de mindre barnen. Minns också att de hade långa bruna bord i matsalen. Bordet var målade med olika påskmotiv?! Minns tyvärr ingen speciell kamrat därifrån eller annat. Har nog förträngt mycket." Anitas vistelse på barnhemmet blev bara två månader.²⁶⁸

I en redogörelse från september 1945 ges en belysande beskrivning av verksamheten:

REDOGÖRELSE

över verksamheten vid Kubikensborgs barnhem för finska barn.

Kommittén för Kubikensborgs hem för finska barn får härmed avgiva följande redogörelse över verksamheten vid hemmet under den tid densamma bekostats genom insamlade medel från Sundsvallsbolagens tjänstemän m.fl.

Barnhemmets verksamhet började den 28/2 1942 och har med ovannämnda bidrag fortsatt till den 31/8 1945. Såsom grundval för verksamhetens upptagande förelägo efter utsänt upprop tecknade förbindelser från tjänstemän och förmän inom Sundsvallsbolagen och därtill anslutna bolag samt Hammarforsens Kraftaktiebolag om utgivande av månatliga bidrag om tillhoppa c:a 2.900,- kr. Teckningen var nära nog 100 % -ig, men bidragen varierade i storlek allt efter bidragsgivarens årslön. Sedermera hava givetvis ändringar i de tecknade månadsbidragen uppstått genom avgång ur tjänsten och andra förändringar i personalens sammansättning och arbetsförhållanden. Tillfälliga bidrag hava även inbetalats av en del inom Sundsvallsbolagen anställda skogvaktare. Sammanlagt har under ovannämnda tid inbetalats kronor 73.271,-.

För barnhemmets verksamhet ställde Sundsvallsbolagen den obebodda herrgårdsbyggnaden vid Kubikensborg till förfogande. Sundsvallsbolagen har hela tiden dessutom tillhandahållit bränsle för uppvärmning, lyse och erforderlig arbetskraft för eldning, gärdshållning m.m. För

²⁶⁵Centrala Finlandshjälpens antologi: "Hur Sverige hjälpte Finland" sid. 65.

²⁶⁶Sundsvalls-Posten 9.2 1942; *Småfolket från Finland*.

²⁶⁷Från Internet hämtat utbildningsmaterial: *Flyktingländer och berättelser*.

²⁶⁸Anita berättar i personligt brev 2.10 2006.

utrustning av barnhemmet igångsattes en insamling av möbler och husgeråd, huvudsakligen inom kretsen av givarna av de kontanta bidragen. Därjämte upplånades från olika rödakorskretsar sängutrustning och dylikt, och inköp för hemmets utrustning kunde därför begränsas till en obetydlighet.

Antalet vård dagar under ifrågavarande tid har utgjort 29.039 och i medeltal har å hemmet alltså vårdats 23 barn. Barnantalet har dock varierat från max. 30 till - vid något tillfälle år 1943 - 8 barn. Den 31.8 1945 var barnantalet 10. Kostnad för vård dag har utgjort kronor 2:52, varvid är att märka, att barnen vid hemresa till Finland (som för vissa barn förekommit 2 gånger) lämnats en gedigen utrustning av kläder.

Hälsotillståndet bland barnen har hela tiden varit gott, och några epidemier hava icke förekommit. Även förkylningsjukdomar hava förekommit i en för ett barnhem mycket ringa utsträckning.

Som kommitté för hemmet har fungerat fruarna Brit-Marie Göransson, Sigrid Arvedson och Essie Genberg (till 1944) och disponenten Rye Engström (sammankallande) och notarien Th. Ernberg. Föreståndarinnan för hemmet var 28/2 1942-28/9 1943 fröken Ruth Nilsson och har där efter varit fröken Jenny Högstedt, vilken senare varit anställd vid hemmet alltsedan dess tillkomst.

På grund av att barnen i stor utsträckning hemkallats till Finland upphörde verksamheten i hittills bedrivna form, varefter Hjälpkommittén för Finlands barn åtagit sig att i fortsättningen bestrida kostnaderna för barnhemmet och för att dit överflytta finska barn från andra vårdplatser i Sverige.

Till alla dem som medverkat vid hemmets tillkomst och bidragit till dess utrustning, till dem som genom kontanta bidrag och på annat sätt möjliggjort barnhemsverksamhetens upprätthållande och till den vid barnhemmet verksamma personalen uttalar kommittén ett varmt tack.

Sundsvall i september 1945.

Kommittén för KUBIKENBORGS BARNHEM.

Timrå. Horsta, Gudmundsbyns barnhem. Barnhemmet omtalas i en finsk artikel av Auvo Sarmanto, "Sotalapsena Ruotsissa 1944-1945" funnen på Internet.²⁶⁹ Enligt artikeln fanns ett tiotal finska barn på barnhemmet. Föreståndare var fru Wäkevä. Auvo uppger att han fick börja i den näraliggande folkskolan i Öråker ca 1,5 km från barnhemmet. Efter några få månader fick han komma till en familj i Skönsberg.

Viskan. Diakonissanstalten Gälegården. Här iordningställdes ett skolhem som konvalescenthem för 23 sjuka finska barn fr.o.m. den 15.3 1942. Ortens industrier lämnade garantier för hemmets drift under minst ett år. Hemmet förestods av diakonissorna Sigrid Sundberg och Märtha Karlsson. Provinsialläkare Johan Versäll var hemmets läkare. Det var barn med tuberkulos och körtelproblem som skrevs in. Hemmet blev också mottagare av tuberkulösa barn som kom till genomgångscentralerna i Gävle. Enstaka barn kom också via Karungi sjukhus 1944. Varje vecka kom en diakonissa som behärskade finska till hemmet och även annan finsktalande personal anlätades.

Vid en inspektion någon vecka efter öppnandet ges följande omdöme.

"De små patienterna var sängliggande då de ännu hade litet temperaturstegring. Men systrarna gladdes åt den dagen, då barnen skulle få gå upp och komma ut. Små näpna och

²⁶⁹<http://www.afexfinland.com/skonsberg.htm> (2007-08-08).

varma plagg var anskaffade och syster Sigrid tala om att den tröjan och den klänningen var tänkt för den och den. I minsta detalj hade hon tänkt på var och en. Men så var då ungarna glada och förtjusande och de altra minsta som ännu inte kunde tala, ropade högt av glädje. Blir inte barnen friska och starka i det hemmet, med en personlig och kärleksfull omvårdnad, då är väl fallen hopplösa. Hemmet skulle gärna taga emot sago- och läseböcker, Biblisk historia och Bibeln.”

Örnsköldsvik. Bäckagårdens barnhem. Barnens Dagsföreningen hade ställt lokaliteterna till förfogande inklusive fri el och värme.²⁷⁰ Rummen var ljusa och rymliga och de varma färgerna skapade hemtrevnad. Faddrar i Örnsköldsvik svarade för övriga kostnader för de 15 barn som hemmet tog emot. Hemmet öppnades den 5.2 1942 med föreståndare Anna Nordgren som till sin hjälp för barnens vård och undervisning fick fru Lea Stenroth, krigsänka från Helsingfors. Bankdirektör Hedén med hustru visade stort intresse för barnhemmet. Stängde 10.8 1943. I en PM ger direktör Hedén en detaljerad beskrivning över barnens vistelse på hemmet.

PM angående finska barns vistelse vid Bäckagårdens barnhem i Gene, Örnsköldsvik.

Den 7 jan.1942 togs initiativ av bankdirektör T .D. Hedén till bildande av en kommitté för omhändertagande av finska s.k. sommarbarn. Till kommitterade valdes fruarna Kerstin Hedén, Signe Ahlström, Frida Domeij, Emilie Vählin och Anna Olsson samt bankdirektör T.D. Hedén, den sistnämnde ordförande, kassaförvaltare och styresman.

Faddrar till 34 barn anskaffades för en tid av sex månader. Barnhemmet Bäckagården som stod ledigt, ställdes till förfogande hyresfritt. Tyvärr kunde på grund av gällande förordningar endast 17 barn mottagas.

Barnen anlände till Mellansel den 5 februari 1942, där de hämtades med bilar och mottogs vid Bäckagården som stod klar med personal och mat. Föreståndarinna, fru Anna Nordgren, kokerska fru Edith Gidlöv samt ett köksbiträde anställdes. Löner kr. 100, 75 och 50 kr resp./ per månad samt kost m.m.

Av känd anledning kunde finska barnen icke såsom avsetts återvända till sitt hemland hösten 1942 utan kvarstannade till den 10 augusti 1943.

Faddrarna svarade för kläder under 6 månader, därefter tiggdes samman kläder, varjämte Röda Korsets krets sydde och delvis bekostade underkläder, strumpor m.m.

Från ankomsten kan antecknas att samtliga barn voro i hög grad undernärda och sjuka på olika sätt. Flera hade binnikemask, en lung-tuberkulos, denne sändes under två månader till sanatorium men återkom frisk, flera voro svårt förkylda, m.m. Journal har förts över alla barnen. Vägning varje vecka. Läkare anställdes. Viktökning mycket tillfredsställande. På grund av barnens dåliga hälsa upprättades en särskilt kraftig matsedel i samråd med läkaren. Ägg och smör m.m. skänktes, vilket möjliggjorde en kost av mycket hög klass. Barnen fingo dagligen fiskolja.

En fattig finsk officersänka anställdes för läsning, lekar m.m. och för att barnen icke skulle allt för mycket "försvenskas". Resultatet synnerligen gott.

Sedan barnen blivit fullt friska (efter c:a ½ år) bjödos de på bio ett par gånger i månaden, varjämte särskilda festligheter anordnades dels å Bäckagården dels å Röda Korsets lokal m.m.

Då faddrarna endast åtagit sig underhåll under 6 månader krävdes ytterligare ett års drift-

²⁷⁰Skelleftebladet 8 januari 1942.

kostnader som anskaffades genom tiggeri, fester m.m.m.m. Kostnaderna för lokaler, bränsle, lyse, läkare, medicin m.m. anskaffades utan kontantutgifter och kunna beräknas värderade till c:a kr. 5.000:-

Till underhållet i övrigt har åtgått summa kronor 23.632:92.

Barnen avreste samtidigt den 10.8 1943 och har kommittén förvässat sig om att alla barnen nått sina resp. hem.

Örnsköldsvik i november 1943

T.D. Hedén

U. Västmanlands län²⁷¹

Arboga. Jädersbruk. Hem för finska mödrar och barn. Arbogaortens kommitté för nödlidande barn var organisatör. Övervakare Mary Reutersvärd.

Arboga. Ålsång, Rölfors barnhem. I en besöksrapport från den 19.2 1942 skriver finska inspektören Edit Stolt:

"Arboga besöktes med anledning av ett brev från Finland, där Iris och Irma Segerbergs anhöriga äro missnöjda med barnens placering och önska byte. Förvanleder intet byte. .... Träffade fru Birat t.f. ombud på orten. Någon annan önskan än att få så många barn att alla familjer vilka anmälts kunde tillfredsställas, hade hon ej. Hjälp med finskan för brevskrivning och översättning hade de av en ingenjör på orten."

Hemmet hade ingen finsk personal anställd. Hemmet upphörde 15.12 1943.

Bro-Malma. Missionshuset iordningsställdes som internat 15.12 1944 – 23.5 1945.

Fliken. Kärrgruvan var ASEAs barnhem med 21 platser för friska barn.²⁷² Hemmet övertogs den 1.10 1942 av Hjälpkommittén i Stockholm. Föreståndare var först fröken Agnes Martinell som efter en tid flyttade och blev föreståndare i Misterhult. Ny föreståndare blev fru Engströmer. Som barnträdgårdslärare arbetade Rut Thorén. Hemmet kallades då Finska barnhemmet Kärrgruvan, Fliken. I augusti 1946 förestods hemmet av fröken Clementine Waller som var en glad och fördomsfri person. Den övriga personalen var helt finsk. En av dem var förskollärare som ägnade barnen mycket tid med sysselsättning och skolundervisning. Verksamheten upphörde i juli 1947.

Hallstahammar. Barnhemmet Svedvi var inrymt i prästgården.

Hed. Karmansbo herrgård anordnades som karantänsförläggning med 50 platser tiden 13.9 – 1.11 1944. *"50 finländska barn anlände på onsdagen till Karmansbo herrgård jämte vårdarinnor. Barnen är i åldern 2 till 10 år"*.

²⁷¹Gunnar Ahl, Granboda, Karmansbo i Kolsva har ställt ett antal tidningsurklipp ur Köpings-Posten Januari-februari. 1942 till förfogande. Det var ett mycket värdefullt material som gett en tidsaktuell inblick i det stora engagemanget för Finlands barn som kom till uttryck i Köping.

²⁷²Av en artikel i Köpings-Posten januari 1942 kan man förstå att Aseas ambition i den inledande planeringen omfattade ett barnhem för ca 100 barn, vilket skulle inskränka sig till 21 efter att myndigheterna sagt sitt. Efter några månader övertog Hjälpkommittén ansvaret för verksamheten.

Hed. Karmansbo Mödra- och barnhem i Hed. I en förteckning upptas fyra mödrar med vardera ett eller två barn. Alla hade anlänt 11.2 1944, men redan efter en vecka avreste en av mödrarna med två barn till en familj i Kolsva. Efter två veckors vistelse reste en moder med son till Kristianstad. I mars avreste nästa moder med sin tvååriga son till Stockholm. Den sista av de fyra mödrarna reste med sin son i april till Strömstad. Såväl mödrar som barn hade samma slags registreringsnummer som användes vid barntransporterna, vilket rimligen tyder på att Barnförlyftningskommittén i Finland och Hjälpkommittén i Sverige stod bakom arrangemanget.²⁷³

Karbenning. Finska barnhemmet Hagbyn var från 30.8 till 12.11 1944 ett av Civilförsvarets styrelsens internat.

Kungsör. Finska barnhemmet på Svarthälls gård hade bara 3 platser. Hade upphört före utgången av år 1945.

Köping. Köping-Kolsva sjukhem för finska barn underhölls av industrier i Köping och Kolsva järnverk samt frivilliga bidrag.

Den 21.1 1942 kunde man i Köpings-Posten läsa en artikel med följande innehåll.

*"Representanter för Kohlswa Jernverk, Köpings Mekaniska verkstads A.-B., Köping-Uttersbergs Järnvägs A.-B., Bergslagsbrukens Speditions A.-B., Köpings Armaturfabrik och Köpings Bryggeri A.-B. ha vid två tillfällen konfererat om formerna för en gemensam insats för att hjälpa nödlidande finska barn. I måndags kväll överenskommo de att under minst sex månader ställa månatliga anslag på sammanlagt 4,500 kr. till förfogande för Köpingskommittén för Finlandsbarnen. Pengarna skola användas till ett hem för klena finska barn".*²⁷⁴

Detta åtagande skulle följas av att den nybildade Köpingskommittén för finska barnhjälpen också skulle svara för en del av kostnaderna. Ambitionerna var att bl.a. svara för kläder till barnen, även till en del av de mindre bemedlade familjerna som tog sig an något finskt barn. Vädjan om hjälp gick ut via pressen och genom teckningslistor i butiker, offentliga lokaler och på arbetsplatser, där man kunde teckna sig för månatliga bidrag. En särskild vädjan om barnsängar gav gott resultat.

Senare skriver Köpings-Posten:

Åtta små finska barn kommo i går till Köping, hämtades i bil vid stationen och fördes till det nyinrättade Köping-Kolsva sjukhem, där de bäddades ned och sedan omedelbart fingo choklad och skorpor på sängen. Litet trötta verkade de visserligen efter resan, men de voro relativt pigga, och på matlusten var det absolut intet fel.

De ville knappast släppa chokladkopporna ifrån sig, men nu är det tyvärr så, att choklad inte finnes i överflöd ens i Sverige, och att man inte kan låta små sjuklingar få dricka hur mycket choklad de önska, i all synnerhet inte om, såsom nu var fallet, det snart skulle vankas gröt. Alla barnen äro finsktalande. Det blev därför sjukhemmets finsktalande biträde som fick på sin lott att förklara för småttingarna, att de måste lämna ifrån sig kopporna. Så voro alltså de första skyddslingarna i vederbörlig ordning mottagna, och sedan de fått tid på sig att göra sig en smula hemmastadda, gingo d:r G. Levander och d:r E. Gamstedt rond i de två

²⁷³Köpings Posten 18.9 1942. "50 finska barn anlände på onsdagen till Karmansbo herrgård jämte vårdarinnor. Barnen är i åldern 2 till 10 år.

²⁷⁴Köpings Posten 21.1 1942, *Ett femtiotal klene finska barn skola beredas vård och fridstad.*

sjuksalar som tagits i bruk. Barnen hade följts till Köping av en representant för Finlandskommittén, fru Bråkenhjelms, och hon stannade ett par timmars tid hos dem i Köping.

De största barnen, två pojkar och två flickor, äro nio år gamla, medan tre av barnen äro födda 1940. Man förklarar nu på sjukhemmet, att barnen förefalla att vara nöjda med sin värld. Början är alltså lovande, och nu är man redo att när som helst taga emot även de andra 32 barn som skola vårdas på sjukhemmet. Fortfarande är man på sjukhemmet tacksam för gåvor av alla slag. Särskilt välkommet skulle det vara, om Kolsva- och Köpingsborna ville sända frukt till hemmet, ty frukt vilja barnen ha, men det finns inga pengar att köpa sådant för.²⁷⁵

Även senare kan man i Köpings-Posten se att Köpingskommittén för finska barnhjälpens satte igång stora insamlingsaktioner för att finansiera barnhemmets verksamhet. En från början inte beräknad kostnad visade sig vara kostnaden för transporten av barnen till deras fosterhem.

Nora. Östa Barnkoloni, Tärsjö. Det var Sala stads förening mot tuberkulos som upplät sin koloniläggning för finska barn under tiden 15 januari – 15 juni 1942.²⁷⁶ (Upplåtelsen kom att förlängas flera gånger.) Hemmet var inrymt i två byggnader; en mindre äldre - ”Herrgården” - och en större nyare i två våningsplan. En galleria förband de båda byggnaderna. I Herrgården fanns nio rum, tvättrum och wc. Byggnaden värmdes upp med kakelugnar. I den nya byggnaden fanns i bottenvåningen matsal som också användes som skolsal, kök, personalrum och avskilt isoleringsrum. På övervåningen fanns 14 sovrum, isoleringsrum, tvättrum, wc och klädvårdsrum. Centralvärme skapade god komfort. I en extra mindre byggnad fanns en bastu där barnen fick bada en gång i veckan.

Såväl föreståndaren Adele Wikberg som lärarinnan och sköterskorna var alla finska. Endast kokerskan och ett biträde var svenska. Hjälpkommittén disponerade kolonin som sjukhem för 40 finska tuberkuloskonvalescenter över fyra års ålder. Kolonin fungerade också en period som karantänsförläggning.

Vid en inspektion i april 1946 fanns det 55 barn mellan 18 månader till 11 år, 44 av dem var pojkar. Hemresa för 11 barn planerades och nya barn väntades inte. Antalet barn minskade efterhand men skolundervisning bedrevs fortfarande varje dag. Under sommaren skulle anläggningen användas för svenska kolonibarn, som skulle vistas på anläggningen samtidigt med de finska barnen.

En ny inspektion gjordes i mars året därpå och då fanns 30 barn i åldern 2-12 år. Skolundervisning bedrevs för de 20 skolpliktiga barnen. De äldre undervisades på förmiddagen och de yngre på eftermiddagen. Utomhus fanns bra möjligheter till lek. Inomhus lekte barnen i gallerian.

I maj 1947 upphörde verksamheten för de finska barnen och anläggningen återgick till ursprunglig sommarkoloni.

Norberg. Finska barnhemmet på Epidemisjukhuset.²⁷⁷ Västmanlandshjälpens för finska barn. Under vintern 1942/1943 flyttades barnen till Hedbyn i Ludvika. Upphörde vintern 1943.

²⁷⁵Köpings Posten 18.2 1942

²⁷⁶Sydsvenska Dagbladet 8/1 1942, *De finska barnen i stort bebod av kläder*

²⁷⁷Köpings Posten 8.1 1942. *Epidemisjukhus i länet bli vårdhem för finska barn?* Artikel beskriver också att de tomma epidemisjukhusen i Köping och Ramnäs kunde komma ifråga för samma ändamål.

Sala. Gruvans folkskola inrättades som karantänsförläggning med 70 platser under två veckor i början av augusti 1944. Ett visst samarbete tycks ha förekommit mellan Östakolonin i Nora genom att konvalescentbarn omplacerats till skolan när Östa sommartid åter blev sommarkoloni.

Sala. Villa Vreta var under en del av 1944 och 1945 ett mödrahem där flera mödrar med små barn vistades. I en rapport framgår att under fjärde kvartalet 1944 fanns här 10 mödrar 22 barn och en mormor. I maj 1945 rapporterades om 18 mödrar och 36 barn.

Skinnskatteberg. Barnhemmet Riddarhyttan Herrgården. Skandinaviska banken hade inrättat barnhemmet i januari 1942. Representanter för banken reste till Stockholm för att möta den lilla grupp barn som skulle till Riddarhyttan. De anlände med S/S Bore I den 30.1 1942.²⁷⁸ Hemmet upphörde den 1.10 1942.

Skinnskatteberg. Finska konvalescenthemmet Baggå. Detta var en herrgård som Domänverket upplät åt Hjälpkommittén utan kostnad. Här fanns stora utrymmen, ca 25 rum, badmöjligheter i finsk bastu eller kallbad. Herrgården var belägen i naturskön omgivning med skog och vatten. Barrskogsluften ansågs synnerligen lämplig för tuberkuloskonvalescenter. Efter 1:e provinsialläkarens inspektion godkände medicinalstyrelsen herrgården som konvalescenthem med 40 vårdplatser för finska barn i åldern 8-14 år lidande av tuberkulos av lindrig art.

Verksamheten kom igång den 20 juni 1946. Under 1946 skrevs 57 barn in på Baggå. De kom antingen direkt från Finland eller hade omplacerats från andra barnhem. Ganska snart tillfrisknade 24 som reste hem. Vid årsskiftet var 32 barn inskrivna. Läkare var doktor Henning Sandler i Fagersta. Röntgenundersökningar skedde på länssanatoriet i Västerås och omplåstring vid Norbergs lasarett. Inledningsvis var Anna Anjou föreståndare. Hon avlöstes från 1 augusti av Gerda Mårtens från Helsingfors. Sjuksköterska var Vilma Hartikainen, övrig personal var också finsk förutom ett svenskt köksbiträde. I den mån hälsotillståndet medgav fick barn i skolåldern skolundervisning på hemmet. Inför vinterförläggningen gjordes inspektioner av 1:e provinsialläkaren, en barnläkare och läkare från Medicinalstyrelsen.

Inspektrisen Aili Levanto ansåg vid ett besök den 3.8 1946 att hemmet var inrymt i en gammal förfallen herrgård. Hon var klart tveksam till hur herrgården skulle fungera vintertid. Bara någon månad senare gjorde Elisabet Svanström ytterligare en inspektion. Hon var också kritisk mot vissa brister i standard och bemanning. I ett brev till Socialstyrelsen skrev hemmets ordförande om att en rad åtgärder genomförts för att förbättra värmesystemen genom reparation av rökgångar och inmontering av fler kaminer. Golven skulle åtgärdas om material kunde anskaffas. Fler anställda under vintertid utlovades.

I september 1947 hade verksamheten upphört.

Strömsholm. Röda Korsets barnhem. Hemmet upphörde sommaren 1943. Arkivhandlingar har inte hittats, men hemmets existens bekräftas av ett par krigsbarn från Helsingfors.²⁷⁹

I ett brev berättar Tuulikki Neuvonen att hon och systern Kyllikki rest med tåg från Hel-

²⁷⁸Sundsvalls-Posten 6.2 1942; *Finlandsbåten kom med 50 barn.*

²⁷⁹E-post 9.9 2006 från Tuulikki Neuvonen som bekräftar att hon och en syster vistats där från 1942 till 1943.

singfors via Haparanda till Västerås. Där fick de mellanlanda en tid på Stora Fridnäs barnhem, innan de sändes vidare till Hallstahammar och barnhemmet i Strömsholm som låg nära ridskolan och en sluss. Hemmet underhölls av Röda Korset med bidrag från ordsborna. Tio barn från fem familjer hade placerats där. En syskongrupp på fem barn hette Lönnrot, två hette Nylund, en pojke Ståhl och systrarna Neuvonen. Alla var från Helsingfors. En finsk och en svensk ”tant” hade hand om barnen. Röda Korsets ordförande, Greta Lagercrantz, bodde i närheten. Hon fick ofta besök av systrarna Neuvonen. Tuulikis minnen från tiden på barnhemmet är ljusa. Vistelsen på hemmet varade i ett år och åtta månader, vilket tyder på att hemmet öppnade på hösten 1941.²⁸⁰

Västervåla. Ängelsberg, Fagersta. En finsk förläggning fanns på en plats kallad Sjöbergsgården. Ett brev med anteckning om namnen på finsk personal har hittats. De anställda var Elice Lajonen, Lyyli Tunti, Sirkka Mirjam Toni, Olga Naukkainen och Helmi Nykyri. Hemmet är i övrigt inte utforskat.

Västervåla. Ängelsbergs internat i Fagersta kommun. Det var den gamla prästgården i Västervåla som hyrdes av Västmanlands Röda Korsdistrikt för koloniverksamhet under sommarmånaderna.

Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes hemmet för att ta emot 45 finska barn tiden 15.8 1944 - 25.5 1945. I september 1946 skrev Hjälpkommittén till Västmanlands Röda Korsdistrikt en förfrågan om att få disponera deras inventarier och utrustning, då man avsåg att använda byggnaden som konvalescenthem för finska barn från oktober månad och 8 månader framåt. Kyrkorådet ställde byggnaden hyresfritt till förfogande. Senare lämnade Medicinalstyrelsen sitt medgivande att hemmet fick disponeras för 25 barn med hilustuberkulos i åldern 4-14 år. Den gamla prästgården var en envåningsbyggnad med inredd vindsvåning, vatten, avlopp, badrum och wc samt centralvärme i större delen av byggnaden. I bottenvåningen fanns kök, stor matsal, två personalrum och ett sovrum för fem pojkar. Vindsvåningen hade fyra gavelrum och en stor hall.

Barn i skolåldern fick undervisning ordnad i hemmets matsal. För utomhusaktiviteter på den stora tomten fanns gott om utrustning, men leksaker och böcker fanns det allt för litet av. Ortens provinsialläkare kom till hemmet på kallelse. Ett isoleringsrum var vid en inspektion i mars 1947 upptaget av en liten svårskött flicka som inte kunde vara bland de andra barnen. Hon hade tidigare vistats på Gårdveda i Högsby och där orsakat så mycket besvär att hon om dagen måst hållas selad i sängen. Här verkade hon i bättre balans men ansågs fortfarande svårfostrad.

Kerttu Kuparinen som varit i karantän i Eskilstuna ett par veckor i augusti 1944 tillsammans med en grupp barn berättar att de stillsamma eller snälla barnen kom till fosterhem medan ”de vilda pojkspolingarna” fick resa till Ängelsberg tillsammans med henne. Antalet barn var i början 17 stycken och ökade på efter hand. Den finska vårdpersonalen var Kerttu Kuparinen, Rhea Ekström och Siri Margareta Häggglund samt lärarinnan magister Siiri Sahlman. Föreståndaren var fru Eriksson. Kerttu arbetade här till den 30.5 1945 då hon flyttade till Forsöns barnhem i Arbrå.²⁸¹

²⁸⁰Personligt brev 22.11 2006 från Tuulikki Neuvonen. Innehåller också gruppfoto med 8 barn och personal på hemmet.

²⁸¹Kaksi maata - monta kotia; Kerttu Kuparinen; *Sotalasten hoitajana ja opettajana*, sid 56.

I februari 1945 skrev Siiri Sahlman ett brev till Hjälpkommitténs kuratorsexpedition där hon berättade om en landskamp i skidåkning som hade organiserats av en lärare Thorén från Ängelsbergs folkskola. Landskampen stod mellan ett lag från folkskolans svenska pojkar och ett lag pojkar från barnhemmet. De finska pojkarna fick låna skidor från skolan. Man kan verkligen känna Siiri Sahlmans egen glädje och stolthet när hon berättar att de finska pojkarna segrade både ett individuellt lopp och i lagtävlingen. Pojkarna var fullkomligt hänfödda över segrarna. En stor publik hade samlats och deltog såväl i leveropen för Finland och Sverige som i de båda nationalhymnerna.

Ängelsberg finns antecknat som mottagare av barn från andra barn- och sjukhem som avvecklades under hösten 1946 och våren 1947. Några barn från Råga-Hörstad sjukhus i Asmundtorp placerades här en kort period. Ängelsberg stängde i slutet av juni 1947.

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv.

Västerås. Finska barnsjukhuset St. Fridnäs, Rädda Barnens Västeråsavdelning. I en tidningsartikel i Köpings-Posten kunde man bl.a. läsa följanden:

*"Drätselkammaren i Västerås har beslutat upplåta en stor villa som staden äger – Stora Fridnäs – till sjukhem för finska barn. Dr. Sigfred Bjure har åtagit sig att bli läkare och Västerås stad har lovat att bekosta vedbrand och lyse, och de pengar som behövas för andra utgifter, hoppas man kunna anskaffa på frivillighetens väg. Hemmet beräknas kunna taga emot 30 à 35 barn, och vårdkostnaderna blir 3 000 kr per månad."*²⁸²

Västerås stad upplät fastigheten hyresfritt. Här vårdades i första hand tuberkulossjuka barn.²⁸³ Antalet inskrivna var 30 i åldern. Hemmet var vackert beläget med utsikt över Mälaren. Runt huset fanns en stor trädgård som på ena sidan gränsade till järnvägen. Tämligen väl tilltagna utrymmen för såväl barnen som personalen fanns i byggnadens två plan. Källaren hade flera olika rum för förråd, dessutom ett skyddsrum. Byggnaden hade centralvärme, men flera rum var likväl kalla vintertid och eldning i kakelugnar var nödvändigt. Wc fanns i båda våningarna med badrum på andra våningen. Såväl svensk som finsk personal fanns. Barnsköterskor var bl.a. Helmi Määttänen och Karin Tallberg. Föreståndaren var sjuksköterskan Alice Boström.

I allt väsentligt överensstämmer uppgifterna med det Rädda Barnens Västeråsavdelning skriver på sin hemsida:

*1942 startades ett barnsjukhus på Stora Fridnäs för finska barn med körteltuberkulos. Barnsjukhuset drevs i Rädda Barnens regi fram till 1947. I medeltal vårdades 24 barn per dag och under hela vårdtiden hade 216 barn vårdades där. Flera av barnen blev kvar där i flera år. Barnens ålder varierade mellan 13 månader och 15 år."*²⁸⁴

Av de 45 barn som till sist skrevs ut hade sju varit på Stora Fridnäs i ca fyra år, två barn i drygt tre år. Resten hade tillbringat kortare tid än två år på sjukhemmet.

Hemmets ekonomi var ett ständigt återkommande bekymmer då man tydligen inte fick statsbidrag för vårdkostnaderna. Med hjälp av insamlingar och donationer lyckades man dock driva verksamheten vidare.²⁸⁵

²⁸²Köpings Posten januari 1942

²⁸³Aino Stolt-Jönsson Kap 5 Finska krigsbarn berättar; i Billinge Sockenbok, del 3.

²⁸⁴<http://medlemsportal.rb.se/rb/templates/Page.aspx?id=9889>. Den 8.1 2008.

²⁸⁵Uppgift ur en minneskrift över Rädda Barnens Västeråsavdelning verksamhet.

Vid inspektioner återkom vissa klagomål på att barn i skolåldern knappast fick någon undervisning och att isoleringsrum inte iordningställdes på önskat sätt. Den bristande undervisningen för barnen i skolåldern fick en blygsam kompensation i de tillfällen personal kunde avdela tid för läsning. Viss oro för den närallgande järnvägen fanns också. Några tillbud hade dock inte förekommit. Ordningen i kläd- och linneförråd var bra.

Terttu Junttila från Kittilä i berättar i Finlands krigsbarnstidning Sotalapsi under rubriken "Lapsuuteni satulinna" om tiden i Sverige. Hon var sjuk av tuberkulos och nästan dödsdömd av en läkare som sagt att flickan kanske bara hade sex månader kvar att leva. Terttu var alltså allvarligt sjuk när hon kom till Stora Fridnäs. Där hon fick bra vård, daglig medicinering och näringsrik mat. För Terttu blev det en underbar tid på Stora Fridnäs som hon kallar "Min barndoms sagoslott". Hon avslutar sin artikel med "Jag vill tacka Sverige för bästa vården och Livet".²⁸⁶

I september 1947 hade verksamheten upphört.

Västerås. Finska sjukhemmet Lövudden. Det var KFUM:s friluftsgård som uppläts åt Hjälpkommittén. Den var avsedd för högst 60 barn med hilustuberkulos i åldern från fyra år och uppåt. Senare reducerades platsantalet till 48. Var i drift ännu i maj månad 1946.

Västerås. Kärrbo. Finska sjukhemmet Täby herrgård. Hemmet som KFUM ställt till förfogande startade i april 1942 var avsett för 30 barn i åldern från två år och uppåt. Mottog barn när hemmet i Getå stängde i januari 1946. I april 1946 fanns 12 flickor och 17 pojkar från ett till sex års ålder. Alla var tuberkulinpositiva eller led av körteltuberkulos. Fem av barnen hade gulst och var isolerade i ett särskilt rum. Läkare var doktor A. Normark, Västerås. Han besökte hemmet en gång i veckan. Föreståndaren fröken Nordgren hade sju finska biträden till sin hjälp. Nattjängstgöring efter schema ingick i biträdenas uppgifter. Husmor och köksbiträde var svenska.

Byggnaden var gammal och illa medfaren, men ordningen var synnerligen god och barnen var mycket välvårdade. Kosthållet var också mycket gott. Dock var klädförrådet otillräckligt särskilt när det gällde skor. Viss spänning mellan den svenska och finska personalen kunde märkas utan att man kunde avgöra av vilken orsak.

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv.

Västerås. Korsängsskolan inrättades som karantänsförläggning under två veckor i början av augusti 1944.

P. Älvsborgs län²⁸⁷

En liten artikel i GHT innehåller följande:

"Alingsås med omnejd kommer att ta emot 170 finska och 9 belgiska barn. Av de finska barnen kommer 87 att placeras i kolonier. Kommittén för hjälparbetet behöver ytterligare pengar till kläder åt barnen och är tacksam för bidrag som kunna insättas på postgiro nr

²⁸⁶Sotalapasi/Krigsbarn nr 4 2007, sid 23.

²⁸⁷Landsarkivet i Göteborg förvarar ett enskilt arkiv från Landshövding och fru Carl Mannerfelt vari fru Maja Mannerfells arkiv, i volymerna 36-38, finns färdsedlar och listor samt i volym 41 kortregister "Barnhemsbarn".

175971 under adress *Kommittén för Finlandshjälpen i Alingsås. Även inredningsartiklar till kolonierna mottagas med tacksamhet, såsom möbler, armatur, en orgel, ett par radioapparater o.s.v.*"²⁸⁸

Finlandskommittén i Alingsås bestod av 16 personer från hjälporganisationer, kommunen, kyrkan och företaget. Kommittén kom att bedriva en bred och omfattande verksamhet där skapandet av barnkolonier blev en betydelsefull insats, men också placeringen av barn i fosterhem. Säkra uppgifter finns inte, men man har uppskattat att ca 1 000 finska barn har vistats i Alingsås och dess närmaste omgivningar under krigsåren.²⁸⁹

Älvsborgs läns södra läkarförening i Borås vädjade i pressen om ekonomisk hjälp för anordnande av anstaltsvård för sjuka finska barn. Vädjande den 3 januari 1942 fick stort gensvar och såväl företag som kommunen ställde utrymmen till förfogande. Efter ett par veckor samlades religiösa och ideella föreningar för att samordna hjälpverksamheten och man beslöt bilda "Boråskommittén krigsbarnshjälpen" som fick 14 ledamöter. Kommitténs valde att utvidga sitt "ansvarsområde" att förutom finsk barn även omfatta norska och belgiska barn.²⁹⁰

Alingsås. Alingsås Bomullsväveri AB inrättade en egen "koloni" för högst 20 friska barn i en fastighet på Södra Ringgatan 17. Föreståndare var fröken Thorett Vogel. Hur stor personalstyrkan i övrigt var är inte känt. Kolonin finansierades genom bidrag från bolagets personal och till större delen av bolaget som också svarade för noggrann registrering av barnen under den tid de vistades på kolonin. Sveriges Förenade Linnefabriker erbjöd sig att sy nattdräcker till barnen och under en tid gratis ta hand om kolonins tvätt. Kolonin startade någon gång 1942 och upphörde i september 1943, då barnen rest hem eller kommit till fosterhem.

Hemmet återuppstod för en ny period 26.2 1944 - 1.9 1945 och tog då emot 35 barn. Personalen bestod då av föreståndarinna, två biträden och en kokerska och bolagets kontrollant, fru Anna Segerfors.

Av en inspektionsrapport i maj 1945 framgår att ordningen och skötseln på hemmet var mönstergill, barnen sköttes med noggrannhet och omsorg.

Det var bolaget som tog hand om den administration som normalt Hjälpkommittén skulle sköta. Bl.a. organiserade man korrespondensen med de finska hemmen inför hemmets nedläggning. Bolaget hjälpte också till med att placera barn i privata hem bland väveriets anställda. Dessutom lämnade man både mat- och klädbidrag till en del av dessa hem. Barn som vistats på kolonin fick julen 1945 ett paket med livsmedel och kläder. Liknande paket skickades också till jul eller påsk några år därefter.

Fru Segerfors blev inbjuden till Finland av Socialministeriet och fick då besöka flera hem där tidigare kolonibarn nu bodde.²⁹¹

Alingsås. Barnhemmet Villa Berget med 25 platser. Det var den mycket aktiva Finlandskommittén i Alingsås som tog initiativ till att starta ett tillfälligt barnhem för sjuka barn. Hemmet öppnade i februari 1942 och var verksamt till maj 1945. Under nästan hela tiden förestods

²⁸⁸Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 15.1 1942, *Alingsås med omnejd...*

²⁸⁹Karis-Billnäs Gymnasium: *Från fadder till vän. Alingsås - Karis 1940 - 1948*. Vasa 2006.

²⁹⁰Borås Nyheter 3.1 1942; *Stort boråsintresse för finska barn*. och 21.1 1942 *Hjälpkommitté för krigsbarnen bildad i Borås*.

²⁹¹Karis-Billnäs Gymnasium: *Från fadder till vän. Alingsås - Karis 1940 - 1948*. Vasa 2006.

hemmet av diakonissan Anna-Lena Peterson. Drygt ett hundra barn kom att ha vistats på hemmet.²⁹²

Alingsås. Finska Barnsjukhuset, Södra Ringgatan 25. Våren 1944 ställdes byggnaden i ordning som ett sjukhus med 20 platser för kirurgiskt tuberkulossjuka barn. Den lokala Finlandskommittén svarade för driften, men för själva sjukvården lydde sjukhuset under länslasarettet i staden med doktor E. Åkerberg som ansvarig. Föreståndare var först diakonissan Anna-Lena Peterson och efter 1.5 1945 finska lärarinnan Tyyni Lööf som fick stöd av en sjuksköterska från lasarettets barnavdelning.

Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv. Upphörde i april 1947.²⁹³

Barn och personal på Finska barnsjukhuset.
Foto: Privat

Alingsås. Finska konvalescenthemmet, Nollhaga slott. Det uppläts av Alingsås stadsfullmäktige på gynnsamma villkor och organiserades av pastor Torsten Lewenstam. Man fick plats för 62 barn i den pampiga byggnaden. Hjälpkommittén svarade helt och hållet för omkostnaderna. Läkare var provinsialläkaren E. Jäderberg. Föreståndare blev Helmi Dahlström och hemmet bemannades med finsk sjuksköterska och lärare, såväl svenska som finska barnsköterskor, sjukvårdsbiträden och kökspersonal. Upphörde juni 1946.²⁹⁴

Ilkka Manner var fem år när han kom till Alingsås och vistades på Nollhaga ungefär ett års tid 1944-1945. Han minns att det var en imponerande byggnad med vacker omgivning. Men kamraterna var inte särdeles kärvänliga. Han råkade bl.a. ut för ett nässelkrig och blev sängliggande med feber. Visst fick han mat och omvårdnad, men ingen tant som riktigt visade intresse. Han har inget minne av att någon gång fått någon present. Han vistades en del hos Nollhagas svenske trädgårdsmästare men lärde sig inte språket. När hans mamma ville prata med honom per telefon märkte hon att den tidigare pratglad pojke nu var stum. *Tack gode Gud, att jag slapp därifrån och kom hem till Finland*, var Ilkkas bestående känsla efter ett år på Nollhaga.²⁹⁵

Alingsås. Missionsförbundets Barnhem, Rydbökulle. 1.4 – 8.12 1942. Inga uppgifter.

Borås. Erikslunds skola anordnades som karantänsförläggning 2 – 20.8 1944.

Borås. Hultahemmet inrättades i Hulta församlingshem för barn med ben- och körteltuberkulos, 15 platser. Verksamheten startade 1942 och pågick till oktober 1947. Tog bl.a. emot konvalescentbarn från Finska Barnsjukhuset i Ulricehamn.

²⁹²Som föregående.

²⁹³Som föregående.

²⁹⁴Som föregående.

²⁹⁵Kaksi maata - monta kotia. Kapitel: 4.7. *Koin olivani yksin*, sid.122-123 av Ilkka Olavi Manner.

Borås. I Borås Nyheter berättas i ett antal artiklar under januari/februari månader 1942 om Boråsläkarnas nystartade hem för finska barn på Österlånggatan. Det kallades Eisermanska hemmet efter ägaren. I bottenvåningen fanns mottagnings- och kontorsrum för hemmets läkare doktorerna Söderling och Rodhe samt föreståndaren syster Ebba. Intill fanns två sovsalar med några nya och några lånade sängar. Här fanns också ett tvättrum och ett badrum. En trappa upp fanns kök, matsal, två sovrum, matsal som kunde användas som lekrum och slutligen fanns isoleringsrum och tvättrum. Syster Ebba hade två biträden till hjälp för barnens vård och i köket fanns köksföreståndare och ett biträde. Ingen var finsktalande.

Den 19 februari anlände 20 barn eskorterade av tre lottor och en läkare. De var mellan ett och 10 år gamla. Undernäring var ett gemensamt problem för barnen. Om barnen var behäftade med någon sjukdom skulle de placeras för vård på annan inrättning.

Borås. Rävlanda sanatorium hade 30 vårdplatser i tre stora sjuksalar reserverade för finska barn. Finsk personal fanns. Läkare var doktor Häger. Skola och förskola fanns inom sanatorieområdet, men om de finska barnen fick möjlighet att delta i skolornas verksamhet är inte utrett.

Borås. Solhems sjukhus tog emot lätta fall av hilustuberkulos till 12 vårdplatser. I mitten av november 1942 anlände fyra barn via Stockholm. Barn från Finska Barnsjukhuset i Ulricehamn omplacerades hit. Yrjö Makkonen kom hit på våren 1945 från Ulricehamn. Det gjorde också rumskamraten Teuvo Sorvali. En annan kamrat var Tapani Homanen.

Solhems sjukhus samarbetade också med Hultahemmet om de finska barnen.

Borås. Tvärred, Finska barnhemmet Majblomman. Här organiserades ett internat 5.12 1944 – 30.4 1945. Detta var en sommarkoloni för ortens barn, men som Civilförsvartsstyrelsen hyrde den lediga tiden åt finska barn. I april vistades 19 pojkar på hemmet. Det var bröderna Kuparinen, Hannola, Frantsi, Hyppänen och Kallonen samt pojkar Ahola, Kautto, Kälvälä, Töllikkö, Tiainen, Hynninen, Kurki och Enström. De finska "tanterna" hette Dagmar Ström, Inge-Britt Cavonius och Deary Röke.

Dingelvik. Bergane skola, Långed kolonin. Inte utredd.

Herrljunga. Finska internatet, församlingshemmet i Od. Genom Statens utrymningskommis-sions försorg iordningställdes hemmet för att ta emot 20 finska barn fr.o.m. den 17.8 1944. Adele Dahlberg som varit anställd som vårdarinna fick i november förtroendet att bli föreståndare, vilket hon i ett brev till Hjälpkommittén uttryckte sin tacksamhet för. Hon beskrev samtidigt att de nu bara var tre sköterskor. Alla behövdes då hemmet var drygt att sköta med omålade golv och barnens tvätt. Trots bristen på skolböcker försökte man också bedriva skolundervisning två-tre timmar varje dag. I januari 1945 var 10 pojkar inskrivna. Hemmet avvecklades hösten 1945. De nio kvarvarande barnen överfördes till Gårdveda i Kalmar län.

Det var bara pojkar som bodde i Församlingshemmet i Od. Jag har talat med Margit Johansson från Od som var med när den första omgången kom på sensommaren 1944. Margit var då en ung lotta och det var lottorna som tog emot pojkarna och hjälpte till. Det var två finska damer som följde med och stannade hos pojkarna, en finsktalande och en svensktalande. Första tiden jobbade lottorna två och två och lagade maten. Sedan anställdes en kokerska

Till sist något om bilden: Bilden på pojkarna är tagen framför flaggstången utanför Församlingshemmet. Det är Esko som står längst till höger med mössa på. Foto: Holger Sandin.

och då var bara en lotta med i fortsättningen.

Initiativtagare till att upplåta Församlingshemmet var troligen Kyrkoherdeparet Georg och Anna Hwarfner som bodde i Ods Prästgård. Fru Hwarfner var Chefslotta för lottagruppen i Od så där finns ju en klar koppling.

Den första omgången pojkar kom ganska fort ut i privata hem och det kom ytterligare en omgång senare på hösten. I varje omgång var det uppskattningsvis 15 pojkar. En av pojkarna som kom ut i ett hem i Od var Esko Järvinen som fick bo hos Margit Johansson och hennes föräldrar, Hjalmar och Maria i Backgården, Holmäkra. Kanske en del (eller alla) av pojkarna i andra omgången inte kom ut till några

privata hem utan fick bo kvar i Församlingshemmet tills de kunde återvända till Finland under sensommaren eller hösten. Margit minns att deras Esko åkte hem när potatisen togs upp, dvs. någon gång i senare halvan av september 1945.

Margit berättar också att hon lärde sig en del finska av Esko (från början vägrade han lära sig svenska) och att de hållit kontakt hela tiden sedan Esko återvände till Finland. Han brukar komma och hälsa på hos Margit nästan vartannat år, nu med sin familj. Margit har också varit och hälsat på honom i Finland.

Tre andra pojkar som först kom till Församlingshemmet men sedan kom att bo i privata hem i Od var: Eero Kurka, hos familjen Gustafsson på Stångås. Seppo Lohikari, hos syskonen Gunnar och Rut Larsson i Torsgården. Arno Lilius(?), hos familjen Eriksson i Sibbared.

Församlingshemmet byggdes 1942-43 tror jag, jag har inte hunnit forska tillräckligt mycket. Men jag har egna minnen av bygget trots att jag är född i november 1938. Det var min far, Gunnar Sandin som var byggmästare och jag fick ibland vara med honom på hans byggen. Tillbyggnaden på framsidan fanns inte från början utan är gjord på senare tid för att utöka kapprum och göra handikappanpassningar.²⁹⁶

Herrljunga. Sporthallen. Här organiserades en enkel karantänsförläggning från april till och med oktober 1944.²⁹⁷ Sammanlagt mottogs 399 barn här. De undersöktes av doktor Daniel Laurell.²⁹⁸ Förläggningsschef var fru Edith Laurell. Sporthallen var fylld med madrasser på golvet och delades av i mindre avdelningar med lakan hängda i rep spända över lokalen. Maten till förläggningen tillagades i ett närliggande skolkök.²⁹⁹

Lerum. Björboholm. AB Turitz & Co ställde vintern 1942 sitt semesterhem Sjötuna till förfogande som ett barnhem för 12 finska barn. Firman svarade för alla utgifter.³⁰⁰

²⁹⁶Privat e-brev från Holger Sandin Od, Ljung.

²⁹⁷"Krigsbarns erinran" *Från Kivennapa till Västsverige* av Antti Kouhia, sid. 107

²⁹⁸Alingsås tidning 18 .11 2005. "Finska barn i fokus"

²⁹⁹Alingsås tidning 20 .11 2005: "Tioårige Sigvard minns de finska barnen"

³⁰⁰Ronneby Posten 10/1 1942, Herrgård blir vilohem för finska barn.

³⁰¹Göteborgs- Handels- och Sjöfartstidning den 5.2 1942; Finnbarnen ville leka trots strapatsfylld resa

Onsdagsmorgonen 4.2 1942 anlände 45 finlandsbarn med nattåget från Stockholm. De fick frukost på kaffehuset Malaga innan de skulle iväg till Vasa sjukhem för läkarundersökning. Där delades gruppen upp och 12 barn transporterades till Björboholm. Barnen var pigga och friska och ville leka med presenterna de fått. Ett par tvååringar var lite trötta och fick sova en stund innan transporten till barnhemmet.³⁰¹

Hemmet upphörde i maj 1943.

Lerum. En underhållningskväll vintern 1942 i konserthuset anordnades av en förening, till förmån för ett Finlandshem som beräknades öppna i mars månad. Förutom musikunderhållning höll pastor Frank Mangs ett föredrag.³⁰² Hemmet återfinns i en förteckning med namnet Libanons barnhem, Sätersåsen, ligger två-tre kilometer söder om Lerum.

Lilla Edet. Prässebo, Finska Barnhemmet Solbacka. Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes hemmet för att ta emot 25 finska barn (problemflickor) fr.o.m. den 10.8 1944. Civilförsvarsstyrelsen svarade för kostnaderna t.o.m. 10.9 1944 varefter Hjälpkommittén övertog ansvaret till juli 1947, då hemmet stängdes. Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv. I en inspektionsrapport 7 maj 1945 skriver Daga Wallentinsson följande:

"Vid det förnyade besöket vårdades på barnhemmet 24 barn, därav en gosse och 23 flickor. Barnen voro friska och föreföllo att få en god omvårdnad. Många av de barn som vårdades på hemmet, voro svårskötta och krävde såväl kunnsighet som intresse och tålmod av dem som vårdade dem. Fem barn voro sängvårdare, tre lindrigt sinnesslöa och en djupt sinnesslös. Denna senare, AB³⁰³, gav föreståndarinnan mycket bekymmer och arbete, enär hon företedde sexuella oarter, vilket bidrog till att det mötte stora svårigheter att ha henne bland de övriga barnen.

Barnhemmet hade sedan det föregående besöket haft ombyte av föreståndarinna och övrig personal. Den nuvarande personalen är helt finsk och består förutom av föreståndarinnan av kokerska och tre finska vårdarinnor. Föreståndarinnan, fru Elisabet Bergvall, är femtiotre år och har i Finland genomgått en sex månaders kurs anordnad av Röda Korset. Dessutom är hon studentska och har god erfarenhet av hushåll.

Ordningen på hemmet var synnerligen god och barnens sängar voro mycket prydliga och välbäddade. Medicinskåpet var välordnat och ett isoleringsrum fanns anordnat. Kosthållet föreföll att vara gott och maten var såväl riklig som vällagad. Föreståndarinnan gav intryck av att vara mycket duglig och intresserad av barnen och vid flera tillfällen under inspektionen tog sig barnens tillgivenhet för föreståndarinnan uttryck. Barnhemmet var välskött och gav inte anledning till några erinringar. Barnen voro emellertid i stort behov av skor och sommarkläder."

Limmared. Finska barnhemmet. För svårplacerade pojkar, 13 platser. Elsa Cederberg som blev föreståndare på Kullsegård i Halland, berättar att hon arbetade i Limmared några månader från hösten 1944 till att hemmet avvecklades våren 1945. Det var pojkar som hade stödbandage och proteser efter att ha blivit opererade i Borås för olika former av tuberkulos i skelettet.

³⁰²Göteborgs- Handels- och Sjöfartstidning den 5.3 1942; *Finlandshem i Lerum öppnas i denna månad.*

³⁰³Namnet avidentifierat.

Pojkarna var mellan tre och 15 år. Några av de äldre pojkarna fick gå i svensk skola i närheten medan några yngre fick undervisning av finskspråkig lärare på hemmet. Ett fåtal pojkar hade inte något hem att återvända till utan blev placerade i fosterhem. De flesta fick alltså återvända. Elsa berättar vidare att det var Svenska Handelsbanken i Göteborg som svarade för kostnaderna och att de hade en mycket generös attityd till verksamheten. Barnen fick inte sakna något.³⁰⁴

Mark. Finska barnhemmet Skene hade 21 platser. Föreståndare var fröken Maj-Britt Hallams och läkare Lars Öberg. Upptagen i Hjälpkommitténs förteckning över kvarstående barnhem 2.5 1946.

Skallsjö. Finska barnhemmet Bockaberg. Detta var ett internat 23.8 1944 – 30.4 1945. Här följer en inspektionsrapport som visar att man faktiskt hade god kontroll på läget. Det framgår inte vem rapportören var.

"Rapport över besöket å internatet Bockaberg i Floda den 8 februari 1945.

Internatet är beläget i en naturskön omgivning invid sjöstrand ungefär 5 å 6 km från Floda station samt 2 km från närmaste bebyggelse. Bostäderna bestå av 3 st. envånings, moderna trähus, uppförda till sommarkoloni för Göteborgs barn. I varje hus finnas 2 st. rymliga, luftiga, ljusa salsalar för c:a 15 barn, en stor hall som användes till lek- och dagrum, rum för vårdarinnorna, samt rymliga förvaringsrum för barnens gångkläder och övriga utensilier. Invid varje sosal finnes tvättrum med varmvatten och dusch. Den mellersta byggnaden som är störst, inrymmer dessutom kök, förvaringsrum för mat- och linneförråd samt föreståndarinnans rum. Tvättstugan är i en skild byggnad och försedd med maskinell utrustning som drives med elektricitet. I samma byggnad finnes även ett tvättrum med badkar för barnen. Bekvämlighetsinrättningen är även i en byggnad på gården. Vaktmästarens bostad ligger ett stycke från de övriga husen. Nödiga brandredskap funnos. Inventarierna samt säng- och gångkläderna voro ändamålsenliga och i gott skick. Av allt fanns tillräckliga mängder utom av matservisen som söndrats och ej blivit ersatt. Medicinskåpet innehöll nödvändiga mediciner och var försett med läs.

I hemmet funnos för tillfället 73 barn, 8 flickor och 63 gossar. De flesta voro i åldern 6 - 12 år, föreföllo friska, frimodiga och välmående samt snyggt klädda och välvårdade. Tyvärr hade lärarinnorna rest till Finland och ingen skolundervisning var nu ordnad. Spel och leksaker saknades ävensom sago- och skolböcker. Överhuvudtaget saknades möjlighet för sysselsättning när barnen ej kunde vistas ute.

Utom föreståndarinnan och kokerskan som voro rikssvenskor, bestod personalen av 9 finskor varav en diakonissa och en examinerad barnsköterska. Stämningen i hemmet var allt annat än god. Förhållandet mellan föreståndarinnan och den övriga personalen var spånt ändå till bristningsgränsen. Felet förefaller att vara föreståndarinnans. Hon är av allt att döma ej lämplig för en sådan uppgift. Dessutom saknar hon utbildning och praktik för en sådan befattning. Hon har tidigare varit agent för korsettfirmen Germa samt en kortare tid arbetat vid ett flyktingläger. Hon förefaller hård, hysterisk och misstänksam samt pinar sin omgivning dagligen med sina anfall och misstankar. Enligt uppgift är hon hård mot barnen. Då hon reser bort stänger hon alla förråd och t.o.m. telefonen. Då ingen omväxling eller något umgänge med andra människor är möjligt emedan kolonin ligger så ensligt och

³⁰⁴Samtal 9 december 2006 med Elsa (Cederberg) Peterson, Varberg.

resorna bliva dyra har personalens nerver blivit alldeles upprivna och önskar envar av dem platsombyte så snart som möjligt.

Önskemål:

1) att ny föreståndarinnan anställs snarast möjligt. Ifall en sådan ej kan anskaffas bör den finska personalen bytas.

2) Lärarinnor bör anskaffas för barnens skolgång och sysselsättning. Har redan anhållit om sådana från Finland.”

Sollebrunn. Erska, Finska barnhemmet Gräfsnäs. Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes hemmet för att ta emot 28 finska barn 15.8 1944 – 10.6 1945. Två finska sköteskor - Aino Helminen och Maija-Liisa Sauro - anställdes i januari 1945.

Tösse. Kristinedals barnkoloni hade 10 platser. Upphörde före utgången av 1945.

Ulricehamn. Finska barnsjukhuset. Det gamla Stadshotellet på Bogesundsgatan inrättades som ett sjukhus som öppnade i april 1944 och hade 50 vårdplatser för kirurgisk tuberkulos. Läkare var doktor Rolf Samuelsson och föreståndare syster Helena Saarela.

Sjukhuset hade ekonomiska bekymmer nästan hela tiden. Visserligen fick man statsbidrag till vårdkostnaderna men sjukhusledningen måste ofta vädja till allmänheten om bidrag av olika slag. Behovet av bränsle inför den kalla årstiden var stort och man uppmanade skogsägare att skänka ved.

Martti Hentunen kom som tvååring till sjukhuset den 16 april. Han hade tuberkulos i ett knä, för vilken han blev opererad. Han har inget minne alls från tiden på sjukhuset.³⁰⁵ Martti vet av dokumentation att han fick resa hem till Finland 5.6 1946. Han ingick i en grupp 23 om barn som anlant till Stockholm med flyg och reste med särskild sjukvagn till Ulricehamn. Liknande transport gjordes med 26 barn den 2 september. Flera barn som anlant 1944 hade vistats på sjukhuset hela tiden när de skickades hem samtidigt med Martti. Många av patienterna överfördes efter viss tid till Sten Sturevillan i Ulricehamn, andra till andra hem och några till sanatorium.

Eira Kuni var svårt drabbad av tuberkulos i vänster knä och höger höft. Under fyra år i Sverige vistades hon på olika institutioner för finska barn. Efter 14 plågsamma månader på Ågrenska konvalescenthemmet på Amundsön utanför Göteborg, kom hon hit till Ulricehamns barnsjukhus. Eira var under lång tid gipsad från midjan och neråt på höger sidan. Andra tider låg hon med tyngder fästade med breda häftplåster vid benet för att hålla det i sträck. Hon minns med rysningar tillfällena när häftplåstret drogs av. Ett annat obehag var att det fanns vägglöss som var särskilt plågsamma för barnen som var gipsade eller på annat sätt bundna till sängen. Många nätter fördes ett veritabelt krig mot ohyran. Barn som kunde gå upp tände någon lampa och man skyndade sig att slå ihjäl alla löss man såg. Efter en stunds mörker gjordes proceduren om.

Det bedrevs också skolundervisning på sjukhuset så Eira lärde sig läsa och läste sedan många böcker i sin sjuksäng.³⁰⁶

³⁰⁵Samtal oktober 2005 med Martti Hentunen, Kolbäck.

³⁰⁶Personligt meddelande 13.2 2008 från Eira Kuni, Herrljunga och reportage i Ulricehamns tidning 21.1 2006 av Gun-Britt Björkman: *"Doktorn var snäll men vägglössen hemska."*

En av de lite äldre pojkarna på hemmet hade också anlänt i september 1944. Han började skriva dagbok från sin tid på sjukhuset och även från tiden i Borås dit han kom någon gång i maj 1945. Pojken heter Yrjö Makkonen och var redan 15 år gammal. Yrjö har välvilligt ställt sina dagboksanteckningar till förfogande. I dem berättar han om hur han med flyg och tåg rest från krigets buller till Moder Sveas lugna famn. Yrjö hade tuberkulos i höger höft vilket var skä-

Yrjö Makkonen (eget foto).

let till att han hamnade i Ulricehamn. I dagboken berättar han vidare att han inte kunde minnas roligare jul än den han haft här. Många tidigare jular hade han varit på sjukhus i Finland. Han fick en innerlig önskan uppfylld då en julkapp innehöll en riktig bläckpenna. Det var med den han började skriva sin dagbok på nyårsdagen. Att det var en tonårspojke som kommit till sjukhuset förstår man av hans beskrivningar av den kvinnliga personalen. Syster Hilma ville barnen ha att vaka under tysta timmen. Alla tyckte om henne. Ändå tyckte Yrjö lite mer om syster Maritta, som av någon anledning kallades Emilia. Hon var mycket vacker och tyckte om att skämta, men inte lika mycket som syster Anna, som gärna lekte med barnen. Alla älskade Emilia men hade Anna varit lika vacker som Emilia skulle hon ha varit bäst. Men Yrjös hjärta pumpade ibland lite extra när han genom fönstret såg en annan flicka i en bostad tvärs över gatan. Hon förblev dock bara en avlägsen tanke. Men det fanns också ett vårdbiträde som Yrjö såg nästan dagligen och henne var han också intresserad av.³⁰⁷

Teuvo Sorvali var en av Yrjös rumskamrater, som hade liknande skelettuberkulos som Yrjö. Han kom till Ulricehamn efter en operation i Borås. De fick också en period tillsammans på Solhems sjukhus i Borås. Teuvo fick komma tillbaka hit senare. Han bor nu i Esbo.

Ingrid Johansson var en 16 års flicka från orten, som fick anställning som sjukvårdsbiträde 1944. Hon berättar att det gamla hotellet hade fyra våningar där kök, matsal mm fanns på bottenvåningen. I de båda mellersta våningarna fanns sjuksalarna och i översta våningen personalrum. Läkaren doktor Samuelsson och hans hustru ägnade mycket tid åt barnen och blev omåttligt populära hos de små patienterna. Varje gång doktorn eller hans hustru kom på besök tilltalades de med "isä" (=far) eller "äiti" (=mor) av de förtjusta barnen. I mars 1945 skrev Ulricehamn Tidning att doktor Samuelsson fått en assisterande estnisk underläkare till sin hjälp.

Ingrid Johansson var Yrjös hemliga förälskelse. Hon var ju bara ett år äldre än han. Yrjö glömde inte Ingrid även om det fanns nya flickor i Borås.

Ortens folkning tycks ha visat stor omtanke om barnen genom att besöka dem och ta dem med på promenader. Man skänkte också frukt, kläder och till och med potatis.³⁰⁸

Sjukhuset var hela tiden ett provisorium så direktionens avtal med kommunen gällde bara sex månader åt gången. År 1946 diskuterades avveckling, men behovet av vårdplatserna var fortfarande stort så ytterligare tidsfrist medgavs. Hemmet fanns kvar i februari 1947.

I en efterlysning i finska krigsbarnstidningen Sotalapsi nr 4 2007 sökte Miina Lehtola en

³⁰⁷ Personliga samtal med Yrjö Makkonen mars 2008, och utdrag ur hans dagboksanteckningar.

³⁰⁸ Samtal 15.2 2008 med Ingrid (Johansson) Igelsjö, Ulricehamn.

kamrat från sjukhustiden. Kamratens namn var Inkeri. Miina uppgav att hon varit på sjukhuset 1946. Inkeri identifierades snabbt av Eira Kuni och blev kontaktad av både Miina Lehtola och Eira. Även Yrjö Makkonen i Ruovesi, Teuvo Sorvali i Esbo och Martti Hentunen i Kolbäck har varit på barnhemmet och ingår i ett litet nätverk som bildas av patienter och personal. Eira Kuni har lyckats spåra ytterligare ett par personer med förflutet på barnhemmet. Vid denna boks utgivning har det lilla nätverket helt säkert vuxit.

Ulricehamn. Finska Barnhemmet i Ulricehamn inrättades i den s.k. Sten Sturevillan och var avsett för 17 barn över två år, tuberkulos- och konvalescentfall. Hemmet tog emot flera barn från Finska Barnsjukhuset i staden. Upphörde i december 1946.

Ulricehamn. Barnhemmet på Stenbocksgatan.

På nyåret 1942 var det många i Ulricehamn som oroade sig för de finska barnen. Missionsförsamlingen tog upp saken vid sitt årsmöte i början av januari och diskuterade om man kunde ordna kolonivistelse eller familjehem. Man kände att intresset att hjälpa de finska barnen var stort bland ulricehamnarna.

Missionsförsamlingen och Röda Korset utsåg en lokalkommitté i mitten av januari för att hitta praktiska lösningar. Alternativen var att ordna garantier för barn i koloni eller att placera ut dem i fosterhem. Efter bara en vecka hade man fått garantier för 24 barn i kolonivistelse och familjer som erbjöd sig att ta emot 30 barn. AB Borås Bank upplät en av banken ägd villa vid Stenbocksgatan där man organiserade en förläggning med plats för 24 barn. Många donatorer anmälde sig. Kommittén bad allmänheten om barnsängar, filter och madrasser.

Den 14 februari var allt klappat och klart. Rummen var stora och ljusa med små sängar. Barnteckningar av Carl Larsson hängde på väggarna. Leksaker väntade i lekrummet. Ansvariga bad genom tidningen läsarna om källkar, sparkar, dockor, bilar, saft, sylt, äppelmos, potatis och kålrötter. Dagen efter hade kommittén en liten invigningsfest på hemmet.

Barnen anlände kl. 14.50 den 16 februari med tåg från Falköping. En folksamling på 500 personer tog emot vid stationen, svenska och finska flaggor var hissade och Ulricehamnsbarn kantade gatorna upp till Stenbocksgatan. Det var 19 finska barn i åldrarna 3 - 9 år som kom, flera av dem syskon. Alla var friska och krya utom en liten parvel som var åksjuk. En del har med sig kort på föräldrarna. En liten gosse hade med sig ett foto från faderns begravning. Fadern hade stupat i kriget. Barnen var arbetarbarn från Karelen.³⁰⁹

T. Örebro län

Inledning till Örebro läns förteckning blir ett sammandrag som chefredaktör Göran Karlsson gjort från artiklar i Bergslagsposten 1942. Sammandraget är publicerat i en bok om Lindesberg *"Seklet då allting hände"*.

"På grund av det s.k. fortsättningskriget mellan Finland och Sovjet lovade Sverige att ta emot ett stort antal nödlidande finska barn. Många privatpersoner, organisationer och även företag i Sverige var engagerade i omhändertagandet av krigsbarnen. I våra trakter hade redan familjen Norlander i Vedeväg tagit hand om en grupp finska barn.

³⁰⁹Genom stort tillmötesgående har Gun-Britt Björkman, Ulricehamns Tidning, sammanställt detaljer ur artiklar i 10, 15 och 20 januari samt 14 och 17 februari 1942 som redovisas här.

Den 7 januari kunde Bergslagsposten berätta att frikyrkorna i Lindesberg utsett lämpliga lokaler i Dalkarlslyttan och Rya för en barnkoloni med cirka 15 barn. Rödakorssystern Karin Bruce skulle enligt planerna leda barnkolonin och i en artikel i Bergslagsposten uppmanades lindesbergarna att skänka sängar, sängkläder, köksutrustning och annat som barnkolonin kunde ha nytta av. Intresserade kunde vända sig antingen till fabrikören KV Lindkvist (tel. 389) eller till överläraren Josef Larsson (tel. 249).

Den 9 januari kunde Bergslagsposten berätta att det bildats en ny organisation, Lindesbergskommittén för Finlands barn. Ordförande för kommittén blev fru Lisa Ekecrantz (tel. 20). Till vice ordförande utsågs folkskolläraren Roland Hagström, till kassaförvaltare fröken Karin Sundén och till sekreterare Bergslagspostens redaktör Hans Enström. Kommitténs uppgift var att ordna ytterligare en barnkoloni i Lindesberg och att få in bidrag till verksamheten. Berg & Co samt Kvarnmaskiner lovade omedelbart att ge pengar till barnkolonin. Arbetarna på Kvarnmaskiner skulle dessutom arbeta extra två timmar varje vecka och skänka extraförtjänsten till de finska barnen. Lindesbergskommittén för Finlands barn hoppades också att privatpersoner, föreningar, företag etc. skulle skriva på ansvarsförbindelser om att bidra med pengar i minst sex månader till verksamheten. Även Tebes arbetare och fabriksledningen lovade att stödja den finska barnkolonin. Det samma gällde Lindesbergs Gjuteri samt O. Wennbergs snickeri. Lindes Sparbank anslog i maj 3000 kronor till krigsbarnens uppehälle.

I mitten av januari kunde tidningen berätta att ungefär 25 finska barn skulle kunna tas emot i Rya och Lindesberg. I Rya hade lantbrukaren Vidfeldt gratis ställt upp med en bostad på fyra rum och kök, där 15 barn skulle få plats. Dessutom hade Lindesbergskommittén hyrt den övre våningen på pensionat Haga för de resterande tio barnen. Frisörmästare Nils Adell hade för övrigt lovat att gratis klippa de finska barnen så fort de kom till Lindesberg. I mitten av februari kom de första 40 finska krigsbarnen till Lindesberg. Vid den tidpunkten hade Lindesbergskommittén fått motta ungefär 25000 kronor till barnens uppehälle under de närmaste sex månaderna. I Kloten skulle Domänverket ordna plats för 30 finska barn i skogsskolans gamla lokaler.³¹⁰

I februari 1942 gör Edith Stolt ett besök i länet och rapporterar följande:

"Befann mig i Örebro, då den stora kontingenten av 188 finska barn kom från Haparanda och var i tillfälle att följa den goda organisationen på orten. Barnen hade rest i fyra dygn och en del var ganska trötta. Följande morgon var de rätt så krya och tycktes befinna sig väl. Fröken Brita Hasselrot och hennes goda medhjälpare, barnavårdsinspektisen fröken Rosén är damer som förstå sin sak, och det är reda och ordning på deras arbete."

På vilken plats denna stora mottagning skedde har inte kunnat utredas.

Askersund. Finska barnhemmet Mariedam i Lerbäckes socken.³¹¹

Hjortkvarn. Averbys Boo Finlands hem för friska barn. Öppet från april 1942 till september 1943. Föreståndare Iris Hellström. Ingen finsk personal. Bekostat av Röda Korskransen i Boo.

Hällefors. Saxhyttan. Sannolikt ett konvalescenthem. Sjukjournaler finns på Riksarkivet: Läkarexpeditionens arkiv.

³¹⁰Chefredaktör Göran Karlsson, Bergslagsposten.

³¹¹Hjälpkommittén, Finska barnhem i Sverige. Sossialministeriörens lastensirtokomitean arkisto Bi 5 KA, Helsinki.

Hällefors. Sävsjöns komministergård, Internat för finska barn. Hemmet hade säkerligen startat redan våren 1942. Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes kolonin att ta emot 25 finska barn (kikhostefall) fr.o.m. den 17.8 1944. I januari 1945 var 16 pojkar och 9 flickor inskrivna. Föreståndare var Asta Thofelt.

Ulla (Wasenius) Vapaavalta arbetade en tid på barnhemmet som varit i bruk 2-3 år innan hon kom dit. Då fanns där 16 barn och tre finska "tanter". En av dessa undervisade de skolpliktiga finska barnen i skolbyggnaden som låg alldeles intill. Ortsbefolkningen var mycket vänlig och ordnade med olika förströelser för barnen som kom att vistas där i 3-4 år. I februari 1946 började hemmet att avvecklas och två-tre barn åt gången skickades till en uppsamling i Örebro, varifrån de tillsammans med barn från andra orter reste vidare via Stockholm till Finland. Det uppstod många gripande och känslomässiga avsked på Örebros järnvägsstation.³¹² Hemmet var helt avvecklat i april.

Kerttu Kuparinen var den lärarinna som Ulla Wasenius nämner. Hon hade arbetat på olika barnhem i Sverige och återvänt till Finland. Men mycket snart hade hon blivit ombedd att åka till Hällefors som lärare för de finska barnen. Dit kom hon hösten 1945 och fick hjälp av magister Siiri Sahlman (på Ängelsberg) att planera undervisningen, klassindelning mm. Under vintern blev det undervisning varvat med skidåkning i skogarna, och hela tiden en lång väntan på att få återvända hem till Finland. Föreståndaren Asta Thofelt och kokerskan sörjde för barnens välbefinnande medan Kerttu själv, Ulla Wasenius och Anita Höglund svarade för barnens vård och fostran.³¹³

Kopparbergs sanatorium. Från våren 1942 kom en mindre byggnad att disponeras för 7-8 tuberkulosjuka finska barn. Irma Bergvall, Göteborg, var patient på sanatoriet för någon lungsjukdom som man då trodde var tuberkulos. Hon fick vara behjälplig med att ta hand om de finska barnen och minns särskilt att ett par av de yngre barnen bara var ungefär två år gamla.³¹⁴

Kopparberg. "Lilla sjukhemmet" var namnet när Röda Korset startade verksamheten på våren 1942 för 10-11 tuberkulösa finska barn. Verksamheten fortsatte och omkring 1944 övertog Hjälpkommittén ansvaret för driften och då benämns hemmet "Ljusnarsbergs konvalescenthem för finska barn".

Under 1945 gjordes två inspektioner, följande år en och slutligen en i februari 1947. Då fanns sex pojkar och fyra flickor i åldern 5-12 år på hemmet. Personalen bestod av 71-åriga syster Nanny och två finska biträden. Samarbetet mellan dessa var inte gott. Möjligen fanns också kompetensbrister då liten eller ingen stimulans till sysselsättning gavs barnen. På grund av barnens sjukdomar med bl.a. återkommande temperaturstegringar blev barnens skolundervisning kraftigt eftersatt. En 11-årig pojke hade helt gått miste om de kunskaper som motsvarade hans ålder. En annan 11-åring var frisk och gick i ortens skola men fick stanna på hemmet med hänsyn till sin sjuka lillebror. Det var en omständighet som var klart tveksam. Lekrum för barnen saknades. Barnen åt i ett av sovrummen trots att matsalen, som endast användes av personalen,

³¹²Kaksi maata - monta kotia; Ulla M. (Wasenius) Vapaavalta; *Lotta Vapaavalta muistele*, sid 51-52.

³¹³Kaksi maata - monta kotia; Kerttu Kuparinen; *Sotalasten hoitajana ja opettejana*, sid 56-57

³¹⁴Telefonsamtal 2007-07-24 med Irma Bergvall, Göteborg.

mycket väl kunde användas både som lekrum och matsal. En rad andra brister i ordning, barnens utrustning, medicinhantering mm påtalades. Man uttryckte också stor tveksamhet till 75 årige läkaren doktor Swederus engagemang. Han besökte hemmet endast på kallelse.

Fyra veckor efter den kritiska rapporten skrev Hjälpkommittén till hemmets ledning att hemmet skulle stängas den 1 april och att barn som inte kunde resa hem skulle omplaceras till andra hem.

Kumla. Röda Korsets finska barnhem Sveaborg i Kumla hade 15 platser. Drevs åren 1942-1945. AB Bofors lämnade ekonomiskt bidrag till hemmets drift. De första åren mottogs klena barn och konvalescenter, senare tog man emot även friska barn. I en rapport i mars 1942 meddelades att på Finlandskolonin fanns 11 barn.

Vid en inspektion i december 1944 rapporterades att hemmet var inrymt i en tidigare fabriksbyggnad i tre våningar. Vid detta tillfälle var 19 barn inskrivna. På nedre botten fanns ett stort rum som avdelats med träväggar, så man fått två sovavdelningar för sammanlagt 14 barn och ett tvättrum. Ytterligare sovrum, personalrum och lekrum fanns i övre våningsplan. Centralvärme fanns liksom kallt vatten och avlopp. Badrum och wc fanns inte. I en träbyggnad intill huset fanns ett avträde. Positivt intryck av ordning, hygien, möblering och barnens kläder och klädförråd rapporterades. Bad ordnades en gång i veckan, då varmvatten bars in från närbelägen tvättstuga. Läkare gjorde regelbundna undersökningar av barnen. Föreståndare var Ester Karlsson och finska vårdarinnor hade anställts. Hemmet upphörde 10.7 1946.

Visst material främst räkenskaper finns om hemmet i Kumla kommunarkiv.

Laxå. Hasselfors Bruk AB beslöt i januari 1942 att utan ersättning ställa Porla Brunn med inventarier till förfogande som ett hem för 100 à 150 finska barn. Bolaget ställde dessutom 10 000 kronor till förfogande för en del av utgifterna.³¹⁵

Lindesberg. Brucehemmet. Öppet från januari 1942 till 1.12 1943. Bekostades av frikyrkorna i Lindesbergs stad. Ordförande för hemmet blev folkskollärare Josef Larsson, föreståndare fru Bruce, läkare doktor Birger Carlberg. En finsktalande person rekryterades från Haparanda.

Lindesberg. Haga Finlandsförläggning med 10-12 platser för friska barn inrättades på andra våningen av pensionat Haga. Som tolkar fungerade finsktalande personer som bodde i samma hus. Föreståndare blev Ester Karlsson. En finsktalande person anställdes. Stängde årsskiftet 1942/43. Bekostades dels av familjer i Lindesberg och dels av Hjälpkommittén i Örebro.

Lindesberg, Finska barnhemmet Kloten. Domänstyrelsen utfäste sig att med stöd av frivilliga bidrag från Domänverkets personal över hela landet upprätta och driva ett hem för 30 finska barn vid Kloten. Barnen beräknades kunna tagas emot i början av mars 1942.³¹⁶

Kloten ligger i ett område som på 1500-1600 talen befolkades av svedjefinnar.

Lindesberg. Lindes kristna missionsförsamling lät inrätta en Finlandskoloni i en pastorsbostad. Kolonin eller barnhemmet förestods av en sjuksköterska och i hemmet tog man emot

³¹⁵Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 21.1 1942, *Barnavårdshjälp inom Finland anses behövlig. Hjälpkommittén vädjar om bidrag...*

³¹⁶Köpings Posten 21.1 1942.

15 barn i olika åldrar. Det var i huvudsak församlingsmedlemmar som inte själva kunde ta mot ett "Finlandsbarn" som på detta sätt åtog sig att gemensamt förverkliga en behjärtansvärd insats.³¹⁷

Lindesberg. Rya Finlandsförläggning hade 16 platser för friska barn. Bekostades av familjer i Lindesberg. Föreståndare var fröken Waller. En finsktalande person anställdes. Hemmet stängde våren 1943.

Marita Israelsson i Lindesberg var ungefär sex-sju år gammal och har en del fragmentariska minnen från den tiden. Hon bodde granne med villan där barnhemmet hade inrättats, och berättar att det var en ganska stor uppståndelse vid barnens ankomst med buss. Fotografer och åskådare fanns på plats. Sannolikt skrevs det i tidningen om händelsen. Marita minns också att det fanns någon personal anställd på hemmet. Insamlingar av kläder och leksaker till barnen hade gjorts. Marita berättar att det var med en viss förtrytelse hon fick lämna ifrån sig en del av de egna leksakerna till de finska barnen. Men hon fick noga inpräntat hur viktigt det var att dela med sig. Senare blev många av barnen fosterbarn hos familjer i Lindesberg. Några kom också att gå i samma skola som Marita.³¹⁸

Nora. Nora Finlandsförläggning, för friska barn. 20 platser för finska barn disponerades från hösten 1944 i en byggnad som tidigare varit epidemisjukhus. Tvåvåningsbyggnaden delades med militären, men barnhemmets organisation var fullt tillfredsställande och gav ett hemtrevligt intryck. Barnen hade bra lekutrymmen såväl inne som ute. Kläd- och linneförråd var väl tillgodosedda. Bekostades genom gåvor och bidrag inom Nora stad. Föreståndare var Karin Eriksson. Upphörde våren 1946.

Vedevåg. Norlanderska barnhemmet. I en besöksrapport från den 18.2 1942 skriver Edit Stolt:

"I Vedevåg, där det Nordlanderska barnhemmet är förlagt i en stor och förnäm villa fanns 15 finska karelska småtingar. Hemmet förestås av tvenne döttrar till fru Nordlander som dagligen sysselsätter barnen med sång, gymnastik, modellering, räkning eller läsning. Två av de äldre gå i skola på orten. Barnen voro nöjda, glada och språksamma. Litet influensa hade härjat inom hemmet, men nu var alla friska. Hemmet föreföll att vara väl skött."

Föreståndare var Margit Vilhelmsson och läkare var doktor Birger Carlberg. Upphört 1 september 1942.

Vikersvik. AB Nitroglycerin i Gyttoorp drev från 1941 till hösten 1944, med uppehåll vintern 1943/1944, ett barnhem med 12 platser för finska barn i gamla prästgården i Vikersvik. Från hösten 1944 flyttade hemmet till landstingets tidigare epidemisjukhus i utkanten av Nora stad.

Vikersvik. Internat för finska barn, Skrekarhyttans herrgård. Organiserades som internat 21.10 1944 – 10.2 1945. Föreståndare var Verna Roos. I december 1944 var 27 pojkar och 3

³¹⁷Västernorrlands Allehanda, 12.3 1942; *Missionsnytt, Pastorsbostad Finlandskoloni.*

³¹⁸Telefonintervju 15.2 2005 med Marita Israelsson, Lindesberg.

flickor inskrivna. Barnen omplacerades senare till två barnhem i Kronobergs län. Till Lidboholm sändes 23 barn tillsammans med en nyanställd vårdare och till Fiskestad i Väckelsång fick resterande åtta barn åka.

Vintrosa. Latorps Herrgård. Skånska Cementaktiebolaget beslöt i december 1941 att ta emot 80 till 100 finska barn företrädesvis från tjänstemanna- och arbetarfamiljer inom den finska cementindustrin och i mån av plats även andra finska barn. Bolaget svarade för barnens och vårdarnas resor och uppehälle i första hand under sex månader. Om behovet därefter kvarstod skulle fortsatt vistelse ske på bolagets bekostnad.

Föreståndare blev Lisa Danielsson från Hellekis. I mars 1942 fanns 55 barn, sex finska sköterskor och tre finska biträden Verksamheten startade den 1.2 1942 och upphörde under hösten samma år.³¹⁹

Örebro. Adolfsbergs skola organiserades som karantänsförläggning 22.7 - 10.8 1944 under Civilförsvarsstyrelsen.³²⁰ På skolan hade Siiri Valli arbetat och hon berättade om detta på krigsbarnsdagarna i Helsingfors i september 2005.³²¹ En grupp krigsbarn samlades till en minnesrik återträff på skolan en solig sensommar dag 2006.

Örebro. Almby, Sundbyvik, öppet från 7.10 1941 till 15.12 1942. Kallades upptagningshem eller genomgångshem för barn som inte omgående kunde placeras i fosterhem. Man kunde samtidigt ta emot 25 barn. Hemmet var beläget ca fem km utanför Örebro. Styrelseordförande var landshövding Hasselroth.

Örebro. Bista folkskola organiserades som karantänsförläggning 10.8 - 13.10 1944 under Civilförsvarsstyrelsen.

Örebro. Centrala Finlandshjälpen, anordnade under vinterkriget en genomgångsförläggning för 300 barn. Den nya förläggningen kom att användas enbart för vinterkrigets sista planerade barntransport som avgick från Helsingfors några timmar innan fredsslutet den 13.3 1940 blev känt.³²²

Det måste ha funnits ytterligare en genomgångsförläggning i Örebro redan i januari 1940, inrymd i en stor lägenhet i en central fastighet eller större villa. Jean Cronstedt, Trelleborg, berättar att vuxna personer kom och tittade på barnen och valde ut något barn som fick följa med till en ny familj. Jean, då sju år, och hans lillebror vägrade att skiljas åt och protesterade kraftigt mot alla sådana försök. Protesterna lyckades och de fick till slut båda komma till samma familj.³²³

³¹⁹Ronneby Posten 8/1 1942, Skånska Cement tar hundra finska barn. Herrgård i Närke ställes till förfogande.

³²⁰"Krigsbarns erinran" Inget hem att återvända till, av Alpo Kautto sid. 103

³²¹Riksförbundet Finska Krigsbarn, MedlemsNytt nr 3 - 2005, sid. 16.

³²²Centrala Finlandshjälpens antologi: "Hur Sverige hjälpte Finland" sid. 66

³²³Jean Cronstedt, Krigsbarn, *Gymnast, Läkare. Mitt liv i fyra världsdelar*, sid. 15.

E. Östergötlands län

I Linköping finns Stiftsbiblioteket som förvarar föreningen Östgötahjälpen till Finlands barns arkiv. Här finns ganska mycket dokumentation om barnhemmen i Östergötland. Ett välordnat fotoalbum med många namn på barn och en samling brev rörande barn är kanske de mest intressanta delarna, men också andra uppgifter om barn på barnhem finns i Östgötahjälpens arkiv.

I en rapport daterad 24.1 1946 redovisas att man mottagit 3 891 barn åren 1941-1945. I privata hem fanns 1 040 barn, 203 var inskrivna på något barnhem eller sjukhus och 681 hade rest till andra län. Under perioden hade 1 948 barn rest hem och 19 avlidit.

Östgötahjälpen blev tidigt uppmärksam på behovet av undervisning för barnen och är kanske den länsförening som åstadkom den mest genomtänkta undervisningen för finska barn. Ester Aulanko, Maikki Pulkkinen och Alli Lujala var alla utbildade folkskollärare. De anställdes den 27.10 1942 och fick ansvara för undervisningen i finska skolor i Motala, Norrköping och Linköping. Särskild omsorg ägnade man barnen på lasarettet och sjukhemmen. För de mindre barnen bedrevs omfattande "barntädgårdsvärksamhet" dels på barnhemmen och dels i de två finska barntädgårdar (förskolor) som anordnades i Linköping resp. Motala.³²⁴

Boxholm. Boxholms AB bekostade 30.6 – 10.10 1942 10 vårdplatser för finska barn på Blåviks finska konvalescenthem. Blåvik ligger ca 20 km söder om Boxholm vid sjön Sommen.

Finspång. Finska barnhemmet på Lotorps herrgård. De första nio barnen anlände redan omkring den 14.2 1942 och efterhand fylldes hemmet på med nya barn tills de 25 vårdplatserna var belagda. Hemmet tycks ha upphört i augusti 1943. Den 17.4 1944 öppnades hemmet igen av Östgötahjälpen nu för 20 konvalescenter. Samtidigt anställdes Maija Pulkkinen som tillförordnad föreståndare och lärarinna. Föreståndare var Agnes Vistedt. Under alla perioder var det Finspångs Lottakår som svarade för driften. Den 1 oktober överflyttades verksamheten till en större modern villa inne i Finspångs samhälle, där man kunde fortsätta driften även under vinterhalvåret.^{325 326} Hemmet fanns kvar i maj 1946.

Fornåsa. Finska barnhemmet Lönsås blev, troligen 1942, godkänt för 20 tuberkulösa barn och fungerade också som konvalescenthem för barn som vårdats på sanatorier eller kliniker i Linköping. På grund av Östgötahjälpens centralisering av vården i länet ombildades Lönsås från den 1.11 1944 till vårdhem för svårt fostrade, efterblivna och imbecilla barn. Eftersom dessa barn kom att ge personalen mer arbete minskades vårdplatserna till 16 platser, vilket antal dock ofta överskreds. Hemmet drevs av Östgötahjälpen och bekostades av Hjälpkommittén efter den 10.11 1944³²⁷. Läkare var Dr Wanne. Finsk personal var såväl föreståndare som sjuksköterska, samt sköterska Britta Larsson, och Elsa Andersson. Barntädgårdslärare Elsa Niskanen anställdes i november 1942 som lärare på Fornåsa men hon fick dela sin tid genom att tre dagar i veckan arbeta på den finska förskolan i Motala.

³²⁴Föreningen Östgötahjälpen till Finlands barn; Finska lärarinnor för Östgötahjälpens barn.

³²⁵Östgöta Correspondenten 16.2 1942

³²⁶Föreningen Östgötahjälpen till Finlands barn, Styrelse- och revisionsberättelse för år 1944.

³²⁷Som föregående.

Bengt Hjort, Sala, (Pentti Häätälä, Sodankylä) kom till Sverige 1942 och blev först inlagd på Finska Barnsanatoriet i Linköping p.g.a. tuberkulos och vistades där några månader innan han placerades på Lönsås 1942-43. Han kom efter något år till en lantbrukarfamilj i Kisatrakten. En tid senare kom han till en lärarinna som blev hans adoptivmor.³²⁸

Ett barnhem i Fornåsa omnämndes i ett uppmärksammat TV program, "Stulen barndom" som sändes hösten 2005 och i augusti 2006. Programmet handlade om svenska barnhemsbarn som på 1950-, -60 och -70-talen haft svåra traumatiska upplevelser under vistelsen på olika barnhem i Sverige. Om de finska barnen haft liknande upplevelser har inte kunnat utredas i tillgängligt arkivmaterial.

Det finska hemmet stängdes i juni 1947.

Karlsby. Stråkens gård i Kristberg. Hjälpkommittén drev med stöd av Röda Korskretsarna i Borensborg och Motala under vintern 1944-45 ett mödra- och barnhem och tog under den tiden emot 25 mödrar och 47 barn. När mödra- och barnhemmet i Lannaskedebrunn stängde i september 1944 flyttades en grupp mödrar med sina barn hit.

En mamma som kom till Stråken med sina två små flickor berättade i ett brev hem att det fanns en finsk föreståndare som absolut inte passade för arbetet. Hon skapade mycket tråkigheter och missnöje bland mödrarna. Flera valde att resa hem till Finland, trots att det fortfarande rådde krig. Även om det fanns ljusglimtar på Stråken, så går minnesbilderna för en av flickorna i gråaste grått här ifrån. Mamman reste hem i slutet av november 1944 med sina båda flickor trots att bostaden hemma var nästan obeboelig efter februaribombningarna. Hellre det än att stanna kvar på Stråkens gård.³²⁹

Upphörde i maj 1947.

Krokek. Getå Pensionat. Öppnades 6.9 1944 som karantänsförläggning t o m 27.2 1945. Därefter drev Hjälpkommittén under april-december 1945 ett konvalescenthem för ca 70-80 finska barn och tog under perioden emot totalt 115 barn. Hemmet upphörde helt i januari 1946. Journaler finns på Stadsarkivet i Norrköping.

Krokek. Solåsens barnpensionat för friska barn.

Kullerstad. Finska Barnhemmet i disponentvillan Skärblacka. Genom Statens utrymningskommissions försorg iordningställdes kolonin att ta emot 35 finska barn fr.o.m. den 15.8 1944. I december 1944 var 36 pojkar inskrivna. Sex finska vårdarinnor var anställda vid samma tidpunkt, av dessa var Sara Orakoski tillförordnad föreståndare.

Kvarsebo. Föreningen Barnens dag i Norrköping fick tillstånd att upplåta sin nyuppförda kolonibygnad på Kalkbrännartorp i Kvarsebo socken som barnhem för finska barn under tiden 1.9 1942 – 1.6 1943.³³⁰

Kvarsebo. Sjöberga Barnkoloni för finska barn organiserades som en enklare genomgångsförläggning 17.4 – 3.6 1942 av Svenska Seglarförbundet som tog emot 54 finska barn innan de placerades i fosterhem i länet.

³²⁸Personligt meddelande.

³²⁹Personligt brev 25.3 2008 från Birgitta Lönnqvist, Vanda

Landeryd. Hjulsbro. Åhagen blev också ett barnhem för 26-30 friska barn i Hjälpkommitténs regi. Den ganska ensligt belägna fastigheten alldeles intill Svartån tillhörde Sturefors slott. Det är inte utrett när hemmet öppnades. I januari 1946 fanns 26 barn kvar på hemmet, som upphörde i juni 1947. Ingrid Stedt från Gävle anställdes i oktober 1945 som föreståndare. I köket arbetade Aili Hiekkala och Aina Helmi. Som vårdbiträde arbetade Ulla Lindholm och Margareta Freudentahl båda från Helsingfors.

Fastigheten finns ännu kvar nästan i ursprungligt utseende åtminstone till det yttre.

Linköping. Blåklintshemmet på Vallavägen med 15 platser anordnades av Östgötahjälpen från februari 1942 och godkändes av medicinalstyrelsen som enskilt sjukhem. På nedre våningen fanns 9 vårdplatser för vård av barn med annan invärtes sjukdom än tuberkulos.³³¹ De första sex barnen som anlände i mitten av februari 1942 hade flugits till Stockholm och rest med tåg till Linköping där de undersöktes på barnsjukhuset innan de fick komma till Blåklintshemmet. Det var fem finsktalande pojkar i åldern 2 - 6 år och en tolvårig tvåspråkig flicka. Alla var undernärda och två av dem var ganska sjuka vid ankomsten.³³² I januari 1946 var 10 barn inskrivna på hemmet. Henni Pulkkinen från Barnsanatoriet besökte hemmet tre gånger per vecka för att ge barnen i skolåldern lite undervisning.

I Östgötahjälpens arkiv finns ett tidningsklipp med ett reportage från en minneshögtid i lasarettets begravningskapell. Det var den fyraårige Reino Kalevi Visa som avlidit den 10.3 1943. Det blev ett stort arrangemang med många prominenta personer närvarande. Östgötahjälpen representerades av doktor Nils Wranne med fru, disponent Hjalmar Johansson med fru samt fru Kugelberg och länsombudet Brita Larsson. Föreningen Östergötlands barn representerades av grevparet C. D. De la Gardie och bankdirektör Helge Söderström med fru. Dessutom deltog personal från Blåklintshemmet med bl.a. syster Viola och flera av stadens Finlandsvänner. Biskop Tor Andræ höll ett minnestal vid den lilla vita blomsterprydda kistan. Föräldrarna var inte närvarande. De ville att stoftet skulle föras till Finland där begravningen skedde.³³³

Linköping. En genomgångsförläggning anordnades under vinterkriget för sortering av barn och mödrar som kom till länet. Det blev också en karantänsförläggning för begränsning av smittspridning. Inte utrett var denna förläggning fanns.

Linköping. Finska Barnsanatoriet i Nykvarn med 34 vårdplatser, övertog verksamheten den 1.5 1944 efter Platensgatans Barnsanatorium.

Linköping. Finska Barnsanatoriet. På Platensgatan 9 fanns ett redan godkänt sjukhem som Hjälpkommittén hyrde från den 8.4 1942. Här kunde man ta emot 36 tuberkulossjuka barn. Henni Pulkkinen anställdes som lärare och undervisade i modersmålet, läsning och skrivning, matematik och teckning. Lite historia, geografi och naturlära kunde också förekomma. Viktigaste var barnens träning i att läsa och skriva på det egna modersmålet. Barnträdgårdsläraren

³³⁰Östgöta Correspondenten 2.2 1942; *Finska barn till Kalkbrännartorp*.

³³¹Blåklintshemmet omnämns i kap 5-6 i romanen, "Krigsbarn 13408" av Solveig Emtö, ISBN 951-52-0728-2.

³³²Östgöta Correspondenten 19.2 1942; Blåklintshemmet har fått de första finska gästerna.

³³³Östgöta Correspondenten 17.3 1943; *Vid en liten finsk pojkes bår*.

Kirsti Särkkä arbetade på en av de finska förskolorna som fanns i staden, men fick också varje eftermiddag ta hand om de minsta barnens sysselsättning på barnsanatoriet. När förskolan var stängd över julhelgen tjänstgjorde hon som vårdare här.

När sanatoriets hyresavtal upphörde 1.5 1944 flyttades verksamheten till andra lokaler vid Nykvarn. Byggnaden finns kvar som kontor för ett konsultföretag.

*Sju små pojkar på Finska Barnsanatoriet.
Foto: Östgötahjälpen. Bildtext: Pertti, Aaro, Heikki,
Olavi, Håkan, Tauno, Tuomo.*

Linköping. Gerstorps corps de logis hyrdes och anordnades av Hjälpkommittén till ett sjukhem från den 1.10 1944 med plats för 33 barn som en ersättning för nedlagd annan verksamhet. I januari 1946 var 35 barn inskrivna på här. Hemmet stängde 1947 men så sent som den 4 oktober omplacerades en pojke från Saltsjöbaden till Gerstorp.

Linköping. Karantänsförläggningar anordnades på Församlingshemmet vid Domkyrkan 13.8 – 21.9 1944 och i några lokaler vid Svea Trängkår (T1), samt på en lantgård i stadens närhet.³³⁴

Linköping. Tanneforsskolan utnyttjades en kort tid, 9.8 – 23.8 1944, som karantänsförläggning där inte mindre än 186 barn, flertalet från Karelen, var förlagda. Mat levererades från luftvärnsregementet Lv2. För de flesta barnen var fosterhem redan planerade när förläggningen skulle vara utrymd p.g.a. förestående skolstart. Övriga barn kom till barnhem. Innan de lämnade förläggningen var de utrustade med nya kläder.³³⁵

Linköpings lasarets avdelning 14 för kirurgisk tuberkulos ställde åren 1942-1949 ca 10 vårdplatser till förfogande för finska barn. Beläggningen varierade mellan 10 och 15 barn. Alli Lujala läste folkskolekurs med tre av de äldre barnen och Henni Pulkkinen hjälpte de mindre barnen att läsa.³³⁶ På avdelningen vårdades barn med ben- och ledtuberkulos. När hälsotillståndet förbättrats överfördes de till Östgötahjälpens egna sjukhem.³³⁷ I januari 1946 var 11 barn inskrivna.

Linköping. Privata Sjukhemmet, Apotekaregatan 3, var godkänt av medicinalstyrelsen som enskilt sjukhem med 14 vårdplatser som drevs av Östgötahjälpen för Finlands barn och med stöd av "Kommittén Hjälp Nordens Barn" bland SAAB:s tjänstemän. Ej utrett när hemmet startade (sannolikt 1942). I februari 1943 anlände barn till hemmet. I januari 1946 var 14 barn inskrivna.

Raili från Joensuu var 11 år gammal när hon i februari 1943 fick resa till Sverige. Efter en hel natts resa till Helsingfors fick hon flyga till Stockholm därifrån åka tåg till Linköping. På

³³⁴Föreningen Östgötahjälpen till Finlands barn, Styrelse- och revisionsberättelse för år 1944.

³³⁵Östgöta Correspondenten 18.8 1944; Förläggningen i Tanneforsskolan avslutas i början av nästa vecka.

³³⁶Föreningen Östgötahjälpen till Finlands barn; *Finska lärarinnor för Östgötahjälpens barn.*

grund av sin astma kom hon till Privata Sjukhemmet. Redan första morgonen fick hon träffa tant Britta Larsson som talade finska. Tant Britta hjälpte barnen med allt möjligt och var mycket omtyckt. Raili fick strax börja i den finska skolklass som Östgötahjälpen organiserat för finska barn i domkyrkans församlingshem; lärare var Alli Lujala. I samma klass gick Sirkka Tuominen som bodde hos en fosterfamilj i Bjärka Säby. Vid skolavslutningen togs ett foto av barnen som sedan skildes åt. Raili fick komma till ett fosterhem i början av augusti månad men redan efter någon månad ville modern att hon skulle komma hem för att fortsätta skolan i Finland.

Sirkka har under alla år haft skolfotot som en påminnelse om klasskamraterna och ibland funderat på var de finns. Det kom att dröja till maj 2006 då Sirkka Gurby och Raili Puhakka-Mäkinen träffades på Riksförbundet Finska Krigsbarns årsmöte i Kungälv.

Mjölby. Den nya lokala Hjälpkommittén för Finlands barn i Mjölby planerade i januari 1942 för öppnande av ett internat för finska barn i Kolstads skola som sedan en tid stått ledig och förmodades kunna disponeras för ändamålet. Disponent Borup-Jörgensen var villig att betala underhållet för 10 à 15 barn på internatet.³³⁸ Ej bekräftat om planeringen av hemmet verkställdes.

Motala. Finska barnhemmet i Djurkälla Gatugård hyrdes tiden 17.4 – 10.10 1944 för att tillgodose behovet av konvalescentplatser på grund av nedläggning av Skänninge, omDispositionering av sjukhemmet i Lönsås och Finska barnsanatoriet i Linköping. Driften av de 24 vårdplatserna sköttes av Motala Lottakår.³³⁹

Motala. Varamobaden. Sommarkoloniverksamhet för finska barn anordnades under två månader 15.6 – 15.8 1942 främst för konvalescenter från Finska Sjukhemmet i Skänninge. Ansvariga för driften var Motala Finlandskommitté.

Norrköping. Bråvalla Flygkår. Norrköpings lottakår, Kvinnoföreningarnas Beredskapskommitté, Röda Korset m.fl. organiserade i mars 1944 en karantänsförläggning i lokaler som upplåtits av flygkåren. Här mottogs under några få månader sammanlagt 539 barn, varav flertalet blev placerade i privata hem.³⁴⁰

Norrköping. Fiskeby herrgård i Norrköping var Lottarådets utbildningsskola som under några månader omDispositionerades till "Lottarådets vårdhem för klana finska barn".³⁴¹ I den herrgårdslika byggnaden anordnades en förläggning med 37 platser där man våren 1942 tog emot 68 klana barn. Företag och privatpersoner i Norrköping lämnade ekonomiskt stöd till hemmets verksamhet, som kunde fortsätta 3.6 - 10.10 1942 med Una Sjögren som föreståndare och doktor A. Beskow som läkare.

En sjukvårdskunnig barnsköterska tog hand om de minsta barnen som hade ett eget stort

³³⁷Föreningen ÖstgötaHjälpen till Finlands barn, Styrelse- och revisionsberättelse för år 1944.

³³⁸Östgöta Correspondenten 20.1 1942, Mjölby. Hjälpkommittén för Finlands barn.

³³⁹Föreningen ÖstgötaHjälpen till Finlands barn, Styrelse- och revisionsberättelse för år 1944.

³⁴⁰Som ovan

³⁴¹Dagens Nyheter 19.2 1942

och ljust rum med riktiga barnsängar skänkta av lokalbefolkningen. Sovsalar och lekrum fanns för de större barnen. Man lade stor vikt vid att barnen fick adekvat sysselsättning av finsk förskollärare. I Norrköping fanns ett par finska tolkar som hjälpte till med brevskrivning till de finska hemmen och pratade med barnen för att de skulle behålla sitt hemspråk.³⁴² Hemmet organiserades och sköttes av lottorna under ledning av Ebba Beckman. Hemmets läkare var doktor Hj. Lilliestierna i Norrköping.

Norrköping. Finska barnhemmet Kvarsebo. Hade upphört före utgången av år 1945.

Norrköpings Röda Korskrets drev ett privat sjukhem för klena och sjuk barn på Södra Strömsgatan 1 med 19 platser i fyra månader våren 1942 (17.2 – 13.6) och sammanlagt mottogs 33 barn. Hemmet kallades också Syster Elisabets Sjukhem, eftersom det innehades av Röda Kors-systemen Elisabeth Wiklund.³⁴³

Norrköpings stad drev under tiden 12.3 – 14.11 1942 en sjukavdelning med ca 25 vårdplatser på epidemisjukhuset där man tog emot sammanlagt 60 finska barn. Läkare var doktor Billgren.

Sirkka Tuominen kom till Stockholm den 4.6 1942. Dagen efter anlände hon och fem andra barn till Norrköping och skrevs in på epidemisjukhuset. Sirkka hade lågt blodvärde och besvärades av inflammation i tarmslemhinnorna. På journalkortet är också inskrivet kikhosta, mässling, engelska sjukan, sjukdomar som Sirkka menar redan var utläkta. Efter en månad skrevs hon ut och åkte till fosterhem i Linköping.³⁴⁴

Reijmyre epidemisjukstuga disponerades från vintern 1942 av Skedvikskretsen av Röda Korset som hem för finska barn.

Skänninge Sjukhem anordnades av Östgötahjälpen i f.d. restaurangen Pelikanen. Här kunde man från februari 1942 ta emot 25 barn med hilustuberkulos. De första nio barnen i åldern 4-9 år anlände söndagen den 15 februari.³⁴⁵ Fastigheten hade ursprungligen varit en bostad för stadens borgmästare och kallades därför ibland för "borgmästarvillan". Ett väl tilltaget kök, en stor matsal och andra utrymmen för förråd, undersökning, isolering och lek innebar att villan blev särskilt väl ämnad som ett sjukhem. Fem av rummen hade utrustats med sängar för 32 barn.³⁴⁶

Man kunde snart lämna tillfredsställande sjukvård till 36 barn samtidigt. Stadsläkaren i Skänninge doktor G. Simonsson svarade för vården medan lungdiagnostik och röntgenkontroll utfördes i Linköping. En av barnsköterskor var fröken Järvinen. Flera svenska vårdare från närmsta omgivningarna hade också anställningar på hemmet.³⁴⁷

Skänninge skolstyrelse beslutade den 29 september efter en begäran från doktor Simonsson

³⁴²Lotta Svärd nr 2 1942, artikel av svenska lottachefen Ebba Beckman.

³⁴³Östgöta Correspondenten 6.2 1942

³⁴⁴Register- och journalanteckningar för SO 84 Sirkka Tuulikki Tuominen.

³⁴⁵Östgöta Correspondenten 17.2 1942.

³⁴⁶Skänninge Tidning 17.2 1942.

³⁴⁷Föreningen Östgötahjälpen till Finlands barn, verksamhet 1942-1949

att ställa en lokal i anslutning till folkskolans slöjdsal till förfogande som skollokal för barnhemsbarnen.³⁴⁸ Här undervisade Annikki Hartikainen ett tjugotal barn regelbundet. De äldre barnen fick två och en halv timmes undervisning och de yngre en och en halv timme. Undervisningen skedde på finska och ämnena var: ”modersmålet, läsning, skrivning, räkning, sång, teckning, historia, geografi och gymnastik.”³⁴⁹ Läxor eller prov förekom inte.

Hyseskontraktet blev uppsagt våren 1944 och verksamheten upphörde den 1 maj. Barn överfördes till bl.a. Gerstorp i Linköping och Djurkälla gård i Motala.

Tabita Gårdstrand, intendent i hembygdsföreningen S:ta Ingridis Gille i Skänninge, har skickat ett e-brev med bl.a. detta innehåll:

”Jag har talat med tre stycken äldre kvinnor som bor här i Skänninge. Två har jag talat med på telefon och den tredje har jag besökt i sitt hem. Samtliga tre har arbetat på barnhemmet olika långa tidsperioder. De var sammanlagt fyra personal som kom från Skänninge men en av kvinnorna har tyvärr avlidit. Resten av personalen var alltså från platser runtom.

Nio stycken barn i åldrarna 4-9 år anlände först hit till Skänninge 1942, sex pojkar o tre flickor. Senare anlände både yngre o äldre barn. De vill minnas att de yngsta knappt lärt sig gå o den äldsta var 15 år. Barnen hade sosalar på nedre botten där kök o matsal också var beläget medan personalen hade rum på övervåningen där de kunde övernatta när de hade nattskiftet. Kvinnorna jag träffat berättar om det dåliga skick barnen befann sig i när de kom hit p.g.a. tuberkulos. De kom hit med lappar runt halsen och många av dem hade så ont, säger kvinnan jag träffat. Flera led av andningssvårigheter och fick ligga i ”syrgastält”.

Mycket kramar o kärlek. Det behövde barnen, de var så rara, säger en av kvinnorna med mycket omtanke o värme i rösten. När jag satt hemma hos denna kvinna så kunde jag verkligen känna hennes medkänsla för barnen. Hon strök under detta fler gånger i vårt samtal, behovet av trygghet för barnen som var så ensamma och rädda när de kom till hemmet.

De berättar hur de ibland gick på promenader till idrottsparken o plockade blommor. Det hände då att det kom flygplan o de minns hur förskräckta o rädda barnen blev. Men för det mesta var de hemma i den stora trädgården vid barnhemmet o lekte p.g.a. att barnen inte var så starka. De berättar hur de bl.a. gjorde sandslott i trädgården. Emellanåt tog jag med de största barnen hem till min svärmor där vi fikade. Barnen fick lite annan miljö o annat att tänka på, berättar en av kvinnorna. Varje eftermiddag, under sommarhalvåret när vädret tillät, samlades de ute i trädgården vid pergolan o drack kall mjölk o åt skorpor. Det var en uppskattad stund av både barn o personal, detta berättas av alla tre kvinnorna.”³⁵⁰

En av patienterna på finska sjukhemmet i Skänninge. Foto ÖstgötaHjälpen.

Vid ett personligt samtal med (en av de tre ovannämnda damerna) Inga Frid, i hennes hem i Skänninge, bekräftade hon i allt väsentligt Tabitas sammanfattning. Hon berättade också att en sjuksköterska vid namn Märta var mycket hård mot barnen. Tvångsmatning var bara

³⁴⁸Skänninge Skolstyrelse, Protokoll 1940-1943, A 1:3.

³⁴⁹Föreningen ÖstgötaHjälpen till Finlands barn, *Finska lärarinnor för ÖstgötaHjälpens barn.*

³⁵⁰E-post från Tabita Gårdstrand 2007-03-13.

en av bestraffningsmetoderna. Flera av de anställda blev upprörda över hennes beteende och rapporterade oegentligheterna till vårdchefen doktor Simonsson. Syster Märta avskedades så småningom. Under samtalet nämner Inga flera barns namn, den lite äldre och påhittige Tor, Solveig, fyraåriga Veikko, Tuula, Anneli och Onni. Några av dem har hon träffat som vuxna. Inga Frid återkom ofta till att det var så svårt att se de sjuka barnen som ofta grät av hemlängtan. De båda barnen Solveig och Tor, var tydligen tvåspråkiga för de fick ofta hjälpa till med att skriva brev till de andra barnens föräldrar.

I en liten artikel i tidningen Kvällsstunden berättar Terttu Backström att hon kom till Skänninge barnhem den 6.7 1943 och vistades där till 18 september då hon hämtades av fosterföräldrar från Kyrkhult i Blekinge. Hon berättar vidare att det var många barn på barnhemmet, både flickor och pojkar.

"Vi som andra barn var ganska påhittiga och gjorde busstreck. Detta resulterade i att de skyldiga bestraffades med utebliven mat eller med rotting. En gång hade några pojkar lagt några stenar och flaskor på järnvägsspåret som gick alldeles utanför barnhemmet. Klagomål från SJ ledde till att pojkarna ställdes med bar överkropp och andra barn kommenderades att se på hur det blev röda ränder på de bara ryggarna."³⁵¹

Örtomta. Ringås. Finska internatet Örtomta på Åhs egendom Ringstorp inrättades 28.9 1944. Den 1.1 1945 var 28 pojkar inskrivna. Vid samma tid var Maja Löfgren föreståndare och bland de anställda fanns fem finska "tanter".

Hemmet stängde 16.6 1945.

Östra Stenby. Rafnäs herrgård, Vikbolandets Röda Korskrets anordnade 20.4 – 30.9 1942 ett internat för 16 barn. Föreståndare var fru Göta Egnell.

Risto Nieminen från Kristianstad berättar att han kom till Sverige i början av 1942. Risto fick först vara i karantän i Stockholm och kom sedan till Rafnäs säteri där han och 11 andra finska barn vistades några månader innan de fick komma till fosterfamiljer i trakten. Enligt Risto Nieminen var det sex pojkar och sex flickor på hemmet när han vistades på säteriet. Nästan alla barn kom från Valkeakoski.³⁵²

³⁵¹Kvällsstunden nr 33-2007, *Ur minnenas byråläda*, av Terttu Backström.

³⁵²Samtal 2005-10-24 med Risto Nieminen fr. Kristianstad.

Mer om barnhem och sjukhus

Knästorps hemmet

Barnhemmet mitt i den skånska byn Skolhus blev barnhem

Knästorp är en liten by i norra delen av Stafanstorps kommun och gränsar till Lunds södra utkanter. Mitt i byn finns två ganska stora tegelhus som numera är ombyggda till privatbostäder. I den ena av byggnaderna inrymdes under krigsåren ett barnhem för klena eller sjuka finska barn. Här drevs under drygt fem år, 1942-1947, ett barnhem för finska barn. Initiativet till hemmet togs av kyrkoherde Eric Rembert som verkade för att ett upprop om stöd till finska barn nådde vida kretsar. Medel till det plane-

rade hemmets verksamhet kunde därigenom samlas in från näraliggande kommuner, enskilda personer och ett flertal företag. Inventarier och utrustning fick man dels genom gåvor och dels som lån från Röda Korset och från Lunds lasarett. En leksaksfabrik i Göteborg skänkte en hel uppsättning leksaker till hemmet.

Barnhemmet inrymdes i byns småskola som hyrdes ut kostnadsfritt. Skolan hade på bottenvåningen ett klassrum, en gymnastiksal och två omklädningsrum och på övervåningen en lärarbostad om två rum och kök. Här fanns också skolans enda toalett, en torvströtoalett i bostadens tambur. Toalett och tvättrum saknades på bottenvåningen. I källarplanet fanns ett skolkök och en badavdelning.

Den ursprungliga ambitionen att ta emot 40 barn på hemmet var för optimistisk. Professor Sture Siwe på Lunds lasarett blev ombedd av Medicinalstyrelsen att yttra sig över planerna, och kom fram till att hygienutrymmena var otillräckliga, plats för barnens lek och vistelse saknades liksom rum för förråd och behandling. Utrymmen för vård- och ekonomipersonal fanns inte heller. Doktor Siwe ställde krav på att tillräcklig personalbemanning inklusive kompetent nattsköterska skulle finnas förutom att brister vad gällde hygien- och andra utrymmen åtgärdades. Under de förutsättningarna kunde det tillstyrkas att skolan disponerades för högst 25 lindigt sjuka barn. I allt väsentligt genomfördes åtgärderna och de första barnen kunde tas emot i maj 1942.

Pengarna betalades tillbaka

Verksamheten underställdes Hjälpkommittén för Finlands barn. På detta sätt kunde en del av finansieringen täckas av statsbidrag och vårdbidrag. Man var dock beroende av direkta bidrag från privatpersoner, föreningar och företag. Det var hela tiden en kamp för att klara det ständiga medelsbehovet. En speciellt besvärlig situation uppstod när AB Åkerlund & Rausing, som bidragit med 10 000 kronor för vård av finska och norska barn, plötsligt krävde pengarna tillbaka. När Å&R kom underfund med att inga norska barn fanns krävde man tillbaka hela

beloppet. Vädjande om förståelse för situationen att norska barn i mycket liten utsträckning kommit till Sverige och speciellt inte till Skåne lämnades obesvarad och pengarna återbetalades efter en tid.

Närheten till lasarettet viktig

Den 14 maj 1942 anlände de 14 första barnen med nummer som börjar med SO, vilket visar att det var sjuka barn från uppsamlingsplats i Uleåborg (Oulu). I anteckningarna kan man hitta diagnoser som rachitis, anemi, migrän, klenhet, bronchitis och astma. Resterande platser var belagda några dagar senare. Man kan ana en viss "överinskrivning", eftersom man utnyttjade de platser som blev lediga under den tid barn skrevs in på Lunds lasarett. Scarletina (=scharlakansfeber) innebar vanligtvis isolering på epidemisjukhuset i veckor. När lasarettsvården avslutats hade redan fosterhemsplacering ordnats för andra barn. På detta sätt kom åtskilliga barn att ha vistats på Knästorpshemmet. Inskrivningslistorna tyder på att det rör sig om minst 100 barn.

Fru Rut Rembert blev hemmets första föreståndare medan en sjuksköterska blev vårdansvarig. Föreståndaransvaret övergick dock senare till sjuksköterskan. Hon hade medicinskt stöd av läkare på Epidemisjukhuset i Lund som i sin tur upprättade samarbete med specialistläkare på Lunds lasarett där öron-näsa-hals läkare ofta blev anlitad. Avtal med en privatpraktiserande tandläkare i Lund träffades också. För det dagliga omhändertagandet bemannades hemmet med kökspersonal samt både svenska och finska biträden. Genom den finska personalen ordnades med finskspråkig skolundervisning för skolpliktiga barn. I den undervisningen deltog också finska barn från angränsande socknar.

Många barn var små

Det yngsta barnet i den första gruppen var en pojke född 1941. Efter några månader sändes han till Albohemmet i Vitaby. I slutet av maj 1943 kom han till fosterhem i Göingetrakten. Men han var ingalunda det enda barnet i så låg ålder. Det kom faktiskt många mellan ett och två år gamla barn till Knästorp. Majoriteten barn var dock mellan tre och sex år. Barn i skolåldern fanns också. Den äldsta flickan var t.o.m. äldre än så med sina 16 år när hon kom till Knästorp i mars 1943, men hon fick resa hem till Finland redan i november samma år.

I handlingarna från Karungi sjukhus finns ett brev från läkaren på sjukhuset till länsombudet Elsie Mannerheim i Helsingborg. På sjukhuset hade vistats en flicka som skulle till Knästorpshemmet. Hon sattes på ett barntåg från Haparanda i en vagn som skulle till Helsingborg. Dr Gnosselius bad friherrinnan ta hand om flickan och på något sätt vidarebefordra henne till Lund och Knästorp. Doktorn skriver och skickar brevet samma dag som flickan sätts på tåget. Han hoppades tydligen att brevet kom snabbare än flickan till Helsingborg. Hur den transporten löstes har inte kunnat utredas.

Inspektioner

Medicinalstyrelsens första besök på Knästorpshemmet genomfördes den 7 december 1944 av Daga Wilhelmsson. Då konstaterades att personalen bestod av föreståndare, kokerska, tre finska vårdarinnor och två biträden. Föreståndaren fru Rut Rembert var utbildad barnavårdslärlarinna. Vid besökstillfället var 24 barn inskrivna och två av dem vårdades tillfälligt på sjukhuset. Minutiös ordning rädde såväl i barnsalar som i förråd och källare. Hemmet gav intryck av att vara synnerligen välskött och förstklassigt trots sin primitiva karaktär.

Barnförflyttningskommitténs representant Aili Levanto gjorde ett oanmält besök den 15 juli 1946. Hon konstaterade då att hemmet nu förestods av finska sjuksköterskan Ragnhild Pettersson sedan den 30 maj 1946. Personalen var finsk med ett undantag. Alla trivdes och var intresserade av sitt arbete. Barnen var välmående, glada och naturliga. Det fanns rikligt med kläder till dem. God ordning härskade i hemmet. Hon fick också veta att ännu fanns ca 6 000 kronor kvar av insamlade medel. De skulle användas till barnens utrustning vid deras hemresa.

Medicinalstyrelsens byråinspektör Elisabet Svanström gjorde besök den 1 mars 1947. Hon rapporterade att 28 barn var inskrivna men tre vårdades på sjukhus. Barnen var i åldern 1-13 år, tio av dem var i skolåldern men de var inte tillräckligt återställda för att orka med skolarbetet. Syster Ragnhild var kvar i sin befattning. Övrig personal var kokerska, köksbiträde och fyra finska vårdarinnor.

Personalen skötte eldningen som blev mycket tidskrävande eftersom även den äldre byggnaden ingick i arbetet. Tilldelad ved hade svårt att räcka till så temperaturen kunde stanna vid 7-11 grader i personalrummen. I huvudbyggnaden var rumstemperaturen normal utom i isoleringsrummet. I den kalla vintern vistades barnen på sina rum hela dagarna. Även måltiderna intogs där. Det var svårt att hålla rummen ordentligt luftade. P.g.a. att de gummidukar som användes i sängvätares sängar var alldeles utnötta hade vätan trängt ner i madrasserna, vilket bidrog till en oangenäm lukt i sovrummen.

Hemmet avvecklades 1947

Det sist inskrivna barnet anlände den 10 maj 1947 och transporterades den 1 juli till Grängesberg. Utskrivningar skedde till andra barnhem eller till fosterhem och många fick resa hem till Finland efter tillfrisknande. Det var ganska många barn som efter Knästorp kom till Albohemmet i Vitaby och därifrån vidare till fosterhem.

Utskrivningar till annan vård under 1946-1947 skedde vanligen till Stockholms-området, troligen för att hemresa och/eller anhörigbesök skulle underlättas. När barnen skickades hem till Finland från Knästorp var de utrustade med vinterkläder och det förråd av livsmedel och sötsaker som det var tillåtet att medföra.

En pojke Viljo hade vistats på sjukhuset i närmare tre år när han fick komma till ett fosterhem i Limhamn. Hur lång tid han vistades där är inte utrett men pojken bar på en livshotande sjukdom som fordrade operation. Denna förmådde tyvärr inte rädda hans liv. Viljo begravdes i fosterfamiljens familjegrav.

Henriksfält

Ett barnhem för finska krigsbarn på Österlen åren 1942-1944.

Lottakåren starkt engagerad

Den svenska Lottakåren var starkt och djupt engagerad i mottagandet av finska krigsbarn främst i samband med alla de tiotusentals transporter som skedde från och till gränsstationerna till olika utspisningsställen, vårdinstitutioner, läkarkontroller, eller tillfälliga övernattningslokaler.³⁵³ Men det kunde också förekomma att kåren lokalt engagerade sig i direkt vård eller omhändertagande av krigsbarn.³⁵⁴ Barnhemmet Henriksfält i Glemmingebro strax nordväst om Löderup är ett lysande exempel på lottornas mångsidiga engagemang.

I lokaltidningen senhösten 1941 kunde man hitta upprop som detta "en varm vädjan till alla som kunna ta emot finska barn att göra detta omedelbart. Vi i vårt land som undsluppit krigets fador, kunna visa vår tacksamhet genom att ta hand om något av de många föräldra- och hemlösa barnen och på så sätt hjälpa ett kämpande och lidande broderland". Bakom uppropet stod agronom Gottfrid Olsson, en initiativrik idealist och Finlandsvän från Hammenhög och kärchefen Gertrud Hagelborg från Löderups lottakår.³⁵⁵

Från ord till handling

Den 29 januari 1942 rapporterade Ystads Allehanda om ett nystartat barnhem på Henriksfält i Glemmingebro. Gården tillhörde Hammenhögsfirman Otto J Olson & Son. Ägaren Gottfrid Olsson upplät egendomens stora Corps-de-logi för vård av finska barn. Gottfrid Olsson var också ordförande för den styrelse som konstituerades den 22 december 1941. I styrelsen utsågs en representant för varje socken, vilket innebar att styrelsen kom att bestå av inte mindre än 20 personer. Inledningsvis var det tänkt att hemmet skulle rymma 48 platser för barn mellan tre och sex år. Man trodde att barnen bara fick stanna i cirka sex månader under den kalla årstiden. Styrelsen tog genast tag i finansierings- och utrustningsfrågorna. Kläder till barnen skulle man få hjälp med från Röda Korset, Lottaföreningen och syföreningar i socknarna. Personalen skulle bestå av föreståndare, en finsk sköterska och fyra biträden till de 48 barnen.³⁵⁶

Allmänhetens gensvar var överväldigande

I omkringliggande socknar hade 127 familjer anmält intresse för fosterbarn. Anmälningarna är förtecknade i listor som benämndes "*Beställningar av finska barn*"! Hammenhögsfirman med Gottfrid Olsson i spetsen hade förbundet sig att leverera all mjölk till hemmet och skänkte dessutom en stor del av köksutrustningen. Järnhandlare i Simrishamn skänkte porslin. En frisör på orten åtog sig barnens klippning för 50 öre/barn. Elever vid Samrealskolan i Simrishamn skänkte egenhändigt tillverkade leksaker. Penningbidrag kunde lämnas månadsvis under ett år eller betalas in som engångsbelopp för hela året. Mer än 600 personer förband sig att på detta sätt betala från en krona till valfritt högre belopp per månad. Inventarier skänktes eller lånades

³⁵³Seklernas arv, Sveriges Landstormskvinnor, SLK:s historia, minneskrift 1983 inför 60 års jubileet 1984.

³⁵⁴*Finska barnhemmet på Henriksfält 1942-1945*, Elisabeth Lennartsson, ur årsboken "Österlen 1997".

³⁵⁵Som föregående.

³⁵⁶Henriksfälts barnhem. Arkivmtrl på Landsarkivet i Lund, refnr LLA 30472.

³⁵⁷Ystads Allehanda, 29.1 1942

ihop.³⁵⁷ Driften finansierades genom insamlingar som lottakåren aktivt deltog i. Kåren åtog sig att ensam organisera det frivilliga insamlingsarbetet ifråga om sängar och sängutrustning. Genom direkta kontakter med allmänheten lyckades man under kort tid, trots tidens ransonering av textilier, skaffa 70 barnsängar, 10 vuxensängar, 80 madrasser, 150 kuddar, 125 filtar, 300 lakan med örngott och 20 dussin handdukar. Samtidigt skänkte allmänheten en stor mängd kläder av varierande art och storlek. Ett 60-tal lottor samlades ett par dagar i veckan för att sy om och anpassa klädförrådet till det 70-tal barn som väntades i slutet av januari. Från privatpersoner samlade lottorna också in 600 flaskor saft och kunde fylla källarens förrådshyllor med sylt och diverse konserver.

För barnens tillsyn och vård anställdes sju personer, eftersom antalet barn senare kom att överstiga de ursprungligen beslutade 48. I den första kalkylen räknade man med inte mindre än 71 barn, ett antal man dock inte uppnådde. Extra hjälp organiserades så att ett par lottor från olika närliggande orter turades om att under en vecka utan ersättning arbeta på hemmet.³⁵⁸ Andra lottor samlades en gång i veckan till arbetsafnarn för att laga barnens kläder, sy nya och att stoppa strumpor.

Innan barnen skulle anlända gjorde Gottfrid Olsson i brev till Löderups Kristidsförbund en ansökan om inköpslicenser för 71 barn och 7 vuxna. De gällde matvaror i förvånansvärt exakta mängder som t.ex. 442,9 kg mjukt bröd, 311,2 kg socker, 294,2 kg kött, 26,1 kg ägg, 25,8 kg torkad frukt o.s.v. En sådan ansökan inlämnades varannan månad.

De första barnen blev fördröjda

Mitt i smällkalla vintern den 28 januari 1942 stod Henriksfält färdigt för invigning. Gottfrid Olsson och Gertrud Hagelborg hade bjudit in styrelsen, bidragsgivarna, en rad beskyddare av de finska barnen och andra Finlandsvänner. Den kallaste vintern i mannaminne hade drabbat landet och just den här kvällen var det en rykande snöstorm, som blockerade de österlenska vägarna. Många var inbjudna men bara ett fåtal gäster kunde eller vågade ge sig ut i ovädret. De första åtta barnen anlände inte förrän en hel vecka senare.³⁵⁹

Den 27 februari skulle ytterligare 51 barn komma till Glemmingebro. De hade haft en synnerligen besvärlig resa. Båten från Åbo hade fastnat i isen flera dagar någonstans på Ålands hav. Livsmedel hade flugits ut till de ombordvarande som troligen led såväl av hunger, tristess och köld som av skräck för ryskt bombflyg.³⁶⁰ I DN kunde man den 28 februari 1942 läsa att en konvoj av tre båtar med sammanlagt 627 finska barn anlände till Stockholm lördagen den 21 februari.

Is och snöstorm

Det var sannolikt S/S Heimdall som hade Henriksfältsbarnen ombord, och som hade varit infrusen på Ålands hav i flera dagar. Hon fick sedan sällskap med S/S Arcturus och S/S Oihonna som båda också fördröjts av isen.³⁶¹ Tåget till Glemmingebro var troligen ett nattåg som avgick från Stockholm den 26 februari. Hur många stopp och tågbyten som skedde är inte utforskat, men det blev en tågrespa på ungefär 1½ dygn innan barnen kom till Henriksfält. Man

³⁵⁸Finska barnhemmet på Henriksfält 1942-1945.

³⁵⁹Ystads Allehanda, 29.1 1942

³⁶⁰Finska krigsbarn fick vård i Glemminge, Thore Andersson, ur topografin "En by på Österlen", Ystad 2000, ISBN 91-630-9670-6.

³⁶¹Dagens Nyheter, 28.2 1942

hade budat flera bönder med häst och släde för att sköta transporten av barnen från järnvägsstationen till Henriksfält. Barnen packades in i filter, täcken och skinnfällar och stuvades ner i slädarna. Tåget kom inte förrän vid tiotiden på kvällen och slädarna fick köra i konvoj för att inte tappa bort varandra i nattmörkets svåra snöyra på den för tillfället upplagade vägen över åkrarna.

Det är nästan osannolika strapatser de små barnen blev utsatta för.

Ett hem för 30 klena barn

I underlagsmaterial från Riksarkivet sägs att: *Hemmet öppnades för finska krigsbarn 5 februari 1942 och stängdes 1 november 1944. Inledningsvis skulle finns 30 vårdplatser avsedda för "svårplacerade och klena barn (även sängvätare) 3-6 år".*

Det visade sig dock att antalet sängplatser väsentligt överstegs och att barnen var både äldre och yngre än 3-6 år. Det fanns barn i alla åldersklasserna från 1½ till 12 år. Hemmet hade av länsstyrelsen medgivits att ta emot 59 barn över tre år under sommaren och högst 50 under vintermånaderna. Sängarna stod tätt i de många rummen. I ett rum fanns 24 sängplatser.³⁶² Hur man kunde få lugn och ro där är svårt att förstå. Så långt det var möjligt placerades de minsta barnen på övervåningen medan de större fanns i rummen på bottenvåningen. Ett par rum fick av brandsäkerhetsskäl inte användas annat än som tillfälliga isoleringsrum. Förste provinsialläkaren föreslog efter en inspektion vissa renoverings- och förbättringsåtgärder av lokalerna och tillstyrkte att barnantalet minskades till 30 som också blev länsstyrelsens beslut.³⁶³

Delar av huset värmdes upp bara med vedkaminer, så det kunde nog vara ganska kallt ibland. Herrgården hade givetvis ett stort kök och stor matsal för barnens utspisning.

Genomgångshem för flera – enda svenska hemmet för några

Den centrala Hjälpkommittén för Finlands Barn hade ambitionen att så många barn som möjligt skulle placeras i fosterhem, men Gottfrid Olsson hade en helt annan uppfattning. I en artikel i SDS säger han:

"Vi mena att dessa barn från mycket enkla, mycket fattiga hem i de allra flesta fall måste komma till svenska familjer med en standard långt över deras egen. Man kan lätt tänka sig hur det måste uppstå svårigheter för barnen när de efter kriget komma tillbaka till sina egna miljöer, och som de kanske hunnit glömma helt under tiden. Vi mena att det är mera rätt mot barnen att placera dem i en enkel, spartansk miljö, där de få god omvårdnad och rejäl beklädnad och bra mat men där de inte bli bortskämda."

Nu blev det inte riktigt så som Gottfrid Olsson avsett. Av arkivmaterialet framgår att uppåt 180-190 barn har vistats på Henriksfält kortare eller längre tid. År 1942 sker de stora intagningarna. År 1943 anländer bara ett fåtal medan flera återvänder till Finland. Mer än 40 barn reste från hösten 1942 och hela år 1943 tillbaka till Finland. Av barnen som kom 1944 hade många passnummer som börjar med S (=sjuk) och alla kom inte direkt från Finland. Några hade först vårdats på Centrallasarettet i Kristianstad. Andra kom via andra sjukhus eller barnhem.

De åtta första barnen togs emot den 5 februari 1942. Redan efter två veckor omplacerades

³⁶²Ystads Allehanda, 29.1 1942

³⁶³Henriksfälts barnhem. LLA 30472

de till Röda Korsets anläggning i Tyringe. Efter 2-3 månader där blev de fosterhemsplacerade. Närmarre 120 av Henriksfältsbarnen kom till fosterhem. Vistelsetiden på barnhemmet kunde variera från några få dagar upp till två år.

Det gick inte att undvika att syskon, som reste tillsammans från Finland, skildes från varandra ganska snart efter ankomsten till Sverige. Men det fanns en ambition att hålla syskongrupperna samlade så långt som möjligt. Åtminstone 20 syskonpar och två grupper med tre syskon skrevs in på Henriksfält. Många syskon skildes åt när det blev aktuellt med fosterhemsplacering men kunde ofta komma till samma socken eller by. Det hände att ett syskon fick återvända till Finland medan det andra kom till fosterhem. Det går inte att utläsa av underlagsmaterialet hur många syskonpar som kom till samma fosterhem. Två syskonpar följdes dock åt vid omplacering till annat barnhem.

I april 1943 konstaterade hjälpkommitténs länsombud Gertrud Rodhe, att det börjat bli svårt att placera ut barn från Henriksfält i de närmaste kommunerna. Av de 127 fosterhem, som tidigt gjort sina "beställningar", hade de flesta vid denna tid fått sina fosterbarn. De senare anlända barnen hade ofta sämre hälsa än grupperna som kom i början av 1942.

Fyra barn med scharlakansfeber blev inlagda en tid på epidemivårdning på Simrishamns lasarett. Det var då en vanlig orsak till isolering. Även personalen kunde bli beordrad till isolering på Henriksfält i samband med någon epidemi - något som ofta överträdades.

När barnhemmet stängde den 1 november 1944 omplacerades kvarvarande tio barn till Marieberg i Stockholm. Åtta var pojkar, varav två hade hunnit bli 15 år. En av de båda flickorna tycks ha kommit till Sverige bara ett år gammal. Hon skrevs in på lasarettet i Kristianstad i augusti 1943 och kom till Henriksfält två månader senare. Om hon någonsin kom till ett svenskt hem vet vi inte.

Pojkarna måste stanna längre

Det var en lite större andel pojkar på barnhemmet än flickor. Det är svårt att tro att pojkar hade sämre hälsa eller större vårdbehov än flickorna. Det kan knappast bero på annat än att det var mindre populärt att ha pojkar som fosterbarn. Visst kom pojkarna också till fosterhem men tiden på barnhemmet blev i regel längre än för flickorna.³⁶⁴

Om de skolpliktiga Henriksfältsbarnen verkligen gick i skolan har inte klart kunnat beläggas. Dagboks- och examensatalogen för Glemminge Tågarps skola innehåller inte några finska namn från den här tiden. Men det hindrade nog inte att de likväl fick delta i undervisningen där. Inget av barnen var ju på något sätt folkbokförd i Sverige och "existerade" därför inte formellt och blev av den anledningen heller inte inskrivna som elever.

Tre små pojkar på Henriksfält.

³⁶⁴Som föregående.

Engagemanget inte alltid villkorslöst

Att ta emot finska krigsbarn innebar antagligen både ett nöje och en plikt förenat med vissa uppoffringar. De flesta fosterhem engagerade sig starkt för barnen av rent humanitära skäl. Man ordnade med särskilda besöksdagar då ortsbefolkningen fick komma och titta på barnen. Men själva urvalet av barn kunde bli direkt kränkande, om än omedvetet eller oavsiktligt. Personalen på hemmet fick ibland uppleva hur tilltänkta fosterföräldrar gick omkring bland barnen öppet skärskådande, livligt kommenterande, kritiserande, för att till slut välja ut ett barn. Det förkom också att barnen sattes på rad på en bänk som skyltföremål inför sådant urvalstillfälle. Oavsett om barnen förstod vad som sades eller inte, kunde tonfall, blickar och åtbörder vara nog så tydliga. Att tillhöra de barn som inte blev utvalda blev nästan alltid en stor besvikelse. Barn med sviter efter tuberkulos, engelska sjukan, polio eller annan fysisk defekt kom sällan eller aldrig på fråga.³⁶⁵

Personal och barn på Henriksfält

När hemmet öppnade var Ida Larsson föreståndare eller husmor men redan efter några månader sa hon upp sin anställning och Helga Andersson efterträdde henne.

Det är lätt att förstå att det fordrades planering, fantasi och mycket arbete för att se till att 40-50 hungriga barn fick mat regelbundet. Frukost kl. 8, middagsmål kl. 12, mellanmål kl. 3 och kvällsmat kl. 5 på eftermiddagen var den vanliga dagsrutinen.³⁶⁶ Man skall komma ihåg att allt var ransonerat den här tiden. Man slapp troligen ifrån att hantera en mängd enskilda ransoneringskort tack vare de stora inköpslicenserna som Gottfrid Olsson skrev varannan månad. Tillsammans med de naturabidrag som en välvillig allmänhet dessutom lämnade saknades inte mat.

I köket arbetade bl.a. kokerskan Betty Yngve. De större barnen fick hjälpa till med matbestyr som att skala potatis, duka och diska. Anna Olsson från Ystad, Elvira Nilsson från Stora

Betty Yngve omgiven av finska pojkar.

Stina Haak med sin skyddsling Jouko.

Herrestad och Marta Nilsson från Smedstorp fick anställningskontrakt inför öppnandet av hemmet. Andra anställda var Anna-Lisa Jönsson, Edith Gustafsson och Judith Andersson. Det är inte utrett hur länge var och en var anställd.

Några veckor efter hemmet öppnats kom en personalförstärkning genom tvåspråkiga finska sköterskan Westerlund

som senare ersattes av Kaija Pohjola. Även om barnen ganska snabbt lärde sig svenska – en del hade svenska som sitt modersmål – fordrades hjälp med korrespondens mellan det finska hemmet och personalen på hemmet. Många barn var inte läs- eller skrivkunniga utan fick hjälp med sina föräldrakontakter genom den finska tanten.

³⁶⁵Stina (Haak) Cervin, Smedstorp.

³⁶⁶Ystads Allehanda, 27.2 1942

I handskrivna arbetsschemata har man skrivit "Finskan", vilken säkerligen var den dagliga benämningen de finska sköterskorna fick höra. Bland biträdena fanns också Stina Haak och Ingeborg Andersson som i början hade en del språksvårigheter med sina små skyddslingar. Ganska snart hade barnen dock lärt sig skånska och då blev allt lättare och roligare för alla. Stina (Haak) Cervin var en ung lotta när hon i januari 1943 fick anställning som biträde. Det var en intressant och rolig tid som hon minns med stor glädje.

Det kommer en särskild värme i Stinas röst när hon berättar om de minsta pojkar: Pentti Paavola, Jouko Suutari, Harry Österberg och Bengt Grandin. Men hon minns också den med någon slags hudsjukdom svårt plågade pojken. Han tillhörde de äldsta barnen och det gjorde också Niilo Kivimäki som hon minns som en gladlynt pojke trots att sviterna efter polio gjort att hans ena ben blivit kort och ostadigt.³⁶⁷

Länsombudet Gertrud Rodhe i Kristianstad som hade det övergripande ansvaret för barnen, var i januari 1943 i ett brev kritisk mot att man från Henriksfält inte skickade in de månadsvisa hälsorapporterna trots påminnelser. Hon t.o.m. ifrågasatte föreståndarens kompetens att fylla i rapporterna, vilket borde ske i samråd med läkaren. Gertrud Rodhe frågar slutligen om det finns "någon uppökelse med läkaren om bestämda besök", varvid hon påpekar att det "fordras för alla barnhem regelbundna läkarbesök var fjortonde dag."³⁶⁸ Kan denna hennes fråga möjligen dölja en tveksam inställning även till läkarens insatser för barnens vård? Tillsynsläkare var provinsialläkaren Emil Berg från Borrbj.³⁶⁹

Henriksfältsbarn medlemmar i SFK

Fem av barnen som vistats på Henriksfält är medlemmar i Sydsveriges Finska Krigsbarn. De har varit där samtidigt under en period, men ingen av dem minns det.

Systrarna Leena och Terttu Lovikko anlände i maj 1942 och fick tre månader senare komma till var sitt fosterhem i Gyllebo. Leena Strömberg och Terttu Wahlqvist som systrarna nu heter har förblivit Österlen trogna sedan dess.³⁷⁰

Annikki Heikkinen Nilsson anlände den 6 juli 1942 och var redan efter några veckor omhändertagen av en fosterfamilj från Kvärrestad. Den familjen hade tidigare hämtat en pojke men som om det varit en felleverans lämnade man tillbaka gossen efter några dagar och tog med Annikki istället.

Det visar sig att Annikki kom till Stockholm den 21 februari med någon av de båtar som varit infrusna flera dygn i isen på Ålands hav. På grund av undernäring och sjukdom blev hon inlagd på Barnhemmet Finlandia (även kallat Karlhäll) som fanns på Långholmen och som inrättats för "klena finska barn" år 1942. Annikki vistades också på andra institutioner i Stockholm innan hon sändes iväg till Skåne och Glemmingebro. Under de drygt 4 månader hon var omhändertagen i Stockholm hade Annikkis föräldrar ingen aning om var hon fanns.³⁷¹

Uppgifterna om Eero är lite osäkra. Han tycks ha kommit i samma transport som Annikki till barnhemmet den 6 juli. Till Sverige kom han den 18 maj 1942 med tåg via Haparanda. Troligen vistades han i någon karantän de sju veckorna innan han kom till Henriksfält. Eero

³⁶⁷Stina (Haak) Cervin, Smedstorp

³⁶⁸Henriksfältsbarnhem. LLA 30472

³⁶⁹Finska krigsbarn fick vård i Glemmingebro.

³⁷⁰Leena (Lovikko) Strömberg, Skillinge

³⁷¹Annikki (Heikkinen) Nilsson, Lund

Eero längst t v, närmast står Hilikka från Rovaniemi, flickan med ljus förkläde är Anna-Maria Aaltonen, den långa flickan är 14 år gamla Maire Tuominen från Helsingfors.³⁷² Övriga är inte identifierade.

var bara tre år gammal därför består hans minnen mest av korta episoder. Det är dock inte något som han vill berätta om mer än att några av de äldre pojkarna kunde vara riktigt otrevliga mot de minsta.

Den 24 juli 1942 skrev vice konsuln A. Borg vid Finlands konsulat i Kristianstad till barnhemmet och ville ha besked om när tre finska barn bl.a. Eero friskförklarats så de kunde "placeras hos syskon på annan plats i Sverige". Svaret från barnhemmet den 12 augusti löd: "Efterfrågade tre finska barn äro friska och befinna sig på barnhemmet och kunna därför avhämtas när som helst".

Varför Eero inte redan då fick komma till fosterhem har man inte hittat någon förklaring till. Eero drabbades senare av sjukdom som rvingade honom till en tids isolering på epidemisjukhuset i Simrishamn. Det kom att dröja nästan två år innan han äntligen fick komma till fosterhem i maj 1944.³⁷³ Eero blev helt enkelt bortglömd och fick stanna länge på Henriksfält.

Tuula var något äldre och har därför ganska goda minnen som hon skrivit ner och som oavkortat följer i nästa avsnitt.

Ett känt namn i krigsbarnskretsar är Taisto Vihavainen - det finska centralförbundets tidigare ordförande. Innan han kom till Henriksfält hade han vistats en tid på lasarettet i Kristianstad. På Henriksfält stannade han bara i två veckor³⁷⁴ och han har inga minnen från tiden där.

Vad hände sedan?

Av hemmets bevarade korrespondens kan man förstå att Gottfrid Olsson tog aktiv del i administrationen kring barnen (även enskilda barn) såväl mot Hjälpkommittén i Stockholm som länsombudet och lokala kontakter.³⁷⁵ För sina insatser för Finlands barn fick han efter kriget utmärkelsen Finlands Vita Ros (okänt vilken klass).³⁷⁶

De sista barnen lämnade Henriksfält den 1 november 1944 och barnhemmet blev istället en flyktningförläggning, först för flyktingar från Estland sedan för fångar som befriats från koncentrationsläger i Tyskland och som kom till Sverige med Folke Bernadottes vita bussar. År 1947 ordnades ett antal sommarläger för utbytesstudenter från flera europeiska länder. Sedan stod huset oanvänt fram till mitten av 60-talet, då det genomgick en omfattande renovering. Numera bor en privatfamilj här och driver ett modernt jordbruk med bl.a. stor svinproduktion.³⁷⁷

³⁷²Rut Sjöberg Andersson, Eskilstuna. Rut var dotter till inspektoren på gården och bodde intill barnhemmet.

³⁷³Personligt meddelande.

³⁷⁵Personligt meddelande.

³⁷⁴Hjälpkommitténs för Finlands barn arkiv.

³⁷⁵Henriksfälts barnhem. LLA 30472

³⁷⁶Finska barnhemmet på Henriksfält 1942-1945.

³⁷⁷Thore Andersson, ur topografin "En by på Österlen" *Byn som blev Henriksfält*,

Tio finska flickor på Henriksfält.

Tuula Thurén minns Henriksfält

Den trettonde februari 1942 påbörjade min bror Matti fyra år, och jag fem år och åtta månader vår resa från Helsingfors till Sverige, landet som hade berg av choklad och annat godis och där alla människor gick klädda i sammetskläder. Så hade mamma målat upp målet för vår resa. Själv var hon emot att skicka iväg sina två yngsta barn, men fick ge efter för påtryckningarna från diverse håll. Tillsammans med många andra barn åkte vi tåg till Åbo och båt därifrån till Stockholm. Efter några dygn var vi framme och blev inkvarterade på Drottning Lovisas barnsjukhus. Där blev vi undersökta och avlusade och de som bedömdes vara friska fick ibland vara ute och leka och åka kälke i en park åtföljda av sköterskor detta var min första anhalt på resan i Sverige, så efter några veckor var det dags att fortsätta och det var då det stora misstaget gjordes, de skilde på Matti och mig. Jag sattes på tåget ner mot Skåne men Matti fick stanna kvar. Efter en tid skickade de honom till ett barnhem i Norrtäljetrakten. Något minne av tågresan har jag inte, men jag måste ha saknat Matti och plågats av dåligt samvete, eftersom jag hade lovat mamma att ta hand om honom. Ett stort ansvar att lägga på en femåringars axlar, kan man tycka nu i efterhand, men nog ganska vanligt under omständigheterna som rädde.

Jag vet inte var tågresan tog slut, kanske var det Ystad, men vi blev i alla fall transporterade vidare till Henriksfält, ett barnhem utanför Glemmingebro på Österlen.

Mitt allra första synintryck av Henriksfält präntades in i mitt minne för alltid. Jag hade inte sett något liknande som denna stora vita herrgårdsliknande byggnad med en stor gårdsplan på framsidan, omgiven av längor på två sidor och med en stor, i mitt tycke då, parkliknande trädgård bakom huset. När man kom in genom entrén, kom man först in i en stor, fortfarande i mitt tycke, hall. Till höger fanns en trappa till andra våningen och till vänster fanns ett rum där en doktor brukade undersöka oss. Mitt emot entrén låg matsalen och det jag minns bäst av alla måltider vi åt där, var havregrynsgröten. Inte för att den smakade illa, men kanske för att den smakade annorlunda än mammas.

Vintern 1942 var kall och mycket snörik, så även nere på Österlen där snön har egenheten att fyka ihop till höga drivor, istället för att bilda ett vackert platt landskap. På gården intill entrén hade bildats en jättehög driva som nådde från marken upp till taksägget och vi barn kravlade oss uppför den här höga drivan och åkte på baken ner på gården. Detta var roligt och

jag har ett bestämt minne av det, för det var just vid ett sådant tillfälle, när jag stod högst uppe på drivan och en av den finsktalande personalen kom utspringande och kallade på mig. Jag måste komma in genast för Matti, min lillebror hade kommit till barnhemmet. Vilken lycka! Jag kan ännu i dag förnimma den enorma glädjen jag kände när jag förstod att vi var tillsammans igen. Det visade sig, har mamma berättat, att efter det de hade skilt Matti och mig åt i Stockholm, så hade de skickat honom till ett barnhem i Norrtäljetrakten. Där fick personalen problem för han vägrade äta och var väldigt ledsen. De skickade bud till mamma i Helsingfors med frågan om vad som borde göras, skulle han skickas hem, vad tyckte hon var bäst. Mamma svarade helt kort att de skulle skicka honom till samma ställe där hans syster befann sig, det vill säga jag. Så skedde alltså och glädjen var total för oss båda.

Några hela minnesbilder från tiden på Henriksfält har jag inte, men små episoder från den tiden har ändå fastnat som till exempel när jag osedd lyckades smita ut genom entrédörren och ta mig ner till stallet som låg på andra sidan gårdsplanen. Det fanns någonting som lockade och drog där. Vi var strängeligen förbjudna att gå ut ensamma och jag förstår nu på gamla dar varför personalen inte var särskilt imponerade över mitt tilltag. Vad som fanns i stallet minns jag inte.

Jag lärde mig att knyta skorna under den här tiden - det var en lite äldre flicka som lärde mig det. Det är i samband med detta som minnet av trappan till övervåningen kommer med i bilden. Vi brukade sitta där och prata och kanske lekte vi någonting, och jag lärde mig knyta skorna. En färdighet jag alltid haft nytta av, så något gott förde vistelsen på barnhemmet med sig i alla fall.

En solig och varm dag i maj, den åttonde för att vara exakt, påsades jag på med kläderna jag haft hela vintern - en gråsvart ylleoverall, grå kaninskinnsmössa och kängor. Så skildes Matti och jag åt igen för att nu skulle jag placeras i fosterhem. En lotta följde med i bilen och åkturen gick ett par mil söderut, till en by som heter Hagestad i Löderups kommun. Utanför ett vitt litet hus stod min nya svenska familj och tog emot oss. Vid överlämnandet av mig fick min fostermor Anna en liten tunn svensk-finsk ordbok som hette "Pikku jättiläinen" (lilla jätten). Den innehöll de mest frekventa glosorna som ansågs behövliga föra att kunna kommunicera med mig överhuvudtaget.

Det som Anna reagerade mycket illa på var när hon frågade lottan om jag inte hade andra kläder med mig än overallen jag hade på mig och fick svaret att det hade jag inte. "Men tänk så praktisk den är" sa lottan. "På dagen kan hon ha den när hon är ute och leker och på natten som pyjamas". Det var inte bara dumt svarat utan direkt elakt, tyckte Anna. Hon berättade detta för mig många år efteråt.

Till saken hör att jag hade en liten resväska med mig från Finland och i den hade mamma packat ner bland annat min favoritklänning. Den var ljusblå och min farmor hade virkat den. Vart väskan tog vägen under resans gång, vet jag inte. Den innehöll kläder och lite annat som var viktiga för mig. Kanske någon tyckte annorlunda för många barn hade inte någonting alls med sig.

Min bror Matti fick stanna ytterligare en tid på Henriksfält, men en dag tog Anna mig i handen och vi gick den korta promenaden till hennes brors gård. Inne i köket, under köksbordet satt Matti och lekte med några tomma blomkrukor. Hur det kom sig att han hade kommit till samma familj som jag har jag aldrig fått veta, men kanske situationen sedan tidigare hade upprepat sig och fått myndigheterna att tänka till ett tag extra. Att sära på syskon är en dålig

idé. En äldre bror till oss hamnade också inom samma familj. Han kom till Borrby 1944 och ytterliggare en bror hamnade i Danmark. "Åren de går, men minnena består" är en sanning som håller, och ett sätt få minnena att bestå är att återuppliva dem. Så har jag gjort vad gäller Henriksfält.

När min man och jag varit på väg neråt för att hälsa på hans familj, så har vi ibland gjort en avstickare mot Henriksfälts gård. Där har jag suttit i bilen och upplevt en stunds nostalgi, en känsla som verkligen rört om i mitt innersta. Det är ganska många år sedan jag senast gjorde den här "nostalgitrippen" och jag vet inte om det någonsin kommer att ske en nästa gång. Men om framtiden är det svårt att sia, sägs det, så vem vet.

*Tuula Thurén
Hässleholm*

En liten pojke trivs hos flickorna på Henriksfält. Foto: Stina Haak

Annikki Nilsson äterser Henriksfält 2005. Foto: Hans-Arne Nilsson

Det lilla barnhemmet på Stora Kålltorp³⁷⁸

Sunnerby pastorats hem för finska barn startades på initiativ av undertecknad. Jag gick här och funderade på hur man skulle kunna göra något för att hjälpa de finska barnen som vi visste hade det så svårt, och då vi här på gården hade en flygel på 5 rum och hall och kök, nyreparerad och moderniserad och för tillfället inte använd till något, ville jag så gärna försöka sätta igång ett litet barnhem, men till det behövdes pengar.

Då jag en dag i januari 1942 sammankallade fem representanter från våra 3 socknar, var det med verklig glädje jag såg hur mitt förslag upptogs, då många voro tacksamma att få vara med och hjälpa. Det gällde alltså att tigga pengar i våra socknar till drivande av hemmet. Det gick över förväntan bra, så bra till och med att vi kunde ha barnen dubbelt så lång tid som vi från början tänkt, nämligen ett helt år istället för ett halvt. Vi hade tänkt att taga emot 10 barn, men 1:ste provinsialläkaren ville ej tillåta mer än 8, och när de sedan äntligen kommo den 18 april blev det bara 7st då efterfrågan på finska barn blivit så stor.

Vi hade anskaffat en barnsköterska, fröken Maja Lindblad som föreståndarinna och vårdarinna och en kokerska, fröken Stina Gustavsson, båda verkligt förstklassiga krafter som på ett enastående sätt skötte sin uppgift både som uppfostrarinnor och som ställföreträdare för den mor de hade i Finland.

Då barnsköterskan och jag for att möta våra små skyddslingar var det med stor spänning hur vi skulle klara oss, då ingen av oss kunde ett ord finska och barnen som det visade sig, inte kunde ett ord svenska, men med tecken och gester gick det. Vad som grep oss mest var de små två-åringar, förtjusande små pojkar, vi fingo oss anförtrödda, inte så mycket med tanke på dem själva som kanske tanken på de mödrar som sett sig nödsakade att skicka iväg dem, det måste varit svårt. Den ene lille gossen, Seppo, hade dock sina syster åttaåriga Signe och sexåriga Ilmi, med sig och som nu fingo följas åt hit. Seppo var nog mest medtagen av resan, han blev som ett annat barn efter en månad, skrattade gärna, var rar och jämn till humöret. Den andre lille, Leevi, tog oss med storm med sitt solskensleende och skrattgropar och verkade fullkomligt oberörd efter den långa resan. Sen fick vi våra käcka rara tvillingar, pojkarna Ilmari och Erkki, åtta år gamla och till sist rustibussen Pekka sex år, i grund och botten en mycket rar pojke. Ja, snälla och rara var de allesamman och vi prisade vår lycka många gånger som fått så rara barn.

Förhållandet mellan barnen var också så enastående gott, det var sällan de voro osams och sammanhållningen var mycket bra. Det var en fröjd att på sommaren se och höra dem leka och sjunga sina finska ringlekar, repertoiren blev större för var dag, då de lärde varandra. Till sist hade de riktiga uppvisningar på födelsedagarna och andra högtidliga tillfällen. Ja, födelsedagarna blev ju de stora händelserna då det vankades kaffe, kakor, tårta med ljus i och några presenter,

Alla sju barnen maj 1942 med fröken Lindblad.

³⁷⁸Felslag eller stavfel har rättats, i övrigt är det en ordagrann avskrift av Brita Kuylenskiernas anteckningar. Originalhandlingar med foton finns i Riksarkivet, Hjälpkommittén, Övriga serier, FIII, volym 2, Skaraborgs län.

och kaffemostrar voro de i hög grad inte minst två-åringen Leevi som drack sin påtår med stor iver och glittrande ögon.

De hade det så härligt hela sommaren då de solbadade och badade mest varje dag i ån här. Det var ingen som var rädd för vatten, tvärt om voro de som sälar i vattnet, dök gladeligt gång på gång fast de inte kunde simma. Flera av dem lärde sig emellertid detta under sommaren.

På hösten fingo de tre största barnen Signe, Ilmari och Erkki, börja i skolan här och då lärde de sig tala svenska ordentligt. De hade länge förstått svenska, men då de sinsemellan alltid talade finska blev det ej pratat så mycket svenska. Emellertid klarade de sig rätt bra i skolan och läste sina läxor ordentligt och trivdes bra med sina kamrater.

Varje månad vägdes och mättes alla barnen och det var med stor tillfredsställelse vi sågo hur kilo lades till kilo. Vad som också gladdde oss var att de fingo vara så friska, ingen var faktiskt sjuk på hela tiden. Lite förkylningar förstås, men inget allvarligt, en av tvillingarna låg i två dagar och Seppo låg högst 3-4 dagar i förkylning. Seppo fick också vistas på lasarettet några dagar för skrapning bakom näsan, då han hade svårt att äta för sina tjocka mandlar. Lite blodbrist hade några och fiskolja fingo de ju hela vintern, och Leevi fingo vi ta till Vanförestalten för att få specialbyggda kängor, då han gick så illa. Dr. Gustavsson i Skara som var snäll och tittade till våra smårtingar, var också nöjd med att hälsotillståndet var så gott, då i alla fall 7 barn voro tillsammans.

Så kom då julen efter mycken längtan och spänning med både julgran och tomte och julklappar. De fem stora barnen fingo var sin fin, stor unicakappsäck som jag tack vare tillmötesgående från fabriken fått billigt, samt ett klädesplagg och en leksak, de två små fingo var sin leksak till i stället för kappsäck och så julgotter förstås. Efter jul kom snön och då hade de full sysselsättning med att bygga snöfästningar. Tiden gick och barnen fortsatte att frodas, och när det led mot våren började vi förbereda dem för hemresan.

Vi tyckte själva det var svårt att skicka hem dem, och de hade alls ingen lust själva. Men det var betydligt tjockare, längre och gladare barn vi fingo sända hem. Här en liten lista på vad de ökat i vikt: Ilmari 11 kg, Erkki 7 kg, Pekka 5 kg, Signe 9 kg, Ilmi 8 kg, Seppo 3 kg, Leevi 4,5 kg.

Så satte vi igång med att på nytt rusta ut dem, då det de fått på hösten var så gott som utslitet. Tack vare allt nytt de fingo, blev tanken på hemresan roligare och allt de skulle visa Äiti.

Vi fingo nu också veta att Seppo skulle få flyga hem från Stockholm, för att slippa den långa resan via Haparanda, och för den skull fick han fara några dagar tidigare än de andra.

Den 13 april stodo vi åter med barnen på Skövde station, nu för att skiljas från dem. Det var inte med lätt hjärta vi såg dem ge sig iväg på den långa tröttsamma resan. Men de hade lämnat efter sig idel ljusa och glada minnen som vi länge skall gömma i våra hjärtan. Många tacksamma och vänliga brev ha vi sedan fått från föräldrar och anhöriga i Finland.

Stora Källtorp i november 1943.

Brita Kuylenstierna

Irene Ohlssons minns Bellevuehemmet

Särtryck av kapitel ur FRÅN KARELEN TILL AFRIKA. Självbiografisk berättelse av Irene Ohlsson. 1999.

På barnhemmet försökte föreståndarinnan, Irma Levin, göra vår tillvaro så hemtrevlig som möjligt med hjälp av andra sköterskor som talade finska. Hon berikade vårt liv med kulturella evenemang som barnteater, musikaler och olika sorters barnfester. Dit blev vi bjudna av stadens kulturnämnd. Hon läste mycket för oss, fina sagor och andra berättelser ur goda barnböcker.

Vi större barn fick också skriva hem till våra föräldrar allt emellanåt. Första gången när vi skulle skriva, bad jag få tre papper och kuvert. Men du har väl inte tre mödrar? - undrade vår-
darinnan. - Nej, jag har ingen mor alls, men jag har en far, en fröken i skolan och så tant Hilja som tog hand om oss när mor dog, och där min lillasyster bor fortfarande, svarade jag. Jag fick mina tre brevpapper.

Vår tillvaro försökte man som sagt, göra så trygg som möjligt. Men det blev ändå många otrygga stunder. Disciplinen var hård. Vid matbordet fick vi inte, t.ex prata. Det skulle vara

tyst. En söndag när tant Irma inte var hemma, kände vi oss lite friare och vi lydde inte den sköterska som var i jour, utan vi pratade vid matbordet även när hon förbjöd oss. Till sist skrev hon upp namnen på alla som fortsatte prata, däribland mitt. När tant Irma kom hem på kvällen, blev det stryk med ris på bara stjärten, och när det var min tur, så skakade jag av fruktansvärd rädsla. Jag bad, och jag bad på knä med knäppta händer: - Du barnens vän, se till mig som liten är! - Alltså, början på Gud som haver bönen. Jag märkte bakom de

Några av flickorna på Bellevuehemmet, Irene t h.

stränga orden och ögonen ett leende som hon inte förmådde dölja. Jag slapp riset!

Man skulle äta upp sin mat antingen man kunde eller inte. Visserligen åt vi alltid upp vår mat även i mitt hem, men man kunde ju må dåligt. Det frågades inte efter här. Om någon inte kunde äta upp sin mat, så slevades den in med tvång, t.o.m. om man spytt upp den, så matades den in i munnen igen. Munnen öppnades säkert när man knep om näsan. Min käre lillebror fick genomgå denna behandling en gång, och det gjorde så ont i mig.

Min lillebror var nog den av oss två som tog mest skada av denna tid på barnhemmet. Han hade ju varit ett mycket älskat barn av vår mor och en ögonsten för min far. Kontrasten blev alltför stor i denna miljö. Han kan fortfarande minnas dessa år med smärta.

Jag hade däremot förmånen att få uppleva ett rikare liv på grund av min sångröst. Två gånger fick jag tillsammans med tre andra flickor och en pojke uppträda för en förnäm publik vid en musikal i Stockholms stadshus. Inkomsten från denna musikal gick till Finska krigsinvalider, och programmet bestod av 1800-talets kulturella utveckling i Finland. "Zacharias Topelius", en av finska folkets främsta kulturutvecklare, fanns på plats, och en skara skolungdomar, vilka var föremål för hans undervisning.

Aulikki Rautavaara, en av våra främsta "sångfåglar", sjöng där, och så vi fem, klädda i vitt

och blått. Vi sjöng om lärkan som så tidigt på våren förirrat sig till det kalla Finland, och den andra sången handlade om svalorna som återvänder till varmare länder. Denna del av programmet var mycket uppskattad och rikligt applåderad. Vi hade fått lära oss, att om de klappade mycket för oss, så måste vi återvända till scenen, vilket vi naturligtvis fick göra. Så trippade vi nätt tillbaka till scenen och sjöng om det hela. Det var en underbar upplevelse, för det fanns inga gränser för publikens uppskattning.

Att Prins Gustav Adolf och prinsessan Sibylla satt på främsta stolarna, gjorde det hela ännu högtidligare. Och när Prins Gustav Adolf överlämnade blommor till Aulikki Rautavaara med en kyss på handen, då "pöste" vi inte så lite i våra unga hjärtan för vårt folk och land. Då var det roligt att vara en finländare.

En gång fick vi sjunga på en gudstjänst i en kyrka nära slottet. Kung Gustav V deltog i denna gudstjänst. Vi sjöng om ängeln som skyddar det lilla barnet och någon annan sång också. Efter gudstjänsten satte sig Konung Gustav V framme i koret, och han ville att var och en av oss skulle gå fram till honom. Han tog upp oss i sitt knä, frågade efter vårt namn och något annat med. Det var en minnesrik upplevelse.

Kronprinsessan Louise och prinsessan Sibylla besökte barnhemmet ett par gånger under de två åren jag var där. De skänkte oss alla var sitt klädesplagg och allt det goda vi fick på bordet den dagen.

De sista månaderna på barnhemmet var jag och min lillebror de enda friska barnen. Barnhemmet hade omäändrats till ett konvalescenthem för poliosjuka barn som efter sjukhusvismen flyttades till detta hem. De flesta av dessa barn hade helt slappa och kraftlösa ben som måste stödjas med styva läderstövlar ända upp till grenen. Det var beklämmande att se de lite äldre barnens förtvivlan. Aldrig mer kunna gå! Våra friska kamrater hade fått komma till olika fosterhem, men där fanns ingen som ville ha två barn i något hem. Far hade ju låtit skriva i våra pass; att vi inte fick skiljas åt.

Jag fick vara mycket hos tant Irma och hennes judiske man, konsertmästaren Naum Levin, och jag fick hjälpa till att passa deras nyfödda lilla flicka, så min tillvaro blev på det viset också ljusare.

Irene Ohlsson, Knislinge 2005

Foton ur Irene Ohlssons och Marjatta Oredssons privata album

Förf. kommentar:

Irene kom tillsammans med sin bror till Sverige den 29 november 1941 och de var på Bellevuehemmet till slutet av oktober 1943, då båda fick komma till en gård i Knislinge. I augusti 1946 blev de hemkallade till Finland. Exakt 10 år senare återkom Irene till Sverige för att börja ett nytt liv. Om detta har hon skrivit i självbiografen **Från Karelen till Afrika** utgiven 1999.

År 1996 gav Irene ut en liten släktkrönika **Gränsens barn**.

Irene är bosatt i Knislinge och är medlem i Sydsveriges Finska Krigsbarn liksom Marjatta Oredsson. Utan att veta om varandras gemensamma vistelse på Bellevuehemmet gick deras tankar då-och-då till den tiden med en undran om var de andra barnen kunde finnas? De har genom åren mötts några gånger på föreningsmöten utan att känna till den gemensamma bakgrunden. Först i december 2005 blev detta uppdagat och Irene och Marjatta träffades privat för att byta minnen och titta i varandras fotoalbum.

Marjatta Oredsson minns Bellevuehemmet

Jag kom till Sverige med en barntransport via Haparanda någon gång i november 1941. Vi samlades på uppsamlingsställe i Stockholm, där jag blev hämtad av en äldre kvinna. Jag kom till en gård på landet utanför Stockholm. Familjen jag kom till var kvinnan och en vuxen son. Gården var stor så det fanns pigor och drängar. Jag var 9 år och kunde inte tala svenska. Jag kände mig förvirrad, det var så många regler som jag inte förstod. Jag var ofta ledsen och längtade hem till Finland. Min vistelse på gården varade till början av januari 1942. Familjen jag var hos ville inte ha mig utan lämnade mig till barnhemmet Bellevue.

Det första jag fick göra där var att sätta mig i ett badkar och bli ordentligt tvättad. Flickorna som tvättade mig pratade på ett språk som jag förstod, finska. Efter badet fick jag välja en klänning att ha på mig. Hela barnhemmet skulle gå på en julfest, där man dansade kring granen och fick gottepåsar. Min förvirring började släppa och jag kände mig tryggare, jag hade människor omkring mig som jag kunde prata med.

På Bellevue bodde 30 barn i olika åldrar, mellan 2-13 år (tror jag). Det fanns barn med lättare handikapp och en pojke som var sängliggande hela tiden, men de flesta barnen var friska. Föreståndare för barnhemmet var Irma Levin från Helsingfors, hon var barnträdgårdslärare. Det fanns 5 finsktalande personal i olika åldrar som arbetade med barnen. Det fanns svensktalande personal som arbetade i köket och med andra sysslor. På ovanvåningen var stora sovsalar. Vi som var äldst hade egna sovsalar, flickor och pojkar för sig. På bottenvåningen var matsalen, köket och ett stort lekrum. I matrummet var vi delade efter ålder i olika bord. Maten kom från ett sjukhus i närheten, en gammal man cyklade med stora lådor på cykeln, frukost och kvällsmat lagades i köket. Reglerna vid matbordet var stränga, man skulle äta upp sin mat, en del av de mindre barnen hade svårt med maten, det förekom tvångsmatning. Det var svårt för oss som var äldre att se det, men vi kunde inte göra något. Jag och en pojke som hette Raimo gick i en svensk skola, Johannes folkskola i 2:a klass, vi kunde tydligen lite svenska. Senare ordnades en finskspråkig klass för de andra skolpliktiga barnen.

Tant Irma, föreståndaren, ordnade många aktiviteter utanför barnhemmet bl. a. var vi en grupp barn som sjöng i Blåhallen, där det var fest för Finlands sak, där var både kungen och drottningen med och en känd finsk sångerska, Aulikki Rautavaara. Vi barn fick träffa och prata med henne. Självt fick jag sjunga i Barnens brevlåda hos farbror Sven.

Så här efteråt kan jag se att barnhemmet hade ett pedagogiskt bemötande av barnen som var positivt, men hade drag av den tidens stränga syn på hur barnen skulle fostras. Det drabbade säkert de små barnen svårast. Självt är jag tacksam för den tiden, den lärde mig mycket, den blev också avgörande för mitt val av yrke. Senare i livet har jag lärt mig se barns utsatthet.

Marjatta Oredsson Löddeköpinge december 2005

Foton ur: Marjatta Oredssons privata album.

*Personal och barn på Bellevuehemmet 1942
Irene Rinkelo t.v. och Marjatta Luoto längst t.h.*

Marjatta kom till Bellevuehemmet vid årsskiftet 1941-42 och vistades där till sommaren 1943 då modern kom och hämtade hem henne till Finland. Hon har varit medlem i Sydsveriges Finska Krigsbarn i många år.

Provisoriska finska barnsjukhuset i Karungi 1944

Sovjetunionens sluttoffensiv mot Finland började egentligen i januari 1944 när Helsingfors, Kotka, Åbo, Villmanstrand och andra befolkningscentra blev utsatta för bombningar. Detta ledde till att de nästan helt avstannande barntransporterna till Sverige åter tog fart och snart i en omfattning som man i Sverige var delvis oförberedd på. De evakuerade barnens hälsa och kondition hade blivit kraftigt nedsatt. Undernäring och bristsjukdomar var därför ofta förekommande bland barnen. Grasserande epidemiska sjukdomar riskerade att spridas med barnkontingenterna från Finland, där kontrollen av barnens hälsotillstånd före avresan blev kraftigt eftersatt eller uteblev helt.

Den svenska Medicinalstyrelsen hade uppmärksammat detta förhållande och arrangerade bl.a. en speciell läkarmottagning i Haparanda för att få kontroll över situationen. I en skola i Karungi norr om Haparanda inrättades ett tillfälligt sjukhus som omgående skulle ta hand om smittade eller sjuka barn som inte kunde sändas vidare med de svenska tågen söderut. Som ansvarig läkare anställdes C. Arne Gnosselius.

Ur Riksarkivets material har här tagits fram en serie rapporter till Medicinalstyrelsen, vilka beskriver verksamheten i Haparanda. I vanlig byråkratisk ordning skrevs en detaljerad PM om hur verksamheten skulle bedrivas.

PM och funna rapporter återges här i avskrift.

P.M. angående barntransporter som ankomma via Haparanda.

1. Barngrupper å finska tåget bytas efter sanitetsanstaltens ändamålsenliga kapacitet.
2. Tågen från Finland böra ankomma på bestämd tid, mellan kl. 7 - 8 f.m.
3. Sanitetsanstalten i Haparanda skall fungera i full utsträckning.
4. Sjuka finska barn föras direkt till de provisoriska sjukhusen, övriga besiktigas och underkastas sanitär behandling.
5. Den svenske läkarchefen har kommando från det de finska barnen lämna finska tåget.
6. De finska vårdarinnorna som följa barnen, hjälpa dem på sanitetsanstalten och överlämna dem till bestämt vagnsnummer på svenska tåget.
7. Befäl har på svenska tåget den läkare som läkarchefen förordnat, i fråga om barnens fördelning och vård.
8. Tåg med ifrågavarande finska barn få ej komma till Haparanda förrän den svenske läkarchefen förklarar att hinder därför inte möta.

Stockholm den 22 april 1944.

G. Gezelius

Läkarchef för barntransporter.

Karungi den 22 april 1944

Broder!

Härmed rapport över första sändningen av finska barn.

Tåget kom ej förrän efter kl. 12.30. Undersökningen av barnen kunde icke börja förrän kl. 13.00, beroende på passkontroll, tågväxling m.m. Sändningen omfattade inalles 560 barn, varav ca 100 ej alls undersökta från Uleåborg (Oulu), fördelning enligt bifogade tablå. Finnarna hade även gjort en fördelning av barnen till det svenska tåget och härvid enligt uppgift tagit hänsyn till huruvida barnen skulle till Stockholm (inbjudna) eller Uppsala (icke inbjudna). Detta är mycket lämpligt och rekommenderas i fortsättningen. Barnen från Uleåborg fingo samtliga genast gå igenom avlusningsanstalten, och bland dessa hittade vi endast 3 klädlöss, men letade vi nu icke så noga, då deras kläder i alla fall skulle gå igenom anstalten. Därefter kontrollerades barnen gruppvis från de olika avdelningarna på tåget. Alla som hade huvudlöss eller voro infekterade, så att de skulle stanna kvar här i Karungi, fingo gå igenom anstalten. Kontrollen bestod endast i granskning av håret och av halsinspektion. Någon granskning av deras kläder med avseende på klädlöss kunde vi ej göra, men finnarna hade i en sjukvagn isolerat 29 st. klädlöss och 6 skabbar och hade för övrigt 16 lätt infekterade, varav jag behöll en del. De barn som vid granskning ej hade huvudlöss och ej ansågos vara infekterade, fingo efter inspektionen gå till för dem avsedd avdelning i svenska tåget. De som gått igenom anstalten och skulle söderut, gingo också till resp. avdelningar. Härunder sammanträffade ju dock barn från olika grupper varandra. Sammanlagt behandlades 160 huvudlöss, 18 skabbar och 32 säkra klädlöss.

Beträffande huvudlössbehandlingen så har min erfarenhet i dag visat, att den behandlingsmetod som bedrivs på avlusningsanstalten ej är tillfyllest. Vi har idag hittat 4 fall med huvudlöss bland dem som behandlats på Lusitania. Behandlingen består i klippning av barnen, ingnidning med quassiasprit och därefter bad. Ingnidningen med quassiaspriten bör sannolikt komma före badet, eller också bör man nog övergå till fentiazinbehandling, ävenledes efter badet. Den senare har ju också den fördelen, att man på det färgade håret genast ser, att barnet varit behandlat.

Samtliga barn voro genomgångna och på sina platser på tåget kl. 19.30. Tåget som skulle avgått kl. 20.13, avgick icke förrän kl. 21.00. Förseningen berodde dels på att de avskilda barnens bagage ej kunde anträffas – endast 5 av 33 – dels på att erforderlig mjölk för barnen på tåget ej kom förrän strax före kl. 21.00.

Skola samtliga barn gå igenom avlusningsanstalten, måste isoleringsprincipen gruppindelningen slopas. Man kan icke göra några uppehåll mellan de olika grupperna av barn, utan de måste mer eller mindre blandas vid intagande avdelning och framför allt i påklädningsrummet, där de sitta och vänta på sina kläder. Barn som komma i ej undersökt tågtransport, böra samtliga gå igenom anstalten, och då kan ej isoleringsprincipen gruppindelningen bibehållas. Ha barnen däremot som i detta fallet till större delen undersökts och fall med klädlöss och scabies plockats undan, är det nog riktigare att försöka bibehålla gruppindelningen och endast låta huvudlöss och infekterade fall gå igenom anstalten, liksom skedde vid denna transport. Placering av barnen på svenska tåget bör göras redan under resan i Finland. Bagaget bör ordnas så

att man lättare kan få tag i viss individs tillhörigheter t.ex. ordnat antingen i nummerföljd eller åtminstone i grupper tillhörande samma 100-tal.

De finska kollegorna var bra att ha att göra med. Löjtnanten Moosberg knorrade och hotade med att säga upp sig, eftersom alla barnen ej som tidigare gingo igenom anstalten, men vi skildes som vänner. Åtminstone sade han; "Välkommen tillbaka, doktorn", när jag på kvällen tackade för hjälpen under dagen. På det hela taget var det rörigt, och jag hade med glädje sett, att Du varit kvar och tagit ansvaret. Hade samtliga barn fått gå igenom anstalten och vi försökt hålla på gruppindelningen, skulle vi ej varit klara förrän tidigast kl. 24.00 på natten, och det ansåg jag olämpligt. Nu kommer barnen i alla fall iväg i hygglig tid, endast obetydligt försenade. Som Du ser av fördelningstablan, blevo vissa vagnar överfulla. Ur denna synpunkt vore det naturligtvis lämpligare, att barnantalet bleve mindre, men detta låter sig väl knappast göra.

Jag emotser meddelande, hur vi skola bete oss med kommande transporter.

Av de 32 barn som avskildes i Haparanda, var en difteribacillbärare, två friska barn som skulle till Över-Kalix, och resten infekterade eller syskon till infekterade. Av de sistnämnda hade en följande dag en lindrig klinisk difteri och isolerades omedelbart. På kvällen erhöll jag telegram, att just detta barn var difteribacillbärare.

(Här utelämnas ett längre avsnitt om teknisk utrustning, leveranser mm.)

Hälsningar och låt snart höra av Dig! Vårt telefonnummer är Karungi 24.

Karungi d 28/4-44

B.B.

Härmed rapporten från andra barntransporten.

Antal barn 480

Scabies 21

Klädlöss 6

Huvudlöss 158

Impetigo 5

Till sjukhuset i Karungi, sammanlagt 39 st.

Alla barnen hade gått igenom anstalten kl. 16.00. Sista transporten av barn till Karungi var framme strax efter kl. 18.00.

Idag haft ett fall av scarlatina bland barnen från första barntransporten. Ännu inga sekundärfall efter det kliniska difterifallet.

Jag talade med Doktorinnan Grape idag i telefon. Det finns en familj Lindroth som bor på Sundholmen som kunde taga emot en estnisk familj. Mannen skulle hjälpa till med fisket, frun i ladugården; ett par barn kan få medfölja. Vart skall man vända sig för att få tag på dem? Bäst är ju om de stanna häruppe på genomresan. Estniska konsulatet? Statens arbetsmarknadskommission? Du skulle icke vilja vara så vänlig och försöka taga reda på saken och skriva några rader till mig härom. Det finns dessutom någon i Haparanda som skulle vilja ha tag på någon estnisk fiskare när laxfisket börjar. Här är ont om yrkeskunnigt folk i det avseendet.

Konsulinnan Tornberg i Torneå-Haparanda ringde och frågade mig hur man skulle förfara

med de finska barn som komma hit på privat väg. Jag nämnde att det fanns en särskild karantän i Stockholm för dessa. Nu var det fråga om några barn som skulle till Umeå och det är ju lite tråkigt om dom måste resa ner till Stockholm först. Resorna betalas ju ej av staren i dylika fall och det blir ju besvärligt med resällskapet om detta skall stanna i Stockholm i 14 dagar. Ha de sina pass i ordning kunna de ej nekas inresa i Sverige. Hur många barn få komma den vägen? Det blir väl icke så många, huvudsakligen välbärgade från Norra Finland. Jag bad henne försöka få tag på Dig pr telefon i Sundsvall (via förste stadsläkaren där) eller senare om några dagar på Kungl. Med.Styr. Skriv några rader o. giv mig direktiv hur Du vill ha det.

Hälsningar från oss alla o. Välkommen upp igen.

Tuus

Karungi den 8 maj 1944.

Broder!

För säkerhets skull skickar jag Dig här siffrorna över tredje transporten som anlände till Haparanda den 4/5. 571 barn anlände, 2 imbecilla fingo återgå till Finland. Av övriga fanns det: klädlöss 29, huvudlöss 251, skabb 18, impetigo 6 och otiter 5. Jag behöll 24 st. barn här på sjukhusen varav 3 voro friska och kvarhölls uteslutande med tanke på att de voro inbjudna till familjer här i närheten.

Jag har idag ännu icke fått läkarkorten på den från första transporten. Registreringskorten på dessa kommo i lördags kväll. Däremot har jag fått både registrerings- och läkarkort för andra transporten.

Du frågar om möjligheten att taga emot två transporter i veckan. Det är klart att det får gå, även om det betyder ökat arbete och besvär här på sjukhusen. Jag har ju varje gång tagit med mig in 2 sköterskor samt 4-6 biträden för att hjälpa till på Lusitania, men kan jag nog inte göra det i fortsättningen, om vi får nya barn så ofta. Nu hoppas jag kunna tömma sjukhusen så mycket som möjligt till nästa transport den 17.5. Här på sjukhuset i Karungi kan jag nog icke taga emot mer än 90 barn för att ej göra beläggningen för tät. Kommer nu 6 transporter inom loppet av 21 dagar, så betyder det att jag här kan behålla högst 10-12-15 barn per transport. Är hälsotillståndet bland barnen gott går det ju bra, men som Du förstår behövs det ju icke någon större ökning i sjukligheten, innan siffran på barn och syskon som behöva omhändertagas lätt blir flerdubblad. Enda chansen att klara den saken är att utnyttja sjukvagnens möjligheter bättre. Lätt infekterade barn få medfölja tåget i sjukvagn.

I sista transporten försökte vi behålla gruppindelningen. De finska lottorna som åtföljde grupperna, skulle ju följa dessa genom anstalten och avlämna dem till bestämt vagnsnummer på svenska tåget i enlighet med Dina bestämmelser. Det var svårt att genomföra ur den synpunkten, att barnen ej blevo färdiga samtidigt. Barn blandas ju i påklädande avdelningen, och då händer det, att somliga barn ej bli påklädda, så att säga när deras tur kommer. Andra barn som kommit från badningen senare, bli tidigare påklädda. Man kan ju icke se på barnen i vilken ordningsföljd de kommit in i anstalten. (Ett barn lär t.ex. ha kommit in i anstalten kl. 11 och ut först kl. 16). När de finska lottorna sedan skulle lämna sin grupp, saknades ibland något enstaka barn. Barnen fingo då stå och vänta, tills dessa blevo klara, och det är ju ej lämpligt att vänta ute i kylan efter att ha gått igenom badanstalten. Jag var tvungen ingripa och köra i

väg grupperna till resp. vagnar, även om de inte voro fulla, och uppmanade gruppledarna att återvända och sedan hämta de felande.

För att hjälpa till att hålla ihop grupperna hade jag tänkt mig följande tillvägagångssätt. När barnet läkarundersökes, hänges om dess hals ett snöre med en färgad lapp, röd, blå, gul, etc. som bestämmer i vilken vagn barnet skall placeras. Denna lapp lämnar ej barnet förrän det kommit till sin vagn. På det sättet kan man under hela gången genom anstalten lätt se, vilka barn som höra ihop, och se till att dessa bli behandlade, badade och påklädda i riktig ordning. Man kan hålla ihop gruppen bättre och lätt få tag på en rackare som smiter bort och försöker försvinna bland barn som tillhöra andra grupper. Påkläderskorna få besked om att t.ex. barn med röda lappar först skola klädas, och på det sättet underlättas även fördelningen av barnen på de olika vagnarna. Man har plockat ut lika många lappar som barn som skola rymmas i resp. vagn, 45-50-60 t.ex. och har dem hängande bredvid sig, och sen ser man till att påklädningen av barnen kommer i riktig färgföljd.

För att genomföra detta behöver jag följande som jag vore tacksam, om Du ville hjälpa mig med att anskaffa i Stockholm, då det är svårt att erhålla häruppe. Kostnaden skall debiteras desinfektionsanstalten, men materialet torde sändas till mig så snart som möjligt, så jag kan förse lapparna med snören.

Lappar av fast kartong, ca 3 mm tjock, i storlek 5 x 5 cm, helst med skothål (om detta blir för dyrt, kunna vi taga bara utstansat hål) och färgade på båda sidor till ett antal av vardera 100 st. i 12 olika färger. Är det svårt att få olika färger, kan de ju skiljas åt på annat sätt, t.ex. röd med svarta prickar eller hälften röd, hälften vit. De 12 olika färgerna behövas för 10 vagnar, sjukvagnen och Karungi. 100 st. behövas ju inte första gången, men man får räkna med att en del gå förlorade och slarvas bort under passagen, och då är det bra att ha och kunna komplettera till senare transporter.

Det är möjligt, att jag behöver en kollega till hjälp, om transporterna komma så här tätt. Under själva transportdagarna hinner jag endast flyktigt se till barnen och göra det allra nödvändigaste, och kommer det nu så många olika sändningar, behövs nästan en här på sjukhusen för att sköta det löpande arbetet och ordna med fördelningen och borttransporten av barnen, så att det hela icke stoppas upp på grund härav.

Hjärtliga hälsningar från oss alla

Karungi den 13 maj 1944.

Broder!

Förslaget med färgade band bör gå lika bra som med färgade lappar, fast jag tror, att ungarna hellre plocka av sig de vackra banden.

Principen vid urlastningen, att de finska kontingenterna hållas ihop så mycket som möjligt, är naturligtvis riktig, och den har vi också försökt följa. I sista sändningen läto vi t.ex. samtliga barn från en ort, Uleåborg tror jag det var, gå till karantänen i Stockholm, då vi redan från början kunde överblicka, att platserna skulle räcka till även för icke inbjudna barn, och på det sättet fingo barnen från samma ort hålla ihop i samma vagn. Att märka kläderna anser jag onödigt

och mindre lämpligt, då barnen redan skilts från kläderna, innan de komma in till läkaren som ju i viss mån avgör deras placering. Ha kläderna redan märkts med ett blått band som säger, att barnet skall exempelvis till vagn 6, och barnet sedan kvarhållas i Karungi och självt får ett annat, t.ex. svart band, så vet personalen i påklädande avdelning och lottorna eller militären som hjälpa till att föra barnen till tåget, ej klart vart barnet skall taga vägen, utan misstag komma härigenom att begås. I sista resan försvann på detta sätt 5 barn som jag sedan fick låta söka reda på, då de redan kommit in i järnvägsvagnarna. Detta trots att bestämmelseort Karungi hade skrivits på baksidan av barnlapparna.

Det är naturligtvis riktigt, om barnen urlastas på det sätt som Du beskrev, men mindre lyckat ur andra synpunkter. Vid utspisningen sker denna på det sättet, att lottorna börja i ena ändan på tåget och därefter gå igenom vagn efter vagn. Den vagn som först utspisats, urlastas först, och sedan sker urlastningen undan för undan. Hoppas man nu från vagn 1 över t.ex. till 2 eller 3 som haft fall av exempelvis morbilli eller difteri under resan, kan det hända, att vissa barn ej få någon mat. Vid frukosten på morgonen är det nog inte så svårt, men vid utspisningen av middagsmålet uppstår lättare trassel. Jag undrar, om det spelar så stor roll ur infektionssynpunkt, om vagnarna tömmas i tur och ordning. Eventuellt under resan nedsmittade barn äro ju knappast smittofarliga så snart efter infektionstillfället. Hållas nu grupperna också ihop tack vare det här systemet med färgade band eller lappar, är det ju hopp om att infektionsmöjligheterna hållas bättre samlade inom resp. grupper. Jag föreslår, att det svenska tåget fylls från båda ändarna. De första 5 vagnarna äro avsedda för de inbjudna till större karantän, och av de sista 5 vagnarna är var och en helt eller delvis avdelad för småkarantäner. De inbjudna fylla vagnarna i början undan för undan, de oinbjudna vagnarna från slutet. I allmänhet finns det ju fler oinbjudna än inbjudna, och på så sätt kommer en minskning i barnantalet framförallt den större karantänen till godo, då ju dess sista vagnar fyllas senast. De inbjudna komma ju från olika håll i Finland och äro utspridda bland de olika kontingenterna och ej som Du tänkt Dig i det uppskisserade exemplet på urlastning, samlade i vissa vagnar eller avdelningar. De svenska lottorna utspisa tåget från båda ändarna av tågsättet och mötas till slut på mitten av tåget. På detta sätt underlättas utspisningen och intet barn behöver teoretiskt sakna mat.

För att underlätta "sammanhållningen" mellan syskonen har jag kommit överens med Huh-tikankas, att lapparna hos barn med syskon skola märkas med I, II, III etc.

Du skriver icke något om mitt förslag att utnyttja sjukvagnarna i större utsträckning för transport av lätt infekterade barn söderöver. Det blir nog nödvändigt. Den andra transporten gav många sekundära mässlingfall. Finnarna hade två med blomstrande mässling som överlämnades till mig. Äro förhållandena likadana på andra håll som hos mig, får Du nog nedslående rapporter från de olika karantänerna. Det är möjligt, att de infekterade komma från sjukvagnen, där de blivit smittade av dessa två florida mässlingsfall, och i så fall skall det väl icke bli så många sekundärfall på de olika karantänerna.

Jag skickade i dag i väg 15 barn till Luleå f.v.b. till olika fosterhem. Bland dessa voro barn som legat på salar med mässlingpatienter och säkert blivit infekterade, trots att jag plockat bort de nya fallen så tidigt som möjligt. Dessa barn voro dock i skolåldern, och som de nya mässlingfallen inträffade nästan helt bland de mindre barnen, anser jag mig ha rättighet att antaga, att de sannolikt haft mässling tidigare och därför ej skulle kunna föra smittan vidare till svenska hem. Jag måste ha ut barnen för att bereda platser för nya infektioner, kan inte låta dem ligga kvar i minst 14 dagar bara för att vänta och se, om de få mässling eller ej.

Först i går middag fick jag passen till barnen från första sändningen och deras läkarkort kommo endast en dag innan, alltså 22 dagar efter barnens ankomst hit till Sverige!

Kling kommer hit på tisdag och vill se sjukhusen här då på em. och sedan vara med om proceduren på Lusitania.

Jag vore tacksam för att få besked om vart barnen skola hän om möjligt dagen innan transporten.

Hälsningar från oss alla

Karungi den 18 maj 1944.

Broder!

Härmed rapporten från fjärde transporten den 17/5. 553 barn anlände. I sjukvagnen fanns endast 2 halsinfektioner som tillsammans med ett syskon omedelbart skickades iväg till Karungi. Allt som allt behöll jag 11 barn, varav 4 st. uteslutande beroende på att de voro inbjudna till hem här i närmaste trakten.

Allmäntillståndet bland barnen var gott. Det var påfallande gamla barn, många upp till 14 år. En flicka hade menstruation, satt och grät, fick slippa gå igenom badet.

Systemet med de färgade banden fungerade bra. Det kommer att gå ännu bättre, när vi bli invanda vid det. Antal huvudlöss var mindre än tidigare, men det är kanske inte så underligt när barnen huvudsakligast kom från Helsingfors. Allt som allt behandlades 175 huvudlöss, klädlöss 8, skabb 22. 13 hade impetigo eller furunklar, och så var det 3 till 4 katarrala infektioner. Under resan hade de endast haft ett fall med scarlatina som avskilts redan i Finland. Kontingenten hade haft 7 difteribacillbärare som också fått stanna kvar förståss. Alla voro vaccinerade, ett par st. endast första gången helt nyligen. Något skriftligt intyg av doktor Huh-tikankas begärde jag icke, och det kommer jag heller icke att göra i framtiden. Jag tycker det vittnar om en viss misstro och kan kanske lätt skapa en viss irritation.

Jag skickar den finska tågplanen och Du ser, huru fördelningen därefter skedde på svenska tåget. Antalet platser på de olika karantänerna understeg med ett 30-tal barnens antal, varför en viss utökning var nödvändig. Enligt mina, ej absolut säkra anteckningar, skulle Uppsala få 319, Göteborg 157 och Stockholm 66 barn.

Vill Du bedja lottorna för nästa transport ha buntat ihop de olika färgade banden i buntar om 10 st. Minst 60 st. behövs av varje färg.

Jag har en del tuberkulinpositiva och med ordentliga Hilusadeniter enligt röntgen. Vill Du upplysa mig om vilket tuberkulöst barnhem som kan taga hand om dessa. En del av dem behöva nog sängläge, och de behöva säkert stå under kontroll.

Jag har fått ett preparat från Pharmacia, avsett för behandling av huvudlöss. Håret skall ingnidas, så att det ordentligt genomdränkes med den här lösningen. Efter en till två timmar skall håret grundligt urtvättas med tvål och varmt vatten. Att använda medlet på desinfektionsanstalten i Haparanda går som Du förstår icke, utan det blir endast de få fallen jag har här på sjukhuset som jag kan pröva det på.

Hälsningar från oss alla.

Karungi den 22 maj 1944

Broder!

Härmed rapport över femte transporten som kom till Haparanda söndagen den 21 ds.

Kontingenten innehöll 532 barn i gott skick. Under uppresan hade endast 3 banala infektioner inträffat, inga epidemiska sjukdomar. Dessa 3 sjuka samt 18 skabbar voro isolerade i en avdelning av sjukvagnen. Fördelningen av barnen på finska tåget framgår av bifogade plan, och där ser Du också, hur vi gjorde fördelningen på svenska tåget. Arbetet gick raskt undan. Systemet med färgade banden fungerade nästan utan mankemang. Tyvärr hittade jag ett fall av varicellae i sista vagnen. Den återfördes omedelbart till finska tåget, insvept i en badkappa och filt och fick sitta där och vänta på sina kläder som redan försvunnit i värmekammaren, när han upptäcktes. Han fick återgå till Finland men torde dock ha hunnit smitta ner åtskilliga. Smittade fall bör finnas i kontingenterna till Jönköping, Malmö och Örebro. Möjligen har han också infekterat skabbarna som redan hunnit till avklädande avdelning, då han upptäcktes.

I sista vagnen nr 4 fanns också en misstänkt difteri (tonsillit med. beläggningar med obetydlig feber). Denne tog jag förstås hand om å Överkukkola.

För övrigt behandlades 189 huvudlöss, inga säkra klädlöss, 24 skabb och 4 impetigo. Jag behöll inalles 12 barn.

Personalen på såväl det svenska som det finska tåget var bra att ha att göra med och klarade sig minst lika bra från sin uppgift som personalen på de andra tågen.

Kunde Du skaffa en vikarie för mig under 5-6 dagar, vore jag Dig synnerligen tacksam, då jag faktiskt behöver komma söderöver och ordna mina privata affärer. Bäst vore det i så fall, om han kunde komma upp den 24, så jag kunde hinna i väg den 25 och vara åter här för transporten den 31.

Hälsningar!

P.S. Jag har i natt tillbringat ca två timmar på w.c. Måste springa dit 6 gånger. Hörde just nu från Lusitania, att de haft det lika besvärligt där. Sjukhusets övriga personal har klarat sig bra, ty de åt icke av pytt-i-pannan på söndagmorgon i Haparanda, då de mådde lite illa efter bilresan in till stan. Någon fara för bacillär paratyfus e.dyl. torde icke föreligga, då pytt-i-pannan var väl tillagad. Har barnen på tåget fått samma mat, beklagar jag faktiskt personalen. Är det endast de vuxna som fått pytt-i-panna, så är det synd om dem.

Karungi den 25 maj 1944.

Broder!

Härmed rapport över sjätte barntransporten den 24/5.

Resan hade gått bra för finnarna. Barnen hade hopsamlats dagen innan, och de hade icke haft några sjukdomsfall, i sjukavdelningen endast 6 skabbar. 507 barn anlände. Fördelningen på svenska och finska tågen enligt bifogade plan. Jag behöll inalles endast 6 barn och fick ytterligare 1 vid genomresan här; barn med kräkningar och ömhet i magen som Jonsson gärna ville slippa ifrån. Som Du förstår, var hälsotillståndet gott. 233 huvudlöss behandlades, 5 klädlöss (säkerligen "mångdubbelt" för litet), 25 skabbar, 5 impetigo, 3 infektioner med feber, vilka sistnämnda 3 jag behöll.

Arbetet gick rätt raskt undan. Systemet med de färgade banden fungerade utmärkt. Det hängde upp sig ett tag på påklädande avdelningen. Den frivilliga hjälpen hade av någon anledning icke mött upp i samma utsträckning som tidigare, men sedan vi tagit dit 1/2 dussin lottor från svenska tåget, var saken snart klar. Kl. 4 hade samtliga barn lämnat anstalten. Vädret var kallt och blåsigt med någon nederbörd, men skorna hunna ej bli så våta, att det spelade någon roll vid desinfektionen.

Vi ha haft strömavbrott här på sjukhuset i samband med översvämningen, vilket gjort, att thermostaten ej fungerat. Difteriproverna ha fått gå direkt till Stockholm.

Tack vare de sista goda transportererna tror jag mig kunna taga emot även rätt så många sjuka barn, om det skulle bli nödvändigt, när kontingenterna komma från östra Finland.

Vädret är kallt, solen lyser men endast med sin frånvaro. Jag flyttar sannolikt den 5 juni, och det är för djäkligt, att Du icke kunnat ordna, så att jag fått vara hemma ett par dagar åtminstone. Jag vill snarast ha klart besked, hur med detta sjukhus skall förfaras, när barntransporterna upphör. Skall det förpuppas, d.v.s. skall materielen vara kvar här i Karungi, så att de vid behov snart kan tagas i anspråk? Det blir väl Medicinalstyrelsen och Utrymningskommissionen som gemensamt får avgöra den saken. Det har betydelse för hela avvecklingen att så snart som möjligt få klart besked härom. Jag hade i så fall tänkt mig försöka lägga upp materielen på gamla skolan. Den ligger bara 1 km. från Karungiskolan, och man torde nog kunna få disponera 2 salar där för detta ändamål.

Hälsningar! Hej

Karungi den 1 juni 1944.

Broder!

Sjunde transporten anlände igår till Haparanda, dock ej förrän kl. 09.30, varför arbetet på Lusitania ej kom i gång förrän bortemot 1/2-11-tiden. Under resan hade finnarna hittat en difteri, 2 parotiter och 1 pertussis, den sista dock sannolikt icke särskilt farlig, då infektionen var ca 6 veckor gammal. Dessutom 1 morbilli som dock endast skall ha infekterat barnen i en vagn. 578 barn anlände. Fördelningen av dessa å finska och svenska tågen framgår av bifogade tablå. Sammanlagt behöll jag 17 barn. Systemet med färgade band fungerade utmärkt.

Barnen var på det hela taget hyggliga, mindre huvudlöss och skabb än tidigare. Inalles behandlades 136 huvudlöss, 4 klädlöss, 9 skabb, 6 impetigo, 2 otiter och 6 influensa.

I anslutning till dagens telefonsamtal ber jag få påminna Dig om följande.

- 1) Uppgifter om tillgängliga hem för tuberkulösa barn.
  - 2) Difteribacillbärarna. Epidemisjukhusen här äro överfulla.
  - 3) Sjukhusets förpuppning. Magasinering i gamla skolan absolut det bästa.
- Besked snarast möjligt.
- 4) Plats för ett psykopatbarn, 3,5 år, pojke.

Tack för att Du ordnat med Murray! Jag kan ännu ej säga, huruvida jag reser söderöver eller ej.

Hälsningar.

Hej!

Karungi den 4 juni 1944

Broder!

Härmed rapporten från åttonde transporten.

631 barn anlände, varav 198 i vagn 4 och 5 från Suomussalmi och de övriga från Åbotrakt. De sistnämnda i på det hela taget gott skick, de första dåliga med mycket rachit, magra och med dåligt tonus och hull. Huvudlöss och skabb var också vanligare bland dem. Ett fall av scarlatina fanns i denna grupp. Någon riktig sjukvagn hade de inte ordnat, utan låg han isole-rad i vagn 5. Hälsotillståndet bland barnen var gott, mycket lite snuva och hosta.

210 huvudlöss behandlades, 40 skabb, klädlöss endast 3 säkra och 4 svårare impetigo, 2 otiter och 8-10 katharral infektion. Inalles behöll jag 29 barn. Fördelningen ser du av bifogad tablå som jag var tvungen att själv snabbt göra upp, då jag ej som vanligt fick någon av den finska tågchefen, professorskan Pipping?, utan endast en liten lapp som också bifogas. Avlusningen gick raskt undan, och vi voro färdiga med läkarundersökningen av barnen kl. 15.30. Sista vagnen i svenska tågsätter kom inte förrän kl. 17.00, så de barnen fingo vänta påklädda i Lusitania.

Idag är det söndag fm., så Du får nöja Dig med dessa rader.

Hälsningar!

Rapport från tionde transporten har inte kunnat återfinnas i tillgängligt arkivmaterial.

Karungi den 10 juni 1944

Broder!

Härmed rapporten från tionde transporten.

564 barn anlände, några st. infektioner var avskilda i sjukvagnen och överfördes med sina syskon genast till Karungi. Hälsotillståndet var på det hela taget gott. Under resan i Finland ingenting särskilt inträffat. Några barn i en vagn hade haft diarré utan feber, magarna hade dock stoppat upp, varför de ej omhändertogs utan fingo fortsätta söderut. Inalles behöll jag 17 barn, varav ungefär hälften beroende på bestämmelseort här i omgivningen. Senare tog jag hand om en pseudokrupp, då tåget passerade Karungi.

139 huvudlöss behandlades, klädlöss endast 2 suspekta, skabb 10, svåra impetigo 11, otit 1, influensa 1, inga epidemiska sjukdomar. Fördelningen av barnen enligt bifogade tablå som Du ser, en jämn och bra fördelning på vagnarna.

Finnarna sade, att den 11 transporten inte skulle komma förrän den 20. Detta må Du försöka förhindra med alla till buds stående medel. Senast den 17 måste de vara här, annars hinner vi icke få i väg barnen innan den 1 juli. Personalen har delvis tagit anställning på annat håll från och med den 1 juli.

Vill Du snarast skicka mig klart besked, huruvida skolan skall förpuppas här (telegram) och likaledes meddela mig, var difteribacillbärarna skola placeras, så snart du får vetskap om detta själv.

För övrigt intet av vikt att rapportera.

Hälsningar!

Karungi den 27 juni 1944

Broder!

Härmed rapport över verksamheten till den 1/7.

189 barn intagna. 4606 vårddagar = 24,4 vårddagar per barn.

Difteri	3	Diftbacbärare	7	Scarlatina	8
Morbilli	29	Pertussis	5	Rubeola	3
Tonsillit	20	Katharr.inf	89	Pneumonia	2
Bronchit. ac.	3	Pseudocroup	1	inusit	1
Impetigo	18	Abscess	4	Scabies	7
Tbc pulm prim	10	Tuberkulinpos.	4	Psychophtia	1
Vomitu hab	1	Surdomititas	1	Condyl. Acum.	1
Prolapsus recti	1	Pes eq.-varus	1	Bukobs.	1
Rachit	3	Dift.vacc.	3	B.C.G-vacc	155
Strophulus	1	Parotit.ep.	2	Varicellæ	5
Otit. ac	7	Otit. chron	1	Anæmia hämol	1
Anæmia second.	5				

Sammanställningen är kanske icke fullständig. En del diagnoser ha nog ej alltid blivit antecknade. Inga huvudlöss ha räknats utan betraktats som en närmast normal företeelse. Två barn kvarligga, sedan jag rest, den ena utav dem har haft mässling och behöver ligga ytterligare några dagar innan hon ger sig iväg, och det andra barnet är hennes syster.

Sjukhuset i Kukkola är fullständigt inpackat och här ha vi plockat ihop så mycket som möjligt, så jag tror, att det hela kan vara avvecklat på två-tre dagar efter erhållen order.

Hälsningar!

P.S. Det mesta av difteriserum och tuberkulinsalva som vi erhöilo genom Dig, är kvar. En del förpackningar ha blivit lite fula på grund av vätska i kylskåpet. Få vi återlämna detta till Statens Bakt. Lab., eller vad skola vi annars göra med det?

Kommentar

De sista rapporterna antyder att den medicinska gränskontrollen i Haparanda med det tillfälliga sjukhuset i Karungi avvecklades vid halvårsskiftet och möjligen finns ytterligare någon rapport. Någon sådan har dock inte hittas i Hjälpkommitténs arkiv.

Den plötsliga avvecklingen förefaller ologisk, eftersom det måste varit väl känt att barntransporterna ökade i omfattning efter Sovjetunionens stora anfall mot Finland den 9 juni 1944.

Sammanfattning

Till Sverige kom 70 000 finska barn under ofredsåren på 40-talet. De flesta fick komma till privata familjer och blev väl omhändertagna av kärleksfulla människor. Men inte alla fick den möjligheten. En stor grupp barn kom att leva sin tid i Sverige som barnhemsbarn eller som patienter på sjukhus eller konvalescenthem.

Fleratalet barn återvände så småningom till ett svårt sargat Finland där hemförhållandena kunde ha radikalt förändrats. Kriget hade skördat sina offer i tiotusentals familjer. Fattigdom, trångboddhet och hårt arbete gällde för alla. Omställningen från livet i Sverige till villkoren i Finland blev för många krigsbarn oerhört svår. Om detta och om de finska krigsbarnens historia har skrivits i många självbiografiska arbeten och blivit föremål för vetenskapliga studier. Genom åren har åtskilliga reportage om krigsbarnens öden publicerats i såväl veckopress som dagstidningar. Även senare generationers ättlingar har börjat dokumentera sina anhörigas barnomsorgsupplevelser.

Den förhållandevis stora grupp barn som inte fick komma direkt till fosterhem i Sverige utan hamnade i någon form av kollektivt omhändertagande, har det däremot inte skrivits mycket om. Omfattningen av denna företeelse tycks vara relativt lite känd t.o.m. i krigsbarnens egna kretsar. Denna bok vill beskriva och ge bakgrunden till varför finska krigsbarn blev barnhemsbarn eller patienter i Sverige.

Finska krig och svensk hjälp

Vinterkrigets utbrott utlöste många aktiviteter för att på olika sätt hjälpa Finland. Ett sätt var att erbjuda sig att ta emot barnen så att de inte skulle utsättas för krigets fasa. Flera tusen barn fick härigenom en temporär fristad i Sverige.

När Finland senare blev indraget i nya krig åren 1941 till 1945 fanns samma entusiasm hos den svenska allmänheten att hjälpa särskilt de finska barnen till trygghet och vård. Merparten fick komma till svenska hem men en överraskande stor andel barn kom att vistas på barnhem, sanatorier och sjukhus.

Intensiva kampanjer i pressen med beskrivningar av nödsituationen i Finland ledde till ett svenskt engagemang som i tidningsartiklar beskrevs som en imponerande folkrörelse. Fosterhem anskaffades i tiotusental. Företag, föreningar, personalgrupper, hjälporganisationer och andra sammanslutningar ville och fick starta barnhem, internat eller kolonier för såväl friska som sjuka barn. Det inrättades genom åren hundratals barnhem över hela landet.

Enligt överenskommelser med Finland tog Sverige emot särskilt utvalda sjuka barn. De kom med speciella transporter och fördelades till olika sjukhus eller konvalescenthem. Vårdavdelningar för finska barn organiserades på många sjukhus och tuberkulossjuka barn hamnade på utvalda sanatorier.

Tidigt insåg man behovet av att kontrollera hälsotillståndet hos alla barn. Därför inrättades genomgångshem och senare karantänsförläggningar med kapacitet att ta emot stora grupper barn. Där kunde man genomföra avlusning, hälsokontroller, lungröntgen och avvakta provsvar rörande bl.a. epidemiska sjukdomar innan vidaretransport kunde ske.

Från baracker till slott

Villor, lägenheter, församlingshem, prästgårdar, semesterhem, skolor sommarkolonier, herrgårdar och slott kunde användas som barnförläggningar. Också kalla omoderna byggnader och baracker togs i anspråk. Utrustning och bemanning varierade mycket liksom de finansiella villkoren.

Påfallande ofta hittar man såväl slott som herresäten bland fastigheter som ställdes till förfogande. Bakom dessa fanns stora framgångsrika företag eller förmögna privatpersoner. Herrgårdarna var stora och rymliga med faciliteter som centralvärme, badrum mm. I många fall ställdes fastigheterna kostnadsfritt till Hjälpkommitténs förfogande. Den tid förläggningarna existerade kunde variera från ett par månader till flera år.

Lokalisering

Mer än 50 procent av inrättningarna lokaliserades inom en radie av 250 km från Stockholm. Resten fördelade sig över landet från Malmberget i norr till Glemmingebro i söder med en viss koncentration till länen runt Vättern och Vänern. Närheten till orter med väl utvecklad sjukvård och specialister hade betydelse för lokaliseringen av konvalescenthem. Transportavstånden hade naturligtvis också betydelse.

Barnens vård mm

En genomgående ambition var att försöka få ett så stort inslag som möjligt av finsktalande personal till barnhemmen. Det ansågs viktigt att barnen inte skulle förlora sitt modersmål. Därför var det också viktigt att en finskspråkig lärare skulle vara anställd eller finnas tillgänglig. Ett problem var att praktiskt organisera undervisningen särskilt för långvarigt sjuka barn. Den finska personalen blev också en viktig länk i kommunikationen mellan föräldrarna och barnen genom att brevkontakt kunde upprätthållas.

Det fanns en läkare anknuten till varje barnhem som personalen kunde vända sig till vid problem. Hem för sjuka barn eller konvalescentbarn kunde vara underställda en sjukhusläkare eller ortens provinsialläkare. På dessa hem var i regel föreståndaren sjukvårdsutbildad. Karantänsföreläggningar hade läkare anställda.

God omvårdnad men allt var inte perfekt

Finska barnhemsbarn förefaller ha haft en generellt sett bättre tillvaro än svenska barn som "skickades till barnhem". Sannolikt berodde detta på några viktiga faktorer:

- De finska barnen skulle räddas undan krigets nöd och fasor.
- Det fanns ett starkt lokalt och socialt engagemang och ansvar för vården, eftersom initiativ och finansiering var förankrad hos lokalbefolkningen.
- Genom att anställa finsk personal skapades en nationell och språklig samhörighet mellan barnen, vårdarna och barnens anhöriga.
- Tiden på barnhemmen var begränsad.

Många barn har beskrivit tillvaron på barnhemmet i klart positiva termer. Ofta beskrivs en namngiven "tant" med särskild värme. Hemlängtan kunde förstås vara svår att bemästra.

Men det förekommer berättelser om att barn blivit utsatta för mobbning och svåra övergrepp av äldre kamrater. Barn har berättat om risbastu, tvångsmatning, att de blivit instängda i mörka garderober och andra former av bestraffningar. Personal har kunnat berätta om hårda

tag och direkt otrevlig behandling av barn. Inspektörer upptäckte ibland svårskötta barn som isolerats eller selats fast i sängen.

En del sjuka barn tvingades uppleva en lång serie omplaceringar från första karantänen till sjukhus, konvalescenthem och barnhem, med resor kors och tvärs i Sverige. Barnens behov av trygghet i en vuxen persons kontinuerliga närvaro kunde inte tillgodoses, när det behövdes som mest.

Den svenska vården

Under de år som finska barn togs om hand i Sverige hade flera tiotusental passerat undersökningarna på något av det 50-tal genomgångshemmen eller karantänsförläggningarna innan de fick resa vidare till fosterhem. Många fick vänta på barnhem en tid innan det fanns någon fosterfamilj att komma till. Andra blev omhändertagna för en tids vård.

Med planerade sjuktransporter kom mer än 6 000 barn till den svenska sjukvården och minst lika många gallrades ut från de vanliga transportererna på grund av sjukdom. Detta innebär att 13 000 - 14 000 barn blev omhändertagna för vård på sjukhus, sanatorier eller konvalescenthem. Vårdtiden kunde bli mycket lång för barn med tuberkulos eller barn med ortopediska defekter.

Epidemiska sjukdomar som scharlakansfeber, difteri mm innebar att de flesta dåvarande epidemisjukhusen i landet under någon tid hade finska barn som patienter. Många är också de sanatorier som haft något enstaka finskt barn som patient. Flera tusen togs om hand på nära 300 barnhem och 50-talet konvalescenthem. Ett okänt antal barn har vistats tillsammans med sin mamma på det 20-tal mödra- och barnhem som också fanns.

Utän tvekan kan man påstå att den svenska vården räddade livet på hundratals barn och åtskilliga till ett friskare och bättre liv.

Tio års svensk hjälp

Omedelbart efter att kriget var slut började hemresorna för friska barn såväl från fosterhem som från barnhem. Men sjuka barn fick fortfarande resa till Sverige för behandling och vård på sanatorier och sjukhus. När statsbidrag för verksamheten oväntat och kraftigt reducerades budgetåret 1947/1948 tvingades man hastigt skicka hem många kvarvarande barn och stänga flertalet barnhem. Men ungefär 300 barn fordrade fortfarande behandling och vård som inte kunde ges i Finland. Genom frivilliga bidrag och andra insatser lyckades man behålla barnen ytterligare en tid för att kunna avsluta pågående behandling. De sista barnen fick resa hem 1949.

Forskningen och resultatet

Inledningsvis var ambitionen bara att förteckna barnhem som funnits i Skåne. Men jag förstod att barnhem måste ha funnits över hela landet. Därför skapade jag ett projekt kallat "Finska barn på svenska barnhem" och började forska. Arkiv, krigsbarnslitteratur, tidningsartiklar och hembygdskrifter har varit de viktigaste källorna. Kontakter med tidigare barnhemsbarn och personal har kompletterat uppgifterna om många barnhem.

Resultatet har blivit en omfattande katalog över barnhem, konvalescenthem, genomgångshem och karantänsförläggningar. Även en rad andra inrättningar för finska barn har antecknats i katalogen. Mängden information varierar; en del hem är bara beskrivna med namn och en

staka uppgifter, andra är mycket utförligt redovisade. Några få planerade hem har antecknats trots att de inte kunnat bekräftas.

Inrättningarna har antecknats länsvis efter den gamla länsindelningen. Så långt som möjligt har inom respektive län orterna antecknats i alfabetisk ordning. En svårighet har varit att i dokumentationen hitta ett enhetligt namn. För en och samma inrättning kan flera olika namn ha använts därför kan det angivna namnet kanske inte överensstämma med det som tillämpades lokalt.

Barn och personal på Gorsingeholm. Foto: Strängnäs kommunarkiv.

Yhteenveto

Ruotsiin tuli 70 000 suomalaista lasta sotavuosien aikana 1940-luvulla. Suurin osa heistä pääsi erillisiin perheisiin ja sydämelliset ihmiset pitivät heistä hyvää huolta. Kaikki eivät kuitenkaan olleet yhtä onnekkaita. Osa lapsista joutui elämään aikansa Ruotsissa lastenkodeissa tai toipilaskodeissa.

Suuri osa lapsista palasi hiljalleen kovia kokeneeseen kotimaahansa, missä kotiolut olivat saattaneet muuttua radikaalisti. Sota oli niittänyt uhrinsa kymmenissä tuhansissa perheissä. Köyhyys, ahtaat asuinolot ja kova työ koskivat ihan kaikkia. Muutos elinoloissa Ruotsin lintukodosta Suomen koviin elinehtoihin oli monelle sotalapselle äärimmäisen vaikea. Elinolomuutoksista ja suomalaisten sotalasten historiasta on kirjoitettu monissa omaelämäkertoissa ja tieteellisissä tutkimuksissa. Vuosien saatossa on kirjoitettu useita selostuksia sotalasten kohtaloista sekä viikko- että päivälehdissä. Myös myöhempien sukupolvien jälkeläiset ovat alkaneet dokumentoida omaistensa lapsuudenkokemuksia.

Sitä suhteellisen suuresta osuudesta lapsista, joka ei päässyt heti sijoituskoteihin vaan joutui jonkinlaiseen kollektiiviseen sijoituspaikkaan, ei sitä vastoin ole kirjoitettu kovinkaan paljon. Tämän ilmiön laajuudesta tuntuu olevan hyvin vähän tietoa jopa sotalasten omissa piireissä. Tässä teoksessa yritetään kuvata ja taustoittaa sitä, miksi suomalaisia sotalapsia ajautui Ruotsissa lastenkoteihin tai sairaaloihin potilaiksi.

Suomen sodat ja Ruotsin apu

Talvisodan syytyminen sai aikaan monia aktiviteetteja, joiden tarkoitus oli auttaa Suomea. Yksi tapa oli tarjoutua ottamaan lapset vastaan, niin ettei heitä altistettaisi sodan julmuuksille. Monta tuhatta lasta saikin täten väliaikaisen turvapaikan Ruotsista.

Kun Suomi myöhemmin joutui uusin sotiin vuosina 1941–45, oli sama auttamisen into tallella; etenkin lapset haluttiin auttaa turvaan ja hoivaan. Suurin osa suomalaislapsista pääsi ruotsalaisiin koteihin, mutta yllättävän suuri osa päätyi lastenkoteihin, parantoloihin ja sairaaloihin.

Lehdistön intensiiviset kampanjat, joissa esiteltiin Suomen heikkoa tilaa, johtivat innostukseen, jota lehdistössä kutsuttiin merkittäväksi kansanliikkeeksi. Sijaiskoteja hankittiin tuhansittain. Yritykset, yhdistykset, henkilöstöryhmät ja avustusjärjestöt halusivat ja saivat perustaa lastenkoteja, sisäoppilaitoksia tai siirtokuntia niin terveille kuin sairaillekin lapsille. Vuosien saatossa perustettiin satoja lastenkoteja halki koko maan.

Suomen kanssa tehtyjen sopimusten mukaan Ruotsi otti vastaan eritoten tietyin perustein valittuja sairaita lapsia. He tulivat erillisillä kuljetuksilla, ja heidät sijoitettiin erillisiin sairaaloihin ja lepokoteihin. Suomalaisille lapsille tarkoitettuja vuodeosastoja järjestettiin moniin sairaaloihin, ja tuberkuloosisairaajat lapset joutuivat erillisiin, tarkoitusta varten valittuihin parantoloihin.

Tarve tarkastaa jokaisen lapsen terveystilaa ymmärrettiin varhain. Siksi perustettiin väliaikaisia asuntoloita ja myöhemmin karanteenitiloja, joissa oli kapasiteettia ottaa vastaan suuria määriä lapsia. Siellä voitiin puhdistaa lapsia syöpäläisistä, suorittaa terveystarkastuksia ja keuhkoröntgenkuvauksia sekä odottaa koetuloksia, joita otettiin tartuntatautien varalta. Tätä ennen ei lapsia siirretty eteenpäin väliaikaisista sijoituspaikoista.

Parakeista linnoihin

Kesähuviloita, asuntoja, seurakuntakoteja, pappiloita, loma-asuntoja, kouluja, kesäsiirtokuntia, kartanoita ja linnoja voitiin käyttää lasten sijoituspaikkoina. Myös kylmiä epämuodikkaita rakennuksia ja parakeja otettiin käyttöön. Varusteet ja miehitys vaihtelivat paljon, niin kuin myös taloudelliset ehdot.

Huomattavan usein tarjolla olevien rakennelmien joukosta löytää linnoja ja herraskartanoita. Taustahahmoina oli silloin suuria menestyksekkäitä yrityksiä tai rikkaita yksityishenkilöitä. Kartanot olivat suuria ja tilavia, ja niistä löytyi mm. keskuslämmitys ja kylpyhuone. Monessa tapauksessa tilat annettiin maksutta avustuskomitean käyttöön. Tilojen käyttöikä saattoi vaihdella muutamasta kuukaudesta useisiin vuosiin.

Sijainti

Yli 50 prosenttia laitoksista sijaitsi 250 kilometrin säteellä Tukholmasta. Loput sijaitsivat halki maan pohjoisen Malmbergista etelän Glemmingebrohon. Vätterin- ja Vänerinjärvien ympärille sijoittui moni laitos tai parantola. Parantoloiden sijaintiin vaikutti myös läheisyys paikkakuntiin, joilla oli kehittynyt terveydenhuolto ja erikoislääkäreitä. Myös välimatkoilla oli tietenkin merkitystä.

Lasten hoito ym.

Kunnianhimoisena pyrkimyksenä oli saada mahdollisimman paljon suomea taitavaa henkilökuntaa lastenkoteihin. Pidettiin tärkeänä, että lapset eivät menettäisi äidinkieltään. Siksi oli myös tärkeää, että suomenkielinen opettaja olisi palkallisena tai muutoin läsnä. Yhtenä ongelmana oli erityisesti pitkäaikaissairaiden opetuksen käytännön järjestely. Suomalainen henkilöstö oli tärkeä lenkki myös lasten ja heidän vanhempiensa kirjeitse tapahtuvaan yhteydenpitoon.

Jokaisen lastenkodin yhteydessä oli lääkäri, johon henkilöstö saattoi kääntyä ongelmatapauksissa. Lastenkodit ja parantolat saattoivat olla sairaalalääkärin tai paikkakunnan kunnanlääkärin alaisuudessa. Näissä kodeissa rehtorilla oli yleensä hoiva-alan koulutus. Karanteenilaitoksissa oli palkallisia lääkäreitä.

Hyvä huolenpito, mutta kaikki ei ollut täydellistä

Suomalaisella lastenkotilapsilla tuntuu olleen yleisesti ottaen paremmat oltavat kuin ruotsalaisilla lapsilla, jotka ”lähetettiin lastenkoteihin”. Luultavasti tämä johtui muutamasta tärkeästä tekijästä:

- Suomalaiset lapset piti saada turvaan sodan kauhuilta.
- Hoitoa oli tukemassa vahva paikallinen ja sosiaalinen verkosto, koska aloitteellisuus ja rahoitus sijaitsivat paikallisväestössä.
- Palkkaamalla suomalaista henkilökuntaa luotiin kansallinen ja kielellinen yhtenäisyys dentunne lasten, heidän vanhempiensa ja hoitajien välille.
- Aika lastenkodeissa oli rajoitettu.

Monet lapset ovat kuvaileet oleskelua lastenkodeissa selvästi positiivisin sanoin. Usein jotakuta nimeltä mainittua ”tätää” kuvataan erityisellä lämmöllä. Koti-ikävä saattoi tietenkin olla vaikea hallita.

Mutta jotkut lapset joutuivat myös isompiensa kiusaamisen ja julmuuksien kohteeksi. Lapset ovat kertoneet vitsalla lyömisestä, pakkosyöttämisestä, pimeään komeroon sulkemisesta ja muista rangaistuksista. Henkilökunta on kertonut kovista otteista ja kaltoin kohdelluista lapsista. Tarkastajat huomasivat joskus vaikeasti hoidettavia lapsia, jotka oli eristetty tai sidottu sänkyihin lepositein.

Osa sairaista lapsista joutui kokemaan monta siirtoa ensimmäisestä karanteenista sairaalaan, parantolaan ja lastenkotiin. Matkoja tehtiin ristiin rastiin Ruotsia. Lapsille ei voitu turvata aikuisen ihmisen jatkuvaa läsnäoloa, silloin kun sitä olisi tarvittu eniten.

Ruotsalainen hoito

Niinä vuosina, jolloin suomalaisia lapsia otettiin huostaan Ruotsissa, läpäisivät kymmenet tuhannet lapset tutkimukset joillakin niistä noin 50 väliaikaisista sijoituspaikoista tai karanteenilaitoksista, joita oli perustettu, ennen kuin he saivat matkata eteenpäin sijoituskoteihin. Moni sai odottaa lastenkodeissa jonkin aikaa ennen kuin sopiva sijaiskoti löytyi. Toiset otettiin huostaan joksikin aikaa.

Yli 6000 lasta pääsi suunnitelmallisten sairaskuljetusten avulla ruotsalaisen sairaanhoidon piiriin, ja vähintään yhtä monta lasta poimittiin tavallisista kuljetuksista sairauden takia. Tämä tarkoittaa sitä, että 13 000 – 14 000 lasta otettiin huostaan sairaalahoitoon, parantoloihin tai roipilaskoteihin. Niille lapsille, jotka sairastivat tuberkuloosia tai kärsivät selkävaivoista, hoitoaika saattoi muodostua hyvinkin pitkäksi.

Kulkutaudeista, kuten tulirokosta ja kurkkumädästä, seurasi, että suurimmassa osassa maan kulkutautisairaaloista oli suomalaisia lapsia potilaina. Myös monessa parantolassa oli potilaina yksittäisiä suomalaislapsia. Tuhansia hoidettiin lähemmäs 300 lastenkodissa ja 50 parantolassa. Lisäksi oli noin 20 yhteistä hoitokotia lapsille ja heidän äideilleen. Näissä oleskelleiden lasten lukumäärästä ei kuitenkaan ole tietoa.

Empimättä voidaan todeta, että ruotsalainen hoito pelasti satojen lapsien hengen ja auttoi monia terveempään ja parempaan elämään.

10 vuotta ruotsinapua

Välittömästi sodan päätyttyä alkoivat terveiden lasten kotimatkat, niin sijaiskodeista kuin lastenkodeistakin. Mutta sairaat lapset saivat edelleen matkustaa Ruotsiin hoitoon sairaaloihin ja parantoloihin. Kun valtionapua budjettivuonna 1947/1948 yllättäen ja voimakkaasti vähennettiin, oli monta Ruotsiin jäänyttä lasta lähetettävä kotiin ja monta lastenkotia oli suljettava. Mutta noin 300 lasta tarvitsi vielä sellaista hoitoa, jota ei ollut mahdollista antaa Suomessa. Va-paaehtoisten avustusten tms. avulla onnistuttiin pitämään lapset jonkin aikaa, jotta meneillään oleva hoito saatiin suoritetuksi loppuun. Viimeiset lapset saivat matkustaa kotiin vuonna 1949.

Tutkimus ja tulokset

Aluksi tarkoituksena oli vain luetteloida Skånessa sijainneita lastenkoteja. Mutta ymmärsin, että lastenkoteja on täytynyt sijata halki koko maan. Siksi aloitin projektin ”Suomalaisia lapsia ruotsalaisissa lastenkodeissa” ja aloin tutkia ilmiötä. Arkistot, sotalapsikirjallisuus, lehtijutut ja kotiseutujulkaisut ovat olleet tärkeimpiä lähteitä. Kontaktit aiempiin lastenkotilapsiin ja henkilökuntaan ovat täydentäneet monia lastenkoteja koskevia tietoja.

Tuloksena on kattava luettelo lastenkodeista, toipilaskodeista, väliaikaisista sijoituspaikoista ja karanteenilaitoksista. Myös pieni määrä muita laitoksia, joissa oli suomalaisia lapsia, on luetteloitu. Tietomäärä vaihtelee; osasta on kerrottu vain nimi ja yksittäisiä tietoja, toisia on kuvattu hyvin seikkaperäisesti. Muutamia suunniteltuja lastenkoteja on kirjattu ylös, vaikkei niiden olemassaoloa ole voitu vahvistaa.

Laitokset on kirjattu ylös lääneittäin Ruotsin vanhan läänijaon mukaan. Kussakin läänissä laitosten nimet on pyritty merkitsemään aakkoselliseen luetteloon. Yhtenä vaikeutena on ollut löytää dokumentaatioissa yhtenäistä nimeä. Samasta laitoksesta on saatettu käyttää montaa eri nimeä, siksi käytetty nimi ei välttämättä ole sama kuin se, joka on ollut paikallisesti käytössä.

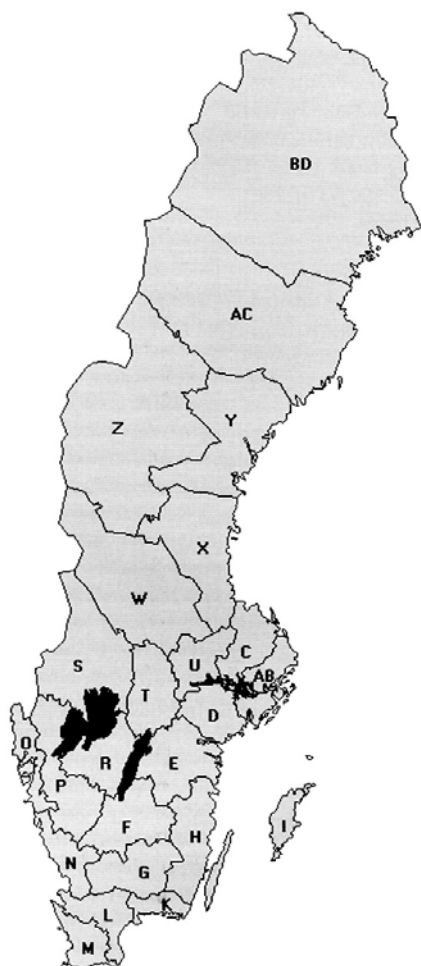

På väg hem. Foto: RA

Länskarta

Antal inrättningar pr län

BD	Norrbottnen	13
AC	Västerbotten	17
Z	Jämtland	10
Y	Västernorrland	12
X	Gävleborg	38
W	Kopparberg	25
S	Värmland	13
T	Örebro	22
U	Västmanland	22
C	Uppsala	23
AB	Stockholm	51
D	Södermanland	24
E	Östergötland	30
R	Skaraborg	14
P	Älvsborg	24
O	Göteborg o Bohus	22
F	Jönköping	21
N	Halland	14
H	Kalmar	12
I	Gotland	0
K	Blekinge	5
G	Kronoberg	6
L	Kristianstad	13
M	Malmöhus	11
	Alla	442

Register / Hakemisto

Alfta. Internat Nordanä.	X	Djursholm. Midgårdsvägen 4.	AB
Alingsås. Barnhem Rydbokulle.	P	Djursholm. Villa Ekeliden.	AB
Alingsås. Barnhem S. Ringgatan 17.	P	Ekolsund. Fregatten.	C
Alingsås. Barnhemmet Villa Berget.	P	Ekshärad. Hjältins barnkoloni.	S
Alingsås. Barnsjukhus S Ringgat 25.	P	Eksjö. barnhem. (?)	F
Alingsås. Nollhaga slott.	P	Eksjö. Bruzaholm. Solhöjden.	F
Alvesta. Genomgångshem.	G	Enköping. Karantän.	C
Amundsön. Ågrenska	O	Enköping. Nynäs gård.	C
Aneby. Barnhemmet Bredstad.	F	Enköping. Sjukhemmet.	C
Angelstad. Bolmenkolonin.	G	Eringsboda. Karantän	K
Arboga. Jädersbruk.	U	Eskilstuna. Höjden Skogstorp.	D
Arboga. Röfors barnhem.	U	Eskilstuna. Karantän Fiskestad.	D
Arbrå. Barnhemmet Nytorp.	X	Falkenberg. Brogårdskolonin	N
Arbrå. Forsön	X	Falköping. Karantän.	R
Askersund. Mariedam i Lerbäck.	T	Falun. Bergslagens barnhem.	W
Asmundtorp. Råga-Hörstad.	M	Falun. Karantän Västra skolan.	W
Backe. Fjällsjögården.	Y	Falun. Rotarys barnhem Stråtenbo.	W
Backe. Robertshöjd.	Y	Falun. Tofta brunn.	W
Bergsjö. Högens semesterhem.	X	Fegen. Finska internatet Solvik.	N
Bergsjö. Internat Bergsjö.	X	Filipstad. Dennicketorp	S
Bergvik. Inte utforskad.	X	Filipstad. Barnkolonin Sommarsol.	S
Bjuv. Barnkolonin Fjärestad.	M	Filipstad. Saxå herrgård.	S
Boden. Genomgångshem.	BD	Finspång. Lotorps herrgård.	E
Boliden. Bolidens barnhem.	AC	Flen. Sköldinge Varbro.	D
Bollnäs. Barnhemmet Fjälebacken.	X	Flen. Vandrårhemmet.	D
Bollnäs. Glösbo barnhem	X	Flen. Yxtaholms slott.	D
Borgholm. Inte utfoskad.	H	Fliken. Kärrgruvans barnhem.	U
Borgsjö. Internat Gubbyn.	Y	Floda. Karantän Bic badanstalt.	D
Borlänge. Alnäs gård.	W	Floda. Västra Granhed	D
Borlänge. Karantän Centralhotellet.	W	Fornåsa. Lönsås barnhem.	E
Borås. Hultahemmet.	P	Fors. Finska barnhemmet.	W
Borås. Internat Majblomman.	P	Forsbacka. Finska barnhemmet	X
Borås. Karantän Erikslund.	P	Forsbacka. Finska förläggnigen	X
Borås. Rävlanda sanatorium.	P	Forsmark. Barnhem.	C
Borås. Solhems sjukhus.	P	Fridlevstad. Pålycke hemmet	K
Botkyrka. Frk Gertrud Falk.	AB	Geijersdal. Suttertjärn.	S
Botkyrka. Hågelby gård.	AB	Gimo. Finska Barnhemmet.	C
Botkyrka. Tumba bruk.	AB	Gimo. Skäfthammar. (?)	C
Boxholm. Blåviks konvalescenth	E	Glemmingebro. Henriksfält.	L
Braås. Lidbohols gård.	G	Gnesta. Furulids barnhem	D
Bro-Malma. Missionshuset..	U	Gnesta. Kolonin Heleneborg.	D
Bromma. Brommahemmet.	AB	Grangårde. Risgården	W
Brötjemark. Ölmsstad.	F	Grillby. Skjörby gård.	C
Byske. Byske barnhem.	AC	Grängesberg. förvaltnings barnhem.	W
Danderyd. Nordiska Barnkolonin.	AB	Grästorps. Barnhemmet i Längnum.	R
Dingelvik. Bergane skola (?).	P	Gävle. Genomgånghem; Härberget	X
Djursholm. Finlandshemmet.	AB	Gävle. Genomgångscentral	X
		Gävle. Karantän Brynässkolan.	X

Gävle. Karantän Norra skolan	X	Höör. Jularpshemmet.	M
Gävle. Korsnäsverkens barnhem	X	Ingarö. Säby gård.	AB
Gävle. Rotaryhemmet.	X	Järvsö. Karlsjö sommarkoloni.	X
Göteborg. Barnsjukhuset	O	Jönköping. Karantän Ryhov.	F
Göteborg. Karantän Götaberg.	O	Jönköping. Karantän Västra skolan.	F
Göteborg. Karantän Karl Johan.	O	Karbenning. Internat Hagbyn.	U
Göteborg. Karantän? Älvsborg	O	Karlsby. Stråkens gård.	E
Hallstahammar. Svedvi.	U	Karungi. Karungi barnsjukhus.	BD
Halmstad. Finlandshemmet	N	Katrineholm. Brenäs.	D
Halmstad. Villa Anneberg	N	Katrineholm. Remna barnhem.	D
Haparanda. "Lusitania"	BD	Katrineholm. Remna koloni.	D
Harplinge. Barnhemmet Kulsegård	N	Kiruna. Gruvbolagets barnhem.	BD
Hed. Karantän Karmansbo.	U	Kivik. Albohemmet.	L
Hed. Karmansbo.	U	Klövssjö. Barnhemmet Svegården.	Z
Hede/Revsund. Hede barnkoloni	Z	Knivsta. Vrå gård.	C
Hedesunda. Mälbo skola.	X	Kopparberg. "Lilla sjukhemmet"	T
Helsingborg. Barnasylen.	M	Kopparbergs sanatorium.	T
Helsingborg. Barnsjukhuset.	M	Kristinehamn. Internat Falla skola.	S
Helsingborg. Bokhaga barnhem	M	Kristinehamn. Villan Skoghall.	S
Helsingborg. Gåsebäcks barnhem.	M	Krokek. Getå Pensionat.	E
Herrljunga. Internatet i Od.	P	Krokek. Solåsens barnpensionat.	E
Herrljunga. Karantän Sporthallen.	P	Kukkola. Tillfälligt sjukhus.	BD
Hindås. Nedsjölund	O	Kullavik. Bångsbo.	O
Hindås. Tyringehemmet.	O	Kullerstad. Skärblacka.	E
Hjo. Stora Almnäs.	R	Kullsveden. Tjárnans sanatorium.	W
Hjortkvarn. Boo Finlandshem.	T	Kumla. SveaborgS förläggningen	T
Hofors. Karantän.	X	Kungälv. Svarthälls gård.	U
Huddinge. Balingsta barnhem.	AB	Kvarebo. Sjöberga Barnkoloni.	E
Hudiksvall. Barnhemmet	X	Kälarne. Mjösjö koloni	Z
Hudiksvall. Karantän	X	Kälarne. Ånässets barnhem	Z
Hunnebostrand. Inte utredd.	O	Köping. Köping-Kolsva sjukhem.	U
Husby. Fridhems barnhem.	W	Landeryd. Åhagens barnhem.	E
Husby. Internat Björkudden.	W	Lannaskedebrunn. mödrahem.	F
Husby. Långshyttan Daniels Hage.	W	Laxå. Porla Brunn.	T
Husby-Rekarne. Ryberga.	D	Leksand. Carlstensgården.	W
Huskvarna Vapenfabriks barnhem.	F	Leksand. Lissgården.	W
Hyltebruk. Visslebo barnhem	F	Lerum. Björboholm barnhem.	P
Hällefors. Saxhyttan.	T	Lerum. Libanons barnhem.	P
Hällefors. Sävsjöns Internat.	T	Lidingö. Arvivägen.	AB
Hällekis. Råbäcks slott.	R	Lidingö. Gångsätra gård.	AB
Härnösand. Genomgånghem.	Y	Lidingö. Herserud.	AB
Härnösand. Karantän Dövstumssk.	Y	Lidingö. Småbarnshem Islinge	AB
Hässelby Villastad. Tjällen.	AB	Lidköping. Backa gård.	R
Hässleholm. Hässleholmsgården.	L	Lidköping. Privata Villan.	R
Höganäs. Bolagets barnhem.	M	Lilla Edet. Solbacka, Prässebo.	P
Högbo. Pensionat Öjargård.	X	Limmared. Finska barnhemmet.	P
Högsby. Internatet Gårdveda.	H	Lindesberg. Barnhemmet Kloten.	T
Högsäter. Renlands barnhem	O	Lindesberg. Brucehemmet.	T

Lindesberg. Finlandskoloni.	T	Målilla. Tuberkulossjukstugan	H
Lindesberg. Haga Finlandsförlägg.	T	Mölnlycke. Rådahjälpen Barnhem	O
Lindesberg. Rya förläggning.	T	Mölnlycke/Pixbo. barnhem	O
Linköping. Barnsanatoriet Nykvarn	E	Mölnlycke/Pixbo. Slottsviken	O
Linköping. Barnsanatoriet.	E	Mörlunda. Finska Barnhemmet.	H
Linköping. Blåklintshemmet.	E	Nacka/Saltsjöbaden. Grantorp.	AB
Linköping. Genomgångshem.	E	Nacka/Saltsjöbaden. Lillstugan.	AB
Linköping. Gerstorp.	E	Nacka/Saltsjöbaden. Normas ..	AB
Linköping. Karantäner.	E	Nacka/Saltsjöbaden. Saltsjögården	AB
Linköping. Privata Sjukhemmet.	E	Nacka/Storängen.	AB
Linköping. Tanneforsskolan.	E	Nora. Nora förläggning.	T
Linköpings lasarets avd 14.	E	Nora. Östa Barnkoloni.	U
Ljungkile. Ebbesborg.	O	Norberg. Barnhem på Epidemisjh.	U
Ljungkile. Restenäs.	O	Nordmark. Nordmarksberg.	S
Ljusdal. Genomgångscentral.	X	Norrköping. Barnhem Kvarsebo.	E
Loshult/Hultaberg.	L	Norrköping. Fiskeby herrgård.	E
Ludgo. Trollesund.	D	Norrköping. Karantän Brävalla.	E
Ludvika. Barnhem Fängenhällan.	W	Norrköpings Elisabets Sjukhem.	E
Ludvika. Barnhem Klenshyttan.	W	Norrköpings epidemisjukhus.	E
Ludvika. Barnkolonin Hedbyn.	W	Norrvälje. Barnkolonin i Björhövda.	AB
Ludvika. Internat Jägarnäs.	W	Norrvälje. Bergshamra/Lugnet.	AB
Ludvika. Internatet Ickorbotten.	W	Norrvälje. Hallstaviks pensionat.	AB
Ludvika. Karantän.	W	Norrvälje. Internatet Rosättra.	AB
Luleå. Barnhemmet Notviken.	BD	Nykvarn. Sättraviks barnhem.	AB
Luleå. Genomgångshem.	BD	Nyköping. Sandviks gård	D
Luleå. Råneå, Avafors.	BD	Nynäshamn. Guldbrollopsminnet.	AB
Luleå. Södra Sunderbyns barnhem.	BD	Nässjö. Bäckafalls barnhem.	F
Lundsbrunn. Karantän.	R	Ockelbo. Barnhemmet Säbyggeby	X
Lövänger. Barnhemmet Bodan.	AC	Ockelbo. Internat Storrönningen	X
Malmberget. Gruvbolagets barnh.	BD	Ockelbo. Kopparforshemmet	X
Malmköping. Karantän Sundby.	D	Orust. Odd Fellows barnhem	O
Mariannelund. Hesseby sanat.	F	Oskarsström. Slättåkra	N
Mark. Barnhemmet Skene.	P	Ovansjö. Kungsgården.	X
Mellbystrand II Sommarkoloni	N	Ovanåker. Voxnabruk	X
Mellbystrand III Sommarkoloni.	N	Ovanåker. Voxnabruks barnhem	X
Mellbystrand. Sommarkoloni	N	Oxelösund. Barnhem.	D
Misterhult. Finlandshemmet.	H	Piteå. Barnhem. Markströms.	BD
Misterhult. Göljhult internat	H	Refetele. Strand Barnhem.	F
Mjölby. Kolstads skola (?)	E	Reijmyre epidemisjukstuga.	E
Molkom. Barnhem.	S	Rimbo. Ekebyholm.	AB
Motala. Djurkälla Gatugård.	E	Robertsfors. Robertsfors Barnhem.	AC
Motala. Varamobaden.	E	Ronneby brunn. Karantän.	K
Mullsjö. Bellro barnhem.	F	Ronneby. Johannishus Barnhem	K
Munkedal. Finlandshemmet	O	Rydöbruk. Barnhem i Prästgården.	F
Målilla. Barnhemmet Hagelsrum	H	Räppe. Barnhemmet i Öjaby.	G
Målilla. Finska internatet	H	Rönninge. Bonniers Barnpensionat.	AB
Målilla. Internat Sävhults gård	H	Sala. Karantän Gruvans skola.	U
Målilla. Länssanatorium.	H	Sala. Villa Vreta mödrahem.	U

Skallsjö. Barnhemmet Bockaberg.	P	Strängnäs. Karantän Sundby sjh	D
Skara. Barnhemsföreningen. (?)	R	Strömsholm. Röda Kors barnhem	U
Skara. Skara barnhem.	R	Strömstad. Oklart	O
Skara. Stora Källtorps barnhem.	R	Sundsvall. Karantän Gust. Adolfssk.	Y
Skelleftehamn. Bolidens barnhem.	AC	Sundsvall. Karantän Högalund.	Y
Skellefteå. "Sommarbo".	AC	Sundsvall. Kubikenborg.	Y
Skellefteå. Bergsholmens barnhem.	AC	Sundsvall. Sommargården.	Y
Skellefteå. Klemensnäs barnhem.	AC	Sunne. Lappnäs barnkoloni.	S
Skellefteå. Köpmännens barnhem.	AC	Sveg. Duvbergskolonin	Z
Skinnskatteberg. Baggå.	U	Säffle. Björnruds skola.	S
Skinnskatteberg. Riddarhyttan.	U	Säter. Internatet Bispsberg.	W
Skummeslöv. Skottorpshemmet	N	Söderbärke. Viksberg koloni.	W
Skummeslöv. Södra barnkolonin	N	Söderhamn. Barnhemmet Djupvik	X
Skälderviken. Barnhem.	L	Söderhamn. Bergviks barnhem	X
Skänninge Sjukhem	E	Söderhamn. Inte utforskad.	X
Sköldinge. Internat Ekeby.	D	Söderhamn. Karantän.	X
Skövde. Karantän Nymans villa.	R	Södertälje. Emyhemmet	AB
Smedjebacken.	W	Södertälje. Astridhemmet.	AB
Barnhemmet Silvhyttan	W	Södertälje. Lina barnhem.	AB
Smålands-Farstorp. Trollebo.	F	Södertälje. Väckstanäs barnhem.	AB
Sollebrunn. Barnhemmet Gräfsnäs.	P	Södertälje. Villa Edet.	AB
Solna/Ulriksdal. Rådan.	AB	Södra Sandsjö. Konga barnhem.	G
Spenshults sanatorium	N	Sörforssa. Barnhem.	X
Staffanstorp. Gullåkra.	M	Tanum. Barnhem	O
Staffanstorp. Knästorps hemmet.	M	Tidans barnhem. Endast foto.	R
Stenstorp. Stenåsen i Dala.	R	Tierp. Strömsbergs Bruk.	C
Stenungsund. Ödsmål barnhem.	O	Timrå. Gudmundsbyns barnhem.	Y
Stockholm. Eugeniahemmet.	AB	Tjörn. Dr Nordlings barnhem	O
Stockholm. Anglais.	AB	Tobo. Monarks semesterhem.	C
Stockholm. Bellevuehemmet.	AB	Tollarp. Genomgångshem.	L
Stockholm. Filadelfiaförsamlingen.	AB	Tranås. Sunhultsbrunn barnhem.	F
Stockholm. Finsenheimmet.	AB	Trosa. Anckarmans villa.	D
Stockholm. H Schmidts barnhem.	AB	Tving. Barnhemmet Möllekulla.	K
Stockholm. Isoleringsanstalten.	AB	Tvååker. Sibbarps hemmet	N
Stockholm. K. Lovisas barnsjukhus	AB	Tyringe. Röda Korsets sjukhus.	L
Stockholm. Karantän Adolf Fredrik.	AB	Tågarp. Sireköpinge gård.	M
Stockholm. Karlshäll.	AB	Tällberg. Hjortnäs.	W
Stockholm. Lilla Hemmet.	AB	Töre. Töreböle barnhem.	BD
Stockholm. Magdalenahemmet.	AB	Tösse. Kristinedals barnkoloni.	P
Stockholm. Marieberg.	AB	Uddeholm. kolonin Sunnemo.	S
Stockholm. Skrubba.	AB	Uddevall. Åh kyrk. ungdomshem	O
Stockholm. Spånga.	AB	Ulricehamn. Barnhemmet	P
Stockholm. Stadsmissionen.	AB	Ulricehamn. Barnsjukhuset.	P
Stockholm/Skarpnäck. Gebers.	AB	Ulricehamn. Sten Sturevillan.	P
Stockholm/Stureby.	AB	Umeå. Gimonäs barnhem.	AC
Stora Skedevi. Internat Klingsbo.	X	Umeå. Karantän på regementet I 20.	AC
Storfors. Bjurbäckens Herrgård.	S	Umeå. Karantän Tegs skola..	AC
Strängnäs. Genomgångshem.	D	Upplands Väsby. Tomta.	AB

Upplands Åsby. Åsby Gärd.	AB	Värnamo. Bor, Solgården.	F
Uppsala. Akademiska Sjukhuset	C	Värnamo. Karantän.	F
Uppsala. Domkyrkan barnhem.	C	Värnamo. Nöbbelhemmet.	F
Uppsala. Genomgångshem F2.	C	Västerhaninge. Näringsberg.	AB
Uppsala. Genomgångshem.	C	Västermo. Konvalescenthem.	D
Uppsala. Karantän Vaksalaskolan.	C	Västervik. Helgerums slott	H
Uppsala. Karantän.	C	Västervåla. Ängsbergs internat.	U
Uppsala. På Salagatan 21.	C	Västerås. karantän Korsängssk.	U
Uppsala. Sjukhemmet Villavägen.	C	Västerås. sjukhemmet Lövudden.	U
Uppsala/Ekolsnäs. Sunnersta.	C	Västerås. St. Fridnäs.	U
Uttran. K. Kjellgrens barnhem.	AB	Västerås. Täby herrgård.	U
Uttran. Söderby sanatorium.	AB	Yngsjö. Sjukhem för Finlands Barn.	L
Vara. Barnhem i Emtunga.	R	Årsunda. A Perssons fastighet	X
Varberg. Apelvikens sanatorium.	N	Årsunda. A Perssons fastighet	X
Varum. Falla skola.	S	Årsunda. H Erikssons fastighet	X
Vedevåg. Norlanders barnhemmet.	T	Ås. Barnhemmet Solbacken.	Z
Vejbyslätt. Finska Barnhemmet.	L	Ängelholm. Past. Twetes barnhem.	L
Vejbystrand. KVK sanatorium.	L	Ängelholms Barnhem.	L
Vetlanda. Sjöarps fröläggning.	F	Örebro. Almby genomgångshem.	T
Vetlanda. Skede barnhem.	F	Örebro. Genomgångshem (1940).	T
Vikersvik. Gyttorps barnhem..	T	Örebro. Karantän Adolfsberg..	T
Vikersvik. Skrekarhyttans herrgård.	T	Örebro. Karantän Bista skola.	T
Vimmerby. Barnhemmet Ålhult	H	Öregrund. (?)	C
Vindeln. Finnbacken.	AC	Örnsköldsvik. Bäckagården.	Y
Vindeln. Genomgångshem.	AC	Örtomta. Internat i Ringstorp.	E
Vindeln. Kvarnbrånet.	AC	Österfärnebo. Internat Mattön	X
Vingåker. Pojkhemmet Saltorp.	D	Österlövsta. Internatet Sillbo.	C
Vintrosa. Latorps Herrgård.	T	Östersund. Böle Barnhem.	Z
Viskan. Gälegården.	Y	Östersund. Fillsta Barhem	Z
Vitaby. Albohemmet.	L	Östersund. Genomgångshem	Z
Vittangi. Kuoksuhemmet.	BD	Östersund. Vårdhemmet Mörsil	Z
Väckelsång. Fiskestads herrgård.	G	Östertälje. Glasberga Gärd.	AB
Vännäs. barnhem.	AC	Östhammar. Villa Björkhult.	C
Vännäs. Karantänsförläggning.	AC	Östra Stenby. Rafnäs herrgård.	E
Värmdö. Saltarö pensionat.	AB		

Källförteckning / Lähdeluettelo

Arkiv / Arkistot

Riksarkivet: Arkiv: *Centrala Finlandshjälpen*

Kansliets korrespondens: E2 A, volym 17-18.

Riksarkivet: Arkiv: *Hjälpkommittén för Finlands barn.*

Cirkulär, B I, volym 1-2

Huvudkartotek över finska barn i Sverige, D II

Placeringslistor av olika slag, D III, volym 9, 14

Placeringsliggare, D IIIc; volym 2

De finska barnens placering i Sverige, D IIIb

Färdsedlar till sjuk- och barnhem, D IVb, volym 1-2, 7

Div. färdlistor, D Vb, volym 4

Förteckningar över anläggningar, D VIc, volym 1-4

Kuratorsexpeditionens korrespondens, E IV, volym 1-3

Rekvision av statsbidrag från konvalescenthemmen, E VII.

Handlingar ordnade i ett dossiésystem, FI, volym 4

Handlingar rörande barnhem och sjukhus, FIII, volym 1-4 och 9-10

Handlingar i skilda ämnen (samlingsserie), FVIII volym 4

Statistik, H, volym 1-2

Foton, K 1

Arkiv Gävleborg

Forsa lokalkommitté för Nordiskt hjälparbete AI:1.

Föreningsarkivet i Jämtlands län;

Fredrika Bremerförbundets Östersunds krets Finlandshjälpskommitté.

Landsarkivet i Göteborg

Göteborgskommittén för Finlands barn och Landshövding och fru Carl Mannerfelts pappers arkiv.

Landsarkivet i Lund

Akter rörande barnhemmen *Henriksfält* och *Knästorp* samt länsombudet Ann-Marie Hermelins arkiv över *Finlandshjälpen i Hallands län*.

Landsarkivet i Vadstena

Huskvarna vapenfabriks arkiv.

Stiftsbiblioteket i Linköping

Östgötahjälpens arkiv.

Stads- och kommunarkiv

Borlänge kommunarkiv, Eslövs kommunarkiv, Gävle stadsarkiv, Hässleholms kommunarkiv,

Höörns kommunarkiv, Luleå stadsarkiv, Piteå kommunarkiv, Ronneby kommunarkiv,

Skövde kommunarkiv, Stockholms Stadsarkiv, Strängnäs kommunarkiv, Södertälje Stadsarkiv,

Vimmerby kommunarkiv, Västerviks kommunarkiv, Ystads stadsarkiv.

Västerbottens museum

Foton ur Bertil Ekholtz fotoarkiv.

Krigsbarnslitteratur / Sotalapsikirjallisuus

- Bruun, Elsa m.fl. redaktion;** *Med 40.000 finska barn i Sverige. En folkvandring i småt.* Antologi, Finlandia Presstjänst 1943.
- Centrala Finlandshjälpen;** *Hur Sverige hjälpte Finland genom Centrala Finlandshjälpen.* Antologi, Natur och Kultur 1940.
- Centralförbundet för krigsbarnsföreningarna i Finland.** *Sotalapsi.* Periodisk medlemstidning.
- Cronstedt, Jean;** *Krigsbarn Gymnast Läkare. Mitt liv i fyra världsdelar.* Eget förlag 2001. ISBN 91-631-1021-0
- de Geer, Eric;** *De finländska krigsbarnen i Sverige 1941-1948.* Särtryck ur Finska språket i Sverige nr 39, Stockholm 1986/2002. ISBN 91-85276-45-6.
- Engdahl, Marika;** *Ville ingen ha mig?* C-uppsats i historia, Mälardalens högskola, Vt 1998.
- Erving-Odelberg, Helmi;** *Hälytys. Glimtar ur ett krigsbarns liv.* Ord&Visor 2004, ISBN 91-975159-3-0.
- Finska krigsbarn Norr;** *Finska krigsbarns livsberättelser; Att leva med uppbrott och rotlöshet,* Antologi, Tornedalica 2003, ISBN 91-631-4812-9.
- Karis-Billnäs gymnasium;** *Från fadder till vän. Alingsås - Karis 1940 - 1948.* En bok om bl.a. krigsbarnsverksamheten i Alingsås. Är ett projektarbete av elever på gymnasiet. Fram Vasa 2006. ISBN-13: 978-952-92-0931-6-
- Kavén, Pertti;** *70.000 små öden. Finlands krigsbarn.* Faktabaserad analys och beskrivning av barnförflyttningen. Sahlgrens Förlags AB 2003, ISBN 951-9016-26-0.
- Kivitie, Valma m.fl. redaktion;** *Finlands barn tacka.* Bokfilm om krigsbarnens transporter till och vistelse i Sverige och Danmark. Kustannus OY Mantere 1949.
- Liikkanen(Edvardsen), Annu;** *Med lapp om halsen, 70.000 finska krigsbarn 1939-1946.* Faktabaserad analys och beskrivning av barnförflyttningen och dess konsekvenser. Ingår ett avsnitt om krigsbarnen i Danmark. InterTerras 1995. ISBN 91-9726-570-5.
- Luttinen, Kaija, redaktör;** *Kaksi maata - monta kotia.* Antologi på finska. Länsi-Suomen sotalapset ry. 2003. ISBN 952-91-6282-0.
- Ohlsson, Irene;** *Från Kavelen till Afrika.* Eget förlag 1999.
- Olsson, Irja;** *Soldatens dotter.* Dokumentärroman. Sahlgrens förlag 2005, ISBN 951-9016-43-0.
- Pickford, Ann;** *Världens största barnförflyttning. En uppsats om finska krigsbarn och svensk flyktningpolitik under andra världskriget.* Avd. för idéhistoria. Stockholms universitet, ht 2000.
- Riksförbundet Finska Krigsbarn;** Ahlin, Pirkko; *Sammanställning av enkätundersökning.* Enkäten gjord bland medlemmar i Riksförbundet år 2001-2002.
- Riksförbundet Finska Krigsbarn;** *Krigsbarns erinran. Snäll, tydlig och tacksam.* Antologi, SinOA 2003, ISBN 91-974592-2-4.
- Riksförbundet Finska Krigsbarn;** *Visst klarade vi oss! Kompendium till antologin "Krigsbarns erinran" med 18 personliga berättelser.* SinOA 2005.
- Riksförbundet Finska Krigsbarn;** *MedlemsNytt.* Periodisk medlemstidning.
- Rimmerfors, Einar;** *Det gällde livet. Flyktningöden och glimtar ur svensk hjälpverksamhet.* Missionsförbundet 1945.
- Westman, Runa;** *Krigsbarn i Jämtland. Varför just du?* Jengel 2007. ISBN 91-88672-35-2.

Otryckta källor / Julkaisemattomat lähteet

Hämäläinen, Veli; Sotalapsena Ruotsissa 1944-1945.

Kastinen, Otto; Evakkotaival 1939-1949.

Laaksonen, Urpo; Ett krigsbarn berättar. Finns som kortversion i RFK:s Visst klarade vi oss!

Lönnqvist, Birgitta; Korrespondens och anteckningar efter barnhemsföreståndare Gerda Sandberg.

Pyhtilä, Eila; Resa med krigsbarn och arbete i Örebro och Värnamo. Till svenska av Kai Rosnell, RFK.

Saarinen, Eija; Älä Pelkää, Sotalapsena lastenkodissa.

Sarmanto, Auvo; Sotalapsena Ruotsissa 1944-1945. <http://www.afexfinland.com/skonsberg.htm>.

Tarvala, Irja, Sotalapsena Routsissa.

Andra källor / Muut lähteet

Antila, Olavi; *Finland i storkriget*. Gummerus 1983 ISBN 951-99836-4-3.

Carlquist, Erik; *Solidaritet på prov. Finlandshjälpen under vinterkriget*. Sammanhängande undersökning av den svenska hjälpverksamheten. Allm Förlaget.

Edström, Olle; *Harmoniskt samspel. Sjuttiofem år med STIM*. ISBN 91 85470 75 9

Eriksson, Ruth: *Jorden runt med "Alarik" - Dagbok från ett sjuktåg under fortsättningskriget*, Schildts 1988, ISBN 951-50-0405-5.

Jussila, Osmo m.fl. redaktion; *Finlands politiska historia 1809 -1998*, Schildts 1998.

Korhonen, Arvi; *Viisi sodan vuotta*. Söderströms 1958.

Korppi-Tommola, Aura; *Vänskapsband över Bottenhavet, Fadderortsrörelsen Sverige-Finland 1942-1980*, Vammala 1980.

Kuusaaari, Eero - Niitemaa, Vilho; *Finlands krig 1941-1945*, 1949.

Pylvinen, Tuomo; *Finland i stormakspolitiken 1941-1944*. Sthlm 1969

Socialstyrelsen, SOU 2006:5 *Förekom övergrepp och kränkningar vid institutioner inom den sociala barnvården 1950-1980?* Rapport mars 2006:

Svenska Läkartidningen 1942 15 och 1943:10:

Veckojournalen årgång 1942, nr 2- 25.

Ylppö, Arvo; *Mitt liv bland stora och små*. Natur och Kultur 1964.

Annan litteratur, dagspress och andra källor anges i fotnoterna.

Några foton

*Barnen på Finska Barnsanatoriet poserar på balkongen mot Platensgatan i Linköping.
Foto: Östgötahjälpen.*

*Småpojkar träffas på bryggan i Strömsberg.
Foto: Ebba Järvi.*

*Hemvändare.
Foto: Privat.*

*Bokhaga, Gantofia 2005.
Se Helsingborg sidan 97.
Moderniserad privatvilla.*

*Ålhult, Södra Vi 2007.
Se Vimmerby sidan 80.
I dåligt skick - obebodd.*

*Ålhagen, Hjulbro 2007.
Se Landeryd sidan 165.
Välbevarad exteriör. Privatbostad.*

Tapani Rossi är ett av de krigsbarn som stannade i Sverige efter krigsbarnstiden. Han berättar i bokens inledning hur det för honom själv kom som en överraskning att finska barn hade bott på barnhem, och hur detta inspirerade honom till att börja forska i saken.

Boken inleds med en informativ allmän översikt över barntransporterna med många intressanta fakta. Översikten följs av en systematisk beskrivning av alla de hundratal barnhem för finska barn som Rossi har kunnat upp-daga. Hemmen är grupperade länsvis, vilket underlättar sökandet efter ett specifikt objekt. Författaren lyckas und-vika ett alltför katalogliknande intryck genom att inkludera intressanta detaljer och autentiska rapporter.

Språket är lättläst och levandegör historien på ett intressant sätt. Också den läsare som är insatt i barnflyttningens och krigsbarnens problematik häpnar över den mängd av fakta som kommer i dagen.

De som hamnade på barnhem har inte alltid tydliga minnen av de personer som skötte dem eller av platsen där de vårdades. I krigsbarnskretsar brukar man tala om "svarta hål": perioder i barndomen från vilka inga minnesbilder finns. Många krigsbarn får i Tapani Rossis bok ovärderlig hjälp med att fylla ut minnesluckorna.

Men boken har också ett större allmängiltigt intresse utöver krigsbarnens. Den är ett unikt tidsdokument om rådande principer när det gäller barnpsykologi, medicin, och det svenska och finska samhällets struktur och anpassningsförmåga. Läsaren inser omfattningen av den svenska insatsen under Finlands krig just på detta område: omhändertagandet av barnen.

Jag kan endast gratulera författaren till att ha åstadkommit en bok som så uppfyller ett behov.

Brita Stenius-Aarniala

Professor emrita

Ordförande för Centralförbundet
för krigsbarnsföreningarna i Finland